

ÜLVİ BÜNYADZADƏ

SƏNİN OXŞARIN BƏNÖVŞƏDİ...

(Seçilmiş əsərləri)

BAKI -- 2005

Bu kitab Azərbaycanın birinci xanımı, YUNESKO – nun xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti MEHRİBAN xanım ƏLİYEVANIN şəxsi təşəbbüsü və qayğısı ilə nəşr olunub.

Tərtib edəni , redaktoru və
ön sözün müəllifi Almaz ÜLVİ
(filologiya elmləri namizədi)

ÜLVİ BÜNYADZADƏ

SƏNİN OXŞARIN BƏNÖVŞƏDİ...(Seçilmiş əsərləri) . - Bakı, «Ağrıdağ» , 2005. 269 səh.

ÜLVİ BÜNYADZADƏ Eşqini, İlhamımı, Torpaq, Vətən, Millət uğrunda mübarizəsini tarixləşdirən şah əsərini Şəhid adı ilə yazdı.

Bu kitabda 1990-cı ilin qara 20 yanvar gecəsində şəhid olmuş 20 yaşlı tələbə – şair Ülvi BÜNYADZADƏNİN seçilmiş əsərləri – şerləri və poeması, hekayələri və povesti, pyesləri , məqalələri və məktubları, tərcümələri oxuculara təqdim olunur .

«Sənin oxşarın bənövşədi...» kitabı şəhid - şairin sayca çap olunmuş dördüncü kitabıdır. Amma bu kitabda ilk dəfə olaraq onun seçilmiş əsərləri latin qrafikası ilə nəşr olunur.

@ Almaz ÜLVİ

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ
(Almaz ÜLVİ)

A N D

ŞERLƏR

POEMA

HEKAYƏLƏR

POVEST

PYESLƏR

MƏQALƏLƏR

MƏKTUBLAR

TƏRCÜMƏLƏR

ÜLVİ ÖMRÜNƏ SÖZ İŞİĞİ

ŞƏKİLLƏR

GÜNƏŞİNƏ QOVUŞAN ÜLVİM

Var qoca dünya, gəldi-gedər dünya, bir də eşq dünyası. Bu dünyaların doğulduğu bir dünya da var ki, onu nə görürük, nə də bilirik. Təkcə onu bilirik ki, Tanrının işinə qarışmaq olmaz. Özü bilən məsləhətdir.

Qoca dünya min-milyon ildir ki, yerin yeddi qatına kök, göyün yeddi qatına boy atıb dövrən sürür. Hələ “bu dünyanın” sahibitək gəldi-gedər dünyanın da işini yönləşdirir. Yaxşı -- yaman əməllərini saf-çürük “edir”. Yaxşılıarı hansı nöqtəsində tac edir, yamanlıarına atır yeddi min arşın dərinliyindəki zülmət quyusuna. Bir həqiqəti də anlayıram ki, nə qoca dünya gəldi-gedər dünyadan, nə də gəldi-gedər dünya qoca dünyadan baş tapmır, baş tapmayacaq da.

Bir də var eşq dünyası. Günəşi köksünə sığıdıran dünya sahibləridir -- eşq dünyasında doğulanlar. İlahi düşüncələrlə, poetik duyğularla, nağıllı - nəğməli duyumlarla yaşayan eşq dünyası taleilərin elə bil heç bu qoca dünyayla işləri yoxdur, az qala cismani varlıqlarını da unudurlar.

Və ümumisi odur ki, hər kəs gördüyünü, eşitdiyini öz dünyası yönümündə anlayır. Eşq dünyasında doğulanların taleyini, duyğusunu vərəqlərsənsə, onu dərk etmək sevgisində dolanarsansa öz gəldi-gedər dünyan həmin andaca çiliklənər. Ancaq özünə doğulan dünyanı da dəyişmək Tanrı əmridir.

Günəşdən bir çınqı ayrılıb və eşq dünyasıyla təzədən doğulan bir işıq — taleyin pərvanəsiyəm. Ömür gün payımı çilikləyib, sevgimlə, ürəyimlə onun ilahi qüdrətinə baş əyirəm. Uğuruna həmişə sevinmişəm, uğursuzluğuna isə üzülmüşəm. Bu, mənim Ülvimin taleyidir. Eşq dünyasıyla doğulan Ülvimin 1001 gündür taleyinin 40-cı qapısını açmışam və mat qalmışam: eşqinin gücünə, saflığına, ucalığına, ilahiliyinə. Bir belə qüdrət sahibi olan eşqin qarşısında dünyanı unutmuşam.

... Çöldə qar yağanda qar dənəciklərinin nazlına-nazlına uçmasına baxıb sevinərdik. Əlindən tutduğumuz altı yaşlı Ülvi isə qarı uçan “görməzdi”.

Yavaş-yavaş qar yağır,
Yerə çökür ağır-ağır.

— deyərdi. Çəkisi, ağırlığı, olmayan qar dənəcəyi də ağır-ağır çökərmə? Bu sayaq dərkinə varmadığımız hadisələrə üz tutub eşq dünyası sahibinin “poetik baxışına” fikir verməzdik. Körpəcə Ülvi üzümüzə baxıb gülərdi. Sonralar o cür gülməklərinin mənasını anladım:

Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik!

nəğməsinə qoşanda eşqini — Göyçə obasını qucardı, gözlərindən — Göyçə gölündən öpərdi, əl atıb başındakı duvağını — dağlarının üzünü bürümüş ağappaq dumanı dağıdardı və bütün bu gözəlliklər qarşısında, bu ilahi sevginin əbədiliyi naminə Yurd Şəhidi olmaq istərdi. Şəhidlik sevgisini, 13 yaşında yazdığı bu misralarda belə sadə, bəzək-düzəksiz qəbul edib.

Novruz bayramı gələndə, elə bil kənd isti ocağa dönərdi:

Yeriyir min naz ilə göylərin şamı gəlir,
Ay ellər, pişvaz edin, Novruz bayramı gəlir.

Hanı yaşıl səməni, deyin, pişvaza çıxsın,
Hanı qızıl kəməri, belini bərk-bərk sıxsın.

Deyin, gülün, bu gün hey, kədər nədi, qəm nədi?!
Qarı nənəm aş asıb köz üstündə dəmdədi.

Göylər durulan gündü, sular bulanan gündü,
Tonqallar ulduz kimi bir-bir qalanan gündü.

Və uşaqlığıyla ətrafda deyilənlərdən anlayardı ki, bu isti ocağın közünü də kül etmək istəyirlər:

Düz yolda çarpışmaq igidlik deyil,
İgidlik balaca cığır açmaqdır.

Ancaq Ülvi özünü bizdən fərqləndirmək, bizdən ağıllı göstərmək üçün duyğular dünyasını açıb tökməzdi qabağımıza. Öz dünyasında düşüncələrini xəlvətə kağıza köçürürdü; eləcə ürəyini boşaltmaq üçün. Ülvini yaşdıları da, ... hamı çox sevərdi: Şirinliyinə, ağılna, gözgəlimliyinə, səliqəsinə, nikbin və sevgili olduğuna görə. Körpəliyində çox ağlardı. Elə bil dünyasını dəyişik salmışdı .

Həmişə bapbalaca bildiyim Ülvi bir gün dedi ki, tay-tuşlarımın hamısının “qızı” var. Bir “5 - 6-sını”da mən sevmişəm. Amma zalım balalarının həndəvərinə dolana bilmirəm ki, heç olmasa birinə ürəyimi açım.

Əyin-başının səliqəsinə həddən artıq diqqət yetirəndə gülərdim:

— Xeyir ola?

— Qızlara “dağ” çəkmək üçün. Zalımların hamısı bir-birindən gözəldir.

Sevgisi dərinə-dərin, saf olan Ülvim əlbəttə, bunları zarafatla deyirdi, amma sözləti bildirirdi ki, gözəlti ələməyin vaxtı-vədəsidir. Öz dünyası qəlibində sevgili görüşləri də olmuşdu: amma and vermişdi ki, hələ heç kəsə açma... Mən də susuram hələ.

Orta məktəb yoldaşlarının söhbətlərindən: IX sinifdə oxuyurdun. Mayın 25-i onuncuların “Son zəng”ini təbrik üçün Ülvinin təşəbbüsüylə Səməd Vurğunun “Vaqif” poemasını hazırlayırdıq. Rejissorluq işini boynuna çəkən Ülvi bütün rolları bölüşdü, Qacar rolunu özünə götürdü. Hamımız bir nəfər kimi etiraz etdik ki, yox, Ülvi ancaq Vaqif ola bilər. Ülvi dediyindən dönmədi. Biz isə Ülvini o qədər çox istəyirdik ki, əsərdəki qaniqən Qacar rolunu ona yaraşdırma bilmirdik, Qacarin sözlərini Ülvinin ifasında eşmək istəmirdik. Nə isə, bir ay məşqlər keçdi. “Son zəng” günü tamaşanı verdik. Zal dolu idi və tamaşa başlamamış təəssüf hissli pıçpıçlar gedirdi: «Qacarı Ülvi oynayacaq.» Ancaq Ülvi Qacarı elə oynadı ki, hamı Şah Qacara elə bil yaxşı mənada diqqət kəsildi. Və Ülvini o qədər öpdülər ki... o isə utandığından qalmışdı qırıla-qırıla. Bilmirəm Qacarı oynayan Ülvi olduğundanmı Qacara düşmən kimi baxılmadı, rəğbətlə qarşılandı, yoxsa... nə isə. Bu sirri təkcə Ülvi bildi və tamaşaçıların Qacarı qəbul etməyinə sevindi, şirinlik payladı: hərəməzə bir şer ithaf etdi. Bizim əziz Ülvimiz belə oğlan idi.

Ülvi **şerlə yanaşı hekayədə** də gücünü sınayıb. Nəsr qovluğunda “Bəla”, “İnsan”, “Dünyaya qış gəlibdi”, “Köhnə otağın nağılı”, “Məktub”, “Etiraf”... 40-a yaxın hekayə əlyazması və bir **povesti** var. Hekayələrin yarısından çoxu “yaralı”dı. Yazacağı hekayələrin bəzisində plan qurub, ad seçib, bir az işləyib, sonrasını saxlayıb ki, dünya qaçmır ha... bir azdan işləyərəm. Qələmini yerə qoyub, təzədən əlinə götürəndə başqa bir yazı üzərində işləyib. O da qalib yarı-yarımcıq - yaralı. Sonra... 16 yaşında yazdığı “Tale” adlı yarımcıq hekayəsində — əsərin qəhrəmanınının 20 yaş olanda Bakının bir qaranlıq bir gecəsində millətinin və öz başına gələcək faciəni olduğu kimi qələmə alıb. Oxuyanda adama qarabasma gətirir, vahimələndirir. Hələlik bütövlükdə “yaxın düşə bilmədiyim” «Nəsr qovluğu»nu bir gün nizamlayacağam.

Pyeslər qovluğundan bu kitaba daxil etmədiyim — əfsanəvi Göyçə gözəli Həcər xanımla bağlı qəribə və mənalı hadisələri əks etdirən “Bir papağın sərgüzəşti” pyesi, özünəməxsus üslubda səhnələşdirdiyi xalq dastanlarından — “Dədə Qorqud” haqqında danışmaq bir ayrıca söhbətdir.

Tərcümə etdiyi **hekayələr, şerlər və bir pyes** Ülvi qəlbinin dünya ədəbiyyatına olan sevgisidir və öz eşq dünyasının kəhkəşanında bəzədiyi topa ulduzlardandır.

Məktubları isə Ülvi ruhundan qaynayan dupduru bulaqlardır. Bir ocaq başında böyüsək də — bu otaqdan o biri otağa, stolun bu başından o biri başına, Göyçədən Daşkəsənə, Bakıdan Sibirə məktublaşmışıq. İstəqli, qaynar sətirli o məktublarnın çoxunu saxlamışam. Çoxunun imza yerindən yazardı ki, “oxu, cır at, Rauf (kiçik qardaşım — A. Y.) oxusa bizə gələcək və sonra da gəl onun lağ-lağı atmacalarından qurtar, görüm necə qurtarırsan.”

Bütün bunlarla, Ülvi evdə, yoldaşları arasında özünü bədii yaradıcılığa bağlayan bir şair-yazıçı kimi qabarıq şəkildə bürüzə verməzdi. Ədəbiyyat haqda söhbətlərini atası yaşda olan kişilərlə — şairlərlə, üzvü olduğu **Daşkəsən rayon “Qoşqar” ədəbi birliyində** edərdi. “Bir tikə məktəb uşağı” olduğu halda, o boyda kişilərlə “razılaşmamış” və çəkinmədən onların oxuduqları yazılara öz tənqidi münasibətini bildirərmiş. “Qoşqar” ədəbi birliyində özünün oxuduğu ilk şeri (“Ceyran”), “Qoşqar”ın təqdimatıyla (1986) rayon qəzetində dərc edilmişdi...

Millətimizin Müstəqil Dövlət yaratmaq mübarizəsi yolunda Ülvi bütün fikrini bir səmtə yönəltdi — fəal, sırası cəbhədəş oldu. Tələbələr arasında böyük nüfuz qazandı. 1989-cu ilin son ayları idi. Bakı Dövlət Universitetində (özü APXDİ-də təhsil alırdı) Şimali Azərbaycan Azad Tələbələr İttifaqı (ŞAATİ) təsis etdilər. Proqram və Nizamnaməsini bir gecəni səhərəcən yatmayıb işlədi, səhərə yaxın səliqəylə üzünü çıxarıb apardı. (Sonralar ŞAATİ üzvləri Qoşqar, Rüstəm, Müləyim və başqaları bunu heyranlıqla xatırladılar). Meydanda “millətimizin başını pambıqla üzən” partiyetini ağappaq ovcunun içində yandırdı. Gələndə gördüm ovcunun içi yanmış. **“Xalq bu mübarizədə gedilən yoldakı qələbəyə inandırmaq üçün lazım olsa, bütün cismimizi yandırmağa hazır olmalıyıq”** — üzümdə sezdiyini narahatçılığım belə cavab verdi Ülvi.

Gələcəyin ən dərin bir şairi kimi görmək istədiyim Ülvi bədii yaradıcı-lıqdan elə bil uzaqlaşdı. (Hərçənd ki, məzmunca əvəzsiz saydığım “Qansızlar”ı və “Ömür yolu”nu həmin illərdə yazdı).

Bir dəfə ona verdim “sərt ultimatumuma” xeyli güldü.

— Qələmindən uzaqlaşma. Kim sənə deyir hərəkətdən gen get. Əksinə, elə bugünkü hadisələri isti-isti bədii əsərə köçür.

— «Başa düşmürəm, sən niyə mənim “məşhur yazı—pozu əhli” olmağımı arzulayırsan. Lap dünyanın düz vaxtı olsaydı da, mənim başqa planlarım var, icazə ver, qoy bildiyimiz kimi yaşayaq. Sənin xəyalınınsa inam gözərtisinə bircə ümid var: Nizami Gəncəvi Yusif bəy, Səməd Vurğun da Yusif bəy adlı kişilərin oğlu olublar və mənim dədəm də Yusif bəydir. Sən əlacını və niyyətinin gözərməsini təkcə ona bağla» — deyə zarafata salıb, söhbətin çəmini dəyişirdi. Ülvinin inqilabi hərəkətdə gördüyü işlərin də şahidiyəm, hər addımını bilmişəm və bu çox geniş, örnək kimi yaşanmalı bir taleyin söhbətidir: olduğu kimi nə vaxtsa bunları da yazacam.

Dərsə ciddi hazılaşardı: ingiliscə danışib səsinə kasetə yazardı. Pozardı, yenə yazardı: nitqini, sözlərin ifadə tərzini dəqiqləşdirmək üçün.

— Ay bala, gəl bir az öz dilində danış, sevdinin qızdan-zaddan, institutunuzdan.

— Cicim, (anama belə deyirik. — A. Y.) bura bax, əvvəla qız-qızıdır, zad nədir. Sonra da lap belə, ayıb olmasın, indi gedib qıza deyəcəyim sözləri əzbərləyirəm.

— Əzbərlə də, qurban olum, amma öz dilində əzbərlə, qoy görüm nə deyəcəksən, razı olacaqmı?

— O zalım gözəl öz dilimizdə bilmir axı.

— Kimlərdəndi ki, a bala?

— İngiltərə ingilisdür. Tetçerin nəvəsidir və ya o nəsiləndir.

— Bay, onun ayıbını Allah örtsün. O vaxt bizimkiləri öldürdüləri bəs deyil. (“məşhur 26-lar”ı nəzərdə tuturdu) düşməni hələ bir evimə gələn də gətirəcəm. Yox, üçətən tövbə, qoymaram.

Ülvi özünü saxlaya bilmirdi daha. Gözləri yaşarınca gülərdi, cicimi qucaqlardı, bağına basardı, öpərdi.

— Yox, ay cicim, qadan alaram sənin, zarafat edirəm. Sən kimi desən gəlinin o olacaq.

Ülvinin o qədər işi-arzusu var idi.

— Heç bilmirəm çətdirə biləcəmmi düşündüklərimi? Ömür qısa, iş çox. Ömrümü uzatmaq istəmirəm, işlərimi də azaltmaq. (Özünə ən uzağı 29 yaş həddi qoymuşdu. -- A. Y.). Özüm ölüm, dediyimdən paraca gün də o yana yaşamaram. Bəsimdi. Mən mənalı həyat və mənalı ölüm istəyirəm.

Əlbəttə, bütün bunlar xoş dünyalı vaxtımızda, bütün bunlar zarafatlı anlarımızda idi. Bütün bunlar 20 yanvaracan idi. 1990-cı ilin 19-dan 20-nə keçən gecəyəcən idi. Sonra... günəşdən qopub eşq dünyasıyla gələn çınqı gur işığa — alova dönüb qayıtdı öz yerinə — zərrə kimi yaşamaq istəmədi, qayıtdı Günəşinə qovuşmağa.

— Mən ölüm, həmin gün “Sənsiz”in səsinə Allahın yanına çatınca zilə qaldırın. Özü də 7 dəfə. Siz “Ülvi, vay” deyib soraqlayanda mən Tanrı hüsurunda noğul-badam yeyəcəm. “Sənsiz”i eşitcək öldüyümü duyacağam və enəcəm düz yanınıza. Görüm, kim neynir. Bax bu Ülvi ölsün ki, Almaz, əgər ürəksiz — filan ağlasan, fitə basacam sənin yalanını.

— Mən isə köç günündə sazın səsiylə torpaq öyümə üz qoyardım. Oxay, elə dincələrdim, həm də sənin bu dəli-dəli sözlərinin əlindən canım qurtarardı.

Belə zarafat qarışıq “vəsiyyətlər” tez-tez edərdik. Zarafatla desək də, fikrimizin mənasında ciddilik, səmimiyyət də var idi. Nə isə.

... O gün, ayın 20-də axşam saat, deyəsən, 6-7 arası olardı. Ülvi yoldaşları tapıb gətirdilər evə. (Bütün günü hamımız şəhəri alt-üst etmişdik, tapa bilməmişdik. Təkcə ora («morq» deyilən yerə) baxmamışdıq, ürəyimiz gəlməmişdi. Axşama yaxın hamımız dizi qırılmış tək yollarda, tirlərdə qaldıq. (Mənim daha qulaqlarım eşitmirdi, gözlərim də qaraltını güclə seçirdi). Allah, — eşitdiyimiz dəhşəti qəbul edə bilmirdik. Ayılanda ağıma gəldi ki, bəlkə heç Ülvi deyil içəri gətirilən. Təkid edib üzünü açırdım. Özüydü. Sol tərəf üzündə təzə “xal” gördüm. Ağ, yaraşlıq sifətinə qan çilənmişdi. Dodaqları həmişəki tək qıpqırmızı idi. Qucaqladım. Bağına basıb doyunca öpdüm. Kimsə ayırdı məni ondan. Əlim-üzüm, üst-başım Ülvinin qanına boyanmışdı. Elə o an ağıma gələn fikirlə ərzaq yığdığımız dama yönəldim. Axtardığımı tapıb başıma çəkincə, içəridən Ülvinin açıq-aydınca qışqırığını eşitdim: “Almaz, eləmə, bəs mən neynərəm”. Eşitdiyim səsə diksəndim, əlimdəki düşüb çilik-çilik oldu. Ayaq altına atılmış tül parça-paltarı yandırdı. Elə bildim Ülvim ayılıb. Tələsik evə qayıtdım təzədən. Gördüm ki, yox, Ülvi anam qıpqırmızı bəy-gəlin gərdəyiylə boya-boy bəzəyib.

— “Bala, Yusifə nə cavab verəcəm, niyə özünü puç, məni peşiman etdin”. Qardaşı Şövqi isə “ay cici, milləti qoruyanlar, tarix yaradanlar ölümə beləcə hazır olurlar” — deyə onu sakitləşdirirdi.

Sonra eşitdim deyirlər ki, dünən gecə güllələnənlər ölməyiblər. Şəhid olublar! Şəhid olublar!

Qardaşım Hüseyin Ülvinin “Sənsiz” arzusunu bildirdim. Razılaşdı. Bir anlıq içimdə “Sənsiz”ə qulaq asdım. Yox, yox, lazım deyil “Sənsiz”. Deməli, Ülvi “elə olub” ki, “Sənsiz”i səsləndirməliyik. Ülvim Şəhid olub — Azadlıq uğrunda, Torpaq uğrunda.

Şəhid olmaq — ölmək deyil. Ülvinin səsiylə gecə eşitdiyim çağırış fikrimdən dağılmırdı.

Aydın 21-i axşama yaxın Yusif mənə bir şer oxudu:

O, bir ağır elli idi,
O, dəsmallı güllü idi,
Mənim balam dilli idi,
Niyə dilsiz oldu getdi?

O, bir təzə çiçək idi,
O, topqara birçək idi,
Mənim balam göyçək idi,
Niyə rəngi soldu getdi?

O, bir ərən igid oldu,
O, tarixə şahid oldu,
Ülvi balam şəhid oldu,
El yolunda öldü, getdi.

Atasının yazdığı şeri içəriyə keçib (22-sinə keçən gecə) Ülviyə də pıçıldadım. Sonrakı günlər dəfələrlə evə dolub-boşalan camaata Ülvinin şerlərini, “And”ını, yazılarını oxudum. Bir neçə gün sonra şair Nəriman Həsənzadə onları məndən alıb “Ədəbiyyat və incəsənət”də çap etdi. Bu, Ülvinin yenidən həyata qayıtmağına cığır açdı. Şair Hidayət isə “Ülvi duyğularım”la həmin cığırı yola çevirdi. İstəyirdim ki, hamı bilsin ki, Ülvi təkcə o gecə tankın, topun qabağına əliyalın Kişi kimi gedib deyə igid deyil. Ülvi gözünü dünyaya açandan Millətinin Azadlığı yolunda Şəhidliyə hazırlanıb. Əməliylə, qəlbiylə. Meydana kor-koranə yox, düşünüb gedib. Şəhid olmağa gedib.

20 Yanvara bir neçə gün qalmışdı. Ülvi axşam mənə bir “vəsiyyətnamə” şer verdi ki, oxu. Oxudum və tikə-tikə cırıb atdım. Heç nə demədi. Gözləri doldu, başını yellədi, getdi yatmağa. Səhər dərsə gedən vaxt həmin “Vəsiyyətnamə”ni yenə verdi və dedi ki, saxla bunu. Hırs ilə dedim ki, “Yaxşı, biz heç niyə özünə ”kor çıraq” deyirsən, necə yəni “yanmayacaq işığam” — elə demə, bibin sənə qurban olsun — deyə yalvardım. Öpdün mənə. “Sən mənim tərtemiz ürəyim sən” — dedin. Bəs o ürəyi niyə çiliklədin.

Amma bunu da cırıb atdım. İndi özümə bağışlaya bilmirəm. Sonralar həmin “Vəsiyyətnamə”nin cəmi 6 misrasını tələbə yoldaşının cib dəftərçəsindən yazdım .

Atama oğul deyiləm,
Anama oğul deyiləm.

Bu ocağın kor çırağı,
Yanmayacaq işığıyam.

Atam-anam zəmanədir,
Mən zəmanə uşağıyam.

Eh, ruhuna, torpağına qurban olum, nə sənin sözü-n-söhbətin tükənəndi, nə də mənim Ülvi yanğım. Ağır da olsa toxtaqlıq tapıram ki, məqsədini, niyyə-tini, arzunu tamamlaya bilmisən. Eşqini, İlhamını, Torpaq, Vətən, Millət uğrun-da mübarizəni tarixləşdirən şah əsərini yazmısan -- Şəhid adınla əbədiləşdir-misən. Bütün bunları – bu nəhəng dünyanı cəmi 20 – cə illik ömrünə sığışdırma bilmisən! Çiçək şəhidim!

1001 gecə oturub 1001 yarpaq ülviləşən Ülvimdən yazaram, üenə də sinəm od içində çırpınar. Çırpınıb külə dönsəm də Ülvi ömrünün. Torpaq, Vətən, Millət, Milli Azadlıq uğrunda şəhid olmuş Ülvi taleyinin şairanə mənasını gələcəyimizə tarix üçün yazacam. Bir də gəncliyə nümunə üçün, sabahımız üçün. Allah imkan versə!

1001 gecə oturub 1001 yarpaq ülviləşən Ülvimdən yazacam. Ülvimin günəş taleyinin əbədi nur saçması xatirinə.

Almaz ÜLVİ
filologiya elmləri namizədi

A N D

Mən, Bünyadzadə Ülvi Yusif oğlu, həyatımda ilk və son dəfə öz vətənim qarşısında and içirəm; bir elin, bir millətin adını təmsil etdiyimi heç zaman unutmayacağam; Azərbaycan torpağımın qürurdan, qeyrətdən yoxsulmuş adını müqəddəs tutacağam, bu ada ləkə vurmaq istəyən bütün ünsürlərə qarşı duracağam; öz azərbaycanlı varlığıma, vətənimə, məsləkimə, əsl-nəcəbətimə, damarlarımda axan azərbaycanlı qanına layiq oğul olacağam, qorxaqlığı, alçaqlığı, yaltaqlığı özümə yaxın buraxmayacağam, nəyin bahasına olursa-olsun öz azərbaycanlı "mən"imi təsdiq edəcəyəm.

Əgər vədimə xilaf çıxsam, qoy anamın südü, elimin çörəyi mənə haram olsun, Vətən üzünü görməyim.

İmza: B. ÜLVİ. 10.IX.89".

AND (əlyazması)

"Mən, Bünyadzadə Ülvi Yusif oğlu, həyatımda ilk və son dəfə öz vətənim qarşısında and içirəm; bir elin, bir millətin adını təmsil etdiyimi heç zaman unutmayacağam; Azərbaycan torpağımın qürurdan, qeyrətdən yoxsulmuş adını müqəddəs tutacağam, bu ada ləkə vurmaq istəyən bütün ünsürlərə qarşı duracağam; öz azərbaycanlı varlığıma, vətənimə, məsləkimə, əsl-nəcəbətimə, damarlarımda axan azərbaycanlı qanına layiq oğul olacağam, qorxaqlığı, alçaqlığı, yaltaqlığı özümə yaxın buraxmayacağam, nəyin bahasına olursa-olsun öz azərbaycanlı "mən"imi təsdiq edəcəyəm.

Əgər vədimə xilaf çıxsam, qoy anamın südü, elimin çörəyi mənə haram olsun, Vətən üzünü görməyim.

İmza: B. ÜLVİ. 10.IX.89".

**Anam da, övladlarım da
Məni qəmgin xatırlasın,**

**Qoy ən əziz dostlarımsa
Həmişəlik yadırgasın.**

**Bir ocağın ətrafında
Mənə ehsan paylaşınlar.**

**Qoy lap məni «bəxtsiz» - deyə
Bənzətsinlər bir yazığa.**

**Ancaq gözlə, gəlməliyəm,
Bir ölümün acığına.**

1987

Ş E R L Ə R

ƏLVİDA

| NƏĞMƏ |

Deyirəm vüsalın nə azmış ömrü,
Gedirəm, əlvida, gözəl, əlvida.
Gəlmişəm son dəfə biz qoşa gözək.
Bizdən qalan qoşa izə, əlvida.

Bu yerlərdən bahar çağı keçərdik,
Çiçəklikdən sənə çiçək seçərdik.
Ovuc-ovuc bir çeşmə su içərdik,
Ağ suyunda üzən buza, əlvida.

Mən Ülviyəm, ülvi sözə aşıqəm,
Saf ürəyə, büllur üzə aşıqəm.
Gözlərintək ala gözə aşıqəm,
Sevdiyim o ala gözə, əlvida.

GÖZLƏRİN

Hürkmüş ceyran gözütek
Yaman axır gözlərin.
Buludlu səma kimi,
Şimşək çaxır gözlərin.

Yanağını don ahb,
Dodaqların qanayıb.
Kimi isə yanayıb,
Küsgün baxır gözlərin.

Elə baxma amandı,
Baxışın can alandı.
Dərdə ümid qalandı,
Sevgi yağır gözlərin.

***

Bayaqdan baxıram, baxıram sənə,
Gözəllik sirlimiş, sən də sirlisən.
Gözlərin dilimdən şer diləyir,
Sən özün həyatın ən saf şe'risən.

Görəsən gözəllik nədən yaranır?
Bunun cavabını biləydim kaş ki.
Başımı dizinin üstünə qoyub,
Uyuya-uyuya öləydim kaş ki.

O gərdən, o camal, o şəhla gözlər,
Heyif ki, şərəfim, şöhrətim deyil.
Gəl, inan, sən mənim bu sözlərimə,
Sənə şe'r qoşmaq qüdrətim deyil.

***

Mən novruzgülüyəm,
Nəğmə dolu ürəyəm.
Sarı simtək
Köklənməmişdən kövrəyəm.
Bir himə bəndəm elə,
Hay salmağa –
Qışdan hayıf almağa.
İçimdə boğa bilmərəm haqqı,
Arxamca güllərin qatarı gəlir
Baharın inqilab qatarı gəlir.

Qəlbimdə min haray var.
Gözəl, səni haraylar.
Bənövşə rəngli çaylar,
Dolanar düzlərini.

Sovuşar qarlı qışlar,
Dönər sevdalı quşlar,
Bənövşə rəngli yaşlar,
Yandırır gözlərimi.

O gün ki, görmədim səni,
Ürək sızlar, ürək sızlar,
Oğrun-oğrun mənə gülər,
Ürəksizlər, ürəksizlər.

1988

ÜÇ GÜL

*Yarın bağçasında üç gül açılıb,
Ağ gül, qırmızı gül, bir də sarı gül.
Bir mahnıdan.*

Yarın bağçasında üç gül açılıb,
Hərəsi ömrümün bir naxışdır.
Yarın bağçasında üç gül açılıb,
Yağışı - ömrümün yaz yağışdır.

Ağca gül - tərtemiz uşaq ürəyi,
Bir uşağın "evcik" boyda arzusu,
Bir uşağın ana döşündən betər,
Barmaq soran ağca əmlik quzusu.

Qızıl gül - qızların qızlıq istəyi,
Gəlinlik örpəyi, bəyin otağı...
Gərdəkdə oturub nazlanan qızın
Öpüşçün darıxan titrək dodağı.
Sarı gül - payızın sarı leysanı,
Babamın tütünü, tütünlü bıığı,
Günəşin üfüqdə əriyən çağı...

Yarın bağçasında üç gül açılıb –
Gözüm gedəcəyim o uzun yolun
Çənində, çisində, qarında qalıb.

Yarın bağçasında üç gül açılıb...
Deyirəm, açılan o üçcə gülü,
Yar yığıb bir məni yada salaydı.

Deyirəm, açılan o üçcə gülün,
Özləri solsa da ətri qalaydı.
Yarın baxçasında üç gül açılıb,
Hərəsi ömrümün bir naxışdır.
Yarın baxçasında üç gül açılıb,
Yağışı- ömrümün yaz yağışdır.

DILBƏRİM

Kuzə alıb bulaq üstə enəndə,
Görüb göz yetirdim sana, dilbərim.
Gözlərini oğrun-oğrun süzəndə,
Al-qan çökdü yanağına, dilbərim.

Dedim: "Gəl, dolaşaq dağı, dərəni,
Gəl, toplayaq bənövşənin tərini".
Dedin: "Oğlan, çox axıtma tərini",
Məni qoydun yana-yana, dilbərim.

Kirpiklərin məni aldı nişana,
Ürəyimdə qaldı səndən nişana,
Dedim: "Ay qız, anam gəlsin nişana"
Gözlərini süzdün yana, dilbərim.

Dedim: "Sənsən gözəlliyin ilk barı,
Qoyma sıxsın məni sevgi qubarı.
Ülvinin qəbrinə qoyarsan barı,
Bir bənövşə, sən, ey sona dilbərim".

***

Gedirsən... Amandı bir az da səbr et,
Qoy baxsın son dəfə qəlbim özünə.
Gedirsən, gəl barı yavaş-yavaş get,
Dözəmməz ürəyim - inan sözümə.

Bir vaxt necə xoşbəxt idik, ilahi,-
Gözlərin gözümdə, əlin əlimdə.
Qorxuram sən getsən, qəlbimin ahı,
Tutsun gözlərimi, yansın dilim də.

Bağışla, ürəyim, bağışla məni,
Əmanətin əlimdən uçub getdi.
Haqqın var - gəl öldür, qarğışla məni,
E'tibarım yanında düşüb itdi.

***

Səni incitmişəm, dilim qurusun,
Bağışla, bağışla, bağışla məni.
Əgər qıyırsansa, onda sevgilim,
Yad eylə qadıyla, qarğışla məni.
Özüm də bilmirəm mənə nə olub,

Tez-tez deyindirəm özüm-özümə.

Bəlkə əsəbilərim azıb, pozulub,
Sevgilim, dəli say, baxma sözümə.
İnsan kədəri sevinc boydadı,
Həmişə şadlanıb - gülmək olmayır.
Gözdən yaş tökülər, bu bir qaydadı,
Ürəkdən yaş axsa, silmək olmayır.

Eşqim dəniz oldu, özüm qağayı,
Çırpdım dalğalara qanadlarımı.
Söylə, kimə verdim səndən savayı,
Mən könül varımı - mahnılarımı.

Bə'zən sevincimdən göydə uçuram,
Özün bilirsən ki, qanadım sənsən.
Bə'zən elə bilmə səndən qaçırım,
Mən hara qaçaram, həyatım sənsən.

Həvəsim tanımır nə ölçü, qəlib,
Sənin kəm baxışın canımda qordu.
Qoy bir məsəl deyim, dilimə gəlib,
"Eşqi kor olanın gözü də kordu".

Səni incitmişəm, dilim qurusun,
Bağışla, bağışla, bağışla məni.
Əgər qıyırsansa, onda sevgilim,
Yad eylə qadıyla, qarğışla məni.

ZARAFAT

Bir qız gördüm od baxışlı,
Ortaboylu, uzunsaçlı.
Mənə baxıb güldü, qaçdı,
Belə gülüş görməmişdim.

Dağ döşündən bir gül dərdi,
Ləçəyinə üz söykədi.
Dodaqları titrəyirdi,
Belə öpüş görməmişdim.

Dedim, tutaq, gəl, əl-ələ,
Varaq gedək bizim elə.
Mənə söydü... gülə-gülə,
Belə söyüş görməmişdim.

QOCALMAZ, SEVGİ QOCALMAZ..

Sevgi dolu, kədər dolu,
Aylar, illər ötür keçir.
Özümüz də heç bilmədən,
Ömrümüzdən ömür keçir.

Cavanlaşır balacalar,
Qocalansa cavanlardı.
Bu dünyada qocalmayan,
Eşq yolunda yananlardı.

Qocalmaz, sevgi qocalmaz,
Ürək, ümid qocalmasa.
Qocalmaz, sevgi qocalmaz,
Onu qocaldan olmasa.

HEYİF Kİ...

Ürəyim sevməyir, sevməyir səni,
Günahı gözümdə görürəm yalnız.
Hər dəfə qarşıma çıxanda, məni
İzinsiz özümdən alırsan, ay qız.

Ürəyim deməyir gözüm deyəni,
Baxma ki, eşqini gözündən alıb.
Bəlkə də sevərdim, ay gözəl, səni,
Heyif ki, ürəyim erkən ovlanıb.

GƏRAYLI

Aşiq, telli saz götür,
Olub keçəndən danış.
Dostunu düşmənindən,
Ayırıb seçəndən danış.

Koroğlu nə'rəsindən,
Kərəmin naləsindən,
Məhəbbət badəsindən,
Şərbət içəndən danış.

Bəy gəlinin solunda, .
Qolu zərif qolunda,
Ülvi, yarın yolunda,
Candan keçəndən danış.

1984

***

Mən düşdüyüm oda bir gün,
Sən də düşüb yanasan.
Dönüb bir ağ göyərçinə,
Çiynim üstə qonasısan.

Gənclik idi mənim lə'lim,
İndi gümüş olub telim.
Sən heç kəsin deyil, gülüm,
Öz əlimin xınasısan.

Dedim: "Sonam, getmə dayan",
Dedim: "Bəxtim, yatma oyan".
Dedim: "Köçsəm bu dünyadan",

Köks ötürüb anasısan.

Qayıdıbdı sevda dəmim,
Ürək həmin, arzu həmin,
Sən heç kimin, heçcə kimin,
Tək Ülvinin sonasısan.

XATİRƏLƏR

Şəbi-hicran yetişdikcə,
Ondan qaçır xatirələr.
Vüsal ömrü daraldıqca,
Aşib-daşır xatirələr.

Ömrün gözəl bir anından,
Həyatın qeylü-qalından.
Hicran çağrı vüsalından,
Nə danışır xatirələr?

Dönür xəyal ilk illərə,
İlham verir könüllərə.
Keçən gündən bu günlərə
Cığır açır xatirələr.

BƏNÖVŞƏ BAYATILARI

Bahar nə şirin şeymiş,
Ətri bənövşədəymiş.
Ömrüm sənə eşqindi,
Eşqin də bənövşəymiş.

Bənövşə özün öyər,
Vaqifdən qoşma deyər.
Qurbanidən, Vurğundan
Xatirələr söyləyər.

Bənövşə boynun əyir,
Dərdin mənə söyləyir.
41-45-dən gedən
Nişanlısın gözləyir.

Bənövşə dağ döşündə,
Üşüyər şəh düşəndə.
Bənövşəyə bənzəyər,
Aşıqlar küsüşəndə.

OLAYDIM KAŞ...

Qönçə idin pardaxlandın,
Elə qönçə qalaydın kaş.
Dönüb bir ağ göyərçinə,
Çiyinim üstə qonaydın kaş.
Günəş oldun yolum üstə,

Ay günüzlü, boyu bəstə.
Sən də olub mən həvəsdə
Sorağımı alaydın kaş.

Gül verərdim gülərdin sən,
Niyə üzün döndü birdən.
Səni canım bilirdim mən,
Mən də sənənin olaydım kaş.

ÇƏKİR

Titrəyən dodağın şe'r istəyir,
Baxıb təmənnana, ay həsəd çəkir.
Yanır ürəyimdə elə bir od ki,
Bu oda, atəşə yay həsəd çəkir.

Küsəndə gözlərin elə baxır ki...
Səni küsdürəni elə yaxır ki...
Sıx qulac saçların elə axır ki...
Şəlalə duruxur, çay həsəd çəkir.

Sənə şərq qoşum, şe'r nədir ki,
Ovunsun ürəyin, ovunsun təki.
Sən özün şe'rsən, elə şe'r ki,
Şairlər heyrdən ay həsəd çəkir.

SEVGİ MƏKTUBUNA CAVAB

Ay gözəl qız, ömür uzun, gün uzun,
Bəsdir baxdın yollara məhzun-məhzun.
Səndən Leyli olmaz, məndənsə Məcnun,
Gözləmə, gözləmə, mənə gözləmə.

Unut getsin mənim sevgi nağlımı,
Səadət yolları sənə bağlımı?
Rus qızları oğurlayıb ağılımı,
Gözləmə, gözləmə, mənə gözləmə.

Göydə qalar əllərini uzatsan,
Neynim axı, ünüm yetmir, uzaqsan.
Qız qalarsan, qarıyarsan, yazıqsan,
Gözləmə, gözləmə, mənə gözləmə.

DƏYMƏ, AMANDIR

Qar yağır,
ağır-ağır...
Qərrib ürəklərə
enən şər kimi.
Könlümü
didib-tökən
niskillər kimi.
Qar yağır,

ağır-ağır...
Axşamdan   nə bulud var idi,
                  nə soyuq külək.
Demək   təbiət də
                  zarafatı xoşlayır.
Çəkmələr   inad ilə
                  qarı xışlayır.
Ey qış!
                  ricam var
                  səndən.
Qəsdən *üşüt* əllərimi,
                  ayaqlarımı.
Dondur
                  sifətimi,
                  barmaqlarımı.
Dondur!
                  İnsanam!
                  dözəcəyəm;
                  dözümüm
                  bir ümmandı.
Ancaq yalvarıram,
                  təkcə ürəyimə
                  dəymə,
                  dəymə, amandı.

***

Ay gedən yar, məni tək qoyub getmə,
Dərdindən xəstəyəm, bil, qadan alım.
Qəlbində mənə söy, üzde incitmə,
İncisən qınayar el, qadan alım.

Baxışın könlümü sinəmdən dərdi,
Qəsd etdi, odların üstünə sərdi.
Gözlərdən yaş ilə tökülən dərdi,
Görübümü bir daşqın, sel, qadan alım?!

Sevginin əzəldən mə'nası sirdir,
Sevgisiz yaşamaq ölümlə birdir,
Ülvi, sevilməmək günah deyildir,
Sevməmək günahdı, sev, qadan alım.

BİR DƏSTƏ GÜL

Oxudu
                  o şən gecə.
                  Gözəl, incə,
Bir qızıydı, yanağı
Seçilməzdi lələdən.

Qızılgüldən bir dənə,

Gətirmişdim ona mən.
Gülü təqdim edərkən
Qəlbim fərəhlə doldu.

Sanki onlar birləşib
Güldən bir dəstə oldu.

LİRİK ŞER

Getdin... xəyalın heykələ döndü,
Göründü üfüqdə hər axşam sənin.
Qoyub sağ əlimi gözümdün üstə
Neçə yol boyuna baxmışam sənin.

Xəbərsiz olmuşam məndən küsübmüş,
Çəkilib sim kimi hissini tarıma.
Həsrətin gözümdə yaşa dönübmüş
Axdı birdən-birə yanaqlarıma.

Elə gedibsən ki, yoxdu gümanım,
Bir də sevinəcəm, bir də güləcəm.
Nə qədər küssən də mən dönməyəcəyəm,
Yenə minnətinə özüm gələcəm.

***

Ürəyim, ürəyim, qoy bir söz deyim,
Bilmirəm, bilmirəm, niyə belədir?
Ən isti, ən dərin yuvadasan sən,
Bəs niyə mən soyuqlara düşəndə,
Həmişə birinci sən üşüyürsən,
Həmişə birinci sən titrəyirsən..

MƏN GÖRÜŞƏ TƏLƏSƏNDƏ

Bir adətmi, yoxsa nədir?
Ay buludda düşür bəndə.
Göylər baxır, qəh-qəh çəkir,
Mən görüşə tələsəndə.
Qəlb döyünür, qol usanır,
Bir tutqunluq görcək səndə.
Elə bil ki, yol uzanır,
Mən görüşə tələsəndə.

Sığal çəkib qara telə,
Gəl dayanma, məndən gəndə.
Pıçıldaşır sular belə,
Mən görüşə tələsəndə.

Nəfəsinlə isinirəm,
Dan yerindən bad əsəndə.
Bir dünyayam, bir aləməm,
Mən görüşə tələsəndə.

***

Uçunardım hər görəndə,
Niyə məndən uzaq oldun.
Əgər məni sevmirsənsə,
Niyə görcək yanıb-soldun.

Gözlərini görəndə mən,
Sevir, - deyə sevinərdim,
Mənə yaxın gəlməyəndə,
Yüz yol ölüb-dirilərdim.

Canlar alan gülüşünə,
Vurulmuşdum, aşıq idim.
Sənin qara gözlərinə,
İki gözümü verərdim.

İl göründü hər dərs mənə,
Tələsərdim görəm səni.
İstərdim tək olasan,
Bircə kərə öpəm səni.

***

Sevincim, bir dayan, hara tələsirsən?
Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

Ey incim, gəncliyim nə tələsirsən?
Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

Gücüm, qüvvəm, dözüüm əl üzubsünüz?
Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

Ay kədər, ay dərd-qəm siz də küsübsünüz?
Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

Gəncliyim, sən niyə məndən qaçırsan?
Bu vurğun könüldən, sevən könüldən!

LİRİK ŞE'R

Sən bir tufan, mən bir yelkən
Taleyimlə oynayırsan.
Mən yandıqca atəşimin
Şəfəqinə boyanırsan.

Hara getsəm qədəminə
Bahar yaşıl xalı sərrib.
Ulduzlar da səndən ötrü
Sayrışırlar qərib-qərib.

Ürəyim də deyir, gülüm,

Sənsiz mənə nə ömür-gün.
Mən məhəbbət soraqısı,
Məhəbbətsən, sənə bütün.

Sənlə qoşa ömr eyləmək
Bir nağıldı, səadətdi.
Ürəyim də səndən ötrü
Ovunmayıf nə müddətdi.

AY ŞƏKƏR SƏADƏTİM

Mən səni inci kimi
Ümmanlardan dənələrəm.
Ulduzlardan qoparıb,
Bir boğça düyünlərəm!

Sayrışı dünya dolu,
Möhtəşəmim, qüdrətim -
Ay şəkər səadətim.

Boğanaq soldurar -
İsin könül qorumdan!
Boy al arzularımdan,
Vəfa iç damarımdan.
Ürəyimin körpəsi,

Həzincə məhəbbətim -
Ay qönçə məhəbbətim!

BU QIZ GÖRƏN HARA GEDİR?

Nəğmə

Baxışları sirli nağıl
Gözlərindən alov yağır.
Tez-tez sola-sağa baxır,
Bu qız görən hara gedir?

Dabanları asfalt dəlidir,
Birdən durur, birdən gülür.
Bu qız görən hardan gəlir?
Bu qız görən hara gedir?

Elə bil ki, dağ çayıdı,
Çay nədir ki, selə taydı.
Kaş xatası çıxmıyaydı,
Bu qız görən hara gedir?

***

Oxuyursan qəmli-qəmli,
Yanıb eşq oduna, bülbül.
Qızılıgüllə bir doğuldun,
Yenə yana-yana, bülbül.

Sənin dərdin yar dərdidi,
Dərdindən daslar əridi.
Məhəbbətin bir sirridi.
Sən yanırısan ona, bülbül.

Yarın səndən aralıdı,
Bil ki, o da vəfalıdı.
Ancaq yaman "yaralıdı"
Batıbdır al-qana bülbül.

Daha yanma, daha saqın,
Vəfalıdır axı yarın.
Yaralısa, tez "sağaldın"
Çatsın yarın sana, bülbül.

Qəzəl

Gözlərin bulud-bulud yaş tökür,
Göylər öz dərdini yerə deyincə.
Xeyirə şər atıb, rüsvay edir şər,
Xeyirin xeyrini Şərə deyincə.

Köksünü odların üstünə sərir,
Qartal ağrısını Sara deyincə.
Ülvi, ovuc - ovuc mən tər tökmüşəm,
Yarı sevdiyimi yara deyincə.

SONU YOXDU SEVGİNİN

Deyirlər ki, ilk məhəbbət həmişə,
Xəyal kimi gəlib-gedər, puç olar.
Sevən qəlbə, könüllərə bənövşə, -
İlk məhəbbət – ilkin gələr, tez solar.

Yox, bu sözlər dar qəlblərin sözüdü, -
Xəyal özü həqiqətdi ürəyə!
Bahar yalnız bənövşənin izidi,
Bənövşələr tez gəlib, tez getsə də.

İlki varsa, sonu yoxdu sevginin,
Sevgi böyük bir dəryadı, səmadı.
«İlk»im daşa dəydi, «son»um ...! – deyənün,
Ürəyi də «ilk - son» arasındadı.

Sevgilim, gəl, eşqimizin adına,
Könüllərdən silinməyən ad qoyaq.
Mənim laləm, «məhəbbətin» yanına
«İlk»dən başqa özgə bir söz yazmayaq.

***

Üzümə baxırsan fikrin hardadı?!
Ay çiçək yerinə qəm dərən yazıq.
Ürəyin sevdası özgə sevdadı,
Onu sevdasından döndərən yazıq.

Ömür gözəllikdən səadət umur,
Sən könül verənin daha nə dərdi.
Hər qızın oxşarı bir çiçək olur,
Sənin də oxşarın bənövşələrdi.

***

Xudaya, çox şükür kəramətinə,
Arzumu, kamımı yetirdin mənə.
Qoymadın, sən, mənə nakam can verəm,
Çox şükür, ay Allah, sənə min kərə!
Qalmaq qəlbimdə daha bir dərdim,
Çiçəklər içindən bir çiçək dərdim!

***

Vahid əmimə

Böyük qardaşımın toyudur bu gün,
Sağlıqlar üstündən gəlir sağlıqlar.
Xöşbəxt olun, bir qarının sonacan,
Başınızdən aşıb-daşsın uşaqlar.

Böyük qardaşımın toyudur bu gün,
- Sevgilinə, sənə-əziz qardaşım,
Var kiçik qardaştək mənəm də sözüm:

Sizin varlığınız, ömür-gününüz,
Qafiyə olmasın «aşiq-qasıq» tək.
Siz qafiyə olun bir-birinizə
Qafiyədi necə ki, «sevgi, ürək».

1985

QARATEL BİBİMƏ

Can deyəndə can deyir,
Cananlara tək deyir.
Yeriyəndə naz ilə,
Yanlarını yan əyən,
Qası qara Qaratel.

Dilin-dəhanın şirin,
Deyirsən şirin-şirin,
Sədaqətdə, ilqarda,
Sənə tay deyil Şirin,
Qası qara Qaratel.

Can deyənə can deyər,
Canan cana can deyər.
İlahi, nə qəşəngdi,

Qaşı qara Qaratel,
Qaşı qara Qaratel.

AZADLIĞIN NƏĞMƏSİ

Nur saçırsan hər yana
Azadlığın nəğməsi.
Yol açırsan sabaha
Azadlığın nəğməsi.

Hamı şəndir, xəşbəxtidir,
Bu dövrən nə qəşəngdir.
Qəhrəman bir şəhərdir,
Azadlığın nəğməsi.

Saysız düşmən məhv elədin,
Xalqa xəşbəxtlik gətirdin.
«Sağ ol» sədası eşitdin,
Azadlığın nəğməsi.

***

Atama oğul deyiləm,
Anama oğul deyiləm.
Bu ocağın kor çırağı,
Yanmayacaq işığıyam.
Anam-atam zəmanədir,
Mən zəmanə uşağıyam.

1989

***

Əsgər şerlərindən

Pəncərəmi döyür Sibir küləyi,
Qəm sovurur kipriyimdən, qaşımndan.
Düşündükcə ötüb-keçən günləri,
Borum-burum duman qalxır başımdan.

Bu torpağa Allah qarğıyıb, nədir –
Günəşi buz, adamları buzdu, buz.
Gecəsi nə, gündüzü nə bilinmir, -
İkisindən biri qara, biri boz.

Arzularım, xəyallarım, ilahi,
Pərvazlanıb qanadların çalamdır.
Gözəllərə həmdəm olan könlümü,
Rus gözəli ovudammır, alammır.

Bizim yerdə günəş gülümsəyəndə,
Torpaq da öz al rənginə bələnir.
Bizim yerdə qar gözləri üşütmür,
Bizdə qar da çiçək kimi ələnir.

Pəncərəmi döyür Sibir küləyi,
Qəm sovurur kipriyimdən, qaşımndan.
Düşündükcə ötüb-keçən günləri,
Burum-burum duman qalxır başımndan.

1989

***

Yığışdı başıma qohum-qonşular,
Hərənin gəlişi bir toy, bir fərəh.
Boyumu sevdilər, qürrələndilər...

- Ay bala, bir sənsən ömrümə dirək,
- Dayı , mənə şapka...
- Mənəsə ulduz...
- Əmi, dediklərim yadda qalacaq?...

Hərə öz könlündən gələnə dedi,
Sevindi babamdan qalma bu ocaq.
Bir elin xeyri-bərəkətiylə,
Sənin nəfəsinlə, ay doğma kəndim,
Vətənə borcumu verməyə gəldim.

Anam alqış dedi, öpdü alınımndan,
Həsətlə başımı köksünə sıxdı.
Arxamca su səpdi, dondu bircə an
İsləndi kirpikləri...
Süzüldü axdı...
Səndən ayrılısam da, ana, ay ana,
Mən sənə borcumu verməyə gəldim.
Vətənə borcumu verməyə gəldim.

Bu bahar görüşüb sevişdiyim qız,
Darıxma, vaxt ötər dönüb gələrəm.
Sənin çiçək kimi tər yanağından,
Həsəti, hicranı özüm silərəm.

Bilirəm ən ağır günümdə, gülüm,
Həyata sən məni səsələyəcəksən,
Bilirəm, sevgilim, yolumu mənim,
Gecə də, gündüz də gözləyəcəksən.

Ulu anamızdan qalan mirasa –
Bu böyük inama – bir də baş əydim.
Vətənə borcumu verməyə gəldim.
Vətənə borcumu verməyə gəldim.

1989

***

Atama oğul deyiləm,
Anama oğul deyiləm.

Bu ocağın kor çırağı,

Yanmayacaq işğiyam.

Atam-anam zəmanədir,
Mən zəmanə uşağıyam.

1989

***

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan,
Bu yolun,
şaxtasından, soyuğundan mən qorxmuram.

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan,
Bu yolun,
acısından, ağrısından,
«Ölüm» adlı yuxusundan mən qorxmuram.
Yollar saysız,
Yollar sonsuz,
Yollar ötür,
Dünənimdən,
bu günümdən, sabahımdan
ötür keçir.

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan,
Çünkü,
dünyadakı bütün yollar,
Anamın təndir evinin qabağından
ötür keçir.

1989

***

Mənalı bir ömrün tez çatır sonu
Göz yaşadı bu dünyanın oyunu.
Bir ovçunun sorağıyla qoynunu
Açıb, mürqüləyir nə vaxtdı dağlar.

Bir bahar bir ömür onu tərək etdi,
Hayandan gəlmişdi, hayana getdi.
Bilmədi, bilmədi, o ömür bitdi,
Yollara boylanıb darıxdı dağlar.

VƏTƏN ÜÇÜN ÖLMƏLİYİK
(*Sinif yoldaşlarıma*)

Biz öz ömür sazımızda
«Dilqəmi»ni bilməliyik.
Leylimizin ürəyini
Məcnun kimi sevməliyik.

Bisütunu biz də yaraq,
Çənsiz Çənlibellər quraq.
Sazımızda ağlayaraq,
Biz həyatda gülməliyik.

Döyüşlərdə yoğrulmuşuq,
Gələcəyə qaranquşuq.
Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik!

1982

BƏXTİM

Bir yuxu görmüşdüm bihal çağımda,
Gördüm ki, yoluma daş tökür bəxtim.
Bir divar hörmüşdüm dümağ mərmərdən,
Lom salıb gördüm ki, hey sökür bəxtim.

Uzaqdan istəyir tuta əlimi,
Gözündə cəm edir kədəri, qəmi.
Köksündən vurulmuş pəhləvan kimi,
Gördüm ki, ümitsiz diz çökür bəxtim.

Ülviyəm, özümə yuva hördüm ki,
Bəxtimlə yaşayım axıra tək.
Səbəbin bilmədim, amma gördüm ki,
Bir uşaq səsiylə hönkürür bəxtim.

NOVRUZ BAYRAMI GƏLİR...

İldən bir gün ayrıldı, əlində yanar məşəl,
İldən bir gün ayrıldı, bütün günlərdən gözəl.

Çiyində yaşıl əba, gözlərində təbəssüm,
Sinəsində çiçəklər düzülüb düzüm-düzüm.

Yeriyir min naz ilə göylərin şamı gəlir,
Ay ellər, pişvaz edin, Novruz bayramı gəlir.

Hanı yaşıl səməni, deyin, pişvaza çıxsın,
Hanı qızıl kəməri, belini bərk-bərk sıxsın.

Deyin, gülün, bu gün, hey, kədər nədi, qəm nədi?!
Qarı nənəm aş asıb köz üstündə dəmdədi.

Göylər durulan gündü, sular bulanan gündü,
Tonqallar ulduz kimi bir-bir qalanan gündü.

Bu bayramdan başlayır ilimizin baharı,
Arzumuzun baharı, elimizin baharı.

Bu bayramın eşqiylə qoy bəzənsin əsrimiz,
Bu bayramın oduna yansın dərdi - sərimiz.

Bu bayramın gözüylə gələcəyə baxağın,
Bu bayramı gül kimi döşümüzə taxağın.

1987

ANA YATAN TORPAĞA

*Xatirələr üstünə,
Narın-narın qar yağa.
Necə ayaq basasan,
Ana yatan torpağa?!*

M.İSMAYIL

Bir insan ki, həmişə
Gözündən, ürəyindən,
Ən şirin diləyindən –
Ananı əziz bilə.
Ömrü boyu yaşaya
Onun sevgisi ilə.
Qorxa buna görə də –
Ana yatan torpağa
Ayağını vurmaya.
Qorxa buna görə də –
Ana yatan torpağa.
Kövrək xatirələrdən,
Kədərli bir yaddaşdan.
Ana yatan torpağa
Hər kəsəkdən, hər daşdan, -
Yox, bu özü günahdı,
Həm də böyük günahdı.
Bəs biz qorxsaq kədərdən,
Xatirə dolu dərddən.
Ana yatan torpağı –
Kim eləyər qülüzər?
Kim eləyər laləzər?
Kim qərq edər güllərə,
Kim tanıdar ellərə?
Ana yatan torpağa,
Ayaq basmaq qanundu,
Yaxşı balalar üçün
Bu şərəfdi, şandı
Yatan analar üçün.

DAŞ ALTINDA BİTƏN ÇİÇƏK

(Nəğmə)

Tük kimidir ağ saplağın,
Daş altında bitən çiçək.
Nəmişlikdi yatacağın,
Daş altında bitən çiçək.

Ləçəyinin biri aldır,
Üstündəki sarı xaldır.
Danışmırsan, dilin laldır,
Daş altında bitən çiçək.

Çoxu səni alaq bilir,
Alaqlar da sənə gülür.

Kökün durur, canın ölür,
Daş altında bitən çiçək.

Çiçək deyil, bir çayırsan,
Günlər keçir, sən sayırsan.
Bir az mənə oxşayırsan.
Daş altında bitən çiçək.

Daşın adı elə daşdır,
Zəncir ilə həmsirdaşdır.
Səni görən nə yaşadır,
Daş altında bitən çiçək.

1989

MƏNİ

Bir qəm yüklü ürəyəm ki,
Aparammaz karvan məni.
Gördüyümü görmüşəm mən,
İnandırmaz Quran məni.

Mənə tələ quran qursun,
Özlərini yoran yorsun.
Qoy nadanlar gendə dursun,
Qanacaq qanan məni.

Oyaq bəxtim tez yatsa da,
Namərd olub unutsa da,
Mən Ülviyəm, kim atsa da,
Atmayacaq inam məni.

1989

MƏNİ TƏNTİTMƏYİN

Məni təntitməyin yemək yeyəndə;
Ay anam,

ay bacım,
bir dözüən axı,
bir axşamçağı
bir parça uşağı

Niyə təntidirsiz, axı bu qədər?

Guya

bir qismət
artıq yemək

Məni yekəldib pəhləvan edər?

Bilirəm məni çox istəməkdən
danlayırsız yer-yerdən:

«Tez ol, pendir götür,

Lavaşdan kəs.
Xörək də soyudu,

Ay bala,

Meyvə kasada qaldı, bəs».

Siz allah,
qoyun udum ağzımdakı tikəni, -
Sonra yığın başıma
bütün bu ölkəni.
Məni təntitməyin yemək yeyəndə,
Onsuz da

qabaqda
çox təntiyib
Ora-bura vurnuxacağam.
Siz deyəntək yeyənlərə
Gəndən durub
heyran-heyran baxacağam.
hələ bunlar harasıdı...
Torpaq yeyən,
dağ-daş yeyən
əcdahalar var deyirlər.

Deyirlər ki,
adamların
ürəyini yeyirlər.
Arzusunu, diləyini yeyirlər,
Şirin-şirin danışdırıb
qılıqlayıb
əvvəl-əvvəl
şam aşını yeyirlər.
Doymayanda ev-eşiyi,
üz-başını yeyirlər.

Məni təntitməyin yemək yeyəndə;
Qoyun fikirləşim
Nə olacam bu yeməklə.

Yox, əl çəkin,
Yeməyəcəm hər deməklə.
Özüm bilən kimi
çörəyimi yeyəcəm,
Sonda göyə üz tutub
Allah, sənə çox şükür,
min-min şükür deyəcəyəm.

OLUR

İnsanlıq mal deyil pulla alın,
İnsanlıq insanın özündə olur.
Həya manat deyil, cibə salın,
İnsanın həyası üzündə olur.

Varlıda səxavət görübsən harda,
Həddini keçəndə qudurur var da.
Sərinlik arama dayaz sulara,
Sərinlik bulağın gözündə olur.

Doğmaca qardaşı çaqqal qurd ilə,
Qəsdən el içində gəzirlər elə.
Yalandan quyruğu düşübdür dilə,
Hiylələr tülkünün izində olur.

Söyüşdü kasıba düşən tər haqqı,
Nəyə dəyişiblər indi gör, haqqı.
İnsanın boğazı düzdü, pır haqqı,
Əyriilik belində, dizində olur.

Qafil yuxu yatmaz, giribsə qəsdə,
Dodağı səyriyə, sanki bir xəstə.
Həqiqət axtarma kefli məclisdə,
Həqiqət Ülvinin sözündə olur.

***

*Həkimlər sərrahiyə əməliyyatı
aparıb ürəkləri dəyişdirirlər.*

Ey həkim, əl saxla, bir dayan görək,
Saxla, neştərini vurma sinəmə.
Özgənin ürəyi nəyimə görək,
Öz xəstə ürəyim bəsimdi mənə.

Gözümü dünyaya açandan bəri,
Nəçə ürəkləri kəşf eləmişəm.
Bu ötən günləri, ötən illəri,
Yoxsa yaşamaqda səhv eləmişəm.

Olsamda dünyada bir qərib qonaq,
Minnətli dil altda mən itməmişəm.
Mal-qoyun alveri görmüşəm, ancaq
Ürək alverini eşitməmişəm.

Könül, sevdiyindən bir az kənar dur,
Didsin varlığını qoy qansız aləm.
Vəfasız gözəllə yaşamaq olmur,
Vəfasız ürəklə neyniyə billəm.

1987

EŞİDİN, EY İNSANLAR

Siz ey qara qanlara
Susayan ac murdarlar,
Eşidin! Bu obalar,
Bu ulduzlar, bu göylər,
Çaylar, dənizlər, göllər,
Sülh deyir, sülh istəyir.

Eşq olsun «Sülh» deyənə!
Alqış, min alqış yenə!

Bu gün ürək sözlərim,
Poladdan paltar geyir.
Qanad taxıb istəkdən,
Çəkinmədən söyləyir,
Dünyanı bir düymədən,

Asılı sananlara:
Sülh gərəkdi xalqlara!
Sülh gərəkdi xalqlara!

1987

***

Sahilində dayandığım dağ çayı,
Aram-aram səndən nağıl danışır.
Durnaların qaqqıltısı göylərdə,
Ətəklənib qərrib-qərrib dolaşır.

Gecə keçir, ay da sönrür şam kimi,
Üşüyürəm, yoxdur səndən bir səda.
Lazım deyil bu minnətli gəlişin,
Əl çək məndən, əl çək, əl çək, əlvida!

Yerit miltək ürəyimə bu qəmi,
Uşaq kimi ağılat məni dalınca.
Sənin bir vaxt şəfqətlənən baxışın,
İndi dönüb qan təşnəli qılınca.

Fərqi yoxdur: bu ağrıya, acıya
Dözəcəyəm, dönəcəksən bir yada.
Əlvida demişəm, yenə deyirəm!
Neyniyəcəm daha səni , əlvida!

1987

TƏZADLAR

Yansa da göylərdə milyon cüt çıraq,
Qaradır dünyanın daim bir üzü.
Qoca təbiətin işinə bir bax,
Yanan da özüdür, yaman da özü.

Yazıb yazısını pozulmaz xətlə,
Sevinci qəm ilə qoşa yazıb o.
Yerimə, yüyürmə, quru boş cəhdlə,
Düz yolun üstündə xəndək qazıb o.

Ən dərin dərələr, müdhiş yarganlar,
Əlçatmaz dağların özülü olur.
Gülüşlər, haraylar, ahlar, amanlar,
Həmişə yan-yana düzülü olur.

Ən şirin dərmandı, ən qatı zəhər,
Bir gözdə uyuyur gülüşdə qəhər.
Qərribə təzaddı düşünsən, əgər,
Bülbülə xəyanət səsində gəlir.

Bu niyə belədir, bu niyə belə,
Anlaya bilmirəm bu sirri hələ.
Ən ağır böhtanlar görürsən elə,
Ən yaxın bildiyin kəsindən gəlir.

Umma bəd əmələ həyatdan imdad,
Hər şeydən əzizdir bircə təmiz ad.
Adamın başına nə gəlsə, heyhat,
Artıq tamahından, nəfsindən gəlir.

***

Qoca babam and içəndə «çörək haqqı» deyərdi,
Düşmənim də heç görməsin «çörək dağı» deyərdi.
Deyirdi ki, çörək kəsər, qılınc kəsməz düşməni,
Çörək üçün işləyirəm, yormaz belə iş məni.
Qoca babam dedi getdi...
Yaşa doldum böyüdüm.
Sırğa etdim qulağında bu xeyirxah öyüdü.
İndi çörək tabaqları başdan aşıldı,
Görürəm çörəyin adı xeyli ucuzlaşdı.
Çörəyi min dəfə araqdan artıq bilənlər var,
Yağlı dodaqlarını çörək ilə silənlər var.
Çörəkdən it düzəldib çəpik çalıb gütlürlər,
Ayaq altda düşəndə o, təpikləyib gütlürlər.
Allah ilə yanaşı çəkilər çörəyin adı,
Qıtlaşanda görərsən, necəymiş çörəyin dadı?
Ölkələr var çörək üçün əli göydə donubdu,
Uşaqları şaxta vurmuş çiçək kimi solubdu.
Bircə tikə üçün ayaqlara düşüblər,
Çörək üçün adlarından, canlarından keçirlər,
Çörək olmayan yerdə qan çıxar dizə, insanlar,
«Çörək haqqı», qənim olar, çörək bizə insanlar.

1988

SƏBR

Deyirlər səbrlə yaşa dünyanı,
Səbrlə dolansan dünya sənindir.
Səbrlə dinlədim şirin laylanı,
Ay ana, səbirsiz olmuşam indi.

O dərya səbrində bir zərrə olum,
Necə böyük imiş səbrin, ay ana.
Səbirsiz olsa da sənin gül oğlun,
Səbrlə duracaq qəbrim, ay ana.

1988

DÜŞÜNCƏLƏRİM

Açmadım qözümü, açmadım ki, mən –
Gözümə görünən göz dağım olsun.
Açdım ki, dünyada insanam deyən –
Ağır çağlarımda dayağım olsun.
Yoxdur əqidəmdə nə ölüm, nə qan,
Mənim arzu-kamım ona düşməndi.
Məsləki yolunda vuruşan insan,
Şərəfsiz tökülən qana düşməndi.

Buludsuz səmadan gözüm doymayır,

Elə bil dənizdi...
küləksiz gündə
Məni xəyalımdan Araz ayırır,
Eyhamlar söyləyir sirli sözündə.

Araz, de, nə qədər nəğmələr yatır,
Sənin qəzəb dolu qəmli nəğməndə.
Qulaq as, qulaq as, gör hara çatır,
Mənim gürşad səsim,
səsin gələndə.

O taydan Savalan, bu taydan Qoşqar,
Buludlar başında körpü salıbdı.
Bu mənfur dirəklər, acı tikanlar,
Bilmirəm heç kimdən miras qalıbdı.

Hicran dərdi mənə ağır olsa da,
Gözümdən tökülən qanlı yaş deyil.
Təbrizim o tayda küskün qalsa da,
Bilir ki, ürəyim dilsiz daş deyil.

Bilin, daşdan deyil, mənim ürəyim,
Ələsgər sazının havasıdı o.
Demə nə danışım, demə nə deyim,
Şəhriyar şerinin nəvasıdı o.

Səttər xan hədəsi, Cavanşir bəhsi,
Koroğlu gərdişi, Nəsimi səsi,
Xətai sürəti, Nəbi qülləsi,
Babək qılıncının davasıdı o.

Urmiya gölünün gəmi, kədəri,
Yadların qənimi, dostların yeri.
Neçə şəhərlərin qızıl dan yeri,
Neçə axşamların səbasıdı o.

1988

***

T. Şevçenkoya

Bir insan ki, xalq oduna qalana,
Alovu sönsə də közü qalacaq.
Bir insan ki, o eşq ilə yarada,
Özü qalmasa da izi qalacaq.

Vəfalı, mübariz bir oğul kimi,
Sevdin Ukraynanı sən anan kimi.
Köçürdün qəlbinə onu əbədi,
Ən kiçik quşuna, daşına kimi.
Şair kimi yaradın Ukraynana,
Düz otuz il yaratdın yana-yana.

Öləndən sonra da öz vətəninə
Sən görmək istədin, duymaq istədin.
«Məzardan Dneprinin nərələrinə»

Körpə uşaq kimi uyumaq istədin.

Ancaq işıqlandı, zülməti yardı,
Məzarın xəyalının çağırışıydı.
O, elə bir yüksəkliyə qalxdı ki,
«Oradan göründü gözəl Ukrayna,
Onun tarlaları, geniş çölləri,
Məğrur Dneprinin şən sahilləri».

Dünyamızda dünya yaradanların,
Kainatın bağrını yaranların.
Qalacaq sənin tək sözü, qalacaq,
Xalq gözündə zirvəyə qalxanların.

YER QAÇIR

Günəşin ətrafıyla,
Ovçu görmüş bir bala ceyran kimi,
Yer qaçır,
Hey fırlanır, hey qaçır.

Sanki o, «Perşinq»lərdən,
Ölüm qoxusu verən
Neçə belə raketdən,
Canını qurtarmaqçün,
Kainatın qoynunda
Sığınacaq axtarır,
Rahat qucaq axtarır.

Günəşin ətrafıyla
Ovçu görmüş bir bala ceyran kimi
Yer qaçır,
Hey fırlanır, hey qaçır.
Hamı bilir bu qaçış nə qaçışıdır.
Peyklərin arasında
«Perşinq»lərdən
Gizlənməkçün yarışdı.

1985

YAY ƏHVALATI

Bədbəxtlərdən bədbəxtəm, bədbəxt bu gün,-
Yar yanından üzüqara qayıtdım.
Eşqimi rədd etdi o afət bu gün,-
Ümid sınıq, könül yara qayıtdım.

Bu yay günü elə tufan gördüm ki,
Beləsini ömrümdə görməmişdim.
Bu yay günü elə soyuq gördüm ki,
Heç qışda da belə üşüməmişdi.

QOŞMA

Bir gözəlin həsrətini çəkənə,

Yaman düzdən yaxşı guman yaxşıdır.
Sevməyə, seçməyə, ömür sürməyə,
Hər mətləbi gözdən qanan yaxşıdı.

İnan bu dünyada gördüyün şeyə,
Çox uyma işrətə, kefə, nəşəyə.
Beli yağır olan nadan eşşəyə,
Zəfərandan yenə saman yaxşıdı.

Mərdin adı bu dünyada qalandı,
Namərd yaşasa da, yenə yalandı.
Bu sözlər nə ölən, nə də solandı,
«Namərd dostdan mərdi-düşmən yaxşıdı».

Ülviyəm, söz aldım bir aybənizdən,
Məni heyran edən o xumar gözdən.
«Yalana bənzəyən doğrudan, düzdən,
Doğruya bənzəyən yalan yaxşıdı».

***

Yaman bəd gətirir qara taleyim,
Görənlər gözümdən sezirlər mənim.
Desəm inanmazsız dost dediklərim,
Adıma böhtanlar düzülər mənim.

Kimə neynəyənəm, axı mən kimə,
Elə lap tapança alım əlimə?
Güdürlər, bir xəta gəlsə dilimə,
Çəkib boğazımı üzürlər mənim.

Puldan şalvar geyib, şal toxuyanlar,
Acından yal içib, toxa uyanlar,
Mənə «doğruluqdan» dərs oxuyanlar,
İzimdə əyrilik gəzirlər mənim.

Yasa döndəririlər qəsdən toyumu,
Açırlar başıma min bir oyunu.
Yeyib çörəyimi, içib suyumu,
Dalımca ağzımı büzürlər, mənim.

Hər axşam yığışib dəstəbaşılar,
Qəlbləri dəritək sərrib, aşılar.
Ay haqq tanıyanlar, xəstə başlılar
Salamat başımı əzirlər mənim.

1988

***

Dünya, sənin iki üzün varıymış,
Biri qara, o biri ağ geyimli?
Bir tərəfdə güllü çəmən, bağça-bağ,
Bir tərəfdə qanlı çanaq, deyilmi?

Ömür neydi, yangısını kim bilir,
Acısını, ağrısını kim bilir?

İnsanlara həyat iki şey verir:
Biri oraq, biri yaraq deyilmi?

Qohum küsər, küsə-küsə yad olar.
Namərd gülər, şirinləşib dad olar.
Ay Ülvü, dünyada iki adam var,
Biri uca, biri alçaq deyilmi?

1986

AĞLAYA

Bu şanlı torpağın bəxti kəm oldu,
Otura ağlaya, dura, ağlaya.
Qaragöz qızların qisməti buyumuş,
Kətməni bəxtinə vura, ağlaya.

Zülmətin quyusu dərinləndən dərin,
Evləri yıxıldı, ev tikənlərin,
Bir azca başları dikənlərin
Gözü həsrət qalıb nura, ağlaya.

Verirlər yadlara az nemətimi ?!
Payız nemətimi, yaz nemətimi,
Yaltaqlar yurdumun naz-nemətimi
Uduzub, istəyir cura, ağlaya.

Axtarın elimin nə balasını,
Versin haqsızların haqq bəlasını,
Söküb ürəklərin kin qalasını,
Təzədən şəfqətlə qura, ağlaya.

Bilmirəm mən kimin qismətindəyəm,
Alqışla qarqışın vəhdətindəyəm.
Bir el gözəlinin həsrətindəyəm,
Ülvinin dərini sora, ağlaya.

1987

***

Əzrayıl hikkəylə oturdu yerə,
Hələ görməmişdi belə insan o.
Candan can almaqda mahir olsa da,
Ala bilməyirdi indi bir canı o.

Axşamdan neçə yol hücumu keçib,
Neçə yol qılığa çəkib xəstəni.
«Məndən uzaq dolan», - demişdi xəstə,-
«Sənə can verməyəm incitmə məni».

Yaxşı ki, köməyə çatdı bir nəfər,
Dedi, rüşvətxordur bu xəstə kişi.
Yazıq əzrayılın açıldı eyni,
Sıxıldı dodağı, qıcandı dişi.

Bir dəstə pul basıb cibinə, sonra
Əyilib astadan «rüşvətdi» dedi.
- Cibinə bərəkət- xəstəmiz

Rüşvətini alıb, canını verdi.

GÜNÜN TOPPUZU

Gün gəlir, bir əli ağır toppuzlu,
Bir əli tənliklər, suallar dolu.
Oğulsan onlara cavab tapma sən,
Toppuzun zərbindən yerə girərsən.

Özünə gəlməmiş bu zərbələrdən,
Yenə də gün gəlir – götürüb gəlir.
Yeni müəmmalar, yeni suallar,
Axtar cavabını, axtar birbəbir,
Tapmasan üstünü o toppuz alar.

1986

***

Bu dünyada bir müqəddəs
Dilək üçün yaşayıram.
Halal zəhmət təri üçün,
Əmək üçün yaşayıram.

.....

.....

Bilin, deyilməyənləri
Demək üçün yaşayıram.

Bu dağlardan, dərələrdən,
İlham aldım əzəl gündən.
Yaşamaqçün sevmirəm mən,
Sevmək üçün yaşayıram.

QOŞMA

Demə ki, Qobustan adicə daşdır,
Dədəmiz Qorquddan qalan mirasdır.
Xəyalım bir daha Qoşqarı aşdı,
Dağların lalası yadıma düşdü.

Məhəbbətdən, cəsarətdən ucalan,
Paşadan, sultandan bac-xərac alan,
İllərdən indiyə yadigar qalan,
Çənlibel qalası yadıma düşdü.

Çinarlar kök atıb, yaşa dolubdu,
Çoxunun yarpağı çoxdan solubdu.
Bu torpaq çinara beşik olubdu,
Çinarın kölgəsi yadıma düşdü.

Yandırır qəlbimi Kərəmin səsi,
Titrəyən külək yox, Lələdi, əsir.
Qarlı gədiklərdə alışan izi,
Kərəmin naləsi yadıma düşdü.

Bir sualın kələfinə dolaşdım,

Neçə dəərə keçdim, neçə dağ aşdım,
Bilmirəm bu sirri doğrumu açdım,
Anamın laylası yadıma düşdü.

1986

SƏNİ

Kələk ilə ucalmısan,
Yıxar bir gün külək səni.
Yaltaqlıqla tanınmısan,
Tanıtmayıb çörək səni.

Gözdən iraq görünmüşən,
İlan kimi sürünmüşən.
İblis donu bürünmüşən,
Bilsələr də mələk səni.

Tamahkarsan, nəfsin çoxdu,
Piylənibsən mədən toxdu,
Heç xəlbirdən qorxun yoxdu,
Ələyərmi ələk səni.

«Araz axır, gözün baxır»,
Sən ha çıxır, sən ha bağır.
Xirtəyindən əvvəl-axır –
Kim asacaq görək səni?!

1990

***

Yeyəcəksən ürəyini,
Pas dəmiri yeyən kimi.
Axşam, sabah yal içirtdim,
Tanımadın yiyən kimi.

Üzün iki, sözün iki,
Vurur yumurtan ciki.
Səni elə döyərdim ki,
Lüt itini döyən kimi.

Doğulubsan yırtıq corab,
Yaraşmır dədənə savab.
Sən elə bir ölüsən, lap
Mirzə Cəlil deyən kimi.

Qanqal kimi hələ diksən,
Qarnın çıxıb hələ köksən.
Görəcəksən yenə təksən,
Tale bir gün əyən kimi.

***

XX əsr...
Sanki bu əsr, bütün
Zülmətli günlərini,
Qorxulu, təhlükəli

İllərini -
Bu gecə səmaya toplayıbdır.
Onunçün də bu gecə
səma belə qaranlıq,
zülmət içərisində qalıbdır.
Onunçün də bu gecə,
səma səmaya deyil,
bir örtüyə bənzəyir.
Qara rəngli
bir örtüyə.

1986

Belə danışirlar ki,

I.

Belə danışirlar ki,
Bir insan yaşayarmış
Bir ümman sahilində.
Fırtınası, dalğası,
Heç vaxt əskik olmayan,
Pələng tək oğrun-oğrun,
Özünə ov ovlayan
Bir məkan daxilində.
Bir insan yaşayarmış,
Bir ümman sahilində.
Bir insan xoşlayarmış
Fırtınada çimməyi,
Dalğaları at kimi
Yəhərləyib minməyi.
Bir insan yaşayarmış,
Bir ümman sahilində.
Bir insan yaşayarmış
Fırtınalar elində.
O heç vaxt üzən zaman
Baxmazmış arxasına,
Dağ dalğalar dəyərmış
Üzünə, yaxasına.
Bir insan yaşayarmış
Dalğalar qucağında,
Bir ümman sahilində.

II.

Belə danışirlar ki,
Bir gün o igid insan,
Arxasına boylanır,
İlk dəfə...
Ancaq...
Ancaq...

O, görür ki, fırtına
Suda o açan izi,
Asanlıqla yox edir,
Asanlıqla gizlədir.

Bundan sonra insanın
Qol-qanadı süst olur. –
Açdığı izlər kimi,
Kədərli gözlər kimi,
Fırtınada boğulur.

III.

Belə danışrlar ki,
Arxasına boylandı,
O, ilk dəfə... ilk dəfə...
Kaş o gün olmayaydı,
Bir ömür də xəzəl tək,
Beləcə soymayaydı.
Yox!... Bəlkə də bu elə
Belə də olmalıymış,
O insanın həyatı
Belə də solmalıymış.

SƏMAYƏ MÜƏLLİMƏYƏ

*(Orta məktəbi bitirməyi-
miz münasibətilə)*

Yerişimizdən tanıyır o bizi,
Gözlərimizdən duyur qəlbimizi.
Nəsihətdir, öyüddür hər kəlməsi, -
Anama bənzəyən anam var mənim.

Hər sözümüz, söhbətimiz biriydi,
Kədərimiz onun dərin dərdiydi,
Biz güləndə gözlərindən gülərdi,
Anama bənzəyən anam var mənim.

Müəllim – bir elin ocağı, közü,
Döyünən ürəyi, söhbəti, sözü.
Müəllim – torpağın baharı, yazı,
Bu dağlar yurdunun mehriban qızı,
Nə yaxşı varsınız, varsınız müəllim,
Anama bənzəyən var mənim.

QOCA

Səfər qağam üçün

Addımı qısa-qısa,
Dirəyidir bir əsa...
Qocalıq acıdırsa ,
Bal kimidi söhbəti.
Nə müdrikdir, uludur,
Söhbətinin hikməti.

Doxsanında, yüzündə,
Qırış-qırış üzündə,
Onun sönük gözündə,
Yanır ilk məhəbbəti.

Uşaqlığı, gəncliyi,
Sevgiyə səadəti.

1986

ÇOBANLAR

Dağların yaz ətri, gül-çiçək ətri
Çobanın bir qıza hədiyyəsidir.
Dişləri göynədən saf bulaq suyu –
Çobanın söhbəti, sözü, səsidir.

Zirvələr – çobanın şanı, şöhrəti,
Qayalar – çobanın həmsöhbətidir.
Şimşəklər – qəzəbi, kini, nifrəti,
Dağ çayı – çobanın məhəbbətidir.

Ney səsi – çobanın sevgi məktubu,
Küləklər – çobanın poçtalyonudur.
Çobanlar dağların qartal təmkinli,
Əyilməz vüqarlı kişi oğludur.

***

Heç bilmirəm yenə də mənə nə olub,
Görürəm gözümdə özümü yalnız.
Yəqin ki, tufanlar, çovğunlar qovub,
Görünmür bu gecə nə ay, nə ulduz.

Eh, bəlkə də qəsdən gizlənib onlar...
Yaxud məni sınamaq istəyirlər:
«Bu tufanda bizdən sənə kömək yox,
Özün çalış, özün vuruş» - deyirlər.

Yox, deyəsən bir ulduz parıldadı,
Lap uzaqdan, buludlardan o yanda.
Hə... Özüdür... Odur yenə boylandı,
Tufanların, çovğunların ardında.

Ah, necə də alicənab ulduzdur,
İstəmir ki, bu tufanda tək qalam.
Buludlara sinə gərrib alışır,
İstəmir yolumda azam,
yorulam.

İKİ QONŞU UŞAQ

Bir həyətdə yaşayan
İki lost, iki uşaq.
Sevirdilər daha çox -
«Dava-dava» oynamaq:
Birisi digərinə
«Atəş açır» «səngərdən»,
Biri isə «ölürdü»
Yerə dəyib «kəhərdən».
Vaxt keçdi uşaq cavan,

Cavansa qoca oldu.
Bir - iki qonşu uşaq
Hamitək yaşa doldu.
Onlardan birisinin
Uşaqlıq oyunları
Xatirəyə çevrilib
Yalnız qəlbində qaldı.
Biri isə hələ də
Uşaq xəyalındadı.
Yenə də əvvəlkitək
Xəyalpərəstdi adı.

***

Əlçatmaz keçmişimə,
Ayrı düşdüyüm elimə,
Gözlərindən həsrət yağan
Anama –
əl uzadıb
çəkmək istədim özümə.
... ayıldım mən bir ağrıyla,
Gördüm sinəmi didirəm
Qanlı, iti dırnağımla.

TARİ ÜRƏK ÇALMAYANDA

Konsertdəyəm,
oturmuşam,
Səhnədə çalan oğlandı.
Zalda
xeyli tamaşaçı,
Səhnədə çalan oğlandı.
O cavanın
barmaqları
Əsl usta barmağitək
«Şirin xallar» vura-vura
Oynayır, oynadır ürəkləri.
Lakin cavanın
gözləri
Elə bil heykəl gözüdü.
Key-key qabağa baxır,
O, sanki
müqəvvanın – özüdü.
Barmaqların dediyini -
Yox!
demir onun gözləri.
Barmaqların dedikləri
Deyil onun
öz sözləri.
Yox, o çalmır
Vərdisini təkrarlayır,
Yox, o çalmır
Çalınanı yamsılayır.

FƏHLƏ

Gecədir, həyat yatıb,
Nə dan yeri sökülüb,
Nə də quşlar oyanıb.

Ancaq hələ səs gəlir,
Fabriklərdən, zavoddan.
Fəhlə orda yaradır,
Başqa dan yeri – oddan.

İşləyir gecə-gündüz,
Saymır nə tufan, nə qar.
Çünki onun inamı,
Ayı var, Günəşi var.

Həyatın inqşafı,
Fəhlənin əməyidir.
Xalqa çəkdiyi zəhmət
Ən yaxşı yeməyidi.

Dünyada xəzinə var, -
Xəzinələrdən varlı,
O əməkdi-sahibi
Fəhlənin qollarıdı.

***

Düşmənim də dərdə dustaq olmasın,
Bu dustaqlıq məni yaman ağrıdır.
Ürəyimi parçalayır xərçəng tək,
Bircə an da vermir aman, ağrıdır.

Hər gün günüm dönüb ilə hərlənir,
Yorulmayı, elə-belə hərlənir.
Kırpiklərim dönüb milə hərlənir,
Gözlərimə salır al-qan, ağrıdır.

Gücüm yoxdur canı candan ayıram,
Ürəyimi yuxa kimi yayıram.
Günlərimi saat-saat sayıram.
Sağalmağa yoxdur güman ağrıdır.

1988

MAHNILAR

Neçə-neçə
Qəmgin-qəmgin insanın
çatır dadına.
Dərdə dərman mahnılar,
Dərd ovlayan mahnılar.
Xəyalları Simurq kimi,

Alar - alar qanadına,
Şirin avaz mahnılar,
İgid, qorxmaz mahnılar.
Şadlıq da var, orda qəm də,
Ürək yeyər, qəm yeyəndə,
Sən güləndə, mən güləndə.

Gülər, oynar mahnılar,
Daşar, qaynar mahnılar.

Yaxşı seçər, yaman seçər,
Nurdan şəhdi – şərbət içər.
Sərhədləri vurur keçər,
Sülh havalı mahnılar,
Süd mayalı mahnılar.

1985

TƏBİƏTİN OYUNU

Nə oldu? Ona nə oldu?
Ruhi xəstələrtək üzü səyridi.
Sanki çiçəklərin rəngi də soldu,
Sanki ağ buludlar birdən göyərdi.

Diddi yarpağını ağaclar tamam,
Çırpındı, uçundu körpə quş kimi,
İtlər də dartındı zəncirdən yaman,
Bir ac canavardan qorxmuş kimi.

Damlar səs çıxartdı,
Hüzünlü bir səs.
Qayalar səsinə səs verdi ordan.
Otlar əl – qol atdı havada dəs – dəs,
Cəhd etdi bəlkə də qurtara dardan.

Çayların suyu da durdu elə bil,
Torpağa baxırsan sanki qaynayır.
Təbiət bir sakit körpəyə deyil,
O da oynayanda belə oynayır.

1984

***

Bu gün o,
öz oğlunu əsgərliyə
yola salan bir anadı,
bir ana.
Keçənləri ana-ana,
həsrət adlı bir duyumu duya-duya,
Ah da çəkir,
Ahı dönür küləklərin
həzin vıyılıtısına.
Gözlərindən
damcılanan

yaz yağışı.
İntizarlı bir könüldən
Qopub gələn göz yaşadı,
göz yaşı.
Bir arzudu, bir istəkdi,
Bir umuddu hər kərpici, hər daşı.

1985

HƏLƏ SƏBR EDİRƏM

Göyçənin keçmişi müdhiş olubdu,
Əgər araşdırsan qoca tarixi.
Köhnə daşları var, üstü yazılı,
Gah alban hərfi, gah da ki, mixi.

Hələ oxunmayıb onların biri,
Bəlkə də oxunub, sonra gizlənilib.
Amma yaddaşlarda qalan tarixdən,
Görürəm həmişə Göyçə gizlənilib.

Bir tarix danışdı bir yaşlı kişi,
Uşaq yaddaşıma hopdu su kimi,
Onun söhbətləri indi də belə
Qalıb qulağımda bir yuxu kimi.

...O vaxt bir general-Selikov adlı,
Göyçəni quldurtək çalıb-çapırdı.
Yazıq göyçəlilər hara qaçsa da,
Selikov axtarıb, gəzib tapırdı.

«Mənim şanlı ordum, müzəffər ordum,
Gərək ərzaqdan da korluq çəkməsin.
Ordu tanımıram, mənim önümdə
O təslim olmasın, o diz çökməsin».

Zodda oturmuşdu o quldur daşnak,
Dinənin boynunu vururdu dərhal.
Göyçə qan içində çabalayırdı,
Matəm içindəydi bu qədim mahal.

Bax, onda yığışdı hamı bir yerə,
Hamı ürəyində bir and içirdi.
Fikirli gəzirdi Məşədi İsa,
Fikirində yüz ölçüb, bir də biçirdi.

Sonra ehtiyatla açdı fikrini,
Qorxmaz oğullardan seçdi köməkçi.
Getdi generalın yanına birbaş
Soldatla doluydu həyətin içi.

Nələr düşünürdü bu çətin anda,
Gəldi göz önünə eli-obası.
Axı bu yurdda qorxaq olmayıb,
Belə danışdı ata-babası.

Oturdu söhbətə Məşədi İsa,
Deyəsən general ona inandı,
Söhbət qurtaranda istədi onu,
Durub yola salsın birdən dayandı.

Deyirlər general bic adam idi,
Hamının qəlbini görürdü guya.
Amma dayanmadı: çıxdı həyəət -
Baxdı məğrur-məğrur ulduzlu göyə.

Həyəət boşalmışdı, yəqin soldatlar,
Yatmağa getmişdi, gecə yarıydı.
Onlar dayandılar qapı ağzında,
Həyətin dörd yanı qəlbi barıydı.

Bu axsaq qocaya hardan güc gəldi ,
Bir anda hoppanıb barını aşdı.
General özünə gəlməmiş gördü
Gözündən od çaxdı, ildırım şaxdı.

Zoddular qəflətən üstünü alıb,
Kəsdilər başını – qan çanağını.
Ona göstərdilər qisas gününü,
Ona göstərdilər Göyçə dağını.

Beləcə məhv oldu qanlı general,
Susdurmaq olmazmış haqqın səsini.
O olub qalsa da o uzaq gündə,
Yenə eşidirəm xalqın səsini.

Bəlkə unudubdu Zori Balayan,
Qan içən babası qanda boğulub.
Başqa topağına göz dikən zaman,
Bax onda, bax onda, boğulub.

Hələ ulu Göyçə bir vaxt gələcək,
Cavab istəyəcək tutub yaxandan.
Haraya qaçsan da məzar olacaq,
Qarabağ sənə də «hinger Poqosyan».

Bax, onda gedəcəm Göyçə elinə,
Qanlı tarixini yazacam bir-bir.
Yəqin çatacağam o xöşbəxt günə,
Hələ səbr edirəm, mən hələ səbr.

1989

***

Qarşıma qoymuşam
Şəklimi, portretimi.
Müqayisə edirəm,
Mənə daha çox
Hansı oxşayır?

Şəkilmi?
Portretmi?
Mənə elə gəlir ki,
Şəklim özüməməm eyzən.
Ancaq kim görür deyir,
Portretlə eynisən.

1986

***

İnsanlığın ilk addımı
odu tanımaq oldu.
Odu tanımağıyla insan,
Vəhşilikdən uzaq oldu.
Pisi, yaxşını tanıdı.
Bəlkə də od olubdu
İnsanlığın ilk andı.
Göylərə qalxıb bir gün,
Göydən yerə baxmaq üçün
Bir addım da atdı insan.
Eyniləşir yavaş-yavaş,
Yer üzündə dil, lisan.
Diləklər də eyniləşir,
Bizim atom əsrində
ürəklər də eyniləşir
Unudulur andlar bir-bir,
Əql vaxta üstün gəlir.
Bir addım da atsa əgər,
Arzusuna çatsa əgər,
Onda gərək
xəyal qaçsın insanların dalınca
Bayramlarda, toylarda
«çapar getsin»
Uzaq-uzaq ulduzlar da
onların dalınca.
Narahatam, bu gün yaman,
Atacaq mı görən insan
Bu dünyada?

1986

DAŞKƏSƏN MEŞƏLƏRİ

Gen-boluna qanad çalan quşların,
İndi sıx-sıx yuva salıb, meşələr.
Bəlkə özün dil açasan, deyəsən,
Nəyin gedib, nəyin qalıb meşələr?

İnsafsızlar hörmət etmir yaşına,
Balta vurur vələsinə, şamına.
Qoca Qoşqar diz söykəyib başına,
Dərin-dərin fikrə dalıb meşələr.

Dəli Alı sizi görsə kövrələr,
Yaraları sızılacaq, dövr edər.
Bilirlərmi burda Aşıq Ələsgər,

Dövrən açıb saz da çalıb, meşələr?

Kaş heç sizi görməyəydim belə bax,
Kəməri qırılmış incə belə bax,
Külüngə bax, mişara bax, belə bax,
Bəlkə vaxtdı, çox qocalıb meşələr?!

1986

KƏNDİMİZ

Göyçə gölü yaraşıqdı qoynuna,
Sərin mehli, buz bulaqlı kəndimiz.
Şah dağları mirvaridir boynuna,
Uca dağlı, göy yaylaqlı kəndimiz.

Koroğlutək igidlərin vətəni,
Həcər kimi gözəllərin məskəni.
Ələsgərin sazi, sözü səslənir,
Hər bir evdə, saz yığnaqlı kəndimiz.

Yaxın idin, bir vaxt mənə xeyli sən,
Hüsnünə baxdıqca yorulmazdım mən.
Necə oldu biz ayrıldıq qəflətən,
Şən nəğməli, xoş novraqlı kəndimiz?

1985

***

Beş cüt telefonu ağı-qaralı,
Dayanıb qul kimi əmrə müntəzir.
Ayağı altına sərilib xalı,
Üstündə bəy oğlu bəy kimi gəzir.

Girmişdim yanına yüz minnət ilə,
Üzünü hikkəylə çevirdi yana.
Gözünü zilləyib elə baxdı ki,
Elə bil dədəmin borcu var ona.

Hamiya tanışdır, onun iç üzü,
Ədası şir kimi, özü köstəbək.
Əlimi cibimə salanda gördüm,
Gözləri işardı pişik gözü tək.

***

Qonaq olduq bir gün sənə,
Mərifətinə bərəkallah.
Üç adama beş yumurta,
Hörmətinə bərəkallah.

Yerişində bit kimisən,
Küt balası küt kimisən,
Qonşularla it kimisən,
Ülfətinə bərəkallah.

Doğulmayıb səntək bəşər,
Ürəyində uyuyur şər.
Şit sözündə ət ürpəşər,
Söhbətinə bərəkallah.

BAYRAĞIM

Qabar tutar əllərimin məlhəmi,
Sənsən mənim ürək qanım, bayrağım.
Qurub-tikən ürəyimin ilhamı,
Sevimli Azərbaycanım – bayrağım!
Şan-şərəfim, adım, şanı, bayrağım!

Döyüslərdə dönməz ayağım oldun,
Zülmətlərdə sonsuz mayağım oldun,
Yarğanlarda ölməz dayağım oldun.
Çətin gündə ilk həyanım, bayrağım!
Sənsən mənim ürək qanım, bayrağım!

Qoy Vətənim sənə birgə döyüşsün,
Xalqım uca adın ilə öyünsün,
Həmişə bir dalğalansın, döyünsün:
Sevimli Azərbaycanım – bayrağım!
Şan-şərəfim, adım, şanı, bayrağım!

TOP

Baba otağa girib
Qan-tər içərisində
Gördü öz nəvəsini, -
Soruşdu səbəbini.
Nəvə gülümsəyərək,
Söylədi: «Qapımızda
Top oynayırdım, baba».
- Necə? Necə? Top? Top?
Ola bilməz, yox, yox!
«Top» kəlməsi qocanı
Ağac kimi qurutdu.
«Top» kəlməsi qocanı
İldırım kimi vurdu.
Həmişəki vərdişi
Yenə də təkrar oldu.
Qocada uzun illər
Qaysaq tutmayan yara
Təkrar ağrıdı bir də,
Təkrar getdi görüşə,
Fikri 41-45-ə
Gözlərinin önündə
Topun qəlpələriylə
Ən yaxşı yoldaşları,
Ölüdü dəstələrlə
Öz qəlpəli başı da,
Öz kəsik ayağı da,

Topdan yadigar idi.
- İndi yenə... bu nədi?
Bu vaxt o nəvəsinin
Səsindən diksinərək
Ölüm dolu xəyaldan
Uzaqlaşdı, ayıldı.
- Nə olub sənə, baba?
- Heç nə, heç nə, ay bala.
Deyirəm kaş həmişə
Mənim gördüyüm toplar ,
Sizlərdən uzaq ola.

1985

ASLAN VƏ PƏLƏNG

Məndən soruşdular:
- Aslan qüvvətlidir,
ya xallı pələng?
Hansı
hansını yıxar.
Əgər ki,
etsələr cəng.
Onlar niyə yaşamır
bir oylaqda görəsən?
Hansı hansıdan
qorxur?
Qardaş,
deyə bilərsən?
Ancaq səni
aldatmasın ha,
aslanın şan-şöhrəti.
Onu bil ki, pələng də
yeri düşsə
əldən verməz fürsəti.
Doğrusu,
bu sualın cavabında
çəkmədim çiyinlərim.
Dedim
bir nəfəsə düşündüklərimi
Aslan qüvvətlidir,
qat-qat
pələngdən.
Pələng
boyun qaçırar
açıq meydan içində
aslanla cəngdən.
Pələngin adətidir
pusquda durmaq,
kələk gəlmək,
tələ qurmaq.
O, aslantək nəyə çəkmir,
bildirməyir özünü.
O, qarışıq,

dolaşıq
cəngəlliklər içində
deyə bilir sözünü.
Ancaq aslan!
Nəfəsi tufan,
Yaranıb anadangəlmə
qəhrəman!
Onun xasiyyətini
heyvanlar bilir.
Bəzən
Ağ zolaqlı zebrələr,
Oynaqquyruq cüyürlər
Lap yaxınına gəlir.
O,
tox olan zaman
dəymir heç kəsə.
O,
qulaq şəkləmir
hər gələn səsə.
O,
yatır gündüzlər,
qoyur gücsüzlər
gəzsinlər rahat.
Aslanın önündə
durur fərağat,
Heyvanlar ağsaqqalı
hörmətli fil də,
Ondan qorxub
çəkinir
kələk də,
fəndi-fel də.
O,
dilinə
vurmayır
köhnəlmiş əti.
Artıq qalsa,
qorumur
deyil adəti.
Savannalar qoynunda
yatır,
dincəlir aslan.
Pələng
gəlib ov etmir
bu yerlərdə
heç zaman.
Onların oylağı
başqa-başqadır.
Birininki namərd
cəngəllikdi,
meşədi,
O birininki
açıq meydan –
düzəngah,
göy otlaqlı təpə,

dağdır.
Eşidin,
    bilin!

Aslan
    xəyanətdən fəraq dolanır,
Onunçün pələngdən
    uzaq dolanır!

1987

CEYRAN

Dodaqdəyməz

Sayaddan sayalanan
Ahlı nalalı ceyran,
Gəldi sayada sarı,
Qaldı yaralı ceyran.

Yeriyir, tənqilliyir,
Yıxılır, inilliyir,
Yar deyir, yar diliyir,
Yaradan aralı ceyran.

Dağlar sinəsin dağlar,
Ağlar, deyər ağılar,
Calalsız qalır dağlar,
Dağlar calalı ceyran.

***

GƏNCLİK

Yadımdamı, sevgilim,
Əl-ələ yapışaraq -
Göylərə uçduğumuz,
Ulduzları şar kimi
Göylərdə qovduğumuz.

Yadımdamı, sevgilim,
Günəşə də getmişdik.
Onun üzünü tutan
Dumanı da silmişdik.

Yadımdamı, sevgilim,
Biz gülürdük, güləndə
Ulduzlar da gülürdü, -
Öz orbitindən çıxıb,
Uçur, - yerə düşürdü.

Yadımdamı, sevgilim,
Deyirdim: «Əgər bunlar
Yuxuya çevrilməsə...»

Sənsə o vaxt dedin ki,
Bizim reallığımız
Romantikadır bizə
Yadımdamı, sevgilim...
Yadımdamı, sevgilim.

***

.....
.....
İnsan kimdir?
Sınəsində ovuc boyda
Ürək saxlayan bir varlıq.

Vicdan nədir?
O ürəyi ürək kimi
döyündürən,
çırpındıran bir ucalıq.
Vicdan-ucalıq, ucalıq,
Vicdan ömür kələfinin
kövrəkdən kövrək ucudur.
Vicdan hər kəsin özünə
Olan borcudur, borcudur.

1986

***

İnsanlar dən kimidir;
Torpağa düşmüş bir dən.
Hər ikisi can alır
Bu ulu təbiətdən.

Mümkün deyil heyif ki,
İnsanları da dən tək,
Xəlbirdən keçirərək,
Qılçıqdan təmizləmək.

***

Yollara baxıram gözüm qaralır,
Görəsən hayana gedir bu yollar?
Vallah, qınamayın, sona çatınca
Ayağı demirəm, ürək yorular.
Hayanadı bu yollar?

KÖKDƏN DÜŞMƏSİN

Kökdən düşərsə
Bir piano,
Tezəcə kökləyər
İnsanlar onu.

Bir insan ömrü
Kökdən düşməsin,
Çünki kökləmək

Çətindir, çətin.

1987

***

Gecədir... Yay gecəsi.
Bürkülü, isti gecə...
Çevrilirəm bu yana,
Bayaqdan yatağında.
Mən yatmaq istəyirəm...
Fəqət yata bilmirəm,

Çünki, çünki soyuqdan
Əsirəm, titrəyirəm.

Bəli, bəli, soyuqdur,
Mənə belə havada.
Məni qızdırma bilmir
Ən isti bir yuva da.

Yox, yox, xəstə deyiləm.
Kədərliyəm, qəmliyəm,
İntizar içindəyəm.
Bu soyuqluq, üşütmə
Kədərimin əksidir,
İntizarımın izidir.

1985

VURĞUN, NƏ TEZ QOCALDIN SƏN

80 illiyi münasibətilə

Dünənəcən Dəlidağı,
O yaylağı, bu yaylağı,
Uca səslə ucaldardın,
Qocalığı qocaldardın.
Yaşın əllydi uzağı,
Nə tez gəlib çatdı səksən, -
Şair, nə tez qocaldın sən?

Cığır üstə yolun gözlər,
Ana ceyran səhər-səhər,
Oylaqlara yüz yol baxar,
Sonra küsər, ağlamsınar.
Dərdini göz yaşı deyər:
«- Daha ova da gəlməyirsən,
Şair, nə tez qocaldın sən?»

Ay dolanıb, il bitəcək,
Yaş üstünə yaş gələcək,
Səksən dönüb yüz olacaq,
Yüzün minə də çatacaq.
Ancaq demir, deməyəcək;
«Bir sevgilin, bir də Vətən»,
Vurğun, nə tez qocaldın sən?

1986

***

İnsanın ömrü,
dəqiqələr, saniyələr...
Bu anların
biri boşsa,
    İnsan ömrü,
    bu boşluqdan,
        soyuq çəkər.

1986

***

İnsanın ömrü
Bir kor kələfdi.
O da insanın
Öz əlindədi.

Əgər bacarsa,
Açar qurtarar.
Yox bacarmazsa,
Atar qurtarar.

1987

SİRLİ SƏS

Görübsənmi
    yayın bürkü
    gecəsində,
Pəncərəni döyəcləyən
    yağışı.
Bir naməlum
    hiss çiləyən yağışı.
Elə bil ki,
    Qədim Orfey
    mahnısını oxuyur.
Elə bil ki,
    Qoca nənəm
Hənasına
    əlvan-əlvan ilmələri toxuyur.
Nə xoş duyğu,
Nə sirli səs.
Bu yağışın səsində mən
    bilmirəm ki,
    nə yaxşıdı heç,
    nə pis.
Ancaq onu bilirəm ki,
Bu səs
    mənim jiyərimə
    təzə nəfəs gətirir.
Ürəyimə sirli nəfəs gətirir.

QARTAL

Kəndimizin ovçusu
Bir qartalı vurmuşdu.
Quşun cəsədini qoyub ortaya
Bir kənardə çox fikirli durmuşdu.

Ora gələn əvvəlcə
Tez ovçuya baxırdı.
    Qartalın ölümünə
    Gördüm baxmaq ağırdı.
Beş dəqiqə keçməmiş,
Qartalın vurulması
    Bütün kəndə hay saldı.
Onda bildim bu ölən
Adı quş yox, qartaldı.

1986

DAŞKƏSƏN

Doğma Azərbaycanın
Kiçik bir guşəsisən.
Ancaq sənin qüdrətin
Necə böyükdür, bilsən.

Halal əmək sevənlər,
Qəlbində məskən salıb.
Şöhrətini, adını
Yüksəklərə qaldırıb.

Sənin dəmir filizin
Rustaviyə can verir.
Bol bəhrəli sərvətin
Sumqayıta qan verir.

Balaca bir şəhərsən,
Heç çox deyil əhalin.
Böyüdüür şəhərləri
Ancaq sərvətin sənin.

1984

YAĞIŞ

Buludları əyir yağış,
Bizə mahnı, şer, nağıl
    sanki səpələyir yağış.
Mahnı – insan zəkasının
Bir damlası, - damlalarsa
    Sehr dolu bir yağış.

Şer kimi ahəng ilə
Hoşub torpağın qoynuna,
Orda coşur, əsir yağış.
    Necə də maraqlıdı,

Ona qulaq asmaq.
Çünkü Nağıla bənzəyir yağış.

1983

***

Yenə çiləyir, yağış bayırda,
Hər damcısı musiqili, damcılı.
Sanki eşidirəm yağış yağanda,
Qəzəl deyir Hafız, Sədi, Füzuli.

Gəlin tək bəzəyib çölü, çəmənini,
Bir yanda güllərdi, bir yanda çiçək.
Yağışın ecazkar, incə səsini,
İstərəm dinləyim bir musiqi tək.

1984

***

Bir yerdə dura bilmir,
Sel kimi axır ceyran.
Görəsən nə axtarır,
Dörd yana baxır ceyran.

Dəlidağdan keçəndə,
Göygöldən su içəndə.
Bərəyə yetişəndə,
Durub karxır ceyran.

***

*Kəndimizdə qaraca bir daxma var.
Nənəm deyir ki, bu daxmada ulduzsuz,
aysız gecələrdə çırağ yanır və o çırağın
yanmasını yalnız Allahın günahsız
bəndələri görə bilər. Nənəm deyir
ki, bu daxma «Ocaq»dır.*

Hərdən kəndimizə yolum düşəndə,
Uşaqtək sevinib uşaqlaşırım.
Qağamı, cicimi qucaqlayanda,
Dünyanın özüylə qucaqlaşırım.

«Dava - dava» oynadığım oğlanlar,
İndi yekələnib erkəklənirlər.
Cırnatdığım cırcırama qızlarsa,
Mənə oğrun baxıb örpəklənirlər.

1983

DÜŞÜNDÜRƏN SUALLAR

Mən bir eşqəm, müqəddəs bir məhəbbətəm,
qarşımdakı
O yarğamı görürəmmi,

görmürəmmi?
Bəs nə üçün?

Mən bir koram, kor bir rəssam,
kor bir şair, kor bir insan,
Bu cahanı görürəmmi, görmürəmmi?
Bəs nə üçün?

Belində yük, bir eybəcər zənci keçir
qabağımdan,
O əzabı görürəmmi, görmürəmmi?
Bəs nə üçün?

Çinarımın yarpağıdı başı dumağ
Savalanı,
Savalanı görürəmmi, görmürəmmi?
Bəs nə üçün?

1986

***

Xirosima...
Naqasaki...
Çernobil...
Bu sözləri eşidəndə
Yer sızlayır,
Yer ağlayır.
Başına yarım əsr dərdi olan
Qara çadra bağlayır, -
Qara «gecə bağlayır».
Nə yaxşı ki, gecənin
Ayı var, ulduzu var, -
Nə yaxşı o çadranın
Min yerdən söküyü var,
Dəliyi-deşiyi var,
Aya, ulduza baxdım...
Demə onlara deyil,
Mən yerin çadrasının,
Sökülmüş yerinə,
Dəlik-deşiyinə baxmışam,
O dəlik-deşikdən,
O sökülmüş yerlərdən
Par-par yanan,
Yeni günə baxmışam,
Yeni əsrə baxmışam.

1985

GÜNDƏLİK

(X sinif şagirdinin dili ilə)

On iliydi sən mənim
Məktəb yoldaşım idin.
Hamıdan etibarlı,

Yaxın sirdaşım idin.

Sevincimi, qəmimi
İlk dəfə sən bilərdin.
Müəllimin yanından,
Gah kədərlə dönərdin,
Gah sevinclə gələrdin.

Üşüyəndə canımı,
Qızdırırdın bəzən sən.
Gah da isti qanımı,
Döndərərdin buza sən.

Əks edirdin qoynunda
Beynimi, ürəyimi.
Mən sənə baxan anda
Görürdüm biliyimi.

Hər saat, hər dəqiqə
Səndən uzaqlaşırım,
Heç özüm də bilmədən
Təkrar uzaqlaşırım.

BALACA ÇOBAN

(Bir rəsmi önündə düşündüklərim)

Ay çoban, bu nədir, qəm içində sən,
Cahanın xiffəti, xiffətindədir.
Buludlar göylərdən gözünə çöküb,
Səmanın bozluğu sifətindədir.

Ay çoban, baxışın de, nədən donub,
Mən orda gördüyüm qorxudu, nədir?
Baxıram, bayaqdan gözlərin dolub,
Bir kəlmə mehriban sözəcə bənddir.

Əyriuc çomağın harda qalıb bəs,
Çobanın silahı axı çomaqdır.
Tütəyin hardadır, neyin hardadır,
Ney çalan dodağın niyə qaysaqdır?

Dünyada çobanım, iki sifət var,
Birisi qaradır, o birisi ağ.
İnsanda çobanım, iki xislət var,
Birisi ucadır, birisi alçaq.

Bu dünya, çobanım, min bir fellidir,
Bu dünya çobanım, yüz min dillidir.
Bu dünya, ay çoban, iki əllidir-
Bir əli yaraqlı, bir əli oraq.

İncimə, qardaşım, sən incimə ki,
Düyanın qəm üzü sənə düşübdür.

İncimə dünyadan, küsmə dünyadan,
Baxma ki, bu dünya səndən küsübdür.

1986

***

Dünyada bir yol da var-şer yolu,
Bu yolu yaradanlar sonradan
Nizamilər, Vurğunlar olub.

Mübarizə aparır,
Milyon-milyon «şairlər»,
Bu yola çatmaq üçün.
Öz açdığı cığırı ,
Bu yola qatmaq üçün.

1984

MƏZUNLARA

Hər gün səni dərsə çağıran səndi,
Hər dəfə məktəbdən gələn zəng səsi.
Kövrək ürəyimdə titrədi, əsdi,
Hər dəfə məktəbdən gələn zəng səsi.

Səndən uzaqlaşır bu səs hər bir an,
Ayrılır, yadlaşır, daim, hər zaman,
Bir vaxt olacaqdır ən həssas yaran
Hər dəfə məktəbdən gələn zəng səsi.

Gündəlik vaxtını nizamlayırdı,
Ömrünü, gününü tamamlayırdı.
Bu günsə məktəbdən səni ayırdı,
Hər dəfə məktəbdən gələn zəng səsi.

Ülvi, lovğalanıb, döşünə döymə,
Arxayın oturub özünü öymə.
Bir gün ayıracaq səni də, demə,
Hər dəfə məktəbdən gələn zəng səsi.

1987

***

Kim isə nə vaxtsa,
Hardasa
Əskimi tüstülü edib.
Məni dost-tanışla
    Küsülü edib.
Danışa bilmirəm ürək deyəni,
Yarıda saxlayırlar məni.
Deyirlər: - Ehtiyatlı ol,
Əskin tüstülüdür, demişik yüz yol,
    «şərə düşərsən».
Nə yaman şeysən, sən ay şər, sən
    Yaxşını qorxudub qul eyləyirsən.

Oğulu düşmən,
Düşməni oğul eyləyirsən.
Qorxunun hökmü nə yaman olur,
Əllərin daim göydə,
Dilində «aman» olur.
Bu da bir həyat deyil, yaşamalılı deyil,
Əskim nə qədər tüstülənməlidir,
Tüstüdən qalmayıb, yox, daha yetər,
Yanmaq istəyirəm, yanacam gec-tez.

RƏSSAM BULUDLAR

Nəğmə

Heç zaman unutmaram,
O bahar yağışını.
Buludların ömrümə
Çəkdiyi naxışını.

Unutmaram o günü,
Sehirli gülüşünü.
Küləkdən qanad taxan
Nağıllı yerişini.

Heç zaman unutmaram,
O bahar yağışını.
Buludların ömrümə
Çəkdiyi naxışını.

Biz baxışdıq qəflətən,
O yağışda bilmədən.
Unutmaram, gözümdən
Gözünün axışını.

Heç zaman unutmaram,
O bahar yağışını.
Buludların ömrümə
Çəkdiyi naxışını.

O gündən çişdə, qarda,
Yayda, qışda, baharda.
Axtarır buludlarda,
Baxışım baxışını.

Heç zaman unutmaram,
O bahar yağışını.
Buludların ömrümə
Çəkdiyi naxışını.

***

Sən mənim yolumda bir məşəl kimi,
Yanırsan, məni də yandırmaq üçün.
Döyünən qəlbimin yatan səsini

Yuxudan oyatmaq, çaxdırmaq üçün.

«Həyat quran nə yorular, nə durar»,
Budur mənə öyrətdiyin ilk şüar:
Budur mənim idealım, inamım:
«Qıgılcım alışar alov doğurar».

Bilirəm: qıgılcım alov tək deyil,
Alovun peşəsi şafəq saçmaqdır.
Düz yolda çarpışmaq igidlik deyil,
İgidlik balaca cıgır açmaqdır.

1984

DAN ULDUZU

Şafəqləri çiçək-çiçək sayrışır,
Gözlərində gecə-gündüz barışır.
Bir könüldü, bir duyğudu, bir arzu-
Dan ulduzu.

Tale olur neçə xəşbəxt insana,
Bələdçilər yolçulara, karvana.
Qəmli gündə andırır bir yurdsuzu –
Dan ulduzu.

Bir bakirə gözəl kimi təmizdir,
Yaranmışdan məhəbbətlə əkizdir,
Ey göylərin səadəti, şən qızı –
Dan ulduzu.

1988

DAŞKƏSƏN BAYATILARI

Yazlı, yazlı Daşkəsən,
Gözəl, nazlı Daşkəsən
Uca dağlı, yamaclı,
Sədəf sazlı, Daşkəsən.

Sazdı, sözdü həvəsin,
Bayatıdır nəfəsin.
Gözəl qəlblərdən gəlir,
Daşkəsən, sənin səsin.

Bulaq gözlü Daşkəsən,
Südü üzlü Daşkəsən,
Aşıqların mahnısı,
Şirin sözlü Daşkəsən.

1982

***

Dağlar başı ağ ləçəkdi,
Qoynu əlvən gül-çiçəkdi,

Göyçə gölü nə göyçəkdi,
Ələsgərin Göyçəsində.

Min həvəslə vurur ürək,
Yaylaqları titrək-titrək.
Hey dolşır, gəzir tütək,
Ələsgərin Göyçəsində.

Arzu-istək çiçəklənir,
Ürək əməllə bəslənir,
«Çoban bayatı» səslənir
Tütəklərin meh səsinə,
Ələsgərin Göyçəsində.

Xoş xəyallar göydən enir,
Qara torpaq al geyinir.
Qəlblə əməl bir döyüntür,
Ələsgərin Göyçəsində.

Gəlir elin xoş nəfəsi,
Körpələrin şirin səsi.
Koroğlunun qoç nəbəsi, -
Ələsgərin Göyçəsində.

Aşiq sözü eldən alır,
İlk mizrabı zildən çalır,
Min Ələsgər yuva salır
Ələsgərin Göyçəsində.

1985

DAĞLAR BAYRAMI

Geyinib başdan-başa,
Dağlar bayram libası.
Sazla sözlə birləşib,
Ürəklərin havası.

Qara zurna hay vurur,
Yallı gedir oğlan, qız,
Sevişəndə baxışlar,
Dil susur, danışır göz.

Bir yandan nişan alıb,
Tüfəng atır cavanlar.
Bir yanda qurşaq tutub,
Kəhərləri yoranlar.

Yenə ilhama gəlib,
Oxuyur Ozan baba.
«Qorqud»u, «Koroğlu»nu
Qəlblərə yazan baba.

Oxuyur «Şaritel»dən,
«Dubeyti», «Dilqəmi»dən,

Ürəkləri odlayan,
Odlanan «Kərəmi»dən

Oxuyur həzin-həzin,
Oxuyur sevənlərdən.
Oxuyur, oxuduqca
Utancaq gözlərini
Aşağı dikənlərdən.

O, oxuyur, bülbüllər
Nəğmə deyən bağlardan.
O, oxuyur, Nəbilər
Məskən salan dağlardan.

«Bu dağlar qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar
El sinəndə yurd salıb
Səni min yaşa dağlar».

1985

AĞACIN GÖZ YAŞI

Yorulanda, darıxanda-hər vaxt yanına gəldiyim,
Qızmar günəşin altında, kölgəsində dincəldiyim,
Qol-budaqlı ağacı dibdən kəsilən gördüm,
Yarasının yerindən göz yaşı gələn gördüm.

Yarasının ağrısına ağlayırdı sanki ağac,
Yanırdı nakam ömrünə sanki sakit-sakit ağac,
Qol-budaqlı ağacda ilk dəfə mən kin gördüm,
Göz yaşının içində təəssüf, məkr gördüm.

«Könlümü kövrək meh ilə, canımı soyuq şəh ilə,
Üzümü dərdlə yuyurdu, ağac sanki oxuyurdu:
Qoymayın, qoymayın pislər qol-qanad açsın,
Xəşbətliyin yoluna pis cığırlar qarışsın.»

1985

QAYALAR VƏ QAYA

Evimizin altında,
Böyük qayalar vardı.
Hərdən on-on beş uşaq,
Oraya toplaşardıq.

Məndən böyük uşaqlar,
Hərəsi bir qayanın,
Zirvəsinə çıxaraq,
Süzərdilər dörd yanı.

Mənsə çox kiçik idim,
Onlara heyran-heyran
Baxaraq düşünərdim:

«Kaş mən də bacaraydım,
Mən də ordan baxaydım».

Bir dəfə cəhd elədim,
Düşdüm, burnum qanadı.
«Qoy böyüyüm» - deyərək,
Qayaları yanadım.

Lakin inadkarlıqdan
Nə durdum, nə gözlədim.
Uşaq inadkarlığım
Qayalara çıxmağa
Mənə kömək elədi.

Artıq o vaxtdan keçib,
On il, on qış, on bahar.
Uşaq illərimdən
Qaldı xatirə kimi,
O zirvələr, qayalar.

İndi mənim qarşımda
Durur başqa bir qaya,
Durur başqa bir zirvə.
Bu zirvə də, qaya da,
Yaranıb Nizamilər,
Nəsimilər, Puşkinlər,
Vurğunların əliylə...

Bu zirvəyə, qayaya
Mən hər dəfə baxdıqca,
Yadıma çox şey düşür.
Qayalardan səs verən
Uşaq xatiratım,
Uşaq inadkarlığım
Gəncliyimlə görüşür.

1986

DİLBƏRİM

Səhər çağı çeşmə üstə enəndə,
Görüb göz yetirdim sona dilbərim
Gözlərini oğrun-oğrun süzəndə
Al-qan çökdü yanağına dilbərim

Dedim: «Gəl dolaşaq dağı dərəni,
Gəl toplayaq bənövşənin tərini»,
Dedin: «Oğlan, çox axıtma tərini»,
Məni qoydun yana-yana, dilbərim.

Kirpiklərin məni aldı nişana,
Ürəyimdə qaldı səndən nişana
Dedim: «Ay qız, anam gəlsin nişana
Gözlərini süzdün yana dilbərim» .

Dedim: «Sənsən gözəlliğin ilk barı»,
Qoyma sıxsın məni sevgi qubarı,
Ülvinin qəbrinə qoyarsan barı,
Bir bənövşəsən, ay, sona dilbərim.

***

Yavaş-yavaş qar yağır,
Yerə çökür ağır-ağır.
Hər tərəfi qar бүürüdü,
Uşaqlar xizəyə yüyürdü.

1975

***

Sən ömrün ən dərin mənası gənclik,
Müşfiqin, Cəfərin nəfəsi gənclik.
Səsimi səsinə mən də qatıram,
Ey böyük sabahın gur səsi gənclik.

***

Hər həvəs, həyəcan məgər sevgimi?
Aldatma özünü, nə də ki, məni.
Bilim ki, sevdiyim sevmək bacarır,
Məni sevmirsənsə, sev bir özgəni.

***

Dünyanın dərd, qəmini,
Sağaldaydım, siləydim.
Qoca müdriqliyini,
Kaş indidən biləydim.

***

Görünür beləymiş mənim qismətim,
Söküldüm, uçuldum, bütün olmamış,
Ürkək ceyran kimi yaradılar,
İlk eşqim sinəmdə düyün olmamış.

***

Təriflər, alqışlar çox ünə düşüb,
Tərifdən ömrümüz düyünə düşüb.
Məgər görmürsənmi, qoca dünyamız,
Yalançı tərifdən bu günə düşüb.

***

Bir parça ət deyil döyünən ürək,
Alışandı ürək, yanandı ürək.
Böyük təbiətin möcüzəsidir,
Alovlar içində donandı ürək.

***

Ay bu gələn, yarmısan?
Boranmısan, qarmısan?
Könlün kindən kasıbsa,
Varlılardan varlısan.

***

Uran atomunu alimlər böldü,
Uran alovundan şəhərlər öldü.
Amma məhşər günü mənəcə, dünyada
Ürək atomları bölünən gündü.

***

Bütün şairləri oxusan əgər,
Qəlbimə girəcək yüz dürlü əsər.
Amma əsrimizə yaraşlıq gəldi,
Gəldi Səməd Vurğun, Aşıq Ələsgər.

***

Ağlamaq insanın ilk adətidir,
Danışmaq həyatla ilk vəhdətidir.
Hər şey ilk olsa da, ömrü uzununu,
Bir yalnız ölməyi son heyrətidir.

***

Arzum budur həyatda,
Nə dərd, nə qəm olaydı.
Məndən sonra dünyada,
Bircə şerim qalaydı.

***

Bircə anlıq baxışında,
Bu dünyanı umuram mən.
Səni görmək istəyəndə,
Gözlərimi yumuram mən.

***

Ah, necə şirindir, həyatda əzabın sənin,
Verdiyın cəfalarla ömrüm, günüm bihuşdur.
İntizarından yanıb kül olsa da bu könül,
Yandıran sənsən deyə, sevincindən sərxoşdur.

***

Bu xəşbəxtlik haradadı görəsən,
Qəm atını qapısına sürəsən.
Bir səs deyir, çox özünü üzümə gəl,
Tapmayacan nə qədər ki, dirisən.

**

Ölüm quduz kimi axtarır, güdür,
Gah gözə görünür, gah da ki, itir.
Qocalıb ölsə də, insan həmişə,
Deyər ki, ömrümün baharı gedir.

***

Çətin olur meşəyə yol, dağa yol,
Bu yollarda başa açır qovğa, yol.
Hələ nələr görmüşük ki, biz axı,
Bu yollardan betər olur haqqa yol.

***

Bənövşələr ilk baharda dürr olur,
Açılması, bükülməsi sirr olur,
Sən sevinclə müqayisə eləmə,
Dərdin adı iki olmur, bir olur.

***

Arzu deyir, qartal kimi süzəsən,
Ürək deyir, bir az endir düzə sən,
Alındadı taleyinin yazısı,
Ha çalış ki, yetişəsən yüzə sən.

***

Bilmirəm nədəndir dara düşəndə,
Gözlərim bir sənə, sənə dikilir.
Kışmişi gülüşün, sözün-söhbətin,
Qəlbimə nə doğma, nə yaxın gəlir.

POEMA

ÖMÜR YOLU

*Əfqanıstanda həlak olmuş
Azərbaycan oğullarının
əziz xatirəsinə
ithaf edirəm.*

PROLOQ

Ürəyimin ağrısından,
Yatammadım neçə gecə.
Taleyiniz gəlib keçdi,
Söz önümdən bircə-bircə.

Əcəl sizi qılıqlayıb,
Yuvanızdan hara saldı?
Adlarınız hansı daşda,
Hansı yurdda batıb qaldı?

Diri tankı, diri topu,
Axı harda görmüşdünüz?
Tək-tükünüz yuxularda
Onu hərdən «atmışdınız»,
Onu hərdən «sürmüşdünüz».

Dağ yolunda bələdcisiniz
Kəlik idi, turac idi.
Ən qorxulu silahımız,
Sapand idi, ağac idi.

Görmüşdünüz qoşaqullə,
Quş tüfəngi, bir də tələ.
Bilmirdiniz avtomatı,
Götürürlər necə ələ.

Qardaşlarım, kəm bəxtiniz,
Görün sizi hara atdı?
Kəmfürsətlər başımızı,
Görün harda necə qatdı?

Analara oğul deyil,
Neçə bağlı tabut gəldi.
Bir zamanlar həтта sizə,
Yas tutmaq da yasaq idi.

Gizli-gizli alışırdı,
Ana qəlbi, bacı dərdi.
Birdən xəbər çatardı ki,
Ordumuzun qüdrətinə
Kimsə şübhə eləyibdi.

Bir qocanın oyununa
Neçə cavan getdi qurban.
Hanı qoca mərhəməti?
Hanı Allah, hanı Quran?

Adınızı oxuyuram...
Əli, Səməd, Vaqif, Məhər...
Özünüzü görməsəm də,
Ruhunuzu axtaracam,
Səhər-axşam, axşam-səhər.

BİRİNCİ RUH

Sən
    mənim adıma
    rast gəlməyibsən.
Adsız uyuyuram bu qərib yerdə.
Sənə deməyəcəyəm
    heç adımlı da.
Məni diri bilir,
Gözləyir anam.
Demə,
    qoy gözləsin,
    dözməz bu dərdə.
Görürəm
    qəbrimin içi yaş olur.
Deyəsən ağlayır anam xəlvətçə.
Girmir heç olmasa yuxuma
    deyəm, ağlama, ay ana,
    mən çox yaxşıyam.
Səndən narahatam,
Niyə hər gecə çıxıb
    qaranlıqda yola baxırsan?!
Niyə vaxtsız yatıb,
    vaxtsız qalxırsan?!

***

Qardaş da yoxdur ki, ona tapşırım.
Bəlkə... sən olasan...
Mənim qardaşım.
İndi ki, razısan,
    Onda get bizə
    Ovut anamızı, sən mənim başım.

ƏKS-SƏDA

Onun ünvanını bilmək istəsən,
Gəz Azərbaycanı.
O yazıq ananı,
    Tap özün tanı.
Başında
    yaylığı
    gecə tək qara,
Kədərli gözləri

baxır yollara.
Hələ
    üzməyibdir ümidini o.
Bəlkə də onunçün
    hələ də əyməyib
    düz qəddini o.
Sən elə bilirsən
    o ana təkdir?!

Yox,
    Ülvi qardaşım!
Sənin səhvin var.
Sayını bilmirəm,
    amma
    bu dərddə
Yenə də ən azı yüz ana olar.
Oğulsan söz axtar,
    təsəlli üçün;
Yalandan söylə ki,
    oğlun sapsağdır.

Axı o,
    anadır, ana ürəyi
    yeddi ağaclıqdan duyur ki,
    gələn
    ona nə deyəcək,
    Bu nə qonaqdır!

***

İndi
    Siz söyləyin, gedim-getməyim?
Bir igid ruhuna
Söz verdim axı.
Mənə namərd deyin,
Lap qorxaq deyin, gedib deməyəcəyəm,
Deməyəcəyəm!!!
Görmək istəmirəm mən ana dağı.

«Balam mənim gülümdür,
Gülümdür, bülbülümdür.
Ölsə analar ölsün,
Bala ölmək zülümdür».

İKİNCİ RUH

Məni
    qapımızda yaxaladılar.
Bel götürüb
    gedirdim yer əkməyə.
Bizim torpaqların bərəkətindən,
Uşaqlar alışır erkən əməyə.

Bu yaz
    deyirdim ki, duman
    çox olur,
Deməli,

məhsul da bəl gətirəcəkdir.
Bizim torpağımız
qızıl torpaqdır.
Tikan əksən də
    gül bitirəcəkdir.
Bir ev də tikirdim
    iki qat,
        böyük,
            eyvanı qırx metr,
            toyda lazımdır.
Gül-çiçək əkmişdim
Qırmızı, sarı...
Divardakı saz da
    mənim sazımdır.

Məni qapımızda yaxaladılar...
Elə
    qırx metrlik
        toy eyvanımdan,
Yabamdan, xışımdan...
    ata, anamdan
Ayırıb bu yad yerdə
    Qırx arşınlıq
        Bir quyuya saldılar.

Səsim çatmır,
Ünüm yetmir heç kəsə.
Barı görən
    çiçəklərim açdımı?!
On il keçib aradan.
Qonşudakı o qız
    görən məni unudub
    özgəsinə qaçdımı?!
Qəza
    məni burda,
    qəfil haqladı.
Əsir düşdüm.
Soruşdular:
- Sən kimsən?
Bu torpağın yarasını
Yoxsa sağaltmağa
    gələn həkimsən?
Biz ki, sənin torpağını
    tanımırıq uzaqdan da.
İncimişik
Özbəkdən də,
    tatardan da,
    qazaxdan da.
Beynəlmiləl deyə-deyə
hardan hara gəlibsiniz?
Yoxsa
    bizi qeyrətsiz,
    maymaq millət
    bilibsiz?

Öz torpağın
ona-buna paylanır.
Qeyrətin var,
get al geri.
Yox, mən sənə
inanmıram.
Qoymaq olmaz
səni diri.

***

Görürsənmi –
ay el oğlu,
gəlib harda
Qeyrətsizə
döndüm necə.
Mən ayrı cür yaşamağa
göz dikmişdim.
Gör bir harda
öldüm necə.
Barı məndən
o firavan çağlarıma
salam de.
Kəndimizin
torpağına, bağlarına
salam de.
«Qüdrətdən səngərli...»
dağlarına salam de.
De ki,
məndə günah yoxdur.
Qeyrətsizlər
yad torpağı qorumaq yox,
dağıtmaq üçün
göndərdilər
bura məni.
Əfqanıstan – Azərbaycan
gətirdilər hara məni?

DAĞLARIN ƏKS SƏDASI

Mən
sənə qeyrətsiz demirəm,
oğlum.
Təki qeyrətsizlər sənə oxşasın.
«Qeyrətli kişilər» sən ölən günü
Gəldilər kəndə ki,
Qonşular yazıqdı...
Guya dost kimi
Onlara əl tutub
yer bağışlasın.
Sənin bağ torpağın
getdi orada.
Mənim də «səngərim, qalam»
saraldı,

uçdu arada.
Qeyrətli kişilər
kişi donunda –
Qeyrətsiz qadından yaman olublar.
Qazaxda,
Tovuzda,
Laçında...
oğlum,
Qonşular üz basıb,
Dərə keçib, düz basıb,
Min yerə məktub yazıb,
Neçə dağımızı birdən alıblar.
Məncə oğul,
bu sövdada
bizim «qeyrətlilər»
çox-çox naş idi.
Burda gəlib
dərd çəkməkdən –
Orda yatmaq çox yaxşıdı.

***

Yox,
yox,
ulu torpaq,
Sənin uğrunda
həmişə
hər yerdə
mərd olacağıq.
Sənin
hər qarışın
ocaq yeridi.
Qan töküüb
o yeri
biz alacağıq.
Zəmanə dəyişib,
pis zəmanədi.
Rüşvətlə,
yalanla
sözü keçən var.
Sənin halal
çörəyindən, suyundan
hələ güc alan var.
hələ içən var.
Ömrüm səndən ayrı düşsə,
Bəxtim qara bağlar ağlar.
Öz oğlunu yad eyləyib,
Qoşqar kimi dağlar ağlar.

Gözlərindən qəm yaşını sil, yaşa.
Yaşa Vətən, milyon-milyon il yaşa.
Yaşamağın mənasını bil, yaşa.

Qəlbim duyur bu harayı,

Burda əmi, orda dayı.
Gecə-gündüz Araz çayı,
Ağlar çağlar, çağlar ağlar.

Gözlərindən qəm yaşını sil, yaşa,
Yaşa Vətən, milyon-milyon il yaşa.
Yaşamağın mənasını bil, yaşa.

Sənə namərd çıxsam əgər,
Babəklərim qan – yaş tökər.
Koroğlular kaman çəkər
Oxlar məni, saxlar, ağlar.

Gözlərindən qəm yaşını sil, yaşa.
Yaşa Vətən, milyon-milyon il yaşa.
Yaşamağın mənasını bil, yaşa.

ÜÇÜNCÜ RUH

Aman qardaş,
doğrudurmu deyirlər,
Gecə-gündüz
qan tökülür yurdumda.
Qarabağın tarixini danırırlar,
Məscid uçur,
dam sökülür yurdumda.
Qarabağdı mənim dinim – imanım,
O torpağın
nişanəsi,
iziyəm.
Məni belə
aciz görmə qəbirdə,
Qəbirdə də
Qarabağın özüyəm.

***

...Dedilər ki,
Vətən səni
çağırır.
Yola düşdüm,
Vətən adı şirindir.
Nə biləydim,
məne şirin olan tək,
Əfqana da
öz büsatı şirindir.
Sonra bildim
Amma...
daha gec idi.
Xəyanətin bildim qulu olmuşam.
«Böyüklər» də dillənmədi gedəndə.
Mən də bir az
dəli-dolu olmuşam.

Aman, qardaş,
Qədirə de oxusun.
    alışıram,
«Sona bülbül» dedikcə.
Mən də ona göndərəcəm ərnağan,
Qəbrim üstə
«Xarı bülbül» bitdikcə.
Sevincimiz
    başdan aşıb-daşırdı.
Doğrudan da
    igid oğlan imiş o.
Yerimizi
    görən hardan bilmişdi.
«Topxana»da
    xoş günlərim keçibdi.
Danış görüm
    «Cıdır düzü» dururmu?
    «Qarabağın bülbülləri» yenə də
    Arif kimi zəngülələr vururmu?

Vətən deyib bura gələn oğullar,
İndi,
    deyir vətəninə sayılmır?!
Deyirlər ki,
    bizimkilər hələ də
Yuxudadı.
Ayılmır ki, ayılmır
Bu millətin
Gözlərinin yaşını
Görən niyə
    birdəfəlik silmirlər.
«Namus» deyən daşnaklar,
    öz dilində
«Namus» yaza bilmirlər.
Qarabağa
    məndən «salam» deyərsən,
Yad eyləsin,
Qoy ruhumu bir gözəl.
Əlvida, qardaşım,
Sənə yaxşı yol!
Bir də gəlsən xoş xəbərlə qayıt gəl.

QARABAĞIN HARAYI

Mən görə bilmədim, ancaq deyirlər,
Sizin hamınızı
Gördük ekranda.
Biriniz harasa
    tələsik qaçır,
Deyirlər, tanıdıq
vurulan anda.
Əfqan cavanları
yaxın dost bilib,
Bəlkə də

onlara deyibsən
dayan!
Axı əsgərliyə təzə
gedibsən.
Bilmirdin nə imiş
qırğın, ölüm,
qan
Mən özüm görmədim
sən vurulanda,
Bilmədim sonuncu sözün
nə olub.
Amma bilirəm ki,
qarmon çalanda,
həmişə deyərdin:
«ürəyim dolub».
Bilmirəm heç nəylə boşaldım onu,
Bilmirəm nə olacaq ömrümün sonu.
Hələ ki, bir yana çıxıbilmirəm,
«Dərdlə güləşirəm yıxa bilmirəm».
Elə müəmmalı sözlər deyərdin,

Sonra da başını yerə əyərdin.
Mən özüm görmədim sən vurulanda.
Bilmədim sonuncu sözün nə olub.
Amma bilirəm ki, dərin yaranda
Əzabın qanıyla birgə yoğrulub.
Deməli, bu imiş tale oyunu.
Sevinc də kədər də can möhnətidi.
Hansı filosofsa deyibdi bunu
«Ölüm insanların son heyrətidi».

***

Gözlərində donub qalmış,
Son heyrətin qaldı sənin.
Məsləkinə, düz andına –
Sədaqətin qaldı sənin.

Gözəllərlə alqışlanan,
Taleyinlə qarqışlanan,
Qərənfillə naxışlanan,
Gül ziynətin qaldı sənin.

Bənövşəni qoxladığın,
Dəstə-dəstə bağladığın,
Ürəyində saxladığın,
Əmanətin qaldı sənin.

***

«Al, çax, fələk,
Silahını al, çax, fələk.
Namərdə meydan verdin,
Namərddən alçax, fələk».

BİR DÖYÜŞÜNÜN XATİRƏSİ

Bizə on altı gün
təlim keçdilər.
Cavan,
gözəl əsgərlər
keçdikləri təlimi
bir su kimi içdilər.
Atmağı,
vurmağı,
pusqu qurmağı,
Düşmən hücumunun
qabağında durmağı,
On altıncı gün –
Son gündə, bizə əsl məqsədi,
Bir mayor izah etdi.
Elə həmin gündən də,
Gülüşümüz
Bir qiymətli daş kimi
düşüb itdi.

***

Dumanlı bir gündə,
İlk döyüş tapşırığına
Göndərdilər məni də,
Kəşfiyyata gedirdik,
Hərəməz bir tərəfdə,
Tez yığ-yığış edirdik.
Yaxşı yadımdadı,
bahar çağıydı.
Bir yan dərə idi,
Bir yan dağıydı.
Balaca bir obaya
yetişdik durduq.
Bir daşın dibində
uzanıb pusqu
qurduq.
Bu balaca obada,
Nə əkən var, nə biçən.
Adam gözə dəymirdi.
Elə bil ki, burada
Nə yeyən var, nə içən.
Qəfil hücum elədik
kənardakı bir evə.
Gördük cavan bir gəlin
Körpəsini oynadır.
Oynadır sevə-sevə.

***

Hələ də yadımdan
çıxmayıb o an,
Bizi görən kimi yazıq qorxudan.
Bilmədi körpəni
Heç hara dürtsün.

Bilmədi ağlasın,
bilmədi gülsün.
Öz dilində bizə nəşə deyirdi,
Bəlkə yalvarırdı, bəlkə söyürdü.
Getdi,
bir bağlama gətirdi, açdı,
Gördük ki, çörəkdi, bir az da aşdı.
O,
son tikəsini bizə verirdi,
Bu ona
dərd deyildi,
Körpəsinin dərdiydi
əsil dərdi.
Tərcüməçi çox dedi,
Neçə dəfə and içdi,
Bizim sənle işimiz
anam-bacım, yoxdu, yox,
Yeməyi də aparın,
hamı toxdu,
vallah tox.
O, dondu heykəl tək
baxışları lal,
Sanki gözlərindən
oxuyurdum bir sual;
İnanımmı mən sizə?
İnam qalıbmı məndə?
Elə isə nə gəzib,
Axtarısız bu kənddə.
Elə isə de görüm,
Kim aparıb ərimi,
Atamı, qardaşımı?!
Onların əvəzinə
Kəsəydiniz başımı.
Sizə pislik etmişdi?
Ya sərhəd basa-basa
Kəndinizə getmişdi?
Ahım sizi qoyarmı,
Sağ qalasız dünyada?
Gedin,
burdan tez gedin!
Bəlkə itkin bəxtimi
Ahım tapa oyada!
Bəlkə də ah tutdu,
Bizim neçə yoldaşı.
Yad torpaqda onlardan
Bizə nişanə qaldı,
Bir balaca
başdaşı!

EPİLOQ

Sizinlə burdaca
ayrılıram mən.
Hələlik deyirəm.

Əlvida?
Yox! Yox!
Sizin qəbrinizin
    üstünə qanla
Mən sual qazıram.
    bəs nida?
Yox! Yox!
Bir də yazıram ki,
    sizin ömrünüz,
Dan yeri görməmiş
    qüruba endi.
İgid qardaşlarım,
    vallah bilmirəm.
Bu necə ömürdü, bu necə gündü.

Zəifdi qüdrətim, kütdü qələmim.
Ürək dolub-daşır,
    yaza bilmirəm.
Mən də sizin kimi həyat yolunda,
Azmaq istəyirəm, aza bilmirəm.

*Krasnoyarsk,
KANSK-BAKI, 1989*

QANSIZLAR

(Povest)

PROLOQ

Kəhər ayğır yastananın yumşaq otundan ayrılıb başını qaldırdı; ətrafı dinşədi, heç bir səs-səmir eşitmədi və yenidən başını otun üstünə əydi. Ancaq ayğırın otlamaq həvəsi yox idi; ya yeyib doymuşdu, ya da susamıdı. Yalnız güclü nəfəsi ilə otları titrədib yenidən başını qaldırdı və üzü günəşə doğru əvvəlcə asta-asta sonra isə "çortla" qaçmağa başladı. Yastanın otunu get-gedə tikan, yovşan əvəz etməyə başladı. Bir azdan onlar da tükəndi. İndi kəhər qırmızımtıl torpağı, çürük daşları olan bir yerə gəlmişdi. Dərin dərinin lap dibindən qalxan və xeyli hündürə ucalan qaramtıl qayanın yanına çatanda ayğır diksinib dayandı. Əvvəlcə finxırıb sağ ayağı imlə yeri qazıdı, sonra isə ehtiyatla onu diksindirib dayanmağa məcbur edən ağ-boz rəngli yumru şeyə yaxınlaşdı. Bu insan kəlləsi idi. Lavkin ayğırı dayanmağa məcbur edən kəllənin özü yox, onun ağız boşluğundan naxışlı başını çölə çıxaran, haça dilini sürətlə, tez-tez göstərib geri çəkən gürzə idi. Onun sarımtıl-qonur rəngli yoğuz bədəninin bir hissəsi kəllənin gözlərini bütünlüklə tutmuşdu. Görünür gürzə də təhlükə hiss etmişdi. Asta-asta hərəkətə gəlib kəllənin ağzından çölə sürünməyə başladı. Ayğır qulaqlarını daha da şəkəyib bərkədən kişnədi və sağ ayağı ilə kəlləni eniş aşağı dığırlandı. Gürzə tez geri çəkilib kəllənin içində qıvrıldı və taleyinin necə olacağını hiss etmədi, kəllə ilə birlikdə aşağıya -- get-gedə otu sıxlaşan düzənliyə doğru dığırlandı. Kəhər ayğır uca sağrısını bir az da məğrur tutdu. Bir an sonra kəllə otların arasında görünməz oldu. At uzun yalını silkələyib yenidən finxırdı, ayağını yerə döyüb bayaqından da bərk kişnədi. Qayalarda əks-sədasını eşidib əvvəlcə qulaqlarını şəkədi, səs-səmir eşitməyib arxayın-arxayın yoluna davam etdi.

Gürzə isə... Gürzə yalnız kəllə otların güclü müqavimətinə rast gəlib dayandıqdan sonra cana gəldi. Qəzəblə fışıldayıb kəllənin göz boşluğundan çıxıb fişilti ilə otların arası ilə süründü. Günəşin istisi çox olsa da, otların dibinin nəmini quruda bilmirdi. Nəmlik gürzəni üşütdü. Bədəninin yarısını yuxarı qaldırıb günəşə boylandı. Kəhər ayğır yox idi. Gürzə başını yenidən aşağı endirdi, gəldiyi yolla geri sürünüb kəlləyə çatdı və onun göz boşluğundan içəri girib orada da yaşamağı qərara aldı.

I HİSSƏ

Məktəbdən evə yenidən çatmışdım ki, anamın hər günkü gileyini eşitdim.

-- Bu uşaq harada qaldı, gəlib çıxmadı. Yazıq heyvan içəridə acından öldü.

Mənim içəri girdiyimi görüb hirsini bir az yumşaltdı.

-- Ay bala, insafın olsun. Dilsiz-ağızsız heyvan içəridə qalıb. Çöldən bir çəngə ot yığıb qabağına atmışam. Tez ol çörəyini götür, heyvanları apar çölə.

Anam deməsə də öz işimi bilirdim. Tövlədə bir inəyimiz və yetim bir quzumuz hər gün mənim yolumu gözləyirlər. Və hər gün də anam deyir ki, dilsiz-ağızsız heyvanlar içəridə acından öldü. Əslində isə qorxulu heç bir şey

yox idi. Günortaya qədər anam onları evin yanındakı çəmənliyə ötürür, günortadan sonra isə mən onları qabağıma salıb çölə aparır, qaş qaralandan sonra evə dönürdüm. Bizim hər il iki inəyimiz iyirmiyə yaxın qoyun-quzumuz olardı. Ancaq hər il inəklərdən birini (daha südlüsünü) və bir quzunu otarmaq mənim öhdəmə düşürdü. Kolxozun sədri, qoruqçu yüz dəfə desə də ki, onları kəndin sürüsünə qatın, xeyri yox idi. Anam bir həşir çıxarırdı ki... Hər il də bəhanələr eyni idi. İnək çöldə gəzə bilmir, dırnağı çatlayır, quzu isə ya anası ölüb yetim qalır, ya da mənim qurbanlığım olurdu. Ancaq bunun bəhanə olduğunu sədr də bilirdi, qoruqçu da, kəndin adamları da, anam da mən də. Hamı bilirdi ki, Gülxanım arvard inəyi naxırdan, quzunu sürüdən ayırır ki, onları dalaşa-dalaşa kolxozun xam otaraqlarında bordasın, payıza dönəndə satıb qış üçün tədarük görsün. Atam hələ mənim dörd yaşım olanda anamı atıb Rusetə gedib orada evlənib özü üçün ev-eşik, arvad-uşaq ziyəsi olub, mən isə anamla atam tikdirdiyi ikiotaqlı geniş həyətyanı sahəsi olan evdə yaşayırdıq. Evimiz kəndin kənarında qəbiristanlığın yaxınlığında olsa da, nə anam, nə də mən gecələr qorxmurduq. Atam bizi tərkdəndən iki-üç sonra nənəm bizə gəldi və bizə həyan olmaq istədi. Ancaq anam razılaşmadı. Heç nənəmlə danışmaq belə istəmədi. Arvad kor-peşman kiçik oğlunun yanına qayıtdı. Əmim anamın narazılığına baxmayaraq uzaqdan-uzağa bizim evə göz qoyur, yeri düşəndə anamın sözünü deyirdi. Əmimin sözü isə ötkün idi. Çünki milisdə işləyirdi. Bir neçə kəndin sahə müvəkkili idi. Elə əslinə baxanda əmimin xətir-hörmətinə mən inəklə quzunu kolxozun xam otaraqlarına guya oğurluqla buraxa bilirdim.

Qoruqçunun xətrinə dəyməməsinin bir səbəbi də var idi. Kolxozumuzun sədri Qorxmaz kişinin oğlu Mustafa da mənim günümdə idi. O da hər gün bir inəklə üç-dörd quzunu mənimlə birlikdə otarmağa aparırdı. Qoruqçu hərdən hay-küy salsa da, bizim heyvanları kolxozun tövləsində "dustaq" eləməyə cəsarəti çatmırdı. Görünür xəlvətdə sədrdən tapşırıq alırdı.

Bizim xeyli toyuq-cücəmiz də olurdu. Anam yalnız xırman vaxtı kolxozun işinə gedirdi. Kəndin bir neçə arvadı ilə birlikdə onu da xırmançı tanıyırdılar. Xırmanda dəstgah böyük olurdu. Hər gün xırman üstündən anam evdən apardığı vedrəsini taxılla doldurar, üstünü qara sətindən tikilmiş köhnə döşlüyü ilə örtüb gətirərdi. Xırman üstündən aparılmış "pay oğurluq" hesab olunmurdu. Xırman sovuşana qədər anam nəinki özümüzün, hətta toyuq-cücəmizin, arıq heyvanlarımızın da azuqəsini daşıyıb gətirirdi. Bu qədər mal-qoyunumuz, toyuq-cücəmiz olsa da, evimizdə ət gec-gec olurdu. Anam çox xəsislik edirdi. Yalnız Novruz bayramında, ilaxır Çərşənbədə, Xıdır Nəbidə, bir də özünün fikrində dolandırdığı bir-iki gündə bir toyuq kəsərdi. Qalan vaxtlar ağartı, yumurta və anamın bişirdiyi xəmir xörəkləri ilə dolanırdıq.

Sumkanı yatdığım çarpayının üstünə atdım. Kitabların arasından "Azərbaycan tarixi"ni tapıb anamın mənim üçün hazırladığı üç yumurtadan, bir banka qatıqdan və bir lavaşdan ibarət azuqəni torbamın içinə qoyub tövləyə cumdum. İnəklə quzu məni görən kimi mələdilər və açıq qapıdan çölə çıxdılar. Evimizdən azacıq aralanmıdım ki, Mustafanın səsini eşitdim.

-- Ay inək ho... ho...

Başa düşdüm ki, Mustafa bu sözləri inəyə yox, mənə eşitdirir. Yəni, buradayam gəl. Qəbiristanlığa ayrılan yolda görüşdük. İnəklərimiz salamlarırlarmış kimi əvvəlcə buynuzlarını toqquşdurdular, sonra isə boyunlarını bir-birinə sürtdülər. Elə quzular da tanışlıqlarını qısa-qısa mələməklə bürüzə verdilər.

-- "Azərbaycan tarixi"ni götürdünmü? -- Mustafa saymazyana xəbər aldı.

-- Götürmüşəm, -- dedim.

***

Biz əvvəllər "Zoologiya"ya böyük maraq göstərirdik. Bu kitab demək olar ki, hər yerə bizimlə birgə gedərdi. "Zoologiya"ya xüsusi maraq göstərməyimiz sizi təəccübləndirməsin. Bu həvəsi bizdə oyadan Mahmud müəllimlə çöldə gördüyümüz heyvanların özləri olub. Mahmud müəllimin dərs keçməyi, heyvanlar haqqında danışmağı ayrı aləm idi. O, hər hansı bir heyvan haqqında kitabdan ötərki məlumat verdikdən sonra özünün bu heyvan haqqında eşitdiklərini, gördüklərini şövqlə danışar və axırda bu heyvan haqqında nağıllarda təsvir olunmuş bir heyvana bənzərdi. Çox vaxt kitabda yazılanla Mahmud müəllimin hər hansı heyvan haqqındakı məlumatları düz gəlmirdi. Bunu növbəti dərsdə Mahmud müəllimə dedikdə o:

-- Ay bala, kitabı yazanlar da mənim kimi təbiətə yaxından bələd olanların təcrübəsi əsasında yazırlar. Bəlkə o yerlərin heyvanlarının belə xasiyyəti var, bu yerlərin heyvanlarının başqa cür.

Mustafa ilə mən kitabda yazılanlara daha çox inanırıq. Məsələn, Mahmud müəllim kərtəngələlər haqqında kitab üzrə ötəri məlumat verdikdən sonra özünün "təcrübəsinə" əsasən kərtənkələlər haqqında qısaca belə dedi:

-- Kərtənkələlərin əcdadı indi nağıllarda oxuduğunuz əjdahalar olub. Onların qüvvətli nəfəsləri bir neçə yüz metrlikdən hiss olunurdu. O öz ovunu bu nəfəsi ilə kamına çəkib diri-diri udurdu. Get-gədə əjdahaların kökü kəsilib, hazırda onların nəslini davam etdirən timsahlar, varanlar və kərtənkələlərdir. Mahmud müəllim adətən dərsin sonunda həmin heyvanla insanın münasibətini də qısaca bildirərdi. "Ya zərərli heyvandır, onları məhv etmək lazımdır, ya da onları qorumaq lazımdır" deyərdi.

Mahmud müəllimin sözünə qulaq asaq, onda gərək bütün kərtənkələləri qırıb çataydıq. Əvvəlcə belə bir təşəbbüs də göstərdik. Mustafa yaşıl bir kərtənkələni tutub iplə ayağından kola bağladı və əlindəki ağacla zorla onu qarışqa yuvasının ağzında saxladı. Bir anda saysız-hesabsız qarışqa yazıq kərtənkələnin bədənində daraşdı. Qarışqalar onu dişlədikcə kərtənkələ dartınıb qaçmaq istəyir, Mustafa isə qoymurdu. Başımız kərtənkələyə verdiyimiz bu cəzaya o qədər qarışmışdı ki, qorucu Sadıq kişinin bizə yaxınlaşdığını belə hiss eləməyirdik. O, bizim nə işlə məşğul olduğumuzu görüb hirsindən gömgöy göyərdi.

Əlindəki qamçını çəkib bizə hücum etdi və qəzəblə söyüş söydü.

-- Küçüklər. Qansız köpək uşağı.

O, kərtənkələnin ayağındakı ipi kəsdi. Onu quyruğundan tutub yuxarı qaldırdı. Sonra belindən asdığı torbasından cürdəyi çıxarıb içindəki suyu kərtənkələnin üstünə tökdü. Kərtənkələnin bədənində qarışqa qalıb-qalmadığını bir daha yoxladıqdan sonra onu ehmalca yerə buraxdı. Kərtənkələ əvvəlcə heydən düşmüş kimi asta-asta, sonra cəldliklə daşlardan birinin altında gizləndi.

Yalnız bundan sonra Sadıq kişi başını qaldırıb bizə qəzəblə xeyli baxdı, heç bir söz deməyib qamçısını şaqqıldatdı və uzaqlaşdı.

Dinməz dayanmışdıq. Qorxudan əsirdik. Bir az keçdikdən sonra, toxtasaq da ürəyimizdən sanki daş asılmışdı. Bu Sadıq kişinin qorxusu deyildi. Hiss edirdim ki, ürəyimə ağırlıq edən nə isə ayrı bir duyğudur.

Axşam evə qanıqara qayıtdım. Anam halımı görüb hirsə soruşdu:

-- O, it oğlu Sadıqımı qabağınıza çıxıb? Gördüm, o tərəfə gedirdi.

Başımla "hə" işarəsi elədim.

-- Nə dedi? Vurmadı ki?..

Yenə də başımla "yox" dedim. Anamın məndən ətraflı cavab gözlədiyini görüb dilləndim.

--Kərtənkələdən ötəri bizi söydü.

-- Nədən?.. -- anam hyerətlə yaxın gəldi.

-- Kərtənkələdən.

Mən bərkədən dilləndim və olmuş əhvalatı anama danışdım.

Gözləyirdim ki, anam əlindəki işini yarımqıq qoyub, bir çöl heyvanından ötəri onun oğlunu söyüb qorxutmuş Sadıq kişigilə gedəcək və ondan sonra... anamın səsi bütün kəndlə bir olacaq. Ancaq elə olmadı. Anam acığını mənim üstümə tökdü.

-- Çox yaxşı eləyib. hələ gərək vurub qolunuzu qıraydı. Qansızlığa bax, hələ! -- deyib inəyi sağmağa getdi.

... Mustafa ilə hər gün görüşsək də, bu mövzuya yalnız üçüncü gün toxunduq. Özü də sözü Mustafa saldı.

-- Mahmud müəllim yalan deyirmiş. Kərtənkələlərlə əjdahaların heç qohumluğu da yoxdur.

-- Ziyansız heyvanlar imiş.

Mustafanın sözünə qüvvə kimi mən də dilləndim.

Bununla da söhbət qurtardı və biz yenə də əvvəlki maraqla "Zoologiya"nı oxuyub. Mahmud müəllimin əlavə məlumatlarını dinləyir və tanıdığımız çöl heyvanlarını müşahidə edirdik.

Lakin tezliklə bir hadisə bizim "Zoologiya"ya həvəsimizi həmişəlik öldürdü. Onun yerinə "Tarix" gəldi. "Qədim dünya tarixi", "Azərbaycan tarixi" -- hadisə isə belə oldu.

Mahmud müəllim sinfə girib köhnə qaydası üzrə jurnalı açdı və növbə ilə adımızı bir-bir çağırmağa başladı. Onun bir xasiyyətini gözəl bilirdik. Növbəti heyvan haqqında mövzuya keçəndə Mahmud müəllim heç kimdən dərş soruşmadı. Əgər soruşsaydı, onda özünün geniş nağılvari məlumatlarına vaxt qalmırdı. Lakin bu dəfə o, adətini pozdu. Bir neçə şagirdi qabağa çağırıb keçmiş dərş soruşandan sonra elan etdi ki, bu gün milçəklər haqqında danışacağıq. Mahmud müəllim yeni dərş izah edəndən sonra başa düşdüm ki, o niyə köhnə adətini pozmalı olub. Sən demə, milçəklə bağlı elə mühüm məlumatı yoxdur. Zəng vurulmaq ərəfəsində isə milçəyi 13 cür xəstəliyin yayıcısı kimi günahlandırıb, onun məhv edilməsinin hökmən vacibdiyini qeyd etdi. Ən qorxulu düşmənləri insanlar, quşlar və hörümçəklərdir, -- deyə dərşin izahını yekunlaşdırdı.

Zəng vuruldu. Uşaqlar hay-küylə sinifdəki milçəklərin ovuna başladı. Koridora çıxanda şagirdlərdən birinin ovcunda tutduğu milçəyi hörümçəyin toruna saldığını gördüm. Hörümçəyin toru titrədi və dərhal elə milçək boyda bir hörümçəyin sürətlə milçəyin başının üstünü kəsdiyini gördüm. Bir neçə saniyədən sonra milçək son anlarını yaşayırdı. Mustafanın "Mahmud müəllim gəlir" xəbərdarlığını eşidib kənara çəkildim. Mahmud müəllim hörümçəklə milçəyin çarpışmasına tamaşa edən şagirdlərin yanından ayaq saxladı. Onların başının üstündən boylanıb tora salınmış milçəyi və milçəyə aramsız hücumlar edən hörümçəyi görüb rəngi qaçdı.

-- Bunu kim edib? -- deyə hirsə şagirdlərdən soruşdu. Uşaqlar Mahmud müəllimin qəzəbini görüb susdular.

-- Sizdən soruşuram! Bu qəddarlığı kim edib? -- Mahmud müəllim daha da kükrədi.

-- Belə qəddarlığı, heç faşistlər də etməz. Rədd olun burdan! -- Mahmud müəllim küncə qoyulmuş süpürkəni götürüb "döyüş meydanını" və onun iştirakçılarını süpürüb yerə saldı.

Mustafa ilə göz-gözə gəldik. İkinci dəfə idi ki, bizə aydın olmayan müəmma ilə qarşılaşırıdıq. Bu necə olur?! Mahmud müəllim iki canlını birdən öldürməklə qansızlıq etmir, amma milçəyi hörümçüyə öldürmək qansızlıq sayılır. Mustafa ilə qərara aldığımız ki, bunu aydınlaşdırmağı bir neçə gündən sonra elə Mahmud müəllimin özündən soruşaq.

***

-- Ağasəfanı voenkoma çağırıblar. Əsgərliyə gedəcək. -- Mustafa xəbər verdi. Ağasəfa Mustafanın böyük qardaşdır. Keçən il onuncu sinfi bitirmişdi. Rəssam olmaq istəyirdi. Ancaq işini götürməmişdilər. Demişdilər ki, komсомol xasiyyətnaməsində möhür aydın düşməyib. Ağasəfa da kor-peşman geri qayıdıb, Gəncədəki Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun qiyabi şöbəsinə qəbul olub. Kəndə dərhal xəbər yayıldı ki, guya Ağasəfanın instituta girməsi özündən çox atası Qorxmaz kişinin hünəridir. Ağasəfaya dərs deyən müəllimlər bu dedi-qoduya inanmırdılar. Onlar bir ağızdan deyirdilər ki, Ağasəfaya bilik verən bizik, biz də deyirik ki, o, öz qabiliyyətinə, biliyinə daxil olub. Lakin dedi-qodu kəsmək bilmədi. Hətta Qorxmaz kişinin institutun rektoruna verdiyi rüşvət də bəziləri tərəfindən dəqiqləşdirilmişdi. 10 min manat. Ağasəfa da eləmədi tənbellik, ərizə verib işlərini geri götürdü və dedi ki, qoy atamın verdiyi 10 min manat rüşvət bada getsin. Ağasəfa bildirmişdi ki, əsgərlikdən sonra Rusetdə hərbi akademiya oxuyacam. Qoy, onda görüm necə deyəcəklər Ağasəfanı atasının pulu qəbul elətdirdi. Atası ilə söhbəti çox qısa oldu.

-- Nə iş gördün? -- atası soruşmuşdu.

-- Xəbəslərə təmizlikdən dərs verdim.

Onun bel götürüb suçu olmağı hamını təəccübləndirdi. "Görəsən Qorxmaz kişi oğluna bir fərli iş tapmadımı ki, suçu elədi". "Qorxmaz kişi oğluna acıq edib, onunla danışmaq belə istəmir". "Qorxmaz kişinin nə isə bir kələyi var". "Qorxmaz kişi... Qorxmaz kişi..."

Bu dedi-qodular da baş alıb getdi. Lakin bunlar get-gedə öləziyib axırda yox oldu. Ağasəfa isə kişi kimi axırcan suçuluq elədi. Sanki demək istəyirdi ki, institut oxumaq mənim üçün heç şeydi. İstədiyim vaxt oxuyaram. Həmişə instituta girməyi bəlkə də həyatlarında ən böyük qəhrəmanlıq sayan şagirdlərin gözündə də sanki bu "qəhrəmanlıq" çox ucuzlaşdı.

İndi Mustafa deyəndə ki, hərbi komissardan Ağasəfanı çağırıblar. Mənə elə gəldi ki, Ağasəfanın özü voenkodan əsgərliyə getməyini xahiş edib. Ağasəfanın qayıdıb gəlməyini gözləməyə başladığımız. Anam da inəyi ertədən gətirməyim üçün məni danlamadı. Qayğılı-qayğılı dilləndi.

-- Get Mustafaynan oyna. Mal-qoyunu tək rahatlayaram -- dedi.

Mustafa Ağasəfanın evlərinin yanından keçən arxın yanında yaxalamışdı. Mən yanlarına çatanda Mustafa söhbətin yekunu kimi mənə soruşdu.

Ağasəfanı üç gündən sonra əsgər aparırlar. Özü də bilirsən hara? -- deyə bic-bic gülümsünüb məndən soruşdu:

-- Əfqanıstana? -- sevinclə cavab verdim.

Mustafa razılıqla başını tərpətdi.

Söz ağıma birdən-birə gəlməmişdi. Son vaxtlar bu sözdən böyüklər nə qədər nigarançılıq çəkirdilərsə, şagirdlər, əsgərliyə təzə gedənlər o qədər həsrətindəydi. Əsgərliyə getmək, Əfqanıstanda qəhrəmanlıq göstərmək, dinc əfqan xalqını onun qəddar düşmənlərindən azad etmək mənim də arzum idi.

***

Üç gün çox tez gəlib keçdi. Bu üç gündə biz "Zoologiya"nı unudub əvvəlcə "Coğrafiya"ya, sonra isə "Tarix"ə meyl salmışdıq. Əvvəlcə Əfqanıstanın dünyanın harasında olduğunu, sonra isə ora ilə bağlı hər şeylə maraqlanmağa başladıq. Mustafaya görə Ağasəfanın Əfqanıstana getməsi ilə mən də fəxr edirdim. Hətta dayımın böyük qızı Qətibənin kağızını da Ağasəfaya mən aparıb verdim. Etibardan düşməmək üçün yolda açıb baxmadım. Deyəsən, şəkil idi.

Ağasəfanı əsgərliyə az qala kəndin adamlarının hamısı yola salırdı. Hətta məktəbdə axırıncı dərsi keçmədilər. Müəllimlər başda olmaqla şagirdlərin hamısı idarə binasının qabağına toplaşmışdı. Qadınların bəzisi Ağasəfanın anası Şirin xalaya xoş gəlmək üçün ağlayır, bəzisi "can bala" deyib kövrəlirdi. Qorxmaz kişi qayğılı görünsə də, şax yeri yir, arabir qadınlara çımxırırdı.

-- Daha bəsdirin! Burada ağlamalı nə var ki?

Mahmud müəllim onun sözünü təsdiq edib deyirdi:

-- Əsgərlik də bir məktəbdə. Özü də institutdan böyük məktəbdə.

Şirin xala isə özünə toxtaqlıq verirdi.

-- Balam əsl kişi olub qayıdacaq.

Nəhayət, Qorxmaz kişinin "UAZ"ı tərpendi. Maşının dalınca yüzlərlə əl uzanıb dağların diş göynədən şəffaf suyunu maşın gedən yola səpdilər.

"Sağ get, salamat gəl"!

Qorxmaz dayı iki gündən sonra kəndə Ağasəfasız qayıtdı. Özünü sındırmasa da, açıq-aydın görünürdü ki, xifət eləyir. Mustafa ilə demək olar ki, başqa söhbət etmirdik. Ağasəfanın tezliklə qəhrəman olacağına, adının Matrosovla, Qafur Məmmədovla, Gəray Əsədovla, Mehdi Hüseynzadə ilə, hətta Həzi Aslanovla yanaşı çəkiləcəyinə şübhə etmirdik. Bizə elə gəlirdi ki, bu qəhrəmanların heç biri ölməyib. Ağasəfa da ölməyib qəhrəman kimi qayıdacaq, öz şəklinə kitablardan baxıb qürrelənəcək, haqqında çəkilmiş filmlərə saymazıyana baxacaqdır. Hətta biz Ağasəfanın özü haqqında yazılmış mahnılardan birini necə zümzümə etdiyini təsəvvür edirdik.

Mustafa deməsə də, hiss edirdim ki, o da gizlicə qürrelənir. Bəs necə, əfsanəvi qəhrəman Ağasəfa Quliyevin kiçik qardaşı kimi adı ədəbiyyat kitabına düşəcəkdə.

Bir ay keçsə də, Ağasəfadan məktub gəlməmişdi. Şirin xala az qala gündə on dəfə Mustafadan soruşurdu ki, İbiş poçtdan gəlibmi? Ağasəfadan məktub yalnız otuz beşinci gün gəldi. Həm də məktub nə Qorxmaz dayıya, nə Şirin xalaya, nə Mustafa, nə də bacılarına gəlmişdi. Məktub... mənə gəlmişdi.

Axşamdan xeyli keçmiş İbiş qapıya gəlib məni səslədi. Səsə anam çıxdı. Elə mən də anamla birgə çıxmışdım. İbiş anama yox, üzünü mənə tutub dedi:

-- Ülfət, bir bura gəl.

-- Neynirsən ay ibiş, Ülfəti, sözünü mənə desənə, -- anam nigarançılıq çəkdi.

-- Bir şey yoxdu, ay Gülxanım bacı, balaca sözüm var.

Anamın yanından ötüb İbişlə qabaq-qabağa dayandım. O məni evin böyrünə aparıb qoltuq cibindən bir konvert çıxardı və pıçıldadı.

-- Ağasəfa gedəndə tapşırırmışdı. Bunu Qətibəyə çatdır.

Mən məktubu qapıb tez ondan ayrılanda İbiş ikinci dəfə pıçıldamağa güclə macal tapdı.

-- Söz aramızda qalsın. Heç kəsə demə. Məktubu da açma.

Xeyli məyus olsam da yenə də sevinirdim. Yəqin ki, səbəbini hamınız başa düşürsünüz ki, nəyə sevinirdim.

-- Nə istəyirdi o səndən? -- anam soruşdu.

-- Heç.

-- Heç nədi? Bu gecənin gözü heç nədən ötəri gəlmişdi bura? -- anam İbişin nəyə gəldiyini hökmən bilmək istəyirdi. Ağıma ağılabatan bir yalan gəldi.

-- Deyirdi ki, sabah dərsdən sonra çölə getdikdə bir quzum var onu da apar.

-- Az yesin dədəsinə bir nökr tutsun. Qələt eləyir, aparma.

-- Yaxşı.

Bir təhər anamın suallarından yaxa qurtarmağa cəhd göstərməyimin anam sezsə də, üstünü vurmadı. Anamın bişirdiyi əvəlikli istini də həvəssiz yedim. İndi tək bircə arzum var idi. Sabah tez açılaydı. Məktubu Qətibəyə aparaydım. Yəqin Ağasəfa haqqında mənə bir-iki kəlmə söz deyəcək. Məktubu xəlvətcə "Tarix" kitabının arasına qoyub başqa kitab dəftərlərimlə birlikdə çantaya yığdım və dəhal soyunub yatdım.

Səhər məktəbə hamıdan tez gəlmişdim. Qətibənin yolunu gözləyirdim. Mustafa gəldi. Əlimdə sumka qapıda vurnuxduğumu görüb, içəri aparmaq istədi. Getmədim. Bir azdan zəng vurulacaqdı. Qətibə isə yox idi.

Bu müddət ərzində Mustafa iki-üç dəfə yanıma gəldi. Mən qaşqabağımı töküüb onunla danışmaq belə istəmədim.

Zəng vurulandan on dəqiqədən sonra Qətibə gəlib çıxdı. Tez qabağına yeridim. O da bir şey hiss etmiş kimi hələ uzaqdan məni qaralamışdı. O gəlib lal-dinməz qabağında dayandı. "Tarix" kitabını çıxardım. Ehtiyatla məktubu Qətibəyə verdim.

-- Ağasəfadandır, -- dedim.

Deməsəm də məktubun kimdən olduğu Qətibəyə aydın idi. O. məktubu qapıb qoynunda gizlətmək istədikdə məndən ixtiyarsız bir səs çıxdı.

-- Qətibə!

Qətibə məsələni anladı. Məni məktəbin yan tərəfinə çəkib məktubu qoynundan çıxardı. Onu açmaq istəyəndə şübhə ilə üzümə baxdı.

-- Yox. Özüm ölüm, yox. Açmamışam.

Ancaq Qətibə deyəsən inanmadı. Məktubu açdı. Şəkil idi. Əvvəlcə özü baxdı. Sonra şəklin arxasına yazılmış yazını oxudu. Rəng verib rəng aldı. Xeyli fikrə getdi. Gözü mənim nigarançılıqdan üzülən baxışlarıma sataşanda şəkli mənə uzatdı.

-- Arxasını oxuma, -- deyə xəbərdarlıq etdi.

Şəkildə əsgər paltarında ucaboy bir oğlan sağ əlini üstünə külqabı qoyulmuş hündür taburetkanın yanına toxundurub mənə baxırdı. Ağasəfa idi. Bir az baxdıqdan sonra şəkli qaytarıb soruşdum.

-- Nə yazır?

-- Yaxşılıqdı.

Söhbət bununla qurtardı. Sinfə girəndə dərsin yarısı keçmişdi. Yaxşı oxumağım və dərsə heç zaman gecikməməyimi nəzərə alaraq müəllim məni danlamadı. Yalnız məzəmmətlə:

-- Keç otur. Bir də gecikmə, -- dedi.

Dərsin sonuna kimi ürəyimdə yüz dəfə ölçüb-biçdim. Məktub haqqında Mustafaya deyim, ya deməyim. Həmişə olduğu kimi bu dəfə də qəti qərara ani vaxtda, yəni, Mustafa ilə qəbiristan yolunda görüşəndə gəldim.

-- Bilirsən dərsə niyə gecikdim? -- dedim.

Mustafa dinmədi.

-- Ağasəfadan məktub gəlmişdi. Yiyəsinə çatdırmaq üçün gözləyirdim.

Mustafa təəccüblə üzümə baxsa da, yenə dinmədi. Daha deməyə sözümləmədiyi üçün mən də susdum. Bir xeyli beləcə getdik. İnkəklər və quzular qəbiristan daşlarının arası ilə asta-asta dağa qalxırdı. Biz köhnə bir qəbrin yanındakı daşın üstündə oturduq. Mustafa cibindən bir məktub çıxarıb mənə uzatdı.

-- Ağasəfadan gəlib. Dünən İbiş verdi.

Mustafanın qanının qara olmasını mən səhər tezdən ona soyuq cavab verməklə yozmuşdum. Sən demə, belə deyilmiş. Onun qanını qaraldan Ağasəfanın məktubundakı bu cümlələr imiş.

"Mənə müvəqqəti məktub yazmayın. Bizi başqa yerə aparırlar. Daimi yerimizə çatanda özüm məktub yazacam. Onda cavab yazarsınız".

-- Sən bilən Ağasəfanı hara aparırlar?

-- Kim bilir.

-- Axşam anam ağlayıb özünü öldürdü. Dədəmə dedi ki, hökmən yanına get.

-- Bəs dədən nə dedi?

-- Dedi ki, hara gedim. Özü yazıb ki, təzə hissəyə köçürürlər.

Mustafaya nə deyəcəyimi bilmirdim. Ağasəfanın təzə hissəyə köçürülməsinin nəyi qan qaraldıcıdır ki...

İkimiz də düz qarşımızdakı üstünün mamırı qurumuş balaca qəbir daşına baxırdıq. Mustafa birdən qayıtdı:

-- Sən ölümlərin ruhunun yaşamasına inanırsanmı? -- soruşdu.

-- Yox, dedim.

-- Mən də inanmıram.

Yenə də xeyli susduq. Mən Mustafanı ovundurmaq üçün söz axtarırdım. Mustafa sən demə, ayrı şey düşürmürmüş.

-- Ülfət, onda Sadıq kişi bizə niyə "qansız" deyib söydü?

-- Bilmirəm.

-- Mən də bilmirəm.

Biz qalxıb qəbristanı dolaşmağa başladıq. Burada tanıdığımız, eşitdiklərimiz adamlarla yanaşı, tanımadığımız adamların adlarına da rast gəlirdik. Özü də belələri çox idi. Tanımasaq da bilirdik ki, onlar da bizim kəndin adamlarıdır. Bəlkə elə qohumumuzdur. Bax, bu İlhamın qəbridir. Bizimlə bir oxuyurdu. Suya düşüb boğuldu. Başdaşındakı şəkli mənə baxıb gülürdü. Aradan bircə il keçib. Amma o, elə bil neçə illərdir ki, buradadır. Təsadüfən bura gəlmə-səydim görməyəcəkdim.

Qəbristanlığın kənarına çatanda hiss etdik ki, yorulmuşuq. Nədən yorulduğumuzu bilmirdik. Yalnız bu vaxt inəklərlə quzular yadımıza düşdü. Qəbristanlığı tərk edib asta-asta örüşə qalxmağa başladıq&

II HİSSƏ

Bizi yay tətlinə buraxdılar. Mənim üçün yay tətli evdə təsərrüfat işlərində səhərdən axşamacan anama kömək etməklə keçirdi. Pioner düşərgələri, ekskursiyalar, kinoteatra getmək mənə ancaq kitablardan tanış idi. İşləməkdən bəzən o qədər yorulurdum ki, gecələr çarpayuya ölü kimi düşürdüm. Heç ağılıma gəlməzdi ki, bir-iki gündən sonra mənim üçün başqa günlər başlayacaq. Elə günlər ki...

... Axşam inəyi və quzunu evə gətirəndə anamı həddən artıq fikirli gördüm. Ağır-ağır sərnici götürüb elə qapı-daca inəyi sağmağa başladı. Sərnicin başı azca yarımçıq süd oldu. Mən hər gün inəyi necə otardığımı anamın sağdığı südlə ölçürdüm. Hər axşam da bu barədə anamın sözünü eşidirdim. Ya "yaxşı otarmısan", ya da "inəyi ac saxlamısan" deyərdi. Amma bu gün anam dillənmədi. Ayağa duranda sərnici yanı üstə düşdü. Südün yarından çoxu yerə töküldü. İndiyədək anamın südü yerə caladığını görməmişdim. Anam sərnici tez yerdən götürsə də, axmış südə heylsilənmədi. Onun əvəzinə mən dilləndim:

-- Heyf. Zəhmətim batdı.

-- Canın sağ olsun. -- deyib yenə də fikirli-fikirli yarımçıq sərnici evə apardı. Elə bu vaxt Mustafa qaranlıqdan məni səsləndi. Getdim. Mustafanın gözləri gülürdü. Məni görən kimi:

-- Muştuluğumu ver, atan gəlib, -- dedi.

Sevinmək əvəzinə çaşıb qaldım.

-- Gedək, görüş! -- Mustafa qolumdan tutub dartdı.

Qolumu onun əlindən çıxarıb Mustafaya cavab vermədən evə döndüm. Anamın qarşısında dayanıb üzünə baxdım. Məni ağlamaq tutmuşdu, ancaq ağlaya bilmirdim. Anam sözlü olduğumu duysa da, məni danışdırmadı. Süpürgəni götürüb evi süpürdü, çarpayıların üstünü düzəltdi, şkafdakı qab-qacağı səliqəylə düzməyə başladı. Çöldən səs gəldi. Anam tərپənməsə də, mən bayıra qaçdım. Qorxmaz kişi, Şirin xala, nənəm və əmim qapıda dayanmışdılar. Onlar qaranlıqda növbə ilə üzümdən öpüb təklifsiz-filansız içəri girdilər.

... Anam qapının ağzında ayaq üstə durub Qorxmaz kişini dinləyirdi.

-- Qızım, bura nəyə gəldiyimizi yəqin bilirsən. Qəzənfər başını əhlət daşına vurub geri qayıdıb. Nə deyirsən, sözüümü yerə salmırsan ki?

Anamın dinmədiyini görüb davam etdi.

-- Ülfət bala yekələr. Bu gün-sabah səni damın altında tək qoyub oxumağa gedəcək. -- (O, əlini uzadıb mənim başımı sıgalladı).

Anam daş kimi lal olmuşdu.

-- Ay Şirin, Gülxanıma kömək elə bir stəkan çay gətiir. Boğazımız qurudu.

Mən başa düşürdüm ki, anam oturanlardan utanıb danışmayacaq. Amma nə sözü olsa, Şirin xalaya deyər. Qorxmaz dayı da elə onunçün arvadını anamla təkbətək, danışdırmaq istəyir. Yoxsa dörd stəkan çay nədir ki, anama onu gətirməkdə kömək lazım olsun.

Şirin xala cəld yerindən qalxıb anamla o biri otağa keçdi.

Qorxmaz dayı yenə də əlini başıma çəkib nəvazişlə:

-- Atanı çoxmu istəyirsən? -- soruşdu. Cavabını gözləmədən əlavə etdi:

-- Ülfət ağıllı baladır. Bizim Mustafaynan ayrılmaz dostdurlar. -- dedi.

-- Allah balalarını başacan versin, ay Qorxmaz qağa, -- deyə nənəm dil-ağız etməyə başladı. O, Qorxmazın özünü başı haqqı onları bir-birindən ayırmıram.

-- Ülfət, -- əmim də söhbətə qoşuldu, o elə milisioner paltarında idi. -- atanın əlini elə sıxırsan ki, barmaqları şaqıldasın.

Sözlər məni qanadlandırır. Sifəti belə yadıma gəlməyən atama qarşı ürəyimdə xoş bir meyl duydum. Onu görmək üçün ürəyimdə bir istək yarandı. Bunu Qorxmaz dayı deyəsən hiss etdi. Odur ki, daha cəsarətlə dilləndi:

-- Get anana sən də de.

Getmək istəməsəm də qapıya doğru getdim. Ancaq Şirin xalayla anam qapının ağzında göründülər. Şirin xala əlindəki sinifdə dörd stəkan çay gətirirdi. Qəndqabı anamın əlində idi.

-- İçin, o biri otaqda bir az soyutduq. Elə içiləsi olub.

Heç kim əlni çaya uzatmadı. Hamını bir nigarançılıq üzürdü.

Şirin xala bu nigarançılığa son qoydu. Üzünü təbəssümlə Surxaya çevirib dedi.

-- Sən bizdən cavancan, ay Surxay, Ülfətlə gedin Qəzənfəri çağırın.

Anam həyəcanla üzümə baxıb etiraz etmək istədikdə, Qorxmaz kişi dilləndi:

-- Narahat olma, ay Gülxanı. Ülfətin özü hər şeyi başa düşür. Oğul getməlidir atasının ayağına. Elə deyilmi, Ülfət bala?

-- Elədir.

Söz ağzımdan qəflətən çıxdı. Tez anamın üzünə baxdım. Onun gözlərində yaş parıldayırdı.

***

O gecə atamla anam bütün gecəni yatmadılar. Mən onların yanından əl çəkmədim. Atamla anamın ayrılmasını, atamın başına gələn əhvalatları ilk dəfə olaraq öyrəndim.

... Qəzənfər əsgərlikdən təzə gəlmişdi. Necə deyərlər, qızların yuxusu qaçıran dövrü idi. Əsgərliyə getməmişdən əvvəl voenkomb hesabına şoferlik oxumuşdu. Əsgərlikdə komandirin UAZ-ını sürürdü. Əsgərlikdən gələndən bir həftə sonra kolxozun o zamankı sədri İdrislə kəndin isində göüşdülər. Hal-əhvaldan sonra cavan sədr Qəzənfərə onun maşınını sürmək təklif etdi. Qəzənfər dərhal razılaşdı. İdris sürücüsünün xətrini çox istəyirdi. Yaşı otuza ya-

xınlaşsa da, hələ evlənməmişdi. Kolxoz sədri tez-tez rayona getmək bəhanəsiylə qonşu kəndə gedir və kənd sovetinin sədri işləyən dostu ilə uzun-uzadı söhbət edərdi. Qəzənfər tezliklə bu söhbətlərin məzmunundan hali oldu. İdris bu kənddə şəhərdən gəlmiş bir müəllimə ilə maraqlanırdı. Tezliklə İdrisin evlənmək məsələsinə, müəllimə razılıq vermişdi. İdrisin böyükləri elçilik edib müəlliməni İdrisə nişanladılar. Qəzənfər tez-tez İdrisin alıb evdə bacısı Gülxanıma etibar etdiyi hədiyyələri götürüb qonşu kəndə -- müəlliməyə aparırdı.

Yay qurtarıb payıza dönəndə İdrisin toyu oldu. Toyda rayonun bütün vəzifəli adamları iştirak edirdi. Hətta qonşu respublikadan da toya xeyli adam gəlmişdi.

Onuncu sinfi təzəcə qurtaran Gülxanıma artıq Qəzənfərə könül vermişdi. Elə İdrisin toyu olan günün səhəri də Gülxanıma Qəzənfərə qoşulub qaçdı. Gülxanıma İdrisdən böyük qardaşı Emin, atası-anası, qohum-əqrəbası əvvəlcə bu işə pərt olsalar da, axırda "bir qız bir oğlandır" deyib sakitləşdilər. Sakitləşməyən təkə İdris oldu. Verdiyim çörək onun burnundan gəlsin, çörəyi dizinin üstündə imiş" dedi. Söz verdi ki, Qəzənfəri qabağında dizin-dizn süründürəcəm. Gülxanıma isə həmişəlik bacılıqdan çıxardı. Qəzənfər sürücülükdən çıxıb xeyli boş qaldı. Ancaq öz-özünə təsəlli tapırdı ki, gec-tez İdrisin hirsli soyuyacaq və hər şey qaydasına düşəcək. İdris inadından dönmədi. Ona təkə Qəzənfərgilin adamları yox, hətta İdrisin öz qohum-əqrəbaları da minnətçi düşdü. İdris yola gəlmədi. Qəzənfər işi belə görüb dədə-baba peşəsinə -- bənnalığa başladı. Kəndin təzə ev tikənləri Qəzənfərə -- daha doğrusu, onun atasının bənnalıq, dülgərlik məharətinə çox inanırdılar. Odur ki, Qəzənfərin işi yağ kimi getməyə başladı. Ona iş gördürmək istəyənlərin sayı gündən-günə artırdı. Heç bir il keçməmiş Qəzənfər kəndin kənarında köhnə uçuq damı olan bir mülkü onun çoxdan ölmüş sahibinin qohumlarından satın aldı. Qolunu çırmayıb kalafaları düzənlədi və yerində özünə ikiotaqlı ev tikməyə başladı. Qəzənfərin belə qeyrətli çıxması qohum-əqrəbanı sevindirə də, İdrisi daha da qəzəbləndirdi. Qəzənfər evləndiyinin ikinci ili artıq ev-əşik yiyəsi olmuşdu. Günlərin birində onun kefinə soğan doğrandı. Rayonun istintaq orqanları İdrisin təkidi ilə Qəzənfərin tikdirdiyi evin materiallarının qeyri-qanuni yolla əldə etdiyini "sübuta yetirdilər". Dost-tanışlardan aldığı böyük məbləğdə borc pullar Qəzənfəri güclə tutulmaqdan xilas etdi. Həmin il Qəzənfərə təkə kədər gətirmədi. Onunla qoşa olan sevinc də gəldi. Ülfət də oldu. Yenə də dost-qohumlar sevindi, Qəzənfəri təbrik etdi. İdris "itdən küçük olar" deyib daha da qəzəbləndi. Qəzənfər tezliklə daha bir xərcə düşdü. Kolxozun taxıl sahəsinə "böyük zərər vurduğuna görə" onun inəyi və beş qoyunu kolxoz idarə heyətinin qərarı ilə müsadirə edildi və qulaqlarına "plomb" vuruldu.

Qəzənfər elə həmin iclasda İdrisin üzünə tüpürüb ona hücum etdi. İctimai yerdə xuliqanlıq etdiyinə görə Qəzənfər 15 gün türmədə yatdı. Onu iki dəfə türmədə milis işçiləri möhkəm əzişdirdilər. Bunun üçün onlara İdris "xüsusi" təşəkkür etdi. Günlər, aylar ötür. İdrisin Qəzənfər və bacısına düşmənçiliyi azalmırdı. Hara iş düzəlirdisə, iki gündən sonra azad edilirdi. Qəzənfərin səbri tükənmişdi. O, bir gün biçənəkdən tək-tənha piyada qayıdan İdrisin qabağını kəsdi.

-- Nə istəyirsən məndən, qohum?

-- Sənin kimi küçüklə mən qohum deyiləm -- İdris qazlı-qazlı cavab verdi.

-- Bir də mənə sataşsan özündən küs.

-- Səni qabağında dizin-dizin süründürməsəm, səndən əl çəkməyəcəyəm.

Hirs Qəzənfərin aqlını başından aldı. Əlindəki ağır göyrüş dəyəni İdrisin kəlləsinə endirdi. İdris zərbədən yayınmağa cəhd göstərsə də, baş tutmadı. Aldığı zərbədən yerə çökdü. Qəzənfərin söyüş qarışıq zərbələri İdrisi tamam əldən saldı.

Qəzənfər bu barədə evdə bir kəlmə də olsun kəsmədi. Özü düzəltdiyi beşikdə mışıl-mışıl yatan Ülfəti bir neçə dəfə öpdü, Gülxanım qonşudan qayıtmağını gözləməyərək kənddən çıxdı.

Ondan bir ay sonra xəbər çıxdı. Rusətdən yazmışdı . Yazmışdı ki, "Gülxanım, məni bağışla. Səbrim tükənmişdi. Ülfətlə birlikdə yolunu gözləyirəm". Lakin Gülxanım getmədi. Qəzənfər qayıtmadı. Bax, beləcə onların arasına ayrılıq düşdü.

-- İdris dayım nə qansız adam imiş -- dözməyib dilləndim.

-- Düzdür, qansız idi. Məni tutdurmaq, hayif almaq istədi. Ancaq baş tutmadı. Kəndin ağsaqqalları, cavanları İdrisdən üz döndərdilər. Sədrlikdən çıxıb arvadının ata-anası yaşadığı şəhərə köçdü.

-- Sən ki, İdrisin kənddən köçdüyünü bilirdin. Bəs niyə qayıtmadın? -- anam ürəyinin dərinliyindən gələn bir incikliklə soruşdu.

-- Çox gec bildim. Əslində mənim geri qayıtmağımın səbəbi qorxu deyildi. Mən incimişdim. Özüm özümdən incimişdim. İncimişdim ki, dost-doğma kəndimdə, Sizin yanınızda yaşamağım üçün el-oba mənə həyan durmadı. Bir İdrisin yerində oturtmadılar. Axı, oturma bilirdilər. İncimişdim ki, niyə bizim torpaq İdris kimi bir qansız böyüdüb ona çörək verib. Bilirdim ki, hamıdan çox günahı olan mənəm. İncimişdim ki, mən neyləmişdim ki, taleyim boynuma bu qədər günahı yükləyib. Yad torpaqda doğmalığ umdum. On ildən çox səbrlə dözdüm. Səndən sonra evlənmək mənə çətin olsa da, ürəyimi zorlayıb evləndim. Sən demə yad torpaqda adam heç vaxt xoşbəxt olmamış. Bir qızım oldu. İndi 7 yaşındadır. Xasiyyətimi təzə həyat yoldaşımın xasiyyətinə uyğunlaşdırmağa çalışdım. Bir də gözümlü açdım ki, içki düşgünü olmuşam. Balaca Sveta ortada qalıb. Arvadın əsəbləri içkidən tamam pozulmuşdu. Svetanı öldürmək istəyirdi. Birdən-birə ayrıldım. Amma gec idi. Arvadımın əsəb xəstəliyi şiddətlənmişdi. Bir neçə gündən sonra o keçindi.

-- Bəs, Sveta hardadır? -- deyə özümü saxlaya bilməyib həyəcanla qışqırdım.

-- Mən xəstəxanaya düşəndən sonra onu uşaq evinə verdilər. Üç ay müalicə olunduqdan sonra evə qayıtdım. Dörd divar mənə qəbir kimi göründü. Dözə bilmirdim. Axtarıb Svetanı tapdım. Boynuma sarılıb ağladı. "Məni burada qoyma" deyə yalvardı. Məhkəmə yolu ilə Svetanı uşaq evindən geri aldım. Bir ildir ata-bala xoşbəxt yaşayırdıq. Ürəyimin dərinliyində kök salmış Vətən həsrəti, Sənin, Ülfətin həsrəti məni əzib töküdü. Təzədən içkiyə qurşanmağa qorxurdum. Bilirdim ki, hökmən məhv olacam. Odur ki, Svetanı qonşuya tapşırıb yanınıza qayıtdım.

Anam dillənmək istədi. Lakin söz tapa bilmirdi.

-- Get Svetanı gətir, -- məndən nəgahan bir hökm çıxdı.

-- Get, Qəzənfər, Svetanı gətir. Yolunu gözləyəcəyik, -- anam ağlayıb örpəyini gözüne basdı.

Atamla Svetanın gəlməsi bir həftə, atamın Rusətdəki evinin əşyaları ilə doldurulmuş konteynerin gəlməsi isə bir ay çəkdi. Anamla atam böyük həvəslə bu əşyaları -- radioqəbuledici, televizor, maqnitofon, mənim indiyəcək görmədiyim yaraşlıq çarpayı, şkaflar və s. otaqlarda yerbəyer etdilər. Döşəməmizin üstündə daha iki qoyun dərisi yox, başdan-başa ensiz xalçalar salınmışdı. Sveta yalnız iki-üç gün özünü qonaq kimi utancaq apardı. Tezliklə o,

mənim əsl bacım, anamla atamın istəkli qızı oldu. Əvvəlcə atamın əlini buraxmayan bu qara saçlı, göz göylü qız indi də anamın yanından əl çəkmirdi. Atam gəldiyinin ertəsi gün mənim otardığım inəyi və quzunu sürüyə qatdı. Daha mən bütün günü çölə getməkdən azad olmuşdum. Onun əvəzinə atamla birlikdə çəpərimizi möhkəmlədir, antena quraşdırırdım. Bir neçə gündən sonra biz evimizin yanından daha bir özül qazmağa başladıq. Qorxmaz dayı kolxoza təzə gətirdiyi "Belorus" traktorunu sürməyi atama təklif etdi. Daha Mustafa ilə gec-gec görüşürdük. Deyəsən o da inəyi, quzuları sürüyə qarışdırmışdı.

Bazar günü idi. Atamla kəndin kənarındakı daşlı dərəyə gedirdik. Atamın təzə tikdiyi ev üçün daş toplamalı idik. Arxadan adımları səslədilər. Geri döndüm. Qətibə idi. O, işarə ilə məni yanına çağırırdı. Bir gözü atamda olduğu halda, qoynundan Ağasəfaya yazdığı məktubu çıxarıb mənə uzatdı.

-- İbişə verərsən, -- dedi və tələsik geri qayıtdı.

Atam addımlarını yavaşıtıldığından ona tez çatdım. Xeyli dinməz yol getdik. O, birdən qayıtdı, üzünü mənə tutub çox ciddi xəbər aldı.

Ondan aldığı nə məktub idi?

İşin üstünün açıldığını görüb, Qətibə ilə Ağasəfanın məktublaşmasını ona danışdım.

Atam bir neçə dəqiqə fikrə getdi. Sonra ciddiliklə dedi:

-- Kişiyə yaraşan iş deyil ki, sən görürsən. Vasitəçilik etmək sənə yaraşmır. Üstəlik sənin dayın qızıdır.

Söz məni tutdu. Atamın daldan səslənməsinə baxmayaraq düz Qətibəgilə qədər qaçdım. Onu evlərinin qabağında haqladım. Qətibə mənim tövşüyə-tövşüyə qaçdığımı görüb tələsik qabağıma gəldi. Məktubu çıxarıb ona uzatdım.

-- Al, bu gündən məktubunu göndərmək üçün ayrı adam tap. Geriyə -- daşlı dərəyə sarı qaçdım.

Hər gün evimizə kimsə gəlirdi. Nənəm isə çox vaxt gecələr də bizdə qalırdı. Qorxmaz dayı, Şirin xala, Surxay gec-gec gəlsə də, gələndə gecədən xeyli keçənədək oturur, ən çox gələcək işlərdən danışırılar. Onların anamla atamın ayrılımları haqqında söz saldıqlarını bir dəfə də olsun eşitməmişəm. Sveta ilə Mustafa da çox dostlaşmışdılar. Bu isə mənim ürəyimcə idi. Çünki Mustafa bizə tez-tez gəlir, Svetaya azərbaycanca danışmaq öyrədirdi. Sentyabrın 1-nə az qalmışdı. Sveta da bizim məktəbdə -- I sinifdə oxumağa hazırlaşırı. Mustafa onun üçün əlifba, ana dili, hesab kitablarını tapıb gətirmişdi.

Daha bir neçə ay xoşbəxt günlər yaşadım. Qorxmaz dayının yaxından köməkliyi ilə təzə tikdiyimiz otaqları sazlayıb qurtardım. Həmin otaqlardan birini atam mənə ad elədi.

-- Ülfətin otağıdır! -- dedi.

Atam öz əli ilə mənim otağıma kitab yığmaq üçün rəflər, siyirməli stol və oturacaq da düzəldib onları rənglədi. Ancaq o otaqda gündə iki-üç saat olurdum. O da Svetaynan Mustafa ilə birlikdə. Yatmaq vaxtı isə köhnə otağa gəldim. Anamın işi azalmışdı. İndi o, yalnız axşamlar inəyi, qoyunu sağır, bir də ev-eşiyi yığışdırıb xörək bişirirdi. Onun eyni açılmışdı. Hələ xeyli gözəlləşmişdi də. Həmişə olduğu kimi səhv bir iş tutanda mənə qışqırır qarğımırdı. Sakitcə deyirdi:

-- Dədən gələndə deyəcəm.

Mən atama bir dəfə də olsun "ata" deməmişdim. Elə ümumi şəkildə adsız-filansız müraciət edirdim. Sveta isə "papa" deyərdi. Bir dəfə dərindən evə qayıdanda Svetadan qapıda soruşdum ki, papan hardadır. Sveta gözlərini qıyıb şuxluqla cavab verdi.

-- Papan yox, papam.

-- Hə olsun papam. Hardadır?

-- Bu başqa. Odur, içəridədir.

Mən içəri girdim. Atam təkə idi, çay içirdi. Mən salamsız-kəlamsız onunla qabaq-qənşər oturub soruşdum.

-- Ova nə vaxt gedək?

O, çayını yarımçıq qoydu və keçib arxadakı divana çökdü. Məni yanına çağırıb oturtduqdan sonra astaca dil-ləndi.

-- Ülfət, demə ki, atam bilmir, mənə niyə ata demirsən?

Başımı aşağı saldım. Nə cavab verəcəyimi bilmirdim.

-- Bu gündən "papa" deyəcəm, -- deyib dərindən köks ötürdüm.

-- Yox, papa yox, dədə de, elə Sveta da dədə desin. Öyrət, qoy dədə desin.

Atam həyəcanlanmışdı. Danışığı həm hirsli, həm də kövrək idi.

-- Yaxşı, -- deyib çölə qaçdım.

***

Yaz gəlmişdi. Novruz bayramına həvəslə hazırlaşırıq. İllə xır çərşənbələr, bayramda yandırmaq üçün atamla meşəyə -- quru odun yığmağa getmişdik. Atam qoşalülə tüfəngini də götürmüşdü. O, əsl ovçu idi. Tüfəng atmağı, nişan almağı mənə də öyrətmişdi. Yolda qabağımıza bir tülkü çıxdı. Mən tez atamın özünə baxdım. O tüfəngi çiy-nindən endirmək istəmirdi. Tülkü isə xeyli aralıda çömbəlib bizə baxırdı.

-- Barmağımla tülkünün yerini göstərdim.

-- İndi ov vaxtı deyil.

-- Tülküyə nə vaxt -- dedim.

-- Yox, Ülfət, adam qansız olmaz. Tülkü olanda nə olar ki, o da bala üstədi.

Atamla hərəməz bir şələ quru çır-çır yığıb geri qayıtdıq. Evə çatanda anamı qapıda gördük. O, hönkürdü. Başına qara kələğayı bağlamışdı. Hər ikimiz həyəcanlı şələni kənara atıb anama doğru qaçdıq. Yoxsa Svetaya nə isə olub. Bu vaxt Sveta da qarıya çıxdı. O da başına qara bağlamışdı.

-- Nə olub, Gülxanım? -- atam anamın çiyindən tutub özünə doğru çəkdi.

Anam cavab verə bilmirdi. Azacıq toxdayıb kəsik-kəsik dedi:

-- Şirinin oğlu, Ağasəfa...

Sözünün dalını deyə bilmədi. Mən anamla atamı qapıda qoyub Mustafagilə qaçdım. İlahi, burada nə qədər adam vardı. Ancaq mənim gözümə ilk sataşan çiyini avtomatlı dörd əsgər və bir komandır oldu.

Onlar ortada dayanıb ətraflarına toplaşmış adamların müəmmalı baxışları altında siqaret çəkirdilər. İçəridə qadınların ürəkparçalayan ağlaması, bayatıları gəlirdi.

Qorxmaz dayı əllərini qabaqda çarpazlayıb başını aşağı dikmişdi. Yanında hərbi geyimli bir adam -- hərbi komissar, rayonun rəhbərləri dayanmışdılar. Özümü hönkürməkdən güclə saxlayırdım. Kişilər cib dəsmalları ilə arabir gözlərini silirdilər. Bir azdan uzaqdan gəlmiş komandir voenkoma yaxınlaşdı, ona nə isə pıçıldadı. Voenkoma da rayon rəhbərlərindən biri ilə pıçıldaşdı. Həmin rəhbər Qorxmaz dayının qolundan tutub camaatdan aralandı və məndən iki-üç addım kənarda dayandılar.

-- Qorxmaz kişi! Daha iş-işdən keçib. Məsləhətdirsə, bu gün dəfn edək, -- dedi.

Qorxmaz kişi başını qaldırıb rəhbərin üzünə baxdı.

-- Belə məsləhətə, -- rəhbər təkrar etdi.

-- Anası qoymaz. İndi qaranlıq da düşür. Sabah dəfn edərik.

-- Bir dəqiqə.

Bir-iki addım Qorxmaz kişidən aralanıb, barmağının işarəsi ilə əvvəlcə voenkoma, sonra uzaqdan gələn komandiri çağırırdı. Onlar guya elə-belə camaatdan aralansalar da, hamının diqqəti onlarda idi.

Rəhbər onlarla rusca xeyli danışdıqdan sonra Qorxmaz kişinin yanına gəldi.

-- Sabah gecdir. Əmr var ki, bu gün dəfn olunsun.

-- Kim əmr edir? Oğlumun ölüsünə də əmr edirlər. -- Qorxmaz kişi qəzəbdən qızardı.

-- Tərslik lazım deyil. Qadınları başa salmaq lazımdır.

Qorxmaz kişi ağır-ağır yerindən qopdu. Kimə nə deyəcəyini, necə deyəcəyini fikirləşə-fikirləşə qapıya doğru getdi. O, içəridə Quran oxuyan mollaın yanına gəldi, onun qulağına xeyli pıçıldaşıqdan sonra qəddini düzəltdi və birdən dəmir qutunun üstünə yığılıb hönkürdü. Şirin xaladan başqa bütün qadınlar susdular. Molla Quranı yarımçıq kəsib Qorxmaz kişinin qolundan tutub güclə qaldırdı və qapıya doğru apardı. Sonra geri qayıdıb əvvəlki yerində oturdu və Quran oxumaqda davam etdi. O, axırıncı kəlmələri deyib salavat çevirdi. Üzünü qadınlara tutub bərkdən dedi:

-- Gedəni saxlamazlar. Məsləhət belədir ki, dəfn bu gün olsun.

Qadınların səsi aləmi başına götürdü. Şirin xala isə tabutun üstünə yığılıb qıyqa çəkdi.

-- Vermərəm! -- dedi. -- Üzünü görməsəm buraxmaram!

Molla çölə çıxdı. Onu rəhbər qarşıladı. Molla özünü topladı dilləndi:

-- Olmazmı ki, ay yoldaş, onu özümüz suya tutaq. El-oba adəti ilə sabah dəfn edək.

-- Olmaz. Tabutu açmaq olmaz. Əmr belədir.

-- Bəs, onun anasına nə cavab verək? Özünü şəhid edir.

Rəhbər yenə də uzaqdan gələn komandirin yanına gedib pıçıldaşmağa başladı. Uzaqdan gələn komandir qaş-qaşağını dərhal turşutdu və çiyini avtomatlı əsgərləri yanına çağıraraq əmr verdi. Onlar əmrə uyğun olaraq sıra ilə tabut qoyulmuş evə sarı getdilər. Camaat qaş-qaş qalmışdı. Qabağa Qorxmaz kişi çıxdı. O, üzünü camaata tutub dəfnin bu gün, elə bu saat olacağını elan etdi. Cavanlar əsgərlərlə birlikdə içəri girdilər. Şirin xala dişli aslan kimi onların qabağını kəsdi.

-- Çəkilin, qansızlar! Mən balama baxmaq istəyirəm.

Uzaqdan gələn komandir və onun arxasınca da başqaları içəri girdilər. O, Şirin xalanın qabağında şax dayanıb rusca danışmağa, başsağlığı verməyə başladı.

Şirin xala komandirin dediyini eşitmirdi. Onun yaxasından yapışıb huşunu itirdi.

***

Qəm karvanı axşamın toranlığında qəbristanı üz tutdu. Rayon rəhbərlərinin göstərişi ilə burada dəfn üçün hər cür hazırlıq görülmüşdü.

Ağır beton plitələr kranla tabutun üstünə qoyuldu. Qəbrin üstü torpaqlandı, molla Quran oxudu.

Uzaqdan gələn komandir, voenkom, rayonun rəhbərləri növbə ilə Ağasəfanın qəhrəman kimi həlak olmasından, beynəlmiləl borcunu şərəflə yerinə yetirməsindən danışdılar. Ancaq onların sözləri çox soyuq səslənirdi. Mən hiss edirdim ki, Ağasəfa həqiqi qəhrəman deyil. Mehdi kimi, Həzi kimi, Gəray kimi qəhrəman deyil. Onun adı da, şekli də kitaba düşməyəcək. Hiss edirdim ki, uzaqdan gələn komandir, çiyini avtomatlı əsgərlər, rayon rəhbərləri Ağasəfanın qəhrəmanlığına görə buraya gəlməyiblər. Onlar başqa şeydən -- Ağasəfanı sabah yox, bu gün dəfn etməkdən ötrü bura gəliblər.

***

Hamı qəbristanlıqdan evə döndü. Molla dua oxudu. Uzaqdan gələn komandir Qorxmaz kişi ilə əl tutub rəhbərlə birlikdə yaşıl rəngli "UAZ" maşına doğru getdilər. Maşına minməzdən əvvəl Qorxmaz kişi ilə voenkomun arasında xeyli söhbət oldu. Qorxmaz kişi yenə də hirsələnmişdi. Axırını sözlərini az qala qışqıra-qışqıra dedi:

-- Bunların sözüne bax! "Oğlumun qəbrini açmağa cəhd göstərsəm, qanunla cəzalanacam". Bəlkə güllələyəcəksiniz? Qansızlar?

Voenkom onu gözləyən maşına doğru getdi.

Arxadan bir neçə adamın dilindən eyni sözlər qopdu.

-- Qansızlar!

Mən ara sakitləşib ağrıların bir az azalmağını gözləyirəm. Hökmən Mustafanı tapıb ona deyəcəyəm ki, niyə Sadıq kişi o zaman bizə qansız dedi.

Mən "qansız" sözünün mənasını tam anlamışdım.

1988-89.

BAKI-KANSK.

HEKAYƏLƏR

SARI

-- Sarı, Sarı!

Onun cır səsi düz beynimə işlədi. Əsəbiləşdim. Başımı qaldıranda məndən bir qədər aralıda, dik qaya üstündə duran 9-10 yaşlı bir oğlan gördüm. Acıqla üzünə baxdım. Bir anlığa oğlanın da gözləri mənim üzümə dikildi. Və o, qayadan meşəyə doğru qaçmağa başladı.

...Bir qədər sonra onu ətəyində nə isə tutaraq mənə sarı gələn gördüm. Ətəyində gətirdiyi qapqara moruğu mənim qabağıma tökdü.

-- Bağışlayın, əmi. Bayaq görmədim ki, kitab oxuyursunuz. Günah məndə olmadı. Sarı, -- danamın adıdır, -- aşağı meşədə körpə ağacları qırırdı. Ona görə səsləyirdim ki, dəyməsin... Tanıyır mənim səsimi... yaxşı danadı. SARI...

Oğlan kəsik-kəsik, udquna-udquna, bir qədər də təbəssümlə danışdı. Hiss olunurdu ki, nə üçünsə həyəcanlanıb, əlindəki kitabı aramsız o tərəf-bu tərəfə çevirirdi.

-- Nə kitabdır? -- deyə kitaba işarə edərək soruşdum və moruqlardan birini ağzıma qoydum. Oğlan kitabı mənə uzatdı. "Səməd Vurğun" idi.

-- Neçənci sinifdə oxuyursan?

-- Altıda.

-- Altıda?! Bəs nə balacasan: adam inanmır ki, altıncı sinif şagirdisən, -- sualımın oğlanın qəlbinə dəyib-dəyməyəcəyini nəzərə almadan soruşdum.

Oğlanın gözlərində də təbəssüm parladı.

Məni məktəbə beş yaşında qoyublar. O vaxt bütün hərfləri öyrənmişdim.

-- Necə? -- Deməli, indi on yaşın var?

Oğlan başı ilə təsdiq etdi.

-- Afərin, qoçaq oğlansanmış. Bəs dərslərini yaxşımı oxuyursan?

O, yenə müsbət cavab verdi və:

-- Dərslərimi həmişə burada, siz oturduğunuz yerdə oxuyuram. Həm də danamı gətirirəm ki, otlasın, pəyədə darıxır. Oğlan həvəslə danışdı.

-- Dananı niyə naxıra qatmırsan?

-- Eh, naxırçımız yoxdur. Oğlan böyüklər kimi köksünü ötürdü, -- siz Səməd Vurğunu sevirsinizmi?

Mən "hə" dedim.

-- Mən də sevirəm. Həmişə bura gələndə bu kitabı da özümlə gətirirəm. Dərslərimi hazırladıqdan sonra oxuyuram. Gözəl şerlərdir. Hər şeri azı on dəfə oxumuşam. Xüsusilə dağlarda, yaylaqda onun şerlərini oxumaq adama ləzzət verir. Maraqlıdır, oxuyursan, sonra dörd yanına baxırsan, elə bil ki, hər daşın, hər otun, hər çiçəyin dilini bilir, başa düşürsən. Axı Səməd Vurğun özü də təbiətə vurğun olub. Hələ bir fikir verin, -- deyə əzbərdən, xüsusi intonasiya ilə bir bənd şer oxudu.

Vuruldu o gün ki, şerə, sənətə,

Unutdum sevdiyim əyləncələri.

Aşiqəm insana və təbiətə

Əlim qələm tutub yazandan bəri.

-- Siz "Dağlar"ı oxumusunuzmu, "Binələri çadır-çadır"... hə?

Mən oğlana o qədər valeh olmuşdum ki, cavab vermək yadımdan çıxmışdı. Təkrar soruşanda dedim ki, oxumuşam.

-- Görürsünüzmü nə düz deyib:

Vurğunu da salar yada,

Düz ilqarlı bizim dağlar.

Doğrudan da, elə bil dağlar Səməd Vurğunsuz darıxır, -- bir qədər ara verib, -- axı dağları Səməd Vurğun hamıdan yaxşı vəsf edir, hamıdan yaxşı "sevindirirdi", hamıdan yaxşı...

Mən uzaq dağ kəndində yaşayan 10 yaşlı bir uşağın belə gözəl söhbətinə, mükəlliməsinə açıq-aşkar hayıl-mayıl olmuşdum. Onun məntiqi cavabları, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatına, xüsusilə Səməd Vurğuna yaxından bələdliyi bu uşağın böyük gələcəyindən xəbər verirdi. Oğlan söhbətini tez-tez yarımçıq kəsib sarı buzovun dalınca qaçmağa məcbur olurdu.

Mərdan hər dəfə kəndə anasını yoluxmağa gələndə əsəbiləşirdi. Naxırçı olmadığından anası inəklərini, buzovlarını yola verməkdə çox əziyyət çəkirdi. Ona-buna yalvarmaqdan, üz basmaqdan üzünün suyu tökülürdü. Mərdan neçə dəfə bu işləri atıb şəhərə onun yanına getməyi anasına təklif etsə də, anası razılaşmamışdı.

Bu dəfəki gəlişində Mərdan yenə də anasını yanına aparmaq istəmişdi. Anası inciyib demişdi:

-- Bu kənddə öləcəyəm.

İndi bu balaca oğlanın yorulmadan sarı buzovun dalınca "sürünməsi" Mərdanı yenə də əsəbiləşdirdi.

-- Bir nəfər tapılmır ki, bu naxırı dəstələyib qabağına qatsın. Yerindən qalxan şəhərə qaçır. Səs-küydə, mazut, tüstü iyində nə tapıblar, bilmirəm" -- neçə dəfə fikrindən keçirmişdi.

Biz dost kimi ayrıldıq. Oğlana tapşırıdım ki, Bakıya gələndə hökmən məni tapsın.

...İllər keçdi. Mərdan kəndlərinə bir də elmlər doktoru olandan sonra qayıtdı. Hər dəfə getdiyi "Cüt bulaqlar"a qalxdı, evdən götürdüyü ağ lavaşdan bir tikə kəsib qaşmağa batırıb yedi. Asta-asta yaxındakı tərəyə qalxdı. Bir az aralıda böyük naxır otlayırdı. Anasının axşam dediyi sözləri Mərdanın yadına düşdü:

-- Sağ olsun Qəzənfərin oğlunu. Atası, anası bir yana oldu, o, bir yana. Bakıya getmədi. Canımızı inək, buzov otarmaq azarından qurtarıb.

O, asta-asta naxırın yanına endi. İki-üç uşaq bığ yerləri təzəcə tərləmiş gəncin başına toplaşdı diqqətlə onun oxuduğu şerə qulaq asırdılar. Qonaq gəldiyini görüb gənc əlindəki kitabı yerə qoyub ayağa qalxdı və hörmətlə salam verdi.

-- "Xoş gəlibsiz, Mərdan müəllim".

Mərdan heyretlə gəncə baxdı. Bu həmin oğlan idi. O, nə deyəcəyini kəsdirə bilməyib göy otun üstündəki kitabı baxdı.

Bu, Səməd Vurğunun "Seçilmiş əsərləri" idi.

MƏNİM AĞ GÖYƏRÇİNİM

(Sənədli hekayə)

Yanılmıramsa aprel ayının sonları idi. Məhz o zaman Göyçədə yaz sevilməyə başlanır. Ot göyərir, havalar xeyli isinir, oynaq, quyruq quzular təzəcə göyərmiş otları, çiçəkləri qırpmağa başlayırlar. Hələ köçəri quşlar... Bir vaxt ağlaya-ağlaya tərklə etdikləri yuvalarına indi sonsuz sevinclə qayıdırlar. Sanki özlərinə yuva qurmağı belə unudub səs-səsə verib yazda nəğmə oxuyurlar.

Oğlanlı-qızlı beş-altı nəfər uşaq kənddən aralıda göy çəmənlikdə quzu otarardıq. Quzular öz işində, biz isə öz işimizdə idik. Torpaqdan yenicə dirçəlməyə başlayan az qala torpaqdan seçilməyən qırmızı yarpaqlar quşəppəyini quş kimi dənərdik. Arabir bir az uzaqlaşmaya başlayan quzuları növbə ilə qaytarar və bununla öz işimizi bitmiş hesab edib, hələ nəmi tamam çəkilməmiş qara torpağın üstünə dönəşərdik. Quşəppəyi dənərdik. Kəndin göyərçinləri bizi yoluxmağa gəlmiş kimi başımızın üstündə xeyli fırlanar, mayallaq aşar, arabir gəlib lap yanımızda yerə qonardılar. Məni ahənriba kimi özünə çəkən süd kimi ağ bir göyərçin idi. Arxası üstə torpağın üstündə uzanıb dəqiqələrlə ona tamaşa edə, yerişindən, "qurr-qurr"undan ləzzət alardım. Bu quş mənə nənəmin nağıllarındakı əfsanəvi bayquşu xatırladardı.

Günəş yavaş-yavaş qüruba enirdi. Mənim ağ göyərçinim baxışımı çözləyə-çözləyə buludsuz səmaya milləndi. Əvvəlcə beşiyində asta-asta yırğalanan Göyçə gölünə tərəf uçdu. Sonra isə artıq qalın qarı bölüklənməyə başlamış uca dağlara tərəf yön çevirdi. Mayallaq aşa-aşa uzaqlarda görünməz oldu. İxtiyarsız köks ötürüb cüyür qıçasından qayrılmış quzu qamçımı oynada-oynada quzuların dalınca qaçdım. Və... sanki onun səsinə eşidib dupduru səmaya baxdım. O idi, mənim ağ göyərçinim idi. Qeyri-adi göyərçin səsi çıxararaq sürətlə mənə doğru şığıdı və nimsə pencəyimin qoynuna girdi. Təəccübdən özümü itirdim. Yenidən göyə baxanda məsələni anladım. Bir qartal başımın üstündə xeyli hündürdə dairə cızdı. Göyərçini qoynumdan çıxarıb əlimə alanda gözlərim qaraldı. Onun gəlin duvağı kimi dümağ cıqqası qıpqırmızı qan idi. Az qala ürəyim yerindən çıxacaqdı. Onu sinəmə sıxdım. Ürəyi sürətlə vururdu. Üzünə baxdım. Məsum, günahsız gözlərinin qapağı ağır-ağır qalxır və sonra da enirdi. Gücüm gəldikcə kəndə doğru qaçmağa başladım. Kəndə çatmamış sinəmin soyuduğu, buza döndüyünü hiss etdim. Ayaqlarım heydən düşdü və torpağın üstünə qatlandı.

...Heç bilmirəm bu kədərli hadisəni niyə xatırladım. Hə, yadıma düşdü. O qız -- mənim həmişəlik uçub getmiş "Ağ göyərçinim" xatırlatdı.

KÖHNƏ OTAĞIN NAĞILI

I.

Biri varmış, biri yoxmuş... Bir tərəfdən buludlara meydan oxuyan dağlarla, o biri tərəfdən dağların güzgüsü göy dənizlə əhatə olunan adi bir kənd varmış. Adi kəndin adi evləri, həyət bağları, toyuq-cücələri, mal-qaraları, camaatı, camaatın adi sənəti, iş-gücü, yəni adi dəmirçi, ocaqçı, çoban və s. varmış. Bu "adilər" içərisində bircə şey mürəkkəbmış: hər şeyin adi olması. Bəli, adi kənddə iki cür adamlar -- adi yaxşılar və adi pislər yaşayırmış. Adi yaxşılar adi işlər görürmüşlər, tikib qururlarmış. Adi pislər də adi işlərlə məşğul olurlmuş, söküb-dağıdırmışlar. Belə adi yaxşılardan biri kəndin girəcəyində, yolun sol tərəfində, bir bulaq üstündə lap qədimdən tikilən üçotaqlı evdə əri və üç uşağı ilə ömür sürürmüş.

II.

Otaqlarımızın hərəsinin öz adı vardı: "Təzə otaq", "Balkon", bir də "Köhnə otaq"...

"Təzə otağ" a otaqlarımızın hamısından əvvəl döşəmə vurdurub təmir etdirmişdik. Bir-iki günün içində kəndimizin döşəmə vuranları Paşa əmim və Əvəz əmim otağı elə təzələmişdilər ki, o vaxtdan otağın adı qalmışdı "Təzə otaq". "Təzə otağ" a girməyə atamdan başqa heç kəs cürət etməzdi.

"Balkon" deyilən otaq bizim yemək, yatmaq və dincəlmək otağımız idi. Çox vaxt tör-töküntü olardı bura.

"Köhnə otaq" otaqların hamısından kiçik, polsuz, qaranlıq, nəmli bir yer idi. Onun dar və alçaq qapısı yeganə, balaca və şəbəkəli pəncərəsi, içindəki taxça-taxçadakı qara çıraq adama keçmişini xatırladırdı.

"Köhnə otağ"ın qapı və pəncərəsi həmişə açıq olardı. Oradan düşən işıqda anam gəvə toxuyardı. Bilmirəm, anamın naxış vuran əllərini, yoxsa solğun dodaqlarından qopub gələn zümzümələrini bu otağı mənə daha çox sevirirdi. Günlərim burada başlayır, burada da başa çatırdı. Gah keçib xananın arxasında, gah da anamın yan tərəfində oturaraq onu əllərindən, dodaqlarından süzülüb gələn möcüzələr dünyasına -- naxışlar, nağıllar aləminə qapılırdım.

"Köhnə otağ"ın polsuz döşəməsi neçə illər boyu tapdalanaraq xeyli çuxura düşmüşdü. Otağa girəndə adama elə gəlirdi ki, dərin bir quyunun dibindəsən. İlk vaxtlar təəccüblənirdim ki, anam bu "quyuda" necə otura bilir. Ancaq sonralar anamın işıq dolu möcüzələri mənə hər şeyi başa saldı.

III.

"Köhnə otağ"ı anamsız, anamı "köhnə otaq"sız təsəvvür edə bilmirdim. Hər səhər erkən anamın "mücüzələrinin səsi" mənə yuxudan qaldırır, hər axşam isə o "mücüzələr" mənə layla deyirdi. Hərdən mənə elə gəlirdi ki, bir gün o "mücüzələr" yox olsa, mənə yatırılıb-qaldırılan olmaz və mən ölərəm. Bir dəfə mən bunu anama deyəndə, o kədərli gözlərini (nədənsə həmişə anamın gözlərində kədər görmüşəm) gözlərimə dikib, bir xeyli baxdı və başımı sığalladı. Heç nə demədi.

Bir səhər mənə anamın səsi oyatdı: "Sabir, ay Sabir, qadan ürəyimə, dur mənə bir az kömək elə, gəvəni xeyli gecikdirmişəm". Bu ürəyimcə olmasa da, yerimdən qalxdım, paltarımı geyinib, anamın yanına getdim. O, əvvəlkindən də sürətlə işləsə də, zümzüməsini kəsməmişdi. Anamın yan tərəfində oturub, gəvə bıçaqlarından birini götürərək, toxumağa başladım. Gəvə toxumağı anam öyrətmişdi mənə. Ümumiyyətlə, evimizdə hamı, hətta atam da gəvə toxumağı bacarırdı.

Mən anama mütləq kömək etməli idim. Səhər gəvəni "rayon işçisinə", bizim "masnaget" dediyimiz adama göstərməli idi. Ancaq gəvə lap az toxunmuşdu. Bilirdim ki, bu "gecikmə" anamın tənbelliyindən deyil. O, neçə gün gəvə toxumaq əvəzinə qapının otunu biçib, taya qurmuşdu.

Əvvəllər fikirləşirdim: görəsən anam cansız, çəlimsiz ola-ola bir elə gücü haradan alıb, həm gəvə toxuyur, həm ot biçir, həm bağımızın meyvələrini yığır, həm toyuq-cücəyə, həm mal-qaraya baxır. Xüsusilə, anamın taya qurmağına, ondakı hövsələyə məəttəl qalmışdı. O, əvvəlcə uzun yava ilə otu yuxarı qaldırır, sonra pilləkənlə tayanın üstünə qalxıb onu yerbəyer edər, təzədən düşüb ot qaldırır, bir də çıxıb onu yerbəyer edər. Bir taya qurunca anam bəlkə də yüz dəfələrlə hündür tayanın üstünə qalxıb düşərdi. Bu sirri də mənə anamın "möcüzələri" açdı. Mən yəqin etdim ki, anam bu qədər gücü "Köhnə otaqda" mənə danışdığı Qoç Koroğludan, Qaçaq Nəbidən, Cavanşirdən, Babəkədən, Həcərdən alır. Axı onların hamısının güc və qüvvəsinin sirrini anam yaxşı bilirdi.

Bir dəfə mən kiçik bacımla oynayanda, onun qolunu sındırmışdım. Atam da evdə idi. O zaman atam məni möhkəm kötəklədi, sonra isə məni atamın əlindən almağa çalışan anama bir şillə vurdu. Mən elə bildim ki, anam ağlayacaq. Ancaq ağlamadı. (Bəlkə də onlar "köhnə otaq"da idilər, ona görə. Çünki mən hiss edirdim ki, anam "köhnə otağ"ı nəyə görə müqəddəs hesab edir). Sakitcə gəvənin qabağında oturdu və toxumağa başladı. O, yenə hansı kədərli mahnınisa zümzümə edirdi... Bəlkə də ağlayırdı...

Bir qədər sonra qağam (biz həm atamın, həm də anamın atasına "qağa" deyirdik. İndi söhbət atamın atasından gedir. O, həm müəllim, həm də sınıqçı idi) gəldi və bacımın qolunu sağaltdı. Anamla atam uzun müddət kəsülü qaldılar.

***

Bir gün dərsədən gəlib anamı evdə görmədim. Qardaşımın dediyinə görə anam qəflətən xəstələnmişdi. Maşınla onu rayon xəstəxanasına aparmışdılar.

Anam xəstəxanada bir həftədən artıq qaldı. Bu bir həftə mənim həyatımın ən uğursuz, ən bədbin anları idi. "Köhnə otaq"da gözümdə adiləşmişdi, çünki orada daha möcüzə yox idi. Dünya da gözümdə adiləşmişdi. Çünki onun "köhnə otağ"ı köhnəlmişdi. Özüm də adiləşmişdim, çünki mən daha nə nağıllara, nə bayatılara qulaq asa bilirdim. Hər şey adiləşmişdi, hər şey...

Anamın xəstəxanadan gəldiyi gün isə mənim əsl bayramım idi. Mənə elə gəlirdi ki, gələn anam deyil, "köhnə otaqdır", möcüzə dolu bir dünyadır, keçmiş və gələcəkdir.

1986.

İNSAN

*Bilək, bu dünyada dünya yaradan,
Ömürlər, dünyanı niyə tərk edir?
Göyləri, yerləri dərk edən insan,
Bəs niyə özünü çətin dərk edir?*
B. VAHABZADƏ.

Qoca filosof sahil bağında dənizə yaxın qoyulmuş skamyalardan birinin yanında dayandı. Ağ gur saçlarını sol əli ilə daraqlayıb köksünü ötürdü. Gözləri yol çəkdi. Bir müddət beləcə dayandı, sonra "eh... dünya" deyib ağır-ağır skamyaya çökdü.

O, görkəmli filosof, akademik idi. Bütün dünyada məşhurdur. Cəmiyyətin inkişafının müxtəlif yolları və onun nəticələri haqqında peyğəmbərcəsinə fikirlər söyləmiş, cild-cild kitablar, dərsliklər yazmışdı. Oğul-qız böyüdüb onları da alim etmişdi. O, hamının nəzərində bəxtəvər insan idi.

Qoca filosof hamı kimi düşünmürdü. Elə indinin özündə də o dənizə baxa-baxa ötüb keçmişləri fikirləşir, mol-lalar demişkən, bu nahaq dünyadakı nahaq əməlləri ilə ölüm-dirim çarpışmasına girişmişdi.

-- Dayı, kömək elə.

Qoca filosofun qarşısında yeddi-səkkiz yaşlarında əyni nimdaş paltarlı bir oğlan uşağı durmuşdu. O sağ əlini irəli uzadıb qocadan kömək diləyirdi.

Qoca nə edəcəyini dərhal bilmədi. Uşağı acılayıb qovsunmu, ya qəpikdən-quruşdan verib yola salsınmı. Birdən bu uşaqla söhbət etmək, onu nalayiq hərəkətindən çəkəndirməyə daxili tələbat duydu.

-- Yaxın gəl, bala. Otur yanımda. Uşaq dinməz gəlib onun yanında oturdu.

-- Adın nədir?

-- İnsan.

-- Necə? İnsan da ad olarmı?

-- Bilmirəm.

-- Kim qoyub bu adı sənə?

-- Anam.

-- Bəs anan sənə niyə demir ki, İnsan ləyaqətini alçaltmaz...

-- ...

Qocanın kefi pozuldu. O, söhbətin baş tutmadığını hiss etdi. Uşaqdan yaxa qurtarmaq üçün cibini eşələdi. Qəpik tapmadı. Sanki günahkarmış kimi uşağın üzünə baxdı. Uşağın baxışları laqeyd idi. Getmək üçün ayağa qalxdı. Lakin qoca filosof uşağı əliboş yola salmaq istəmədi. Portmanatını çıxarıb bir onluq süyürdü.

-- Apar, bax, o dondurma satan arvadın yanına. Xırdala və bir manat götür. Hamısını götürüb qaçmazsanki?

-- Qaçaram.

Qoca onluq tutmuş əlini tez geri çəkdi. Heyrətlə uşağın gözlərinə baxdı. Uşaq əvvəlki sakitliyində durmuşdu.

-- Onda tez burdan get, İnsan!

Uşaq yerindən tərpnəmədi. Qoca filosof hirsləndi. Uşağı söyüb qovmaq istədi. Ancaq uşağın baxışlarında naməlum bir qığılıcım var idi. Bu qığılıcım filosofun ürəyinə qor saldı. Onu fikrindən daşındırdı. Əlində tutduğu onluğu yenidən uşağa uzatdı və bu dəfə mülayim, hətta ürəyiyananlıqla dilləndi:

-- Götür hamısını.

Uşaq pulu götürüb aralandı. Qoca xeyli müddət fikrini bir yerə cəmləyə bilmədi. Uşağın gözlərində gördüyü qığılıcım nə idi? Niyə onun ürəyi yumşalıb pələ kimi oldu? Bu mərhəmət hissi idi, yoxsa qəzəb. Kimə, nəyə qəzəblənməlidir ki? O, uşağı buraxdığına peşiman oldu. Boynunu uzadıb sağa-sola baxdı. Lakin uşaq görünmürdü. Yenidən başını aşağı salıb özünün daxili aləminə qapıldı.

...Qoca hənirti eşidib başını qaldıranda bayaqkı uşağı qarşısında gördü. Əvvəlcə sevindi, sonra təəccübləndi, heç bir an keçməmiş qocanı sonsuz qəzəb götürdü. O, uşağın üstünə çımxırdı.

-- İndi nə deyirsən? Üz verəndə astar istəyirsən? Qoca hirslə qalxıb bu yeri tərk etmək istədi. Uşaq əlini salıb nimsə şalvarının cibindən bayaqkı onluğu çıxarıb qocaya uzatdı.

-- Pulu götür, dayı.

Qoca filosof heyrətdən yerində dondu.

Asta, lap pıçıltı ilə soruşdu.

-- Niyə?

-- Anam dedi. Dedi ki, o kişinin pulu bizə lazım deyil. Özünə kəfən alsın.

-- Anan hanı? -- qoca dizi qırılmış kimi ağır-ağır dilləndi. Beli bir az da büküldü.

-- Odur, gedir.

-- Onu qaytar. Tez get çağır, -- qoca həyəcanla dilləndi.

-- O sənə söydü. Gəlməz.

-- Ananın adı nədir?

-- Nərgiz.

"Nərgiz" -- filosof fikrə getdi. "Nərgiz" adı qoca filosofun, onun alim oğlunun vicdanında qara ləkə kimi həmişəlik həkk olunub.

...Səkkiz il bundan əvvəl arxasız, köməksiz Nərgiz adlı bir tələbə qız, məşhur bir filosofun tələbə oğlunun toruna ilişdi. Məsələ məhkəmə salonunda həll olundu. "Ədalət" məhkəməsinin "ədalətli" sədri məşhur filosofun "qüdrətli adamlarının" təzyiqi ilə "ədalətli" qərar çıxartdı ki, Nərgiz hörmətli bir ailəyə şər atdığına görə bir il azadlıqdan məhrum edilsin.

...Qoca filosof sanki qərarı təzədən dinləyirdi. O, diksinib başını qaldırdı. Uşaq anasının getdiyi səmtə doğru gedirdi.

İNSAN! -- qoca filosofun səsi sahil boyu yayıldı.

Uşaq qanrılıb geri baxdı, lakin yolundan qalmadı. Qoca filosof hiss edirdi ki, uşaqla bərabər onun ürəyindən nə isə xoş bir hiss üzülüb düşür. O, uşağı qaytarmaq, Nərgizi qaytarmaq üçün nəyə desən hazır idi. Lakin Nərgizlə İnsanı qoca filosof çoxdan, səkkiz il bundan əvvəl öz İNSANLIĞINI itirən gündən itirmişdi. İnsan onun gələcəyi idi.

O, gələcəyini itirmişdi. Bəs nə tapmışdı? Qoca filosof sol əli ilə ağ saçlarına daraq çəkdi. Sağ əlində İnsanın qaytar-
dığı onluq köz olub qoca filosofun əlini yandırırdı.

1987. Daşkəsən

SƏDAQƏT

(hekayə)

Bu rəvayəti nənəmin dizləri üstündə oturub dinləmişəm. ...Deyilənlərə görə Ərəbistan səhralarında ağ çalmalı qara bir qaya var. Uzaqdan baxanda guya o dönüb ağ yaylıqlı, qara geyimli bir qız olur. Qara atının belində azca qabağa əyilərək oturmuş həmin gözəl var gücü ilə atını sonsuz səhralara çapır. Sol əli ilə gözlərinin qabağında oynayan yaylığını kənara etməyə çalışır və təşvişlə arxaya baxır. Yaxınlaşdıqca o gözəl qız candan olur, yavaş-yavaş daşlaşır və nəhayət həmin qayaya dönür.

Bu rəvayəti mənə yad etdirən yaddaşım olmadı, gözlərim oldu, gözlərim.

Dərindən köks ötürüb göyə baxdım. Danışmağa söz axtarırdım.

— Sədaqət — deyə mən nəhayət cürətə gəlib dilləndim və ona bir az da yaxın oturdum — gör səhnəyə nə qədər göz baxır.

Qız əvvəlcə mənə, sonra isə mənə baxan səmtə baxıb gülümsədi.

— Bir cüt... iki cüt... üç cüt...

O göydəki ulduzları, mən isə yerdəki — yaşıl kinoteatrın səhnəsinə zillənən gözləri saymağa başladıq.

Birdən Sədaqət uşaq həvəsi ilə barmağını aya tuşlayıb həyəcanla dilləndi:

— Ona bax ona. Necə də tələsə-tələsə gəlir.

Aya baxmadım, Sədaqətin üzünə baxdım. Mənə elə gəldi ki, ay nurunu toy ətri kimi heyifsilənmədən onun başından çiləyir. Yox çiləmir, üzünü, düm ağ boynunu yuyur. Ehtiyatsızlıqla etmək istəməyib gözlərimi tənbel-tənbel aya çevirdim. Ay doğrudan da hara isə tələsirdi. Bir azdan işıqlar rəngini dəyişdi və konsert başlandı. Aya və ulduzlara xudahafis dedik.

İnana bilmirdim ki, Sədaqətlə yanaşı oturub konsertə baxıram. Xatırlamağa çalışdım ki, bu iş necə başa gəldi.

...Hər şey ondan başladı ki, necə özümü möhkəmcə söyüb danladım və hədələdim.

— Kişi ol — dedim — sözün var get mərdi-mərdanə danış. Daha gecə səhərə kimi yatağında diş ağrıyanlar kimi o üzün bu üzün üstə çevrilib özünü üzmə. Çox fikirləşsən ac qalarsan. Get sabah danış, yoxsa gecikərsən.

Səhərisi bütün mühazirələr qulağımda gecəki söhbətin təkrarı kimi səsləndi. Axırıncı zəng vurulan kimi ürəyimdə hər şeyi bir də götür-qoy etdim və Sədaqət oturan stolun yanına gəldim. Məşğul idi. Nə isə yazırdı. Yəqin mühazirədən daha nə olacaq ki.

— Sədaqət — deyə onun adını çəkdim. Deyəsən səsim titrədi. Üzümə baxdı. Susduğumu görüb gülümsədi.

Sonra isə cəld dəftərlərini sumkasına yığmağa başladı. Onun gedəcəyindən qorxub fikrimi tamamlamağa tələsdim.

— Sədaqət sənə sözüm var. Bəlkə bir az... dayanasan.

“Sözüm özümə o qədər quru və gülünc gəldi ki, nə edəcəyimi bilməyib ümitsizliklə ürəyimin döyüntüsünə qulaq asmağa başladım. Mənə elə gəlirdi ki, indicə bu sakit mühazirə zalında göy guruldayıb, tufan qopacaq və mənim əl-ayağımı Sədaqətin səsinə eşitcək özümə gəlib fikrimi bir yerə cəmləməyə səy etdim. Deyəsən adımlı çəkdi. Sonra iəs qapıya doğru yönəldi. Bəlkə heç adını çəkmədi. Bəlkə mənə nə isə dedi. Niyə eşitmədim. Eh vallah məndən oğul olmaz. İndi onu necə əyləyim. Yavaş, özü dayandı. İndi lap aydın eşitdim ki, adımlı çəkdi sonra isə dedi:”

— ...bu gün tələsirəm. Dəvət olunmuşam, getməsəm olmaz.

“Görən hara tələsir? Hara, kim dəvət edib? Soruşsam yaxşı düşərmi. Bilmirəm heç ürəyim niyə qısıldı.

Soruşacaq!

— Sədaqət... hara dəvət olunubsan?

Cavab çox qısa və aydın oldu.

— Yaşıl kinoteatra.

“Deməli yaşıl kinoteatra. Fikirlərim çənə büründü. Yaşıl kinoteatra. Kimlə gedir? Bunu da soruşsam lap ağ olar”.

— Bu gün orada bədii özfəaliyyət kollektivlərinin yekun konserti olacaq. Bacım da orada çıxış edəcək. Ona söz vermişəm ki, gəlib onu dinləyəm.

Görünür narahatlığımı üzümdən oxumuşdu deyən mənə bu qədər ətraflı məlumat verdi. Ürəyim sakitləşdi. Ciyərlərim bol-bol hava ilə dolub boşaldı. “Məsələ gün kimi aydınlaşdı. Bacısı onu konsertə dəvət edib o isə bacısına söz veribdi ki, gələcək. Görən mən də getsəm necə olar? Lap elə Sədaqətlə bərabər. Yəqin bilet məsələsi çətindi. Əgər getsək iki nəfərə bilet almalıyam”. Tez əlimi şalvarımın yan cibinə saldım. Barmaqlarım hərəkətə gələrək pul axtarmağa başladı. Qəpiklər bir-birini itələyib gülüşdülər. “Aha bax bu üçlük olmalıdı”. İki barmağım qoşalaşdı cibimdə bir kağızın qulağından bərk-bərk yapışdı.

— Nə deyirsən? — Sədaqət gözlərini süzdürüb mənim qeyri-müəyyən səsimi aydınlaşdırmaq istədi. Heç xəbərim olmayıb ki, üçlüyün adını çəkəndə səsimi qaldırmışam.

— Deyirəm... — “nə deyirəm? Heç nə də demirəm. Yox, cavab gözləyirlər, nə isə deyirəm”.

— Deyirəm, Sədaqət, mən də getsəm... etiraz etməzsən ki. Səninlə. konsertə...

Başını aşağı saldı. Ciyərlərim təzədən dolub boşaldı. Və o saatda daraldı. “Bəlkə heç üçlük deyil, təklikdi. Bu gün mən nahar etmişəmmi? Özgə yerdə pul xərcləmişəm ki?”

— Etiraz eləmirəm, gedək. Onsuzda evə getsəm konsertə gecikəcəm. Elə buradan bir baş ora getməli oldum. Balaca bacımın dəvətnaməsi sənə qismət imiş.

— İndi bacım oxuyacaq. Eşitdinmi onun adını çəkdi. Qoluma kim isə toxundu. Diksinib Sədaqətə baxdım. Üzümə baxıb gülürdü.

— Deyəsən yuxudan eylədim.

Cavab əvəzinə taqsırkarcasına güldüm.

Qızarmış yanaqlarından və yumru döşləri arasında bir-birini sarımış barmaqlarından birini bərk-bərk qucaqlamış əllərindən sezmək olardı ki, Sədaqət çox həyəcanlandı. Onun halı mənə də sirayət etmişdi. Nəfəsimi içimə çəkib tez-tez gah səhnəyə gah da Sədaqətin üzünə baxırdım. Səhnədəki qız məlahətlə oxuyurdu.

Alqış qopdu. Mən ayaq üstə qalxıb bərkdən çəpik çalır və dörd tərəfimdə oturan bəzi cavanlar əsl musiqi azarkeşləri kimi heç bir ifadə etməyən uuu...u qışqırırdım. Sədaqətin bacısını səhnəyə çağırırdım. Bu anda yadıma Sədaqət düşdü. Ona baxmaq üçün çevrildim. Və... gözlərimdən sanki alov qalxdı. Sədaqət mənim gözümlə qarışıq üzümdən öpdü. Konsertin nə vaxt sona yetişdiyindən xəbərim olmadı. Keyimmiş kimi olmuşdum. Sədaqətin isti öpüşünü üzümdə, gözümdə hətta dodaqlarımda hiss edir, diksinir, arabir isə dodağının xoş rayihəsindən xumarlanırdım.

“Neftçilər” prospektinə endik. Sədaqət mənim qolumdan tutdu.

— Məni bağışla — başını aşağı salıb dilləndi — həyəcədən özümü itirmişdim.

Dillənib toxtaqlıq vermək istədim. Qoymadı danışam. Dayanıb yolumu kəsdi.

— Gəlib çatdıq.

Doğurdan da gəlib çatmışdıq. (Sədaqətgin evini tanıyırdım).

Onunla necə xudahafizləşəcəyim haqda düşünürdüm.

— Bilirəm nə fikirləşirsən. Mənə deyəcəyin sözləri də bilirəm... Sədaqət bayaqdan yerə baxan gözlərini birdən qaldırıb gözlərimə zillədi. Sədaqətin səsi titrədi və damcı kimi dodaqlarından süzülüb düşdü. Göz qapaqlarım örtüldü. Mənə elə gəldi ki, durduğumuz yer asfalt səki deyil, bahar yağışından sonra üstünə qövsü-qüzeh düşmüş bir çəməndi. Günəş bərq vurduqca otların, çiçəklərin üstündə yumrulanmış yağış damcıları brilyant qırıqları kimi parıldayırdı, yanırdı. Özümü Sədaqətlə burada gördüm. O qollarını geniş- geniş açaraq çəmən boyu qaçır və qövsü-qüzehi qucaqlamaq istəyir. Onun şaqraq səsindən otlar, çiçəklər titrəyir və üstündəki ulduzları torpağa səpirdi. Xəyaldən ayıldım. Sədaqətin titrək dodaqları kəsik-kəsik pıçıldaırdı.

— Mənim... nişanlım.. var. Əsgərlikdən bu yaxınlarda gələcək. Gözlərim qaranlığa zillənmişdi. Qulaqlarımda onun ayaq səsləri eşidilməyə başladı.

— taq... taq... taq... taq... və bir azdan eşidilməz oldu.

Yuxudan ayılmış kimi hövlənk o gedən səmtə baxdım. Qarşıdakı qara daşdan hörülmüş nəhəng binanın qabağında durub mənə baxırdı. Gülə-gülə ağ yaylığını əlində yelləderək mənimlə vidalaşdı. Ona tərəf qaçdım. Yanına çatanda heyrdəndən vəcdə gəldim. Dəhşət qəfil oğrulan kimi sanki üzümə var gücü ilə bir sillə vurdu. Qızın yerində qara daşdan hörülmüş həmin bina ucalırdı.

MƏKTUB

Kirpikləri titrədi -- yuxudan silkindi. Rəngli boya ilə işlənmiş tavan, tavandan asılan büllur çilçirəq göründü gözlərinə. Sonra hər şey dəyişdi. Tavan rəngsizləşdi, büllur çilçirəq isə adi çilçirəqə döndü: sanki hər şeyə boz bir duman arxasından baxmağa başladı. Və bu boz duman getdikcə qatılaşdı, ağırlaşdı, yavaş-yavaş kirpiklərinin üstünə qondu. "Haradır bura?" -- ağılna gələn ilk sual bu oldu, ancaq sual yad göründü. -- Sanki ona heç bir dəxli yoxmuş. Əslində isə o cavab tapmaq iqtidarını itirmişdi. İyrənc bir gecənin rütubəti, nəmişliyi çökmüş yatağından kəsif iy gəlirdi və bu iy nə qədər güclü, nə qədər kəskin olsa da, ona birdən-birə çatmadı. Çatanda isə iyrəndirmədi, fikirləşdi ki, hər nə olsa da tərənəməyəcək, daha doğrusu, tərənə bilməyəcək. Çünki tərində üzürdü. Və tər onun süstləşmiş, keyləşmiş bədəninə yapışqan kimi o iyli yatağa yapışdırılmışdı.

Sonra ilıq bir meh əsməyə başladı, əvvəlcə tamı verə-verə dodaqlarını yaladı, sonra sinəsi qara qıvrım tüklərini oxşadı və aşağıya doğru sürüşməyə başladı... Əzaları titrədi, ehtirasda verildi. O, indi bütün bədəni ilə bu mehin sıgallı yumşaqlığını duyurdu və bu onu həm halsızlaşdırır, həm də iyrəndirirdi...

Hava işıqlaşmışdı. Şəhər ağır-ağır oyanırdı...

Bu, bəlkə də yuxu idi. Yəni o??? O... bu gecəni qarşısında dayandığı, pillələri ilə tənqilləyə-tənqilləyə çıxıb, az qala qaça-qaça düşdüyü bu naməlum mehmanxanada yad bir qadınla yatıb? Beyni uğuldayırdı. Və bu uğultu get-gedə artır, çiskin yağışın aldatdığı prospektlə şütüyən maşınların uğultusu adamların səsinə eşidilməz edirdi... Yox, əlbəttə. Yuxu deyil, o, edib. O, məhz o, bunu edib.

Özü də bilmirdi hara getməlidir. Bircə onu bilirdi ki, getmək lazımdır, qalxmaq, uzaqlaşmaq lazımdır, vəssalam.

Sırağagün əlli manatdan yığdılar, bu da verdi. Axmaq da oldu. Gərək verməyəydi. Axı heç kim bilmir də, o bilirdi bu pulun necə qazanıldığını.

Günah özündə oldu, özündə oldu hamısı. Bilirdi onların tayı deyil. Əlli manatla onlar dişlərinin dibini də qurdalamırlar. Bəs o? Hər ay anası evdəkilərin boğazından 60-70 manat kəsib göndərir, bəs balam adam içinə çıxır, başı aşağı olmasın.

Əlbəttə, belə danışmaq asandır. Ancaq gəl bax görüm necə vermirsən. Gərək onda bir elə camaat içinə ya deyəsən ki, pulum yoxdur, ya da kişi adını birdəfəlik atasın üstündən.

Eh, zəhrimara qalsın hamısı. Bəhanədi, vallah bəhanədi. Vermişdi yaxşı eləmişdi. Gərək gedəydi. Bilmirdi hara gedir, niyə gedir? Nələrinə uyumuşdu. Heyf, heyf bir elə pula!

Dəniz, bu da dəniz. Dalğalı idi. Yazıq dalğalar. Necə də atılıb-düşürlər bu nəhəng dənizin əlində. İri bir gəmi limana yan alırdı. Bu səhnə həmişə onu cəlb edərdi özünə. O, diqqətlə cəmisini 50-60 metrlik məsafəyə yarım saatdan da çox vaxt sərf edə bilməyə baxar, oradan əl edən, yaxud etməyən adamlar həyəcanını, bezimini hiss edərdi. Və nədənsə həmişə kədərlənərdi. Özü də bilmirdi səbəbini. Bəlkə də "sona çatmaq" anımının özündən gələn bir kədər idi, bu kədər.

Və o çiskinli yağış yağan günü gah bu nəhəng dənizin əlində oyuncağa dönən dalğalara, gah da limana yan alan gəmiyə baxan oğlanın kədərinə başqa bir kədər də əlavə olunmuşdur. Daha doğrusu, o ilk dəfə idi ki, həmin kədər in dərinliyinin, yadıqdan çıxıb özünüküləşdiyini hiss edirdi onun gözlərində.

...Əvvəlcə içdilər, sonra "video"ya baxdılar. İlk dəfə idi ki, belə filmə baxırdı: hər şey açıq, hər şey çılpaq, iy-rənc hisslər, vəhşi ehtiraslar, hər şey, hər şey vardı burda. Ən qəribəsi isə bu idi ki, bütün bunlar onda ikrah hissi oyatmır, əksinə, bataqlıq kimi özünə sarı çəkirdi. Yadındadı, özünə də məlum olmayan duyğularla qarşı kreslodə oturub uyuyan qadın... Sarmaşlıq kimi sarısa-sarısa rəqs etdikləri də yadında -- bu, rəqsdən çox vəhşi ehtiraslar oya-dan şəhvət hisslərini qızıqdıran bir əyləncə idi.

Sonrasını yada sala bilmirdi. Əslində yada salınmalı heç bir şey yox idi. Beyninin uğultusu kəsmişdi. İndi o adamların da dənizin də, küləyin də, hətta asfaltı yuyan yağışın da səsinə eşidirdi. Bütün bunlar onu üşüdür, tir-tir əsməyə məcbur edirdi. Yadına düşdü ki, paltosu, papağı qalıb orada.

"Cəhənnəmə ki!", -- dedi. Onsuz da bir daha qayıtmayacaq oraya, heç vaxt, heç vədə.

...Gəmi artıq dayanmışdı. Və sənişinlər gəmini tərək etməyə başlamışdılar.

Bir qədər aralıdakı skamyada bir qoca və bir qarı oturmuşdu. Nə haqdasa şirin-şirin söhbət edirdilər. Fikirləşdi ki, üzdə özlərini belə qayğısız, dərdsiz göstərirlər, hələ guya keflərinin yuxarılığından gəzməyə də çıxırlar yağışda, əslində isə özləri də inanmırlar sabaha sağ çıxıb-çıxmayacaqlarına.

Qarı anasına oxşayırdı. Onun kimi həlim, xoşbənz idi. Yazıq anası. Əri öləndən sonra beş uşağın yükü düşmüşdü çiyinlərinə, ancaq bir dəfə də anasının naşükürlük etdiyini, ağlayıb-sızladığını görməmişdi. Tək canına qadın işini də görürdü, kişi işini də: qalaq da yapardı, taya da vurardı, kərənti də çəkərdi. Axşamlar isə... Axşamlar isə isti kərmə peçinin qırağına yığılardılar. Nağıl danışardı anası, hərdən zümzümə də edərdi, sonra gözləri hey yol çəkərdi. Körpələr isə quzu kimi sakitcə durar, bir-birinə sürtünə-sürtünə, sığına-sığına ona baxardılar. Sanki bu səssizlikdə o nağılın zümzüməsinin davamına qulaq asardılar. Qocalıb anası, yaman qocalıb...

Dayan, dayan! Axı dünən, dünən səhər poçtalyon ona anasından məktub gətirmişdi. O isə ancaq məktubun üzünə baxmağa macal tapmışdı, sonra... Sevinən kimi oldu. Əllərini cibinə atdı, xeyli eşələdi, ancaq heç nə tapa bilmədi. Bir də baxdı, cibindəkilərin hamısını yığdı əlinə, məktub yox idi.

O, qur-quru qurumuşdu, məktub paltunun cibində qalmışdı. O, qeyri-iradi ayağa qalxdı. Mütləq gedib gətirmək lazımdır, mütləq, nə olur-olsun. O, gəlidiyi yolla 10-15 metrə qədər geri qayıtdı. Lakin... dayandı... Geri baxdı. Tapa biləcəkdimi o bunu: həmin otaq, həmin divarlar, rəngli boya ilə işlənmiş həmin tavan, par-par parıldayan həmin çilçıraq. Dəhşət onu bürüdü.

...Beyninin uğultusu yenə başlamışdı.

Bu vaxt skamyada oturan qocalar ayağa qalxdılar və ətrafa boylandılar. İki uşaq qaça-qaça onlara sarı gəldi. Baba və nənə limandan baş alıb gedən gəmini nəvələrinə göstərüb nağıl danışmağa başladılar. Oğlan fikirləşdi ki, bu qoca və qarı dünyanın ən xoşbəxt və dərdsiz adamlarıdır.

1988.

ETİRAF

Ən adi günlərin birində dağ rayonunun dar küçəsi ilə yağışlı, dumanlı gündə ayaqlarını sürüyə-sürüyə qoca bir kişi gedirdi. Belinin donqarı boyundan hündür idi; üşüyürmüş kimi başını içinə çəkmişdi. Ayaqları sanki dizdən kip qırılmağa hazırlaşır və yerində ləngər vururdu. Hamı tanıyırdı bu qocanı rayonda. Mahir rəngsaz idi.

Dağ rayonunun dar küçəsi ilə yağışlı, dumanlı həmin gündə yeriyərkən onun beynində bir sual dolaşır: "Hara gedirəm?" və bu sualda gizli bir duyum da vardı ki, o da dünyanın ən incə və ən kədərli mətləblərindən danışır.

Ömrünün çox hissəsini yaşamışdı rəngsaz və həmişə çalışmışdı ki, hamının xeyrinə-şərinə yarasın. Gözəl ailə başçısı idi; yaxşı ev-eşik düzəltdi, uşaqlarını oxudub, toylarını çaldırmışdı. Qonşuların dediyi kimi xoşbəxt idi və bunu özündə dərk edirdi. Ancaq bir nisgil də vardı bu xoşbəxtlikdə. Bunu o, yanına gələn o yeniyetmə oğlanı yaxından tanıdıqdan sonra hiss etdi. Oğlanın 17 yaşı vardı. Orta məktəbi təzəcə bitirmişdi və onu bu qoca rəngsazın yanına şagird göndərmişdilər. Balacaboylu, cansız-çəlimsiz bir oğlandı. İlk dəfə onlar tanış olanda oğlanın gözündə bir yaxınlıq, bir doğmalılıq gördü rəngsaz və bu yaxınlıqla, doğmalılıqla bərabər nə isə bir əlçatmazlıq, yadlıq da hiss olunurdu bu gözlərdə. O gün rəngsaz bu 17 yaşlı oğlanın astadan zümrümə etdiyini eşitməsəydi hər şey qoca rəngsaz üçün sirr olaraq qalacaqdı.

Bu zümrümə rəngsazın diqqətini cəlb etdi. Çünki məlahətli səsi vardı oğlanın.

-- Boğma səsini, bala. Oxu, mən də qulaq asım.

Oğlanın yanağına xəfif qızartı çökdü. Anı sükutdan sonra oxudu. Əvvəlcə astadan, bir az da çəkinə-çəkinə oxudu. Sonra səsi tədricən gücləndi, boş otağın divarlarında əks-səda verdi. Açıq pəncərədən çölə süzüldü. Həyətdə qeybətləşən arvadlar səslərini kəsib bir-birlərinin üzünə baxdılar, hay-küylə o yan-bu yana qaçısan uşaqlar da ayaqlarını saxladılar. Bu an qoca rəngsaza elə gəldi ki, təkcə qeybətləşən arvadlar, hay-küylə o yan-bu yana qaçısan uşaqlar deyil, bütün canlılar, bütün aləm zəngin rənglər dünyası bu səsin qarşısında donub qaldı. Nə qədər güclü ehtiras, istək vardı bu səsdə. Nə qədər təmiz idi, pak idi o səs! Əsl sevgi nəğməsiydi oğlanın nəğməsi, vurğun bir qəlbın harayı idi bu səs. Bu sevgi boş bir ehtiras deyildi -- əsl həyat eşqi idi, yaşamaq eşqi idi. Rəngsaz düşündü: "Demək, həyat beləymiş, demək, sən də belə sənəymiş, ay cavan oğlan. Onun xəyal quşu geriye -- gənclik illərinə uçdu. Gördü ki, nə vaxtsa, kiməsə "sağ ol" deməliymiş, deməyib, kimisə sevirmiş, başqası ilə evlənilib, sonra nələr, nələr... Yox, vicdansız deyildi rəngsaz, lakin günahsız, səhvsiz də yaşamayıb. Bu anım rəngsazın bütün vücudunu titrətdi. Ağır idi belə hisslər keçirmək. Ağır olsa da, qulaq asırdı oğlana, aqgözlüklə dinləyirdi onu, çünki qulaq asmaya, dinləməyə bilmirdi. O gün əlamətdar gün oldu. Nəyinsə sonu, nəyinsə əvvəli oldu. Və o gündən başlayaraq rəngsaz hər gün oğlandan oxumasını xahiş edir və oğlan oxuduqca həmin hissləri keçirir, bu səsdə təzə məna çalarları tapır, bir ətir duyurdu. Duyduqca da kədərlənirdi. Hərdən ağına gəlirdi ki, nə vaxtsa bu oğlan kimi o da pak, təmiz olub. Oğlanın gözlərində gördüyü və mahnılarında duyduğu doğmalılıqdan hiss edirdi bunu. Lakin ömrünün iki qütbü arasındakı belə böyük fərq onun şüuruna sığışmırdı. Yəni bu qədər də alçalmaqmi olar bir ömürdə.

Rəngsaz düşünürdü. İndi onun qarşısında iki yol dururdu; ya ömrünün son illərini iztirablar, əzablar, peşimançılıqlar mənğanəsində keçməli idi, ya da qaçmalı, hara gəldi qaçmalı idi bu daxili sarsıntıların əlindən. Lakin o hara qaçacaqdı ki...

QIŞ GƏLİBDİ DÜNYAYA

...Daha bir qış gəldi. Özü də bilmədən ömrünün son fəslini yaşamağa başladı. Və səksən yaşlı Kərim kişi qayanın dibində qalacağı ocağın sönməsinə baxa-baxa düşündü.

...Əslinə baxsan elə bir gözəgəlimli fərq yox idi, önkü qışla bu qışın arasında. Həmişəkiydi hər şey -- dayanmaq bilmədən yağan qar da, gördüyü bu meşə də, barmaqları üşüyə-üşüyə topladığı odunlar da. Kərim kişi ocağın sönməsində də bir qeyri-adilik görmürdü. -- Alışan sönməlidir əvvəl-axır... Elə isə nə idi bu hissi doğuran, həmin ki olmayan?

Kərim kişi darıxdı. Gözlərini ocağın boz külündən ayırıb, ətrafına baxdı. Və yalnız indi hiss elədi ki, bu sonsuz, ucu-bucağı görünməyən meşədə o təkdir, lap tək...

...Dünyaya qar yağır.

Təklidən qorxurdu Kərim kişi.

Yel əsib yengələr oynayırdı yer üzündə.

Özünə gələndə gördü ki, qaçır, odunları da belinə alıb var gücü, var nəfəsi ilə qaçır. Hara qaçdığını bilmirdi. Yalnız onu bilirdi ki, qaçmaq, bu tənhalıqdan, yalqızlıqdan uzaqlaşmaq lazımdı... Birdən ürəyi düşdü: arxasınca kimsə gəlirdi. Kərim kişi onun get-gedə yaxınlaşan addım səslərini eşidirdi. Geriyə baxmadı. Ona elə gəldi ki, baxsa nə isə əcaib bir şey görəcək. Və bu onun sonu olacaq. O, daha böyük sürətlə qaçmağa çalışdı. Lakin qar, əynindəki kürk, bir də arxasına bağladığı odun şələsi ona mane olurdu. Birdən Kərim kişinin dizləri əsdi, gözləri qaraldı. Kimsə onun çiyindən aşağı basırdı. Sonra iki qara əl onu boğmağa başladı. Kərim kişi xırıldayırdı. Odunların altında qalmışdı. Onun sağ ayağı dibinə qədər qarın içində idi. "Qocaldın, Kərim Bilaloviç, qocaldın" -- deyə ağına gələn ilk fikir bu oldu. Sonra fikirləşdi ki, bu qış önkü qışdan çox fərqlənir. Çünki bu qış onun sonuncu qışıdır. Kərim kişi bunu hiss eləmişdi. Həmin naməlum düyün də elə bu idi. "Qocaldın, Kərim Bilaloviç, qocaldın..."

-- Salam, Kərim Bilaloviç!

-- Sabahınız xeyir olsun, yoldaş Kərimov.

-- Katibəniz yaman şeydir, ha, Kərim Bilaloviç.

-- Şoferə bir şey tapşırmaq istəmirsiniz, Kərim dayı?"

Eh, hamısı keçmişdə qaldı, pul da, vəzifə də, stol da, rəngbərəng telefonlar da, maşın da, katibə də...

Axı, necə oldu ki, rüşvətə uydun Kərim Bilaloviç? Bəs heç utanmadın? Sənə o boyda vəzifə tapşırılmışdı. Amma sən... Sən isə başladın xalq malını satıb varlanmağa, birindən rüşvət aldın ki, gəl səni filan idarəyə müdir qoyum; birindən rüşvət aldın ki, o da başqalarından rahat rüşvət ala bilsin; birindən rüşvət aldın ki, vəzifədə qalsın... Eh, Kərim Bilaloviç, itirdin vicdanını, itirdin. Özünə həddindən artıq güvəndin, dönüb lovğa oldun. Lovğa idin, lovğa, yoldaş Kərimov. Ən böyük bədbəxtlikdir lovğalıq. Hər cür iyrənc əməllər, paxıllıq da, əliyərilik də, rüşvətخورluq da, dələduzluq da, oğurluq da lovğalıqdan yararır, Kərim Bilaloviç, gərək bunları biləydin axı sən...

SARI BÜLBÜL

...Səhər tezdən yuxudan oyananda gördülər ki, düzü-dünyanı gözüşündən qar bürüyüb. Qəfil yağmış bu qar həmiyə təsir etmişdi, yalnız beşmərtəbəli binanın qabağındakı qurquru qurumuş ağacın üstünə qonan, başına, belinə iki özü boyda qar yağmış Sarı bülbüldən başqa. Sarı bülbülün balaca ürəyini onsuz da soyuq kədər bürümüşdü ki, bu qandonduran qar onun yanında toya getməli idi. Ümumiyyətlə, Sarı bülbül ətrafda heç nə görmür, heç nə hiss etmirdi, yalnız qonduğu ağacdən 30-40 metr aralıda yerləşən beşmərtəbəli binadan, daha doğrusu, binanın ikinci mərtəbəsində görünən qırmızı pərdəli pəncərədən başqa. Qırmızı pərdəli pəncərəyə baxa-baxa Sarı bülbül fikirləşirdi və heç cürə başa düşə bilmirdi ki, qoca geoloq, onun qoca sahibi nə üçün belə qarlı, çovğunlu havada onu çölə buraxıb. Və həmin qırmızı pərdəli pəncərədən baxa-baxa Sarı bülbül bəzi-bəzi şeyləri xatırlayırdı...

Hər vaxt güllü-çiçəkli bağçada yaşıdları ilə oynaqlaşmasını, bir budaqdan başqasına qonduğunu, sonralar onun sahibi olan qoca geoloqun onu tora salmasını, gətirib dar qəfəsə salmasını xatırlayırdı. Sarı bülbül qəfəsdə darıxdığını, özünü o yan-bu yana çırpdığı, üç gün, üç gecə heç nə yeməyib-içmədiyi və nəhayət, taleyinin qismətinə boyun əydiyi yadına düşdü. Bununla bərabər Sarı bülbül anlayırdı ki, acından taqətdən düşür...

İndi isə Sarı bülbül başa düşürdü ki, mütləq bir çıxış yolu tapmaq lazımdır ki, donmasın və bu çıxış yolu da əslində onun üçün aydındır: bax, o qırmızı pərdəli pəncərənin nəfəslisi deyəsən açıqdır -- oradan içəri girməz, qoca geoloqa sığınmaq, sonra da həmişəki qəfəs... Yaxşı yadıındaydı Sarı bülbülün -- qəfəsdə olanda beləcə azadlığa çıxmaq, uçub bir vaxt yaşıdları ilə gəzdiyi güllü-çiçəkli bağçaya getmək ən böyük arzusu idi və indi də məhz belə etməli idi. Ancaq o bağça indi çox-çox uzaqlarda idi və Sarı bülbül gedib ora çıxma bilməzdi və gedə bilsəydi də getməzdi. Çünki gec idi. Artıq ömrünün çoxunu yaşamışdı Sarı bülbül və o bağçaya qayıtsaydı da əvvəllər olduğu kimi deyib-gülə bilməyəcəkdi, əvvəllər olduğu kimi oxumağı bacarmayacaqdı. İndi bacarmadığı kimi. Yox, yaxşısı budur ki, qəfəsə, qəfəsə, qəfəsə...

Sarı bülbül son gücünü toplayıb, qardan silkindi, qanadlarını gərib özünü irəli atdı. O, zorla havada müvazinətini saxlaya bildi, zorla qırmızı pərdəli pəncərəyə çatıb özünü nəfəsliyə çırpdı. Lakin nəfəslilik bağlı idi və onsuz da gücdən düşmüş Sarı bülbül bu zərbədən tamam hüşunu itirdi, daş kimi yumşaq qarın içinə düşdü. Zibillikdə gəzişən pişiklər dodaqlarını yalaya-yalaya bir anda onun başının üstünü kəsdilər...

Gözüşüdən, qandonduran qar günəş işığında soyuq-soyuq parıldayırdı.

PYESLƏR

Uğursuz məhəbbət

(2 pərdəli 3 şəkilli mənzum dram)

İştirak edirlər:

Lalə – 19 yaşında
Bəxtiyar – 20 yaşında, Lalənin sevgilisi
Kazım və onun adamları
Aparıcı:
I P Ə R D Ə

İ ş ə k i l

Şəhərin kənarında bir bağ. Lalə və Bəxtiyar əl-ələ tutaraq bağda gəzir, deyib-gülürlər.

A p a r ı c ı .

Sevgi dolu, kədər dolu,
Aylar, illər ötür keçir.
Özümüz də heç bilmədən,
Ömrümüzdən ömür keçir.

Cavanlaşır balacalar,
Qocalansa cavanlardı.
Bu dünyada qocalmayan,
Eşq yolunda yananlardı.

Qocalmaz, sevgi qocalmaz,
Ürək, ümid qocalmasa.
Qocalmaz, sevgi qocalmaz,
Onu qocaldan olmasa.

Bəxtiyar. -

Laləcan, gəl o günkü
Şəri bir də söyləyək.
Yaman xoşuma gəlir.

Lalə. -

İstəyirsən, gəl deyək.

Bəxtiyar (şairanə görkəm alaraq). -

Yadımdamı, sevgilim,
Əl-ələ yapışaraq
Havaya uçduğumuz.
Ulduzları şar kimi
Göylərdə qovduğumuz.

Lalə. -

Yadımdamı, sevgilim,
Günəşə də getmişdik.
Onun üzünü tutan

Dumanı da silmişdik.

Bəxtiyar. -

Yadıdamı, sevgilim,
Biz gülürdük, güləndə
Ulduzlar da gülürdü, -
Sonra öz orbitindən
Çıxıb, yerə düşürdü.

Lalə.

Yadıdamı, sevgilim,
Deyirdim: «Əgər bunlar
Yuxuya çevrilməsə...»
Sənsə o vaxt dedin ki,
Bizim reallığımız
Romantikadır bizə.

Bəxtiyar. -

Yadıdamı, sevgilim.

Lalə. -

Yadıdamı, sevgilim.

Bəxtiyar (zarafatla). -

Unutma, ha, sevgilim.

\Gülüşürlər

Bu vaxt arxa tərəfdən ağacların dibinə qısılan, üzlerini isə gizlədən iki nəfər göründü. Onlar Laləyə və Bəxtiyara baxıb tez gizləndilər.

Bəxtiyar (utancaq). -

Lalə, necə deyim ki,
Neçə gündür ürəyim,
Məndən tələb edir ki,
Sənə bir söz söyləyim.
İcazə ver... Bax bəri
Başdan, məni bağışla,
Yersiz baxsan sözümə.

Lalə (qızarır, başını aşağı salır, zarafatla). -

De, qəlbini çox üzmə.

Bəxtiyar (udquna – udquna). -

Bilirsən, Laləcan, bizim adamlar,
Axşam sizə... sənə... elçi gələcək...
Atana de ki, evinizdə olar.

Lalə (zarafatla). -

İraq, iraq, gör, bir uşaq,
Bircə kəlmə söz üçün
Neçə qucaq tər tökdü.

(Gülüşürlər. Lalə havanın qaranlıqlaşmağını gördü).

Bəxtiyar, deyəsən, qaranlıq çökdü
Daha bədsi, gedək evə.

Bu zaman bayaqkı kölgələr görünür. Lalə və Bəxtiyar yenə onları görməyib , gedirlər. Bir az sonra qaranlıqdan iki nəfər çıxır. Bayaq Laləgilin oturduğu yerdə otururlar.

1 adam. - Demək, belə – belə işlər...

(nəsə düşünür)

11 adam. -
Bəh – bəh bir az sonra Bəxtiyarın elçisi
Laləgildə bir şirin çay içəcək.
Nişan üzüyü də ki,
Lalənin barmağına keçəcək.

1 adam (qəfil sıçrayışla ayağa qalxır. 11 adamın sinəsindən yapışıb silkələyə – silkələyə). -

Pələng Kazım ölüb ki,
Lalə də onun olsun.
Yox, yox Lalə mənimdir!
Qoy lap bu sonum olsun.

11 adam. -
Kazım, qadam, olmaya
Bir plan hazırladın.
Yoxsa hiylə elmindən
Təzə bir şey anladın.

1 adam. -
Bəli, qardaş, anladım
İndi onlar bilər ki,
Niyə pələngdi adım.

(Gedir.11 adam qaça – qaça ona çatır):

P Ə R D Ə

11 P Ə R D Ə

1 ş ə k i l

Birinci pərdə də göstərilən bağ. Lalə və Bəxtiyar qol- boyun oturub söhbət edirlər.

Lalə (barmağındakı üzüyü göstərərək). - Hə, necədir yaraşır.

Bəxtiyar (sevincək). - Yaraşır da heç sözdür.

Lalə. - Deyirəm Bəxtiyar bu balaca daş
Ömrümüzə ilk közdür.

Bəxtiyar. - Bu köz deyil, Laləcan,
O köz əvvəl yaranıb.
Bu üzüksə, adicə
Alışqandı, alışqan.

Lalə. - Hə düz dedin sən bunu,

Bilirsən, Bəxtiyar,
Mən qorxuram doğrusu.
Bəxtiyar\həyəcanla\.

Qorxursan? Nədən? Kimdən?

Lalə. -

Deyirlər ki, ilk məhəbbət həmişə,
Xəyal kimi gəlib-gedər, puç olar.
Sevən qəlbə, könüllərə bənövşə, -
İlk məhəbbət – ilkin gələ, tez solar.

Bəxtiyar. -

Yox, Laləcan, - dar qəlblərin sözüdü, -
Xəyal özü həqiqətdi ürəyə!
Bahar yalnız bənövşənin izidi,
Bənövşələr tez gəlib, tez getsə də.

İlki varsa, sonu yoxdu sevginin,
Sevgi böyük bir dəryadı, səmadı.
«İlk»im daşa dəydi, «son»um ...! – deyənin,
Ürəyi də «ilk - son» arasındadı.

Sevgilim, gəl, eşqimizin adına,
Könüllərdən silinməyən ad qoyaq.
Mənim laləm, «məhəbbətin» yanına
«İlk»dən başqa özgə bir söz yazmayaq.

(Birlikdə əl – ələ tutub). -

Yaz-ma-yaq! Yaz-ma-yaq!

(Gülüşürlər)

Birdən bağı aşağı hissəsində bir nəfər gördülər. O, Bəxtiyarı çağırırdı.

Bəxtiyar (Laləyə). - Gedim ,görüm ,nə deyir.

Lalə (həyəcanla). - Yox, yox, qoymaram, qorxuram.

Bəxtiyar (həyəcanla adama).- Nə lazımdır?

Adam. - Atam səni gözləyir
Sözü var burda sənə

Bəxtiyar. - Necə?

Lalə. - Necə?

Bəxtiyar. - Mən gəlirəm indicə.

Gedir. Bir az keçir. Birdən Lalə səs eşidir. Kimsə inilti səsə Laləni çağırırdı.

Lalə (qışqırır). - Bəxtiyar!!!

Aşağı qaçmaq istəyir. Kazım ağacların dalından çıxıb onun qabağını kəsir:

Kazım. - Dayan, qaçma, gözəl yar,
Niyə elə qışqırırdın.
Necə vaxtdı mən səni,

İzləyirəm, nəhayət,
Sevindirdin sən məni.

(Lalənin üstünə yerişir. Lalə qışqırır, qaçmaq istəyəndə yıxılır)

P Ə R D Ə

11 ş ə k i l

Şəhər kənarındakı park. Bəxtiyar təkdir. Var – gəl edir, Onun qolu sarınıb və yay-luqla boğazından asılıb. Yeriyəndə axsadiğı hiss olunur.

Bəxtiyar (fikirli). - Görəsən o adamlar
Kim idi, nəçi idi.
Axı mənim günahım
Bilmədim ki, nə idi?
Mən Lalədən qorxuram
Görən bir şey olmayıb ?

(saata baxır)

Yarım saat gecikib,
Hələ gəlib çıxmayıb.

(Lalə qaça-qaça üzü qəm dolu gəlir)

Bəxtiyar (sevincək). - Lalə!

Lalə. - Bəxtiyar!

(Bəxtiyarın qolunu görüb daha da mütəəssir olur)

Bəxtiyar , gəldim deyim ki,sənə
Bir də məni gözləmə.

Bəxtiyar. - Nə? Necə? Nə üçün, Lalə?

Lalə (kövrək). - Dilim gəlmir deməyə...

Bəxtiyar. - Söylə, söylə, hər nə var,
Söylə, heç nə gizlətmə.

Lalə. - Onlar o gün məni də...

Hıçqırıb ağlayır. Bəxtiyar əvvəl heç nə başa düşmür. Şeyi anlayır.

Bəxtiyar (Əlləri ilə başını tutub o yan – bu yana getməyə başlayır. Birdən həyəcan-lı,yalvarırmış kimi deyir...) . -

İnanmıram! İnanmıram! Yalandır!
Lalə, Lalə, de ki, hamısı yalandır.

(Lalə cavab verməyib ağlayır. Getmək istəyir)

Dayan, Lalə, getmə,dayan.

Lalə. - Məni xatırlama
Bir də heç zaman.

(Barmağındakı nişan üzüyünü çıxarıb Bəxtiyara verir) . -

Al , bu da üzüyün - nişan üzüyün.
Sənə yaraşmaram, ləyaqətsizəm.
Qismət olmaz mənə daha toy – düyün.

Bəxtiyar (qışqıraraq) . - Kəs səsini,
Belə danışma , Lalə.

(kövrək səslə)

Səni əvvəlki tək
Sevirəm yenə.

Lalə. - Yox, Bəxtiyar, əlvida
(gedir)

Bəxtiyar (Gözlərindən yaş gəlir,kövrək səslə) . -

Yadımdamı, sevgilim,
Əl-ələ yapışaraq
Havaya uçduğumuz.
Ulduzları şar kimi
Göylərdə qovduğumuz.

Lalə şəri eşidib dayanır. Daha gedə bilmir. Bir – birinə uzaqdan baxıb ağlayırlar.

A p a r ı c ı . - Gedirsən... Amandı, bir az da səbr et,
Qoy baxsın son dəfə qəlbim özünə.
Gedirsən, gəl, barı yavaş-yavaş get,
Dözəmməz ürəyim - inan sözümə.

Bir vaxt necə xoşbəxt idik, ilahi,
Gözlərin gözümdə, əlin əlimdə.
Qorxuram sən getsən, qəlbimin ahı,
Tutsun gözlərimi, yansın dilim də.

Bağışla ürəyim, bağışla məni,
Əmanətin əlimdən uçub getdi.
Haqqın var – gəl, öldür, qarğışla məni,
E'tibarım yanında düşüb itdi.

*P Ə R D Ə
S O N*

MƏHƏBBƏTİN MANİFESTİ

İştirak edirlər:

Ülfət	-	gənc aşiq
Ülkər	-	onun sevgilisi
Əli bəy	-	Ülkərin atası
Molla Kazım	-	mollaxanada dərs keçən müəllim
Mehman bəy		
Sahib bəy	-	Əli bəyin dostları
Başqa bəylər		
Gülsüm xala	-	Ülfətin anası
Qaraş		
Kəramət	-	Kəramət
Şakir	-	Ülfətin dostları
Başqa gənclər		

I Gözətçi

II Gözətçi

Aparıcı - aşiq

I pərdə

I şəkil

Mollaxana. Uşaqlar oturublar. Qabaqlarında açıq kitab var. Molla Kazım oxuduqca onu izləyirlər. Ülfət mollaxanın yanında oturub, heyranlıqla Ülkərə baxır. Molla çubuqla Ülfətin qıçasına vurur, ona nə isə işarə edir. Ülfət Ülkərə baxa-baxa səhnədən çıxır, bir azdan əlində samovar qayıdır. Mollaya çay süzür. Molla çay içə-içə oxumağını davam etdirir. Bu müddətdə Ülfət yalnız Ülkəri görür. Arabir Ülkər də başını qaldırır ona baxır. Birdən Molla yenə Ülfəti vurur. Ülfət durub çayı və s. şeyləri yığışdırıb aparır.

Molla Kazım (uşaqlara). - Bu şəri axıra qədər öyrənin,
Hər sözü, cümləni əzbər öyrənin.

Uşaqlar və Molla Kazım gedirlər. Ülfət əlində saz gəlir. Oxuyur.

Ay gedən yar, məni tək qoyub getmə,
Dərdindən xəstəyəm, bil, qadan alım.
Qəlbində mənə söy, üzde incitmə.
İncitsən qınayar el, qadan alım.

Baxışın könlümü sinəmdən dərdi,
Qəsd etdi, odların üstünə sərdi,
Gözlərindən yaş ilə tökülən dərdi,
Görübümü bir daşqın, sel, qadan alım.

Sevginin əzəldən mənası sirdir,
Sevgisiz yaşamaq ölümlə birdir,
Ülfət, sevilməmək günah deyildir,
Sevməmək günahdı, sev, qadan alım.

II şəkil

Məktəb. Uşaqlar oturublar. Ülfət döşəməni silir. Molla bir uşaqdan dərsi soruşur.

Uşaq. - Xunetun xub çayəni...

Molla (düzəliş edir).- Cayıye

Uşaq. - Xunetun xub cayıye
dorost mərkəz-e şəhde
Etənicən...

Molla. - Ettiracən...

Uşaq. - Etirağən bəhəmin
Cəhətin bəd bəraye.

Molla Kazım və uşaq bu vəziyyətdə dərş oxuduqları vaxt Ülfət döşəməni silə-silə Ülkərin yanına çatır.

Ülkər. - Adın nədir, oğlan?

Ülfət. — Ülfət. Bəs səninki?

Ülkər. — Ülkər.

Ülfət. — Ülkər...

Ülkər. — Nə çox mənə baxırsan, Ülfət?

Ülfət (özünü itirir). - Bilirsən, Ülkər...

Bu vaxt Molla onları görür.

Molla. — Ay gədə, gəl bura.

(Ülfət gəlir)

Nə iş görürsən

Bayaqdan orda?

Ülfət. — Döşəməni silirəm.

Molla *(bir çubuq vurur)*. - Çəkil get çölə,

Sənə göstərrəm.

(Ülfət gedir)

Bala, dərşini

Niyə bilmirsən?

Bu cür şeri

Oxuya bilmirsən.

(Uşaq başını aşağı qalır).

Bunu mən bu gün

Atana deyəcəm.

Bir də bilməsən

Səni döyəcəm.

(Molla ayağa durur).

Yaxşı , gedin.

Səhər gələrsiz .

Uşaqlar çıxır. Axıra Ülkər qalır. O çıxanda əlində çay gətirən Ülfətlə qabaqlaşır.

Ülkər. — Ülfət...

Ülfət. - Ülkər...

Ülkər. - Ülfət, bu axşam

Məni gözlərsən

Körpünün üstə.

Ülfət. - Oldu. Baş üstə.

(Ülkər çıxır. Ülfət çayı mollanın qabağına aparır).

III şəkil

Kəndin kənarı. Ülfət çiynində saz, əlində gül səhnədədir. Ülkər qaça-qaça gəlir. Ülfət Ülkəri görəndə sevinir.

Ülkər də ayağını saxlayır. Onlar bir-birini görəndə andan aparıcı — aşıq “Yanıq Kərəm” qalır. Onlar bir-birinə

baxır. Danışmurlar. Yavaş-yavaş bir-birinə yaxınlaşırlar. Ülfət əlindəki gülləri ona verir. Əllərindən tutur.

Ülfət. - Ülkər.

Ülkər. - Nə var, Ülfət?

Ülfət. - Nə yaxşı gəldin, Ülkər.

(Ülkər üzünü yana çevirir. Ülfət ona baxır. Bir xeyli bu vəziyyətdə qalırlar)

Ülkər. - Sazdımı, çiyindənən asıbsan, Ülfət?
Çalıb, söz deməyi bilirsən, əlbət.
Ülfət. - Bilirəm, Ülkərim, bilirəm.
Sazı da, sözü də mən çox sevirəm.
Ülkər. - Onda bir ağız de, qoy qulaq asım.
Ülfət (sevincək). - Sənə qurban olsun bu tellii sazım.
Çalır. Oxuyur.

Aşığı, telli saz götür,
Olub keçəndən danış.
Dostunu düşməninəndən,
Ayırıb seçəndən danış.

Koroğlu nərəsindən
Kərəmin Əslisindən,
Məhəbbət badəsindən,
Şərbət içəndən danış.

Bəy gəlinin solunda,
Qolu zərif qolunda,
Bir gözəlin yolunda,
Candan keçəndən danış.

Ülkərin anasının səsi eşidilir. - "Ülkər, ay Ülkər".

Ülkər. - Sağ ol, Ülfət, gedim anam çağırır.
Ülfət. - Ülkər...
Bu hicran qəlbimi yaman ağrıdır.
Ülfət. - Ülfət.
Ülfət. - Qulaq as, Ülkərim...
Sevirəm səni.
Gözlərim görməyir səndən özgəni.
Ülkərin anası çağırır.

Ülkər. - Sağ ol... Ülfətim.
Ülfət. ----- Sağ ol. Ülkərim.

Ayrılib gedirlər. Bu vaxt Molla Kazım gizləndiyi yerdən çıxır,

Molla.- Bəs belə? Yaxşı.
Qaçır.

Pərdə

II p ə r d ə

IV şəkil

Əli bəyin kefməclisi. Məclisdə əyanlar, bəylər iştirak edir.

Qapıçı(daxil olub, Əli bəyə). - Molla Kazım gəlib, gəlsin içəri?
Əli bəy. - De gəlsin.

(Molla Kazım daxil olur)

M. Kazım(diz çökür). - Molla Kazım, bu gün nə əcəb səndən,
Gün hansı tərəfdən çıxıb görəsən.
Bəyimın namusu batıb qaraya,
Onunçun gəlmişəm bura, saraya.
Ülfət adlı bir nökrəm var mənım,
Nənəcib, hiyləgər, daha nə deyim...
Gözünü dikibdi sizin Ülkərə,

Əli bəy. - Sizə ləkə vurur, göz görə-görə
 Ülkərə göz dikib? Bu ola bilməz.
 Nökərdə bu cürət ağılıma gəlməz.

Molla Kazım. - O nökar olsa da, yaman dillidir,
 Dilindən ürəyi, içi bəllidir.

Əli bəy (*düşünərək*). - Deyirsən qızıma göz dikib nökar?!
 (*Bərkdən şaqqanaq çəkib, "nökar" deyir. Birdən ciddiləşir*)
 Yaxşı, bəs bunları bilirmi Ülkər?

Molla Kazım. - Bilir.
 Ancaq suçu yoxdu Ülkərin,
 O, axı uşaqdı, bəyim, hələ də,
 Tez uyur ən adi şirin dilə də.
 Yaman şirin dili var, o nökarin.

Əli bəy. - Dili var, yaxşı
 (*Əl çalır. İki nəfər irəli çıxır.*)
 Qulaq asın, siz,
 O nökar gedəni gətirməlisiz.
 Mən onu bazarda qul tək sataram,
 O şirin dilini kəsib ataram.

Gedirlər. Molla oturur. Əli bəy əsəbiliklə o tərəf bu tərəfə gedir. Qab-qaşığı vurub dağıdır. Bəylər onu sakitləşdirməyə çalışırlar. Ülfəti gətirirlər. Hamının diqqəti ona sarı yönəlir.

Mehman bəy. - Necə də vüqarlı baxışları var.
 Əli bəy. - İndicə diz çökər bizə o vüqar.
 Ay gədə, yaxın gəl...
 Söylə görüm, sən
 Nə cürətlə qızıma göz dikibsən?
 ... Üzümə yaxşı bax, gözlərini sil!

Ülfət. - Ülkərə vurulan gözlərim deyil,
 Qəlbimdi...

Əli bəy. - Qəlbindi?
 Sənin qəlbini,
 Özündən qabağa qaçan əlini,
 Sındırıb ataram bu qamçıyla mən.

Ülfət. - Qamçıyla ürəyi qıra bilməzsən.
 Əli bəy (*təəccüblə*). - Necə?
 Ülfət. - Bəli,
 Bu ki, bir həqiqətdir:
 Ürəyin sipəri saf məhəbbətdir.

Əli bəy. - "Həqiqət", "Məhəbbət"
 Nə çox deyirsən -
 Bu iyrenc, əttökən, boş sözləri sən.
 Hər ikisi uydurma sözlərdi, sən bil.

Ülfət. - Məhəbbət, həqiqət boş xəyal deyil...
 Ömrümün mənası o sevgilimə,
 O ellər gözəli, nazlı gülümə,
 Böyük sədaqətim, məhəbbətimdir.
 Məhəbbət yeganə həqiqətimdir.

Sahib bəy. - Ay gədə, həddini sən çox da aşma,
 Ağzına gələni boş-boş danışma.
 Biz səni qaranlıq zindana sallıq,
 Canını buxovla, zəncirə allıq...

Molla Kazım(*rişxəndlə*). - Zindanlar həqiqət deyənə baxmır.
 Ülfət. - Həqiqət heç zaman zindana sığmır.
 Əli bəy. - Həqiqət sığmır?

Sən ki, sığarsan,
 Zərbimin dəstinə onda baxarsan.
 Ülfət . - Həqiqət insanla ekiz doğulur,
 İnsan ucaldıqca o da dağ olur.
 Əli bəy . - Bəs belə?
 Eləysə mən səni döndərrəm külə!
 Sən ölsən məhv olar həqiqətin də,
 Məhv olar qızıma məhəbbətin də,
 Ülfət . - nə ürək məhv olur, nə də məhəbbət..
 Nə insan puç olur, nə də həqiqət.
 Əli bəy (*əşabi*). - Cavab ver, cavab ver...
 De görüm mana,
 Neylərsən, Ülkəri verməsəm sana.
 Ülfət . - Ülkərin cisminin sahibisən sən,
 Sən onun cismini mənə verməzsən.
 Ülkərin ruhu mənimdi, a bəy,
 Xoşbəxtlik insanın ruhuna gərək.
 Əli bəy . - Mən sənin ruhunu odda yandırırım.
 Acı tüstüsünü ərsə qaldırırım.
 (*əl çalır. İki nəfər irəli çıxır*)
 Aparın.
 Ülfət . - Dayanın, ey yazıq kəslər!
 (*Gözlərini yumur*)
 Dayanın, qəlbimdən gəlir bu səslər:

Ülfətəm, sözümlə başı, ayağı,
 Məhəbbətdir, məhəbbətdir dayağı.
 Sən dəfə, son dəfə ölüm ayağı
 Ülkərimi kaş ki, görə biləydim.
 Əli bəy . - Aparın tullayın onu zindana.
 Zərbimin dəstinə göstərin ona.
 Ülfət . - Zindandı, qamçıdı sənin gücün, bəy.
 Taxtına, tacına onlardı dirək.
 Taxt gələr bu taxt-tac viranə çapar
 Bizim də küçədə toy-bayram olar.

Gedir.

III pərdə

V şəkil

Ülfətginin həyatı. Gülsüm xala, Qaraş, Kəramət, Şakir, digər gənclər səhnədədirlər.
 Gülsüm xala . - Mən indi gedirəm bəyin yanına,
 Balamçün yalvarım, yaxarım ona.
 Qaraş . - Dayan, Gülsüm xala, nahaqdan getmə
 Boş yerə özünü hörmətsiz etmə.
 Kəramət . - Əli bəy heyvandı, səni anlamaz,
 Yalvarmaqla onu yumşaltmaq olmaz.
 Gərəkdi biz gedək bəyin yanına,
Cavanlar "düz deyir", "doğru deyir Kəramət" — deyirlər.
 Şakir . - Doğru deyir Kəramət, Gülsüm xala.
 Qoy bəyin yanına biz gənclər gedək,

Ülfətçün xahişi biz ondan edək.
 Gülsüm xala (bir qədər düşünərək). - Sizi eşitməsə, onda neynəyək.
 Qaraş. - Öz bəxtindən küssün onda Əli bəy.
 Gülsüm xala (düşüncəli). - Yaxşı, balalarım, onda siz gedin.
 Hər nə bacarırsız, çalışın edin.
 Cavanlar ayağa dururlar. "Arxayın ol, Gülsüm xala, arxayın ol", deyib gedirlər.

VI şəkil

Əli bəyin otağı. Ülkər və Əli bəy söhbət edirlər. Ülkər başını aşağı dikib.

Əli bəy. - Mahalda bir igid varsa da, qızım,
 O da dəmir qollu igid Şahmardır.
 Bir də ki, Şahmarın varı, calalı.
 Mehmandar bəy kimi atası vardır...
 ... Sənə aşiq olub qəhrəman Şahmar.
 Ülkər. - Ata, hələ mənim neçə yaşım var?
 Tez deyilmi?
 Əli bəy. - Yox, a qızım, tez deyil,
 Xoşbəxtliyə çatmaqdasan, yaxşı bil.
 Ülkər (ağlayır). - İstəmirəm, ata,
 istəmirəm mən ...
 Əli bəy (özünü itirir) . - Qızım...
 Nə danışsan?...
 Nə deyirsən?...
 Bir düşün,, a qızım, qurbanın olum,
 Kişiyə söz verdim. Biabır olum?
 Cavab ver, razısan?
 Ülkər . - Yox, ata, heç vaxt:
 Lazım deyil mənə belə gözəl baxt.
 Əli bəy (özünü itirir, hirslənir) . - Nə dedin?
 Necə yəni lazım deyil?
 Mənim pis üzüm də var ha,
 Yaxşı bil.
 Ülkər . - Yalvarıram, ata, məni dinlə sən:
 Əgər məni ərə vermək istəsən,
 Ülfətə ver, mən Ülfəti sevirəm.
 Ülfətsiz özümü yalnız bilirəm.
 Əli bəy . - Ülfət kimdi? Hansı Ülfətdi o, qız?
 Ülkər . - O günləri zindana saldıqımız.
 Əli bəy (son dərəcə hirslili). - Necə?
 O nökrər gədəni deyirsən?
 Bilirsənmi, axmaq qız, nə deyirsən?
 Mən Əli bəy, Sən bəy qızı, o nökrər.
 Bir fikirləş nə danışsan Ülkər.
 Qapıçı daxil olub, təzim edir.
 Qapıçı. - Sizi görmək istəyirlər kəndlilər.
 Əli bəy . - itil cəhənnəmə!
 Qaraş və digər gənclər içəri soxulur.
 Qaraş. - Əli bəy, dayan.
 Bizi eşitməsən olarsan peşman.
 Əli bəy qorxu ilə cavanlara baxır.
 Əli bəy (qızına). - Yaxşı qızım, sonra danışarıq, get.
 Ağlını başına yaxşıca cəm et.
 Ülkər gedir.

Əli bəy (*cavanlara*). - Sizi eşidirəm, buyurun görək.
 Qaraş . - Ülfət üçün biz bura gəlmişik, bəy.
 Əli bəy . - Yenə Ülfət?
 Yenə də o murdar nökrər?
 (*əsəbi — əsəbi o tərəf-bu tərəfə gedir. Dayanır*)
 Yaxşı, mən buraxsam Ülfəti əgər,
 Qızımdan əl çəkib uzaqlaşarmı ?
 Kəramət . - Heç sevən də sevəndən uzaq qaçarmı.
 Əli bəy . - Qızım onu görmək belə istəmir.
 Qaraş. - Bunu sən deyirsən.
 Şakir . - Özü ki , demir.
 Kəramət . - Onun da Ülfətə məhəbbəti var,
 Bir-birini əzəldən sevib onlar.
 Əli bəy . - Qız mənimdi, vermərəm bir kimsəyə,
 Qaraş . - Məhəbbət azaddı, baxmaz heç nəyə.
 Əli bəy . - Zindan məhəbbətçün əsil qandaldı.
 Şakir . - Sənin bu sözlərin boş bir xəyaldı.
 Kəramət ... - Biz varıq.
 Hamımız Ülfətlə dostuq
 Qaraş . - Bütün qandalları qıracaq dostluq!
 Əli bəy(*duruxur, qəflətən*). - Rədd olun, rədd olun, itilin burdan
 Daha dayanmayın burda bircə an.
 Qaraş . - Gedirik “Əli bəy, gedirik indi.
 Axırda olarsan özün peşiman.
 Gedirlər.
 Əli bəy (*ayılmış kimi*). - Necə? Necə? Dayanın.
 Ürəyini tutub yıxılır.

VII şəkil

Zindanın qapısının qabağında iki gözətçi oturub.

Ülfət (*oxuyur*) . - Kim xalqın oduna qalandı getdi,
 Ellərin qəlbində hörməti qaldı.
 Kim elin malıyla dolandı getdi.
 Boynunda dünyanın minnəti qaldı.
 I gözətçi . - Hə, Əli bəy də belə getdi.
 II gözətçi . - Yaxşı ki, də ölüb getdi.
 Ülfət (*oxuyur*) . - Çoxları anadan doğuldu nadan,
 Cavan oldu nadan, qocaldı nadan
 Cənnət deyə-deyə getdi dünyadan,
 Yazığın dünyada cənnəti qaldı.
 I gözətçi . - Əli bəyin dostlarını gördün də?
 II gözətçi . - Necə bəyəm.
 I gözətçi . - Görmədinmi bəyi necə satdılar,
 Qamarlayıb yazıq bəyin mülkünü
 Özlərinin mülklərinə qatdılar.
 Ülfət (*oxuyur*) . - Çoxu da anadan oldu ər kimi,
 Yaşadı nər kimi, öldü nər kimi,
 Getdi Vaqif kimi, Həcər kimi,
 Şirin sözü qaldı, söhbəti qaldı.
 II gözətçi . - Əli bəyin qızı vardı, a Daşqın,
 Görən onun başına nələr gəldi?
 I gözətçi . - Bəyin ölümünü elə ki, bildi,
 Yazıq qız ağladı, saraldı, soldu.

İndi qaçıb gizlənidir hardasa,
Bilən yoxdu öldü, qaldı, ya noldu.

II gözətçi. -

Axmaq qız...

Bu vaxt güllə açıldı. II gözətçi, sonrakı gülləyə isə I gözətçi yerə yığıldı. Qaraş və dostları səhnəyə girdilər. Onlar gözətçilərin cibindən açarları çıxarıb qapını açdılar. Ülfət çıxdı. "Qardaşım" deyər qucaqlaşdılar. Səhnədən çıxdılar.

IV pərdə

VIII şəkil

Səhnə boşdur. Saz çalınır. Bir azdan bir tərəfdən Ülkər bir , o biri tərəfdən isə çiyində saz Ülfət görünür. Onlar səhnənin kənarlarında dururlar. Saz çalınır.

Ülfət . -

Ülkərim...

Ülkər . -

Ülfətim...

Ülfət çiyində sazı çıxarır.

Oxuyur:

Güllə açılır. Ülkər "Ülfət" deyib yığılır. İkinci güllə açılır. Ülfət yığılır. Amma o ölməyib. Sürünə-sürünə Ülkərə sarı gedir. Əli Ülkərin əlinə çatanda aparıcı-aşıq "Yanıq-Kərəmi" çalır və səhnədə yığılanların ətrafında gəzə-gəzə bayatı deyir:

Mən aşıq tikan gülə,
Dolaşıb tikan gülə.
Fələk də göz dikibmiş,
Mən gözüüm dikən gülə.

Əzizim tikə-tikə ,
Doğrandım tikə-tikə.
Anan saçını yolur ,
Kəfənin tikə-tikə.

Köynəyim buta-buta
Kim yapışa, kim tuta.
İkimiz birdən ölək,
Bir qoyulaq tabuta.

P Ə R D Ə

“DİLQƏM”

(3 pərdəli 6 şəkilli dastan – dram)

İştirak edənlər:

Yəhya bəy Dilqəm.	--	şair — aşiq ,varlı bəy
Telli xanım.	--	onun arvadı.
Bağır bəy .	--	Dilqəmin uşaqlıq dostu.
Qarı.	--	Telli xanımın süd anası.
Məmməd.	--	Dilqəm və Telli xanımın oğulluğu.
Axund.		

Aparıcı aşiq. - Hər vaxtınız xeyir olsun, mənim əzizlərim. Bu gün sizə bir aşıqın taleyi haqqında dastan danışacam. Ancaq “ustadnaməsiz dastan olmaz”, — deyiblər. Dastançılar dastanı başlamazdan əvvəl həmişə ustadları xatılayıb, onlardan xeyir-dua alıblar.

Bir gözəlin həsrətini çəkənə,
Yaman düzdən, yaxşı güman yaxşıdı.
Sevməyə, seçməyə, ömür sürməyə,
Hər mətləbi gözdən qanan yaxşıdı.

İnan bu dünyada gördüyün şeyə,
Çox uyma işrətə, kefə, nəşəyə,
Beli yağır olan nadan eşşəyə,
Zəfərandan yenə saman yaxşıdı.

Mərdin adı bu dünyada qalandı,
Namərd yaşasa da yenə yamandı,
Bu sözlər nə ölən, nə də solandı.
“Namərd dostdan” mərdi-düşman yaxşıdı”.

Ülviyəm, söz aldım bir ay bənizdən,
Məni heyran edən o xumar gözdən,
Yamana bənzəyən doğrudan , düzdən,
Doğruya bənzəyən yalan yaxşıdı.

Bəli, dastançılar görəndə ki, qulaq asanlar dodaqlarını yalayır, keçiblər ikinci ustadnaməyə. Biz də deyək iki olsun, düşmən saralıb-solsun.

Dünya sənin iki üzün varıymış,
Biri qara, o biri ağ deyilmi:
Bir tərəfdə güllü çəmən, bağça-bağ,
Bir tərəfdə qanlı çanaq, deyilmi?

Ömür neydi, yanğısını kim bilir?
Acısını, ağrısını kim bilir?
İnsanlara həyat iki şey verir,
Biri oraq, biri yaraq, deyilmi?

Qohum küsər, küsə-küsə yad olar,
Namərd gülər, şirinləşib dad olar,
Ay Ülvi, dünyada iki insan var,
Biri uca, biri alçaq, deyilmi?

Gözləri oyur-oyur oynayan dastançılar aqillərin müdrik baxışları qarşısında duruş gətirə bilməyib, keçiblər üçüncü ustadnaməyə. Amma heç vaxt üçdən getməyiblər. Atalar üçəcən deyib, axı. Bir də sözün də su kimi lətafəti var. Söz ki, adamı yordu, ta söz deməyin mənası yoxdu.

Ay gedən yar, mən tək qoyub getmə,
Dərdindən xəstəyəm, bil, qadan alım.
Qəlbində mənə söy, üzdə incitmə,
İncitsən qınayar el, qadan alım.

Baxışın könlümü sinəmdən dərdi,
Qəsd etdi, odların üstünə sərdi,
Gözlərdən yaş ilə tökülən dərdi,
Görübümü bir daşqın, sel, qadan alım?!

Sevginin əzəldən mənası sirdir,
Sevgisiz yaşamaq ölümlə birdir.
Ülvi, sevilməmək günah deyildir,
Sevməmək günahdı, sev, qadan alım.

Bəli, sizə hardan deyim, Şəmkir mahalından. Kimdən deyim? Yəhya bəy Dilqəmdən. Dastançılar danışdı ki, uzun çək-çevirdən, yuxusuz gecələrdən, ağır ağrılardan sonra şair Dilqəm sevgilisi, butası, əmisi qızı Telli xanıma qovuşa bilməmişdi. Tanrı bu iki aşiqi bir-birinə çox görməsə də, züryət deyilən şeyi bunlardan əsirgəmişdi. Övlad deyəndə ikisinin də burnunun ucu göynəyirdi. Telli xanımın dərd çəkməsi, xəlvətdə göz yaş axıtması Dilqəmin dərdinə dərd qalayır. Dilqəm Telli xanımın da razılığı ilə Məmməd adlı bir uşağı özlərinə oğulluğa götürmüşdü.

Aşiq "Dilqəmi" çala-çala oxuyur. -

Aşiq biriynən gərək,
Sədəf dürüynən gərək.
Dünyada gözəl çoxdur,
İlqar biriynən gərək.

I pərdə

I şəkil

Yəhya bəyin evi. Telli xanım fikirlidir. Otaqda tək gəzinir.

Məmməd. - Ana, gəldi atam.

Telli xanım (*sevincək Məmmədi qucaqlayır*). - Gəldi? Hanı? Hardadır?

Məmməd (*əli ilə göstərir*). - Odey, atdan düşdü.

Yəhya bəy gəlir.

Məmməd . - Ata.

(onun qucağına atıldı. Yəhya bəy onun üzündən öpür. Əlindəki heybəsini ona verir. Məmməd heybəni də götürüb səhnədən çıxır. Yəhya bəy və Telli xanım qucaqlaşırılar).

Yəhya bəy. — Xoş gördük, əmiqızı.

(Telli xanım dinmir. Başını Yəhya bəyin sinəsi üstünə qoyub içini çəkir, hıçqırır).

Ağlayırsan? Niyə? Bir şey olmayıb.

Telli xanım (*gülümsəyir, zarafatla*). - Nə olacaq, a insafsız, özün yaxşı bilirsən ki, sənin ayrılığına dözə bilmirəm. Adam da belə gec gələr?

Yəhya bəy. - Sözlərin ürəyimi titrətdi, əmiqızı. Məmməd, bir o sazı gətir görüm bura. *(Məmməd sazı gətirir)*

Qulaq as , əmiqızı.

Sənubər qamətli, sürahi gərdən,
Könül əl götürməz belə dilbərdən,

Göydə mələklərdən, yerdə bəşərdən.
Hüsnü vəcahətdə bir əfsəl gördüm.

Deyib-danışmadım, boylandım gərdən,
Ağıl başdan getdi, dizlərim girdən.
Bir şux qiya baxdı, huş aldı sərdən,
O cadu gözlərdə bir əməl gördüm.

Dilqəməm, qarşıma çıxdı xuraman,
Hər şəbi yeldadə bir mahi-taban,
Göyüsləri mürçüm, qaşları kaman,
Zülfü siyahını müsəlsəl gördüm.

Bağır bəy gəlir.

Bağır bəy. — Bəh-bəh, Yəhya bəy, əla oxumağın varmış ki.

Yəhya bəy. — Bay, Bağır bəy? Ayə, sən xoş gəlibəsən, səfa gətiribəsən.

(Qucaqlaşirlər)

Yəhya bəy *(çevrilib Telli xanıma)* . - Telli xanım, Bağır bəy mənim uşaqlıq dostumdur. Bir-birimizə qardaşdan da artıq olmuşuq. Gəl tanış ol.

Telli xanım *(irəli gəlir)* . - Xoş gəlmisiniz.

Bağır bəy. — Xoş günün olsun, bacı.

Əl tutuşurlar. Telli xanım səhnədən çıxır. Bağır bəy onu süzür.

Yəhya bəy *(oğlunu Bağır bəyə təqdim edir)* . - Bu da oğlumdu, Məmməd.

Bağır bəy *(diksindir)* . - Həə, lap yaxşı. *(Məmmədin üzündən öpür)*.

Yəhya bəy *(Bağır bəyin qolundan çəkir)*. - Gəl, gəl oturaq, söhbət edək bir az. Bağır bəy, vallah sevindiyimdən bilmirəm neyniyim. Heç inana bilmirəm ki, səni görürəm. *(Bir-birlərinə baxıb gülümsəyirlər)* Bir qram da dəyişməyibsən, qardaş. Uşaq vaxtı necəydinsə, indi də eləsən.

Bağır bəy. — Amma sən xeyli dəyişibsən, Yəhya. İnan ki, evinizdə yox, başqa yerdə görsəydim, səni tanımazdım. Tamam dəyişibsən". Heç elə bil o vaxtkı cılız, balacaboy Yəhya deyilsən. Yadındadı mı, bir dəfə Kazım bəyin o gombuluyunan tutaşmışdın. Sənin burnunu qanatmışdı. Ağlaya-ağlaya sən də qayıdıb ona demişdin ki, dayan, indi mən yekəlim, dağ boyda olacam, onda gör hayıfımı necə alacam.

Gülüşürlər.

Yəhya bəy. - Eh, gözəl uşaqlıq.

Telli xanım əlində çay gətirir. Qonaqların qabağına qoyur.

Telli xanım. - Buyurur, çay içim.

Bağır bəy. — Sağ ol, bacı *(Telli xanımın arxasınca baxır)*

Yəhya bəy. — Bağır, heç demədin, nə yaxşı yolunu biz tərəfə salıbsan. Sən axı heç qohuma-qardaşa qaynayıb-qarışan döyüldün.

Bağır bəy. — Əşi işdən macal eliyə bilirəm ki.

O qədər iş-güc var ki, bilmirəm gün hardan çıxıb, hardan batır. İndi də, bu qonşugüldə işim var idi. Oradan da bazara gedəydim. Dedim bir yolüstü sizə də dəyim.

Yəhya bəy. — Yaxşı eləyibsən, qardaş. Gəldim, keçmişini xatırladıq. Kefimiz açıldı.

Bağır bəy. — Hə. Nə vaxt evlənibsən, Yəhya?

Yəhya bəy. — Beş il olar.

Bağır bəy. — Arvadın ha tərəflərdəndi.

Yəhya bəy. — Əə, öz Mehdi əmimin qızıdı dana.

Bağır bəy. — Baa, deyirəm axı, bir suyu saa çəkir.

(Gülüşürlər. Bağır çayı içib qurtarır. Telli xanım gəlir ki, çay süzsün).

Sağ ol, bacı, ta içmirik. Mən yavaş-yavaş gedim.

Yəhya bəy. — Əşi nə tez gedirsən, bir az otur da.

Bağır bəy. — Bir özgə vaxt gəlib, yaxşıca oturub söhbət edərik. İndi gecikməsəm yaxşıdı. Uşaqlar Sarı qayanın altında məni gözləyəcəklər.

Yəhya bəy. — Di onda yaxşı yol, Bizdən də evinizdəkilərə salam de.

Bağır bəy. - Baş üstə, (*Telli xanıma*) Sağ ol, bacı.

Telli xanım. — Yaxşı yol.

Bağır bəy gedir.

Telli xanım. - Əmioğlu, Bağır bəyin gözləri heç xoşuma gəlmədi.

Yəhya bəy. - Necə bəyəm?

Telli xanım. - Belə bir məzəli baxırdı ey, mənə.

Yəhya bəy. - Eh, əmiqızı, sən elə bir gözəlsən ki...

Telli xanım. - Sən də elə hər şeyi zarafata salırsan.

Yəhya bəy. - Zarafat etmirəm, əmi qızı. Bir qulaq as.

Belin nazik, qəddin uca, üzün gül,
Mələhəti sən cananda görmüşəm.
Nə Gülüstan-Rəmdə, nə Şahpəri də,
Nə mələkdə, nə insanda görmüşəm.

Az bilirsən camalının qədrini,
Görsə mat eyləyər ayın bədrini.
Necə deyim, o züflərin ətrini.
Nə sünbüldə, nə reyhandə görmüşəm.

Dilqəm əmsə ləbin, tez gələr cana,
Hüsünün şamına mənəm pərvana,
Görsələr alimlər, olar divana,
O xal ki, mən zənəxdanda görmüşəm.

II ŞƏKİL

Xanı qarının koması. Qarı bir tərəfdə büzüşüb oturub, təsbehi oynadır. Bağır bəy içəri girir. Qarı ona fikir vermir.

Bağır bəy. — Salaməleyküm, qarı nənə. (*Qarı fikir verir*) Salam. qarı nənə (*qarı təsbehini oynatmaqda davam edir*) Qarı nənə... (*Bağır bəy əmi ilə onun çiyinə vurur*)

Qarı (*əsəbi*) . - Əşi zəhrimar qarı nənə, çor qarı... (*Bağır bəyi görür*) . Bağır bəy? Ay qarı nənənin bu çürümüş canı sənə qurban olsun. Keç əyləş bəyənlüyün yerdə... Dayan qurban olum. Keç əyləş bəyəndiyin yerdə... Dayan, qoy döşəkçənin tozunu silim... Otur, otur, görüm, nə yaxşı bu qoca qarını yada salıbsan.

Bağır bəy. — Qarı nənə, sən ki, mənə birinci dəfədir görürsən, hardan tanıyırsan mənə.

Qarı. — A bala, mən yerin altını da bilirəm, üstünü də. Sən sözünün Mustafasını de.

Bağır bəy. — Sənə müşkül bir işim düşüb, qarı nənə. Ancaq əvvəlcə de görüm, əlindən nə işlər gəlir. Görüm nə deyəsənmi.

Qarı. — *Oğul, Bağır, sənəin sağlığına bədbəxtçilik elminin bütün sirlərin bələdəm. İki baladan, balanı anadan ayıra bilmərəm. İki dostu bir-birinə düşmən eliyə bilərəm. Ərlə-arvad arasına bir vay-şüvən salaram ki, ilanın zəhləsi yarpızdan gedən kimi, onların da bir-birindən zəhləsi gedər. Sonra...*

Bağır bəy. — Qarı nənə, ta burda saxla. Elə əsl mən deyən adamsan.

Qarı (*fəxrlə*). — A bala, mən çoxlarının dediyi adamam. Sən sözünü de.

Bağır bəy. — Qarı nənə, Yəhya bəyin arvadı Telli xanıma tanıyırsanmı?

Qarı. — Qarı nənə sənəin qadayı alsın, sən hancarı danışırısan? Telli xanım mənəim süd qızım döymü?

Bağır bəy. — Qarı nənə onda bir söz desəm gedib onu Telli xanıma çatdırarsanmı?

Qarı. — *Qadan alım, əydi-əydi deyənəcən, bu yollux yıxdı desənə? Sözünü açix de.*

Bağır bəy. — Qarı nənə, Telli xanımdan ötrü ölürəm. Mən nə eləyim ki, o mənəim arvadım olsun.

Qarı (*şit-şit gülür*) . - Hıı, mən də deyirəm bunun dərdi nədi. O mənəim əlimdə bir stəkan su içmək kimi asandır). Ancaq... Belə... Ancaq...

Bağır bəy. — Başa düşdüm, qarı nənə, nə qədər desən razıyam. Amma bu işi düzəlt.

Qarı. — Nə xənələrə deyəndə ki, gərək iman pulunu verəsən, bala.

(*Bağır bəy əlini cibinə saldı. Dolu bir kisə çıxarıb, qarıya atdı. Qarı kisəni açıb baxdı. Gözləri işıldadı. Qızılın birini dişinə salıb yoxladı. Öpdü. Kisəyə qoydu*). Qadan alım, Bağır bəy, indi qarı nənəyin gücünə tamaşa elərsən?

Bağır bəy. — Qarı nənə, mana nə vaxt xeyir xəbər deyəcəksən?

Qarı. — Qadan alım, sabah günorta üstü.

Bağır bəy. — *Di onda sağ ol.*

Gedirlər.

PƏRDƏ

II PƏRDƏ

III ŞƏKİL

Yəhya bəyin evi. Qarı oğrun-oğrun içəri girir. Otağı gəzir. Telli xanım gəlir.

Telli xanım. — Qarı nənə, xoş gəlibsən, səfa gətiribsən.

Qarı (*diksinir*). - Qarı nənən sənin qadayı alsın, bilmirəm, bilirsən ya bilmirsən, axı mən sənin süd ananam.

Telli xanım. — Bir arvad mənim süd anam olub, amma kim olduğunu bilmirəm. Bəlkə elə sən imişsən? Gəl, gəl , oturaq, bir az söhbət edək.

(Əyləşirlər)

Qarı. — *Qarı nənən qadanı - bəlanı alsın, sən elə bilirsən ki, sənin dərdin mənim yadımdan çıxıb?*

Telli xanım. - *Qarı nənə, şükür Allaha, mənim heç bir dərdim yoxdu. Mənim nə dərdim var ki, sən çəkəsən?*

Qarı (*ağlaya-ağlaya*). - Qızım, Telli xanım, kaş ki , gözlərim kor olaydı, sənin bu gününü görməyəydim. Sən yaşda olanların hərəsinin 3 - 4 uşağı var, amma sən birinin də üzünə həsrətsən. O da nədəndir? Sənin özünün axmaqlığından. Sən elə bilirsən bircə Yəhya bəydi?

Telli xanım. - Bu nə sözdü, qarı nənə? Mən Yəhya bəyi sevirəm. Onsuz mən bir gün də yaşaya bilmərəm.

Qarı. — Ay qız , sən Allah bədsi. Sevirəm (*yamsılayır*) . Nədi bala, biz arvadlar elə sevə-sevə bədbəxt olurlar da , ey bu sevmək. İndi cavansan, gözəlsən, ona görə Yəhya bəy xətrinə dəymir. Amma elə ki, qocaldın, qırıqların artdı, deyəcək, yeri çıx get. Onda sevgin də, mevgin də özünə qalacaq.

Telli xanım. - — Qarı nənə, heç inanmıram ki, Yəhya bəy belə iş tuta. Bir də bizim oğlumuz var...

Qarı. - Nətəri də ürəklə deyir, oğlunuz var. A bala, analar var heç öz doğma oğullarından xeyir görmür, o ki, qala öyə oğluna. Bir də o oğul deyirsən, onu sən sevirsən, Yəhya bəy bir qram da istəmir. Bu kişilər ki, var, çox ikiüzlü olurlar. Üzdə belə deyirlər, amma içəridə başqa cür fikirləşirlər.

Telli xanım. - Necə bəyəm?

Qarı. - A bala, Yəhya bəy həm də ümid eləyər ki, səndən uşağı olacaq. Amma gəl sən onu mənən soruş gör, səni Yəhya bəyin uşağı olacaq , ya yox (*Astadan*) Bala, oğul dayıya oxşayar, - deyiblər. Yəhya bəy də dayılarına oxşayıb. Özün də yaxşı bilirsən ki, onun dayıları sonsuzdu. İndi inandinmi ki, nə sənin Yəhya bəydən uşağın olacaq, nə də sən Yəhya bəylə xoşbəxt olacan.

Telli xanım (*qəmli*). – Yaxşı, bəs mən nə eləyim?

Qarı. - *Eşit məni. Gəl səni elə bir oğlana verim ki, Yəhya bəy onun əlinə heç su tökməyə yaramamaz. Bir adam bilirəm, sənin dərdindən dəli - divanədir.*

Telli xanım (*həvəssiz*). - Kimdi o oğlan?

Qarı. - *Qızım, Bağır bəyi ki, yaxşı tanıyırsan. Bilirsən nə oğlandı? Mən sənin dərdinə qalırım. İstəyirəm sən də oğullu-qızlı olasan, el içinə çıxanda sən də fəxr eləyəsən ki, bu mənim oğlum, bu da mənim qızımdır.*

Telli xanım. — Qarı nənə, axı mən kəbinliyəm:

Qarı. - Qızım, səni boşatmaq mənim boynuma.

Telli xanım. — Necə?

Qarı. — Gəl bura.

(Telli xanımın qolundan kənara çəkir pıçıldasırlar)

Qarı. - Yadında qaldımı, bala. Bax, hamısı öz əlindədir. Səadətin də, xoşbəxtliyin də.

Qarı gedir.

Telli xanım (*öz-özünə*). - Aman allah, mən nə elədim. Xəyanət? Ah, dayan qarı, dayan... Yox, düz eləmişəm. Ömrüm boyu uşağa həsrət qalmayacam ki. Bəs Yəhya? Axı o da yazıqdır. Eh , qarı düz deyir, o kişidi, onun üçün nə fərqi var, arvadı Telli xanım olsun, ya başqası... Aman allah, axı mən Yəhyanı sevirəm...

(Yəhya gəlir. Telli xanım onu görmür. Yəhya bəy xəlvətə divardan asılan sazı götürüb çalır)

Yəhya bəy (*oxuyur*). - Yatmışdım, üstümə gəldi ərənlər,

Oyan-oyan davranındı, dedilər.

Birini vermədi mana, yad etdi həyat,
Ayaq verən xaqanındır, dedilər.

Görsəm camalını billəm həyatı,
Hüsnündən götürürəm xümsi-zəkati.
Ləblərin şəhdi qəndi nəbatı,
Bimar olsan, dərmanındı dedilər.

Küyində Dilqəmə verdilər dilbər,
Ənbərçn küyindən mələkə mənzer,
Tuti Məhəmməd bəy övladı Əjdər,
Telli xanım cananıdır dedilər.

Əmiqızı, gözümə birtəri dəyirsən, bir şey olmayıb?

Telli xanım. — Böyünnəri sən ova gedəndən sonra bir falçı gəldi çıxdı bizim öyə. Fal açırdım. Dedi ki, niyə bizim uşağı olmur. Dedi ki, siz xoşbəxt olacaqsınız, bir cüt oğlunuz olacaq. Amma gərək kəbinizi dəyişdirəsiniz. Çünki kəbininiz nəhs gündə kəsilib. Əgər kəbini pozdursan, 3 ay 10 gün iddiada qalıb, təzədən kəbinizi kəsdirsəniz, arzunuz çatacaqsınız.

Yəhya bəy. — Bu nə sözdü, əmi qızı. Gün Allahın günüdür. Biz öz kəbinimizi Allahın əmriylə kəsdirmişik.

Telli xanım. — Orası elədir. Amma gəlsənə bir sınaq, bəlkə elə falçının da sözlərində bir həqiqət var.

Yəhya bəy. — Əmiqızı, bəs bu 3 ayı mən sənsiz dözə bilərəmmi?

Telli xanım. — Xoşbəxtliyimiz üçün dözməlisən, əmioğlu.

Yəhya bəy: — Yaxşı, nə deyirəm, onda Məmmədi göndərək. Getsin axund Əlini çağırınsın. Məmməd ... (çağırır)

Məmməd (*gəlir*). - Nədi, ata?

Yəhya bəy. - *Oğul, get axund Əliyi çağır, gəlsin bizə.*

Məmməd gedir. Heç kim danışmır. Axund gəlir.

Axund. — Buyur, Yəhya bəy, mənə görə qulluğun.

Yəhya bəy. — *Axund əmi, sən bir işdə bizə kömək eləməlisən. Bir nəfər falçı bizim Telli xanıma deyib ki, əgər kəbininizi pozdurub, 3 ay 10 gündən sonra kəsdirsəniz iki oğlunuz olacaq. Çünki uşağımızın olmamasına səbəb kəbininizin nəhs gündə kəsilməsidir.*

Axund (*fikirləşərək*). - Yəhya bəy, mənim aqlım bir şey kəsmir. Gün Allahın günüdür. Kimin nə haqqı var, onu “nəhsdi” — deyə ləkələsin.

Yəhya bəy. - Axund Əli, hər necə olsa da, biz Telli xanımla öz bəxtimizi sınağa qərara almışıq. Bəlkə elə Allah üzünü baxdı, arzumuzu gözümüzə qoymadı.

Axund. — Yaxşı, nə deyirəm ki, gəlin əyləşin.

(*Otururlar. Axund onları boşayır*)

Yəhya bəy. — Sağ ol, axund (*ona pul verir. Axund gedir. Üzünü Telli xanıma tutub.*) Gedirsən, əmi qızı?

Telli xanım. - Gedirəm.

Yəhya bəy. — 3 ay sənsiz yaşaya biləcəyəmmi, dözə biləcəyəmmi bu hicrana, əmiqızı.

Telli xanım. — Gətir sazı, son dəfə mənə bir şer oxu.

Yəhya bəy. — Son dəfə niyə, gülüm. Mənim sazım hələ bundan sonra səndən ilham alacaq.

(*Oxuyur*)

Laçın bərəsindən, işkar evindən,
Bir tülək tərlanım havalanıbdır.
İstərdim ki, səyyad olam, yetirəm,
Əldən-ələ düşüb binalanıbdı.

Firəng şişəsindən ağdı qolları,
Göyün ulduzuna bənzər xalları,
Ağ üzündə müsəlsəldi telləri,
Çalıbdı çalmanı, sonalambdı.

Canan vəsfi mən Dilqəmin dilində,

Eybi yoxdu nazlı yarın telində,
Telli dilbər Ocaqlının elində
Ağ nazik əlləri xınalanıbdır.

Telli xanım gedir.

Məmməd (*qaça-qaça gəlir*). — Ata, anam ağlaya-ağlaya getdi. Gəl, get qaytar.
Yəhya bəy. - Yox, bala, qoy getsin.
Məmməd. - Ata, deyəsən sən də ağlayıbsan? Məyər anam həmişəlik getdi?
Yəhya bəy. – Yox, oğlum, yox. Qayıdıb gələcək. Lap tez gələcək.
(*Məmməd gedir*)

IV ŞƏKİL

Dilqəm çiyində saz gəlir. Dərdli dərdli oxuyur.

Dilqəm. —

Vədə oldu xumar, illər dolandı,
Qəza nə üz verdi, nazlım gəlmədi.
Bir neçə qasiddən, badi-səbadan,
Ərzə qulluğuna yazdım gəlmədi.

Bizdən yad olmuşdu biganələrtək,
İndi üzü döndü peykanələrtək,
Leylisiz Məcnuni — divanələrtək,
Düşdüm səhralərə, gəzdim, gəlmədi.

Bir vədə elərdi mənə aşnalıq,
Bilməm nədən oldu bu bivəfalıq,
Əğyar aralığa salıb cidalıq,
Kəmlütf oldu, şirin sözlüm gəlmədi.

Gözüm qaldı onun hindu xalında,
Hilal qaşlarında, şah cəmalında,
Onun tək bivəfanın yolunda,
Dilqəməm, canımı üzdüm gəlmədi.

Məmməd gəlir.

Məmməd. — Ata, bəs anam niyə gəlmədi?

Dilqəm. — Gəlmədi, oğlum, gəlmədi.

Məmməd. — Ata, get gətir də. Bəlkə tək gələ bilmir. Sən get gətir də.

Dilqəm. — Yaxşı gedərəm.

Gedirlər.

Pərdə

III pərdə

V ŞƏKİL

Dilqəm saz çiyində səhnədədir. Qarı və Telli xanım gəlir, Dilqəm kördükdə dayanırlar. Dilqəm söz demək istəyir. Telli xanım üzünü çevirir.

Dilqəm: (*oxuyur*). - Arif olan, diqqət ilə fəhm elə,
Bir gözəl əlindən belə düşmüşəm.
Ağlaram, tökərəm, gözümdən yaşı
İndi özüm əldən-ələ düşmüşəm.

Adını deməyə mən eylərəm ar,
Üstünü kəsibdi bir beymürmət yar.
Quşların tərlanı, quşlara zəvvar,
Səyyad olub, göldən gölə düşmüşəm.

Mən Dilqəməm, yandım-yandım, gül oldum,
Danışdım, danışdım mötədil oldum.
Güləşənlər içində solan gül oldum,
El içində dildən-dilə düşmüşəm.

— Əmiqızı, əhd-peymanımız var, bir-birimizə and içmişik, qayıt öyünə.

Qarı. — Gəl gedək, nəyinə qulaq asırsan bunun.

(Telli xanım söz deməyib, getmək istəyir)

Dilqəm. —

Ay ağalar, bəylər, duran qazılar,
Bu dərdlərim məndən azalarmı?
Bu gizlin sırımı aşkar eyləsəm,
Dildən-dilə düşüb söz olarmı?

Yar odur ki, öz yarını qandıra,
Uçan könlüm işkarına mindirə,
Bir çırağı haqqın özü yandıra,
Seyrağib döyməklə qaralarmola?

Əriyibən torpaqlara qatılsam,
Həna olub əllərinə yaxılsam,
Qul oluban bazarında satılsam,
Məni qulluğuna yar olarmı?

Dilqəmi bu dərd öldürür nə isə,
Loğman, təbib gər yaralı görərsə,
Zimistan könlümə yar əli dəysə,
Rövşən tanımış yaz olarmola?

— Əmiqızı niyə ürəyimi parçalayırsan, bilirsən ki, onsuz da səndən əl çəkən deyiləm.

Qarı. — Yəhya bəy, bu qızın əri var, get özünə tay tap.

Gedirlər.

Dilqəm. - Necə? Əri var?

Ürəyini tutub. Məmməd gəlir.

Məmməd. - Ata, nolub sənə, Allah.

Dilqəm. - Oğul, anan bizi atıb, öyümüzə qayıtmaq istəmir.

Məmməd. - Niyə ata?

Dilqəm.. - Yadların sözünə uyubdur, bala.

Məmməd. - Ata, sazını ver, gedim ananı gətirim.

Dilqəm (*dirçəlir*). - Götür, oğlum, götür. Nə bacarırsan elə, tək ananı qaytar.

Məmməd. - Qaytararam, ata, arxayın ol.

Dilqəm. -

Qönçə idin pardaxlandın,

Elə qönçə qalaydın kaş.
Dönüb bir ağ göyərçinə,
Çiyinim üstə qonaydın kaş.

Günəş oldun yolum üstə,
Ay günüzlü, boyu bəstə.
Sən də olub mən həvəsdə

Sorağımı alaydın kaş.

Gül verərdim gülərdin sən,
Niyə üzün döndü birdən.
Səni canım bilirdim mən,
Mən də sənənin olaydım kaş.

Məmməd gözləyir. Telli xanım qarıyla sudan qayıdır.

Telli xanım (*sevinir, onu ağlayır qucaqlayır*). - Məmməd, oğlum.

Məmməd. — Ana, belə ki, ağlayırsan, ta niyə öyümüzə qayıtmırsan.

Telli xanım. — Oğlum mən sənnən. Yəhya bəynən xoş günlər keçirmişəm, səni gördüm o günlər yadıma düşdü, ağladım.

Məmməd. — Ana, onda mənə qulaq as (*"Dilqəmi" üstündə oxuyur*).

Başına döndüyüm, qurban olduğum,
Ana, qayıt, qayıtginən evimizə.
Yetim qoyub bizi evdən çıxıbsan.
Ana, qayıt, qayıtginən evimizə.

Telli xanım. - Başına döndüyüm, gülüzlü oğul,
O yerlərə bir də heç vaxt gəlmərəm.
Sən incisən də, mənəim bu sözlərimdən,
O yerlərə bir də heç vaxt gəlmərəm.

Məmməd. - Yada sal, ay ana, ötən günləri,
Sel kimi, su kimi ötən günləri,
Keçmişdə əriyib, bitən günləri...
Ana, qayıt, qayıtginən evimizə.

Telli xanım. - O günlərin hər birinə mən qurban.
Yaddan çıxmaz o xoş çağlar heç zaman.
Xatirimdə şirin izlər buraxan,
O yerlərə bir də heç vaxt gəlmərəm.

Məmməd. - Canımıza həsrətin od salıbdı,
Yuxumuzu gözümüzədən alıbdı,
Atamın gözləri yolda qalıbdı,
Ana, qayıt, qayıtginən evimizə.

Telli xanım. - Kövrək qəlbim bu həyatdan küsəndə,
Siz gəlırsiz xatirimə, küssəm də,
Atanı sevsəm də, səni sevsəm də.
O yerlərə bir də heç vaxt gəlmərəm.

Məmməd. — Ana, qayıt evimizə. Ya əlimi kəs, ya ətəyini.

Telli xanım. — Məmməd, Mən Yəhya bəyin öyünə qayıtmayacam. Mən Yəhya bəyi ürəkdən sevirəm, ancaq onnan yaşamaq, onun üzünü görmək istəmirəm.

Qarı (*Telli xanımı çəkir*). - Gəl bəri, gəl gedək, sən Allah.

Gedirlər. Məmməd ağlayır. Dilqəm qaça-qaça gəlir.

Dilqəm. — Noldu, oğlum (*Məmməd ağlayır*). Ürəyimi dağlama, bala, de görüm, Allah, nə cavab verdi?

Məmməd (diksindir). - Gəlmədi

Dilqəm. - Qasidi bizaval, ərzi-halımı,
Cəlahı canana dedin, nə dedi?
O məhcabə tellim, zülfü müsəlsəl,
Qaşları kamana dedin, nə dedi?

Məmməd. — Ərzin söylədim o mələk mənərə,
Danışmasın, belə əfsanə dedi.
Məndən olmaz ona yarı vəfadar,
Dolansa min çərxi-zəmanə dedi.

Dilqəm. — Əzəldən aşiqəm mən o dilbərə,
Qəddi Sənubərə, sədri mərmərə,
Ləbləri yaquta, ləli əhmərə,
O ləli bədəxşağa dedin, nə dedi?

Məmməd. — Bax belə buyurdu ol mələkzadə,
Əfsanə ömrünü verməsin bada,
Nahaq bali-pərin yandırar oda,
Nə aparır şamdan pərvana dedi.

Dilqəm. — Üz mürcəmi sallanıbdı bulağa
Hüsnü zinət verir qəsri-otağa
Cəlallı canana, o şəbçirağa,
Dilqəmi xaqana dedin, nə dedin.

Məmməd. — Buyurdu neçə sərdara, salara,
Qohumu, qardaşı çəkdirin dara,
Qolu bağlı, cismi həzar səd para,
Dilqəmi çəkdirin zindana dedi.

Dilqəm ağlayır.

Bulaq başı. Dilqəm çiyiniyə saz daşın üstündə oturub. Bir dəstə qız onun yanından suya gedir.

I qız . - Ay qardaş, sazından görürəm ki, aşiqsan. Bir şey oxu, qulaq asaq.

Dilqəm . - Qızlar, mənim sazım, sözümdürddən, xeyli yorulub. Neyniyirsiz qulaq asıb.

I qız. - Dərdin var, ay aşiq, de, biz də bilək.

III qız. - Adımı da aşiq qoyubsan, bu cür gözəl təbiətin qoynunda, gül-çiçəyin içində dərd çəkirsən.

IV qız (*astadan*). – Ayıbdı . Az gəl gedək.

Dilqəm. - Təbiət, gül-çiçək. Məyər gözəldi bunlar. Yox. Təbiətin də, gül çiçəyin də gözəlliyi, bu dünyanın da gözəlliyi Telli xanımdı. O gedib, hər şey itirib öz gözəlliyini, adıləşib mənimçün. Qulaq asın, qızlar.

(Telli xanımın adı gələndə qızlar pıçıldadır)

Sakinin qürbətədi, naşi “filankəs”
Bu gün gördüm ,canan , gözəl yerləri.
Halım pərişandı, könlüm şikəst,
Gəldi genə mana eşqin əsəri.

I qız. - Ay qızlar, tanıdınızımı, Yəhya bəydi bu aşiq.

II qız . - Yəhya bəy kimdi az?

I qız . - Az o Telli xanım aldadıb başını ey, bax o.

Bir yerdə olmasa gülü-gülüstan,
Fəraq eylər orda bülbül hər zaman,
Behiştə olmasa hüriyi qalman,
Əziz olmaz onun abi-kövsəri.

III qız . - A, Nazdı bəs görən Telli xanımın axırını noldu?

I qız . - Yəhya bəyin dostu Bağır bəyə ərə getdi. Amma deyirlər ondan da uşağı olmur. Bağır bəy də yazığın gününü qara əskiyə büküb.

IV qız . - Bağışla, ay aşiq, dərdini təzələdik.

Yeriyin ,a gününüz ağ olmasın sizin.

Dilqəm oxuyur. Qarı və Telli xanım gəlir. Dilqəmi görəndə hər ikisi dayanır. Qarı Telli xanıma çəkib aparmaq istəsə də Telli xanım getmir. Qarı acıqla gedir.

Telli xanım . - Əmioğlu.

Dilqəm(*Gördüyünə inanmırmış kimi*) . - Sənsən?

(*Dizi üstə yer düşür. Başını əlləri içinə alır*) Gəldin. Axır ki, gəldin. Bilirdim, bilirdim ki, gələcək. («Dilqəmi» çalınır. Dilqəm şer şəklində oxuyur.)

Bir yuxu görmüşdüm bihal çağımda,
Gördüm ki, yoluma daş tökür bəxtim.
Bir divar hörmüşdüm dümağ mərmərdən,
Lom salıb gördüm ki, hey sökür bəxtim.

Uzaqdan istəyir tuta əlimi,
Gözündə cəm edir kədəri, qəmi.
Köksündən vurulmuş pəhləvan kimi,
Gördüm ki, ümitsiz diz çökür bəxtim.

Ülviyəm, özümə yuva hördüm ki,
Bəxtimlə yaşayım axıra təkli.
Səbəbin bilmədim, amma gördüm ki,
Bir uşaq səsiylə hönkürür bəxtim.

Telli xanım . - O günlər mənim də tez-tez yadıma düşür. Yuxuda da səni ,Məmmədi görürəm, əmioğlu.
Dilqəm . - Niyə belə elədin, niyə belə elədin, axı, əmiqızı, niyə belə elədin (*"Dilqəmi" çalınır.*)

Bir qəm yüklü ürəyəm ki,
Aparammaz karvan məni.
Gördüyümü görmüşəm mən,
İnandırılmaz Quran məni.

Mənə tələ quran qursun,
Özlərini yoran yorsun.
Qoy nadanlar gəndə dursun,
Qanacaq qanan məni.

Oyaq bəxtim tez yatsa da,
Namərd olub unutsa da,
Mən Ülviyəm, kim atsa da,
Atmayacaq inam məni.

Üzün qara olsun, əmiqızı, qara (*hönkürür, az sonra ölür*)

Telli . - Dilqəm... Dilqəm... (*Qışqırır*) Dilqəm (onun da *ürəyi partlayıb ölür*).

Bu vaxt bir tərəfdən qarı ilə Bağır bəy, o biri tərəfdən isə Məmməd gəlir. Dilqəmlə Telli xanımın meyidini görəndə dayanır. Məmməd yavaş-yavaş onlara yaxınlaşır. "Dilqəmi" çalınır. Məmməd onların meyidi yanında diz çökür. Ağlayır. Sonra *Məmməd* (atasının sazını götürür atasını qucaqlayır. Şer şəklində deyir).

Baharıydım, qışam indi.
Ağla, dünya, sızla, dünya.
İnsanıydım daşıydım indi
Ağla, dünya, sızla, dünya.

***

Arzularım heçə döndü,
Şam tək yanıb, tez də söndü,
Atam, anam birdən öldü,
Ağla, dünya, sızla, dünya.

***

Üstümüzü fələk aldı,
Sizi məndən ayrı saldı.
Yazıq Məmməd yetim qaldı,
Ağla, dünya, sızla, dünya.

Aparıcı aşıq "Dilqəmi"ni sazda çalır və yana – yana oxuyur.

Qızılgül olmayadı.
Sarılb salmayadı.
Bir ayrılıq, bir ölüm.
Heç biri olmayadı.

MƏQALƏLƏR

ƏZİZ OXUCULAR

Azəri xalqının milli müstəqillik və demoktariya uğrunda apardığı mübarizə bu gün özünün tarixə qanla yazılacaq, əbədi həkk olunacaq günlərini yaşayır. Günü-gündən mövcud hərbi-polis rejiminin iç üzü açılıb tökülür, onun birdəfəlik dağılması üçün zəmin hazırlanır. O da aydın olur ki, azərilərin indi tam çıpaqlığı ilə görünən milli faciəsi on ilin, iyirmi ilin deyil, bir neçə əsrin bəhrəsidir.

Min il tarixi olan Azərbaycan milli ideologiyası, mifoloji təfəkkür prosesi hələ orta əsrlərdən, əsasən isə XIX əsrin II yarısından etibarən qərb və rus ideologiyasının assimilyasiya məqsədi daşıyan təsirinə məruz qalmağa başladı. Şərq aləminə, onun mənəvi dünyasına tamamilə (din, dil, sosial-siyasi, iqtisadi səviyyə dərsləri və s.) yad olan bu ideologiyanın Şimali Azərbaycanda kök atması, inkişaf etməsinin aşağıdakı mühüm səbəbləri vardır:

Birincisi, Şimali Azərbaycanın Rusiya müstəmləkəsi olması, yerli hökumətin "ruslaşdırma" siyasəti aparmasına böyük imkanlar verirdi.

İkincisi: XIX əsrin Azərbaycan maarifçilərinin qərbə və Rusiyaya olan həyat meyli ilə bağlı idi. Avropa təhsili görmüş bu ziyalılar hər cəhətdən geridə qalmış kor camaatın gözünü açmağa, az müddət içərisində milli mifoloji təfəkkür prosesində inqilab etməyə çalışırdılar. Bunun üçün Rusiya və Qərbi Avropa Şərqdən daha yaxşı nümunə idi. Odur ki, XIX əsrin sonunda təkcə Bakıda on rus - Azərbaycan məktəbi var idi. Həmin dövrdə Şuşada, Naxçıvanda, Şəkiddə, Şamaxıda, Gəncədə, Coratda və Göyçayın Bığır kəndlərində rus məktəbləri fəaliyyət göstərirdi. Üçüncüsü, azəri gənclərin yeniliyə fanatik ehtirasından ibarətdir.

Beləliklə, əsasən yuxarıda göstərilən səbəblər üzündən Azərbaycanın mənəvi mədəniyyətində, mifologiyasında bu "gəlmə", "bic" qol çox böyük sürətlə inkişaf etməyə başladı. Onun başında Moskva, Peterburq dururdusa, ayağında Tiflis, Qori, Bakı və başqa şəhərlər dayanırdı. Bu qolla "əcnəbi ideologiya" güclə xalqın beyninə yeridilir, yayılırdı və elə bu "bic" qolla da XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Rusiyada olduğu kimi Azərbaycanda da bolşevizm ideyaları yaranmağa başladı. Xeyli dərəcədə "rus şəhərinə" çevrilən Bakıda bolşevik təşkilatları (məs.: RSDFP Bakı Komitəsi "Hümmət" təşkilatı) fəaliyyət göstərməkdə idi. Bu təşkilatlar öz ətrafında işsizlik əlindən kənddən çıxıb şəhərə qaçan gəncləri, fəhlələri və bəzi ziyalıları birləşdirirdi. Əsas xalq kütlələri bu təşkilatlardan və onların ideyalarından uzaq idilər.

Bolşevizm ideyaları Azərbaycan milli ideolojisinin inkişafını xeyli dərəcədə sıxışdırsa da, milli mifoloji təfəkkür öz təbii axarı ilə sakitcə irəliləyirdi. O, bolşevizmə qarşı pis mövqedə deyildi. Bunun da iki səbəbi vardır: əvvəlcə, bolşeviklərin də ağaları yıxmaq, torpağı kəndliyə vermək vədləri və s. ikinci isə, ideologiyanın özünün yüksək səviyyədə olmaması, mübarizə aparmaq, qalib gəlmək iqtidarının yoxluğu idi. Lakin əsasən Türkiyə və şərq təhsili almış bir ovuc Azərbaycan ziyalısı daha qabağa gedərək, milli mifoloji tarixin "bic" ideologiyaya qarşı barışmaz mövqeyini ifadə etdilər. 1911-ci ildən yaranan "Azərbaycan Demokratik Musavat partiyası", "Türk fəroralistləri partiyası", 1917-ci ilin aprelində bu iki partiyanın birləşərək yaratdığı Türk Fəroralist Musavat Partiyasının fəaliyyəti dediklərimə sübutdur, parlaq misaldır. Bu siyasi cərəyan 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasında və fəaliyyətində yaxından iştirak edirdi. Lakin bu cərəyanın ümumxalq hərəkətinə çevrilə bilməməsi təbii ki, onun məğlubiyətinə gətirib çıxarmalı idi.

Beləliklə, milli şüurun aşağı olduğu tarixi şəraitdə əcnəbi-bolşevizm ideyaları Azərbaycanda qalib gəldi. Leninin Rusiyada "qırmızı terror" apardığı siyasəti eyni ilə Azərbaycanın rayon və kəndlərində, Şaumyan, daha sonralar isə XI Qızıl Ordunun rəhbəri Kirov, Mikoyan və Orconikidze kimi daşnak bəndələrinin əli ilə aparırdılar. On minlərlə azəri Lenin "qırmızı terroru"nun qurbanı oldu.

Sonrakı illərdə aparılan sovetləşmə, kütləvi kommunistləşdirmə və komsomollaşdırma prosesləri, kolxoz quruluşu, repressiyalar, "köçürmələr" və s. həmin Lenin siyasətinin məntiqi davamı idi. Azəri xalqı iradəli və iradəsiz, şüurlu və şüursuz şəkildə bolşevik təşkilatlarında birləşdirildi. Kənarında qalanlar ölümlə hədələnilirdilər. Göründüyü kimi, bolşevizm açıq-aşkar mənəvi genosid, ideoloji istismar yolunu tutmuşdu. Milli mədəniyyət, onun əlifbası acınacaqlı vəziyyətdə idi. Min illik tarixə malik olan milli təfəkkürün nəsibi pantürkizm, panislamizm damğası, sürgünlər, güllələr olmuşdu.

30-cu illərin sonu, 40-cı illərin əvvəllərində faşizm bütün dünyaya meydan oxumağa başladı. Təbii ki, onun əsas rəqibi antibəşəri siyasət yürütməkdə ancaq faşizmlə müqayisə oluna biləcək bolşevizm olmalı idi və belə də oldu. İkinci dünya müharibəsi bütün dünya sivilizasiyasının inkişafına, o cümlədən Azərbaycan tarixinin gedişinə öz "parlaq" təsirini göstərdi.

Müharibədən sonrakı illəri, xüsusən 70-ci və 80-ci illərin I yarısını indi "durğunluq" dövrü adlandırırlar. Ancaq əslində bu dövr "milli oyanış -- özünüdərkətmə" illəri idi.

Milli ideologiyada baş verən bu inqilabi inkişaf ilk dəfə ədəbiyyatda -- "altmışıncılar" deyilən nəslin fəaliyyətində təzahür etdi. Nəsrdə də, poeziyada da "kökə qayıdış" hiss olunmağa başlayırdı. Bu vəziyyət təkcə Azərbaycanda deyil, SSRİ-də yaşayan bütün qeyri-rus millətlərin yaşadığı torpaqlarda yetişmişdi. Ümumittifaq siyasi böhranı, inqilabi partlayışı gözlənilirdi ki, bu da indiki Rumıniya hadisələrinə bənzər bir çevriliş ola bilərdi. Lakin bu vaxt Qorbaçov hakimiyyət başına gəldi. O, öz "yenidənqurması", "aşkarlığı" ilə bu partlayışın qarşısını müvəqqəti olaraq aldı, bolşevizmə mələkə donu geyindirməyə çalışdı. Lakin bunun üstü tez açıldı və hamı "durğunluq" dövrünün "Qorbaçov bataqlığı" dövrü ilə əvəz olunduğunu dərk elədi.

Əziz oxucular! Bu günkü ümumxalq hərəkətimizin məqsədi bu "bataqlığı" yox eləməkdən, ən son nəticədə azad, bütöv Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurmaqdan ibarətdir. Artıq yuxarıda qeyd elədiyim "bic" və "gəlmə" ideologiyaya qarşı əsrin əvvəlində olduğu kimi bir ovuc ziyalı deyil, qərinələrdən keçib gəlmiş, özünün çox yüksək bir səviyyəyə çatmış milli ideologiya ilə silahlanan 40 milyonluq azəri xalqı dayanıb. Bu qüvvənin qarşısında çox çəkməz bütün "gəlmə"lər, "bic"lər məhv olar! Eşq söyləyək o qüvvəyə!

10.01.1990

PARTİYA BİZƏ LAZIMDIRMI?

Bu gün genişlənən əzəmətli ümumxalq hərəkatı ölkəni qaynar bir qazana çevirmişdir. Belə bir inqilabi proses xeyli dərəcədə Sovet İttifaqında yeganə siyasi idarə orqan olan Kommunist Partiyasına öz təsirini göstərir, onun sıralarında illər boyu yaranmış pərakəndəliyi üzə çıxarır və bu çıxarma da bunu dərinləşdirir. Son aylarda ölkənin bir sıra regionlarında, xüsusilə Pribaltika və Zaqafqaziya respublikalarında partiyaya qarşı açıq siyasi çıxışlar olmuş, partiya biletlərinin atılması, yandırılması və s. hallar baş vermişdir. Bu gün partiyaya inamsızlıq özünün ən kəskin bir səviyyəsindədir. Göründüyü kimi, tarix Sovet hakimiyyəti illərində ilk dəfə olaraq onun qarşısına belə bir sual qoyur: Partiya bizə lazımdır mı? XVII əsrdə İngiltərədə, XVIII əsrdə Fransada, XX əsrdə Rusiyada mövcud siyasi idarə formalarının iqtisadi-sosial quruluşun özünün doğrultmamasının, başqa sözlə, xalqa lazımsızlığı yeni ictimai - iqtisadi formaların başqa birisi ilə əvəz olunmasına gətirib çıxarsa, aydın olar ki, bu gün xalqın "partiya bizə lazımdır mı?" sualına verəcəyi cavabdan ölkənin gələcək taleyi həlledici dərəcədə asılıdır. Hələ 1848-ci ildə K. Marks və F. Engels "Kommunist Partiyasının manifesti" əsərində yazırdılar ki, "cəmiyyət (kapitalizm -- Ü. B.) getdikcə daha artıq dərəcədə bir-birinə qarşı duran iki böyük sinfə, burjuaziya ilə proletariata parçalanır". Cəsarətlə deyə bilərik ki, biz bu iki antoqonist sinfin yaranması və inkişafı prosesinin şahidləriyik. Zaman keçdikcə bu ziddiyyətlərin necə rəngdən-rəngə düşdüyünü, nəticə etibarilə dərinləşdiyini müşahidə edirik. Yuxarıdakı sitatı bir daha xatırlatmaq lazım gəlir. Lakin elə həmin müəlliflərin ideyalarına görə sosializmdə belə hadisə mümkün deyil. Elə isə nədir bu paradoksal vəziyyət? 70 ildə bizim yaşadığımız cəmiyyət başqa cəmiyyət imiş bəlkə?

20-40-cı illərdə sosializmin başgicəlləndirən, şirin vədlərinə, növbə-növ şüarlarına hamının inandığı bir vaxtda xalq əzildiyini, istismar olunduğunu görmürdü. On qat artıq bir həvəslə, ruh yüksəkliyi ilə işləyirdi. Buna görə də bu illərdə xalq təsərrüfatının bir sıra sahələrində (xüsusilə, ağır sənayedə) sıçrayışlı bir inkişaf baş verirdi. İki dünya müharibəsinin vurduğu ağır zərbələrə baxmayaraq, 1950-ci ildə xalq təsərrüfatının ümumi həcmi 1913-cü ildəkinə nisbətən on dəfələrlə artıq oldu. SSRİ iqtisadiyyatın bəzi sahələrində əldə olunmuş göstəricilərinə görə hətta ən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrini geridə qoydu, atom daxilindəki qüvvənin öyrənilib istehsalatda tətbiq edilməsi elm və texnika sahəsində əsl inqilabi çevriliş oldu. Lakin bu yüksək nailiyyətlərin ancaq sosializm cəmiyyətində mümkünliyünü sübut etməyə çalışan tarixçilər unudurdular ki, inkişafın sıçrayışlı xarakteri hər bir ictimai-iqtisadi formasiyanın ilk inkişaf mərhələsi üçün səciyyəvidir. Bu yeni cəmiyyətin köhnəyə nisbətən təbii üstünlüklərindən doğan bir nəticədir (kapitalizm feodalizmə, feodalizm quldarlığa, quldarlıq ibtidai-icma quruluşuna qalib gələndə məhz bir sıçrayışlı inkişaf baş vermişdir).

50-60-cı illərdən başlayaraq qabaqcıl fikirli adamlar, tərəqqipərvər xalq ziyalıları mövcud əzənlər sinfi ilə xalq (əzilənlər) arasındakı ziddiyyətləri görməyə, ikincinin birincilər tərəfindən istismarının mahiyyətini açıb göstərməyə cəhd etdilər. Bu cəmiyyətdə istismar, təbii ki, əvvəlki formasiyada olduğundan fərqlənməli idi. Bu, daha çox möhtəkirlik, rüşvətخورluq, bürokratizm, süründürməçilik, müftəخورluq və s. şəkildə həyata keçirilirdi. Mövcud cəmiyyətdə xalqın ideoloji istismarı amansız bir şəkildə aparılırdı. Stalinin "köçürmə" siyasəti, gənc nəslin tərbiyəsindəki laqeydlilik, yad ünsürlərin mədəniyyətimizdə kök atması və s. faktlar bu gün keçmişin, kökün unudulması, insanların manqurtlaşması kimi faciələrə gətirib çıxarmış, Məhsəti türklərinin fəlakətinə, Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar tökülən qanlara, mənəvi və fiziki iztirablara səbəb olmuşdur.

70-80-ci illərin I yarısını çox vaxt "durğunluq dövrü" deyər səciyyələndirirlər. Lakin mənə elə gəlir ki, xalqın ideologiyasında ən böyük çevriliş məhz bu illərdə baş vermişdir. Xalq öz haqqını başa düşməyə, istismar olduğunu, aldandığını anlamağa başlamışdı. Məhz bu mənəvi çevriliş hazırkı xalq mübarizəsinin ideoloji stimulu təşkil edir.

Mən yenə marksizm-leninizm ideologiyası banilərini əsərlərinə müraciət edirəm. Bu ideologiya öyrədir ki, sosializm, -- guya ki, -- antoqonist sinflərin olmadığını, hakimiyyətin, bütün idarəetmə orqanlarının, o cümlədən partiyanın xalqa məxsus olduğu bir cəmiyyətdir. Göründüyü kimi paradoksal bir nəticəyə gəlib çıxırıq. İndiyəcən yaşadığımız cəmiyyətin hansı cəmiyyət olması, bizə rəhbərlik edən partiyanın hansı partiya olması sualı yaranır.

Bu anı mən Paris Kommunasının fəaliyyəti ilə əlaqəli şəkildə izah etmək istəyirəm. 48 bölmədən ibarət olan bu siyasi təşkilat 72 gün hakimiyyətdə oldu. Lakin bir sıra daxili (kommuna daxilində müxtəlif fraksiyaların (yakobinçilər, prudonçular və s.) yaranması, fəhlə-kəndli ittifaqının olmaması və s.) və bir sıra xarici (alman qoşunları və versalçılara qarşı müdafiə taktikası seçmələri) səbəblərə görə məğlub oldular. 40 minə yaxın kommunar istintaqsız güllələndi.

Tamamilə buna bənzər hadisə ölkəmizdə 20-30-cu illərdə baş verdi. Neçə milyon sovet "kommunarı"nı, amansız Stalin repressiyası məhv elədi. Araşdırsaq, burada da çox əsaslı səbəblərin olduğunu görürük, (partiyadaxili yekdilliyin olmaması, müxtəlif fraksiyaçılıq), sol kommunistlər, trotskiçilər və s. Beləliklə, təbii bir nəticə yaranır ki,

dünya tarixində ilk dəfə proletariat 1871-ci ildə Parisdə hakimiyyət başına gəlmiş, 72 gündən sonra devrilmiş, ikinci dəfə isə 1917 - 1920-ci illərdə bizim ölkədə qalib gəlmiş, Leninin ölümündən sonra o da devrilmişdir.

Bu 70 ildə xalqımızın yaşadığı cəmiyyətə ad verməyə mən çətinlik çəkirəm. Hər halda o nə kapitalizm idi, nə də sosializm.

Dekabr,1989

DAYAQ DƏSTƏSİ

AXC-nin institutumuzdakı dayaq dəstəsi tədris ilinin əvvəllərində yaranıb. Onun yaranmasında ilk təşəbbüskarlığı müəllimlərimiz göstərsə də, hazırda əsas hərəkətverici qüvvə tələbələrdən ibarətdir. Bu da hər şeydən əvvəl respublika tələbələrinin ümumxalq hərəkətində ən döyüşkən iştirakçı, ən mütəşəkkil və yenilikçi qüvvə kimi yetişməsi, onlarda yüksək ictimai-siyasi dünyagörüşün, hadisələrə fəal müdaxilə etmə bacarığının formalaşması faktorları ilə şərtlənir. Bu gün dayaq dəstəsi özünü ictimai bir təşkilat kimi təsdiq etmiş, institut kollektivinin ən qeyrətli hissəsini öz ətrafında birləşdirmişdir. Təəssüflə qeyd etməliyəm ki, təşkilat ətrafında gəzən dedi-qodular, söz-söhbətlər başdan aşır. Bunları heç olmasa qismən azaltmaq, habelə təşkilatın məqsəd və vəzifələrini qısaca şərh etməyi idarə heyətinin üzvü kimi özümə borc bilirəm.

AXC-nin Məramnamə və Nizamnaməsində göstərilən ümumi vəzifələr hər bir dayaq dəstəsinin də bilavasitə vəzifəsidir. AXC-nin təşkil etdiyi ümumi tədbirlərdə institut kollektivinin fəal iştirakını təmin etmək dayaq dəstəsinin öhdəsinə düşür. O, buna kiminsə maneçilik törətməsinə "xalq zorla parçalamaq, buxovlamaq" kimi siyasi qiymət verir. Lakin təşkilatımızı institut rəhbərliyinə, onsuz iş görmək qabiliyyətindən məhrum olmuş ictimai təşkilatlara qarşı oppozisiya mövqeyi tutmaqda, kadr dəyişiklikləri etmək məqsədini güdməkdə günahlandırmaq Xalq Cəbhəsini təhqir etmək olardı. Çünki Xalq Cəbhəsi şəxsiyyət və şəxsi mənafə uğrunda mübarizə aparmır. Həm də Xalq Cəbhəsinin institutumuzdakı dayaq dəstəsini qarşıda duran problemlərin ictimai zəmindən, məsələn, xalq və tələbə hərəkətinə düzgün qiymət verilməsindən, ona mane olmaq, parçalamaq cəhdlərindən, institut ictimai təşkilatlarının fəaliyyətsizliyindən, tədris prosesinin hələ də inzibati-amirlik sistemi təsirindən çıxıbilməməsindən, tədris proqramına diqqətin xeyli dərəcədə səthiləşdiyindən və s. doğduğunu həmişə nəzərdə saxlamaq lazımdır.

Bu ziddiyyətləri aradan qaldırmağın yeganə yolu kimi Xalq Cəbhəsi və onun institutumuzdakı dayaq dəstəsi demokratik yolu qəbul edir. Deməli, təşkilatımız hər hansı bir məsələnin ancaq institut kollektivinin ümumi marağına və tələbatına uyğun həyata keçirilməsinin tərəfdarıdır.

Dayaq dəstəsinin institut daxilindəki fəaliyyətinə gəldikdə bu, əvvələn, institut ictimai təşkilatlarının fəaliyyəti və tədris prosesi üzərində ümumkollektiv nəzarətini təmin etməkdən ibarətdir. Dayaq dəstəsi partiya, komsomol, yaxud həmkarlar təşkilatlarına alternativ təşkilat olmayıb, onların üzərində müəllim və tələbə gözüdür.

Lakin bəzi bədxahlar bu təşkilatların alternativ, hətta antoqonist olduğunu bəyan edir, Xalq Cəbhəsini "siyasi şüarlar irəli sürməkdə" günahlandırır və bununla da əslində xalqın ictimai-siyasi səviyyəsinin nə dərəcədə yüksəldiyini görə bilməyən bu adamlar öz "ümidgahı" olan "partiya vicdanını" milli qeyrətə qarşı qoymuş olurlar. Dayaq dəstəsi idarə heyətinin fikrincə siyasi vicdan milli qeyrətdən doğa bilər, əks halda, o mövcud deyil.

Dayaq dəstəsinin ən mühüm vəzifələrindən biri institut kollektivini saf əqidə, ali məslək ətrafında sıx birləşdirməkdən ibarətdir. Bu gün institutumuzda fəal, ağıllı, hər şeyə milli qeyrət və milli varlıq mövqeyindən yanaşan tələbə və müəllimlərlə yanaşı, öz simasını itirmiş, ətraf aləmlə heç bir ideoloji əlaqədə olmaq istəməyən, öz intim duyğuları, şəxsi mənafəçilik hissləri ilə yaşayan, bir sözlə, manqurtlaşmış simalar da az deyil. İdarə heyəti dilənçi kökündə yaşayan, mənəviyyatları istismar olunan xalqın ali təhsil ocaqlarının birinə belə tələbələrin "düşməsinə" çox təəssüflənsə də, təbii hal kimi qəbul edir...

Bir daha institutun kollektivini daxilən müstəqilləşməyə, azadiləşməyə, vahid qüvvədə -- Azərbaycan xalq hərəkətində birləşməyə çağırırıq. Bunlarsız qələbə barədə düşünmək, yuxudan başqa bir şey deyil.

Dekabr, 1989

Ş A A T İ – n i n P R O Q R A M v ə N İ Z A M N A M Ə S İ

3.5. Üzvlərin hüquqları :

- ATİ-nin seçkili orqanlarına seçmək və seçilmək.
- ATİ-nin seçkili orqanları qarşısında hər hansı məsələ qaldırmaq.
- İttifaqın fəaliyyəti haqqında tam məlumat almaq.
- İttifaqın tərkibindən çıxmaq.
- İttifaqın xidmətilərinin birinci növbədə isimdar etmək.

3.6. Üzvlərin vəzifələri :

- ATİ-nin vəzifələrinin həyata keçirilməsində fəal iştirak etmək.
- Seçkili orqanların iradlarını yerinə yetirmək, onların qərarları ilə keçirilən tədbirlərdə iştirak etmək.

3.7. ATİ siyasi təşkilat olduğundan digər siyasi təşkilatların üzvləri ona qoşula bilməz.

4. Təşkilatın quruluşu:

4.1. ATM-nin təşkilatı əsasını ali məktəb və ya texnikumun, yaxud da onun fakültələrinin tələbə dayaq dəstəsi təşkil edir. Dayaq dəstəsinin azı yeddi üzvündən ibarət ilk təşkilatı yaradıla bilər.

4.2. ATİ-nin dayaq dəstələri onun mərkəzi seçkili orqanlarından asılı olmayan, öz fəaliyyət proqramına malik olan, bu və ya digər qərarın (mövcud olduqları institut və texnikumun səviyyəsində) çıxarılmasında və həyata keçirilməsində müstəqil olan təşkilatdır. Onların bir-biri ilə, habelə mərkəzi seçkili orqanlarla əlaqəsi demokratik prinsiplər üzərində qurulmuşdur.

4.3. Mövcud şəraitlə əlaqədar olaraq institutda fəaliyyət göstərən AXC dayaq dəstələri ATİ-nin Proqram və Nizamnaməsini qəbul edərsə, onlar ATİ-nin təşkilatı əsası hesab edilə bilər. Lakin müəyyən tarixi şəraitdə bunların ayrılması zərurəti meydana çıxa bilər.

4.4. İttifaqın ali orqanı ildə iki dəfə çağırılan konfransdır. İttifaq üzvlərinin və ya Mərkəzi Əlaqələndirmə Heyəti (MƏH) üzvlərinin 2/3-nin tələbi ilə fəvqəladə konfrans çağırıla bilər.

4.5. Konfrans:

- Proqram və Nizamnaməni dəyişir və təsdiq edir
- Mərkəzi Əlaqələndirmə Heyətini, Təftiş Komissiyasını, Redaksiya Heyətini seçir
- Gizli səsvermə yolu ilə ATİ-nin sədrini seçir
- İttifaqın səlahiyyətinə aid sair məsələləri həll edir.

4.6. MƏH konfranslararası dövrdə İttifaqın işinə ümumi rəhbərliyi həyata keçirmək üçün konfrans tərəfindən birilliyə seçilir. MƏH üzvləri İttifaqın fəaliyyətinə zidd hərəkətlər etdikdə, bunların səlahiyyəti vaxtından qabaq dayandırıla bilər.

4.7. MƏH iclaslarını ayda 2 dəfədən az olmayaraq keçirir. O:

- İttifaqın fəaliyyət Proqramını işləyib hazırlayır. ATİ-nin konfransına təqdim edir.
- ATİ-nin gündəlik fəaliyyətini həyata keçirmək üçün sərəncamverici orqan olan idarə heyəti seçir.
- İdarə heyətinin hesabını dinləyir.
- Konkret məsələlərlə bağlı işçi qruplar, komissiyalar təşkilat büroları yaradır.
- İttifaqın səlahiyyətinə aid olan bütün cari məsələləri həll edir.
- İttifaqın adından qərarlar çıxarır.

4.8. İdarə heyətinin tərkibi MƏH üzvləri tərəfindən müəyyənləşdirilir.

4.9. ATİ-nin sədri, təftiş komissiyasının üzvləri, redaksiya heyətinin üzvləri idarə heyətinə daxil olmur.

4.10. ATİ-nin sədri İttifaqın səlahiyyətli nümayəndəsi hesab olunur, konfrans tərəfindən birilliyə seçilir.

4.11. ATİ-nin sədri:

- idarə heyətinin MƏH üzvlərinin çıxardığı qərarları təsdiq edir.
- müxtəlif səpkili orqanların fəaliyyətinin demokratik və əlaqəli şəkildə aparılmasına cavabdehdir.
- ittifaq adından danışmaq səlahiyyətinə malikdir.

Sədr öz işləri barədə MƏH-nin bütün iclaslarında hesabat verməyə borcludur.

4.12. Təftiş komissiyası 5 nəfərdən ibarət tərkibdə, ATİ-nin bütün fəaliyyətinin adi Proqram və Nizamnaməsinə uyğun aparılmasına nəzarət edir.

4.13. Təştif komissiyası yalnız konfransa hesabat verir.

V. ATİ-nin hüquqi vəziyyəti :

5.1. İttifaq öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün:

- dünyanın bütün mütərəqqi ictimai təşkilatları ilə işgüzar əlaqə yaratmaq.

- dünya tələbə hərəkatının fəal iştirakçısı olmaq.
- müxtəlif konfranslarda, sərgilərdə, simpoziumlarda Şimali Azərbaycan tələbələrinin adından iştirak etmək.
- mühazirə fəaliyyətini həyata keçirmək.
- ictimai-siyasi həyatın mühüm məsələləri ilə bağlı yaradılan təsisatların işində iştirak etmək.
- Sovetlərə seçkilər keçirilməsində fəal iştirak etmək, layiqli tələbələrin deputat seçilməsi üçün şərait yaratmaq.
- Kompaniya, nümayiş, komissiyalar, piketlər təşkili və keçirilməsi.
- müxtəlif bülletenlər və s. buraxmaq.
- həftəlik qəzet nəşr etmək hüquqlarına malikdir.

5.2. İttifaqın pul fondu üzvlük haqlarının toplanması, müxtəlif qəzet və bülletenlərin, emblem və nişanların satılması ilə toplanır.

5.3. İttifaqın pul fondu:

- maddi şəraiti çətin olan tələbələrə;
- müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi;
- mətbuat işinə;
- təbii fəlakətə düşər olmuş xalqlara yardım göstərilməsi və s. məsələlər sərf oluna bilər.

5.4. ATİ Proqram və Nizamnamənin bəyəndiyi digər ictimai və ictimai - siyasi təşkilatlarla birləşə bilər. Bu zaman o öz təşkilati quruluşunu itirmir.

5.5. İttifaqın ləğvi qaydası mövcud qanunvericiliklə müəyyən olunur.

Ənənələr yaşayır

Tərcüməçi mütəxəssislərin hazırlanması sahəsində institutumuz böyük tarixi ənənələrə malikdir. Bu gün "Bilik" qəzetinin səhifələrində M. Əhmədov, X. Novruzov, C. Feyziyev, A. Hacıyeva və başqalarının imzaları, onların uğurlu tərcümələri və şəxsi yaradıcılıq nümunələri ilə rastlaşdıqca buna da inanırıq ki, həmin ənənələr indi də yaşayır, inkişaf edir, genişlənir.

Məhəbbət Əhmədovun imzası oxuculara yaxşı tanışdır. Fransız dili fakültəsinin IV kursunda oxuyan bu gənc bir neçə ildir ki, şerləri və tərcümələri ilə "Bilik" qəzetinin səhifələrində görünmüş və hazırda qəzet oxucularının sevimlisinə çevrilmişdir.

Məhəbbətin şerlərini də, tərcümələrini də bir cəhət birləşdirir: istedad. Yəni Məhəbbət fransız ədəbiyyatından nümunələr tərcümə edəndə də özünün ən kövrək, gizli duyğularını poetik misralara çevirəndə də bütün xırda hissələrdən yuxarıda durur, ancaq və ancaq istedadına arxalanır.

Dost-aşna arasında,
Ağaclar daldasında,
Sümbüllər sırasında,
Qarşımda səni gördüm.

Səfərdə yolum üstə,
Evimdə qolum üstə,
Çaylar aşıb-daşanda,
Kədərlər çulğaşanda,
Qarşımda səni gördüm.

("Əbədi sürət").

Pol Elüar.

Aksiomadır ki, tərcümədə, əsər yazılan dilin poetik xarakteri və qanun-qaydaları, daxili dəyərlilikləri, bu dilin daşıyıcılarının tarixi nəfəsi duyulmaqla bərabər, tərcümə olunan dilin poeziyası, melodik çalarları, milli ruhu da ehtiva olunmalıdır. Yuxarıdakı nümunədə biz bu fikrin müəyyən səviyyədə təsdiqi ilə rastlaşırıq. Belə ki, ilk oxunuş-daca şerdə Azərbaycan qoşmasından, gəraylısından gələn axıcılıq, dil sadəliyi diqqətimizi cəlb edir.

Ancaq bir məsələ də var. Axı, istedadın olması istedad sahibinin fəaliyyəti, işi, istiqaməti haqqında heç nə demir. Buna görə də M. Əhmədovun şerləri və tərcümələri haqqında söhbətimi bu mövzuya yönəltmək istəyirəm.

Məhəbbət nə haqqında yazır? Şəxsi müşahidəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, onun yazılarının mövzu baxımından iki qismə ayırmaq olar. Birinci qismə, həm də çoxluq təşkil edən qismə, "sevgi, nakam sevgi, uğursuz tale" mövzusunda yazılmış şerlər və tərcümələr daxildir. Məhəbbətin oxuculara tanış olan "Qayıt dedim", "Qəfil görüş" şerləri və demək olar ki, əksər tərcümələri bu qəbildəndir. Qeyd eləmək istəyirəm ki, Məhəbbətin bu mövzuya aludə olması müsbət hal sayıla bilməz. Çünki bu mövzu Məhəbbətin şerlərinə fikir-mövzu məhdudluğu gətirməklə, habelə kimisə, hansı şeri yamsılamağa, təqlidə gətirib çıxarmaqla bərabər, Məhəbbətin özünə dövrün nəbzini tutmaqda və nəticədə yenilikçi şair kimi yetişməkdə (bu arzu ilə yaşamayan gənc şairin gələcək uğurlarına inanmıram!) maneçilik törədə bilər.

Bu səpgili şerlərində Məhəbbət nə isə təzə bir söz deməyə can atsa da, əksər halda bu cəhdlər uğursuz nəticələr verib. "Qayıt dedim" şerində isə fikir dağınıqlığı, məntiqsizlik nəinki ayrı-ayrı bəndlər, hətta ayrı-ayrı beytlər, misralar arasında da hiss olunur.

Dedim aşiq, bir bayatı gəl deyim,
Qayıt dedim, qayıtmadı (?)
Gedənimə (?) əl eyelədim gəl deyim,
Qayıt dedim, qayıtmadı (?)

Şer, xüsusilə 3-5 bəndli bir şer mütləq oxucunu konkret bir obraz, detal ətrafında düşünməyə məcbur etməlidir. Yəni şer (yəni qeyd edirəm ki, xüsusilə kiçik həcmdə yazılan şer) oxucunun fikrini müxtəlif istiqamətlərə bölüb dağıtmamalı, əksinə konkretliyə yönəltməlidir. Bizcə, şairin oxucuya aşılamaq istədiyi hər hansı qlobal fikir, ümumi olan bir ideya bu konkretlik prizmasında daha güclü əks oluna bilər.

M. Əhmədovun bu qismə daxil olan tərcümələri barədə nə demək olar? Bircə onu qeyd eləmək istərdim ki, Beynəlxalq Lenin mükafatı laureatı, ictimai-siyasi şerlər müəllifi kimi tanınan Pol Elüarı, yaxıd Pol Veqeri (və ya bir başqasını) fransız dilini çox gözəl bilən M. Əhmədovun tərcümələrində biz hələlik intim sevgi duyğularını tərənnüm edən şair kimi tanıyırdıq.

Məhəbbət Əhmədovun azlıq təşkil edən ikinci qismə daxil olan şeirləri dilə, torpağa, təbiətə, əməyə və s. həsr edilmiş şeirlərdir. Məhəbbətin bu şeirlərini mən daha uğurlu hesab edirəm. Çünki, Məhəbbətin əsl poetik ustalığı, təkrarçılıqdan qaçmaq cəhdi bu şeirlərdə daha qabarıq şəkildə özünü göstərir.

Lalələr yanağında qan gilə,
Bülbül oldum, haçan qondum mən gülə...
Dan yerindən Günəş doğa, dan gülə,
Göz qamaşa, di sən bax ki, baxasan.

Gözəl deyilib! İstər-istəməz oxucuda səmimi duyğular baş qaldırır, insan silkinir, bir anlığa olsa da, hər şeyi, qəlbindəki kin-küdurəti, pisliliyi unudur, təmiz, saf bir dünyaya düşür. Burada söz, səs oynatmaları, alliterasiyalar, metaforalar şərə xüsusi bir gözəllik verir...

Mən yenə söhbətimin əvvəlinə qayıdıram və demək istəyirəm ki, Məhəbbət kimi istedadlı gənclər institumuzda az deyil və onların hər birinin ağsaqqal məsləhətinə birgə fikir mübadiləsi aparmağa, müzakirələr keçirməyə böyük ehtiyacları var. Elə buna görə də institutda "Ədəbiyyat dərniyi"nin yaradılması nəinki bu tələbləri ödəyər, hətta həmin gənclərin dəyərli yazılarını respublika mətbuatına çıxması, onların respublika və Ümumittifaq ədəbi gəncliyinə qaynayıb-qarışması işini xeyli asanlaşdırır.

1988, Bakı

ƏN ÇOX SEVDİYİM ƏDƏBİ QƏHRƏMAN

Bədii ədəbiyyat ən qədim zamanlardan həyatın güzgüsü, onun bədii inikası olub. Lakin ədəbiyyat həyatı hadisələri əks etməklə bərabər, ona öz münasibətini bildirmək, ona təsir etmək qüvvəsinə də malikdir.

Əslində bədii ədəbiyyat bilavasitə həyata, cəmiyyətə deyil, həyatın, cəmiyyətin yaradıcısı və hərəkətverici qüvvəsi olan insanlara təsir etməyi bacarır. Ədəbiyyatımız yeni dünyanın yaranmasını əks etdirməklə bərabər, onun təşəkkülündə fəal iştirak etmiş, bu dünyanın adamını - öz ölkəsinin vətənpərvəri, əsl beynəlmiləlçi olan adamı yetişdirmişdir.

Şübhəsiz, oxuduğum hər bir əsərin müəyyən dərəcədə mənim dünyagörüşümə, mənəvi inkişafıma təsiri olub, bunların içərisində mənim sevdiyim əsərlər az deyil. R. Covanyonun "Spartak", J. Vernin "Səksən min kilometr su altında", V. Skottun "Kventin Dorvard", N. Ostorvskinin "Polad necə bərkidi", C. Cabbarlının "Almaz", S. Rəhimovun "Mehman", R. Həmzətovun "Mənim Dağıstanım" əsərləri xüsusi sevdiyim, dönə-dönə oxuduğum əsərlərdir. Spartak, Kventin Dorvard, Pavel Korçakin, Mehman surətləri mənim həmişə sevdiyim, xatırladığım obrazlar olub. Lakin bir obraz var ki, o, nəinki, mənim ən çox sevdiyim, həm də daimi oxumağa çalışdığım ədəbi qəhrəmanımdır: ingilis yazıçısı Etel Lilian Voyniçin "Ovod" əsərindəki Ovod obrazı.

Əsər 1897-ci ildə yazılıb. Əhatə etdiyi hadisələr baxımından isə, o, XIX əsrin 30-40-cı illərinə gedib çatır. Lakin Ovod bizim bu günümüz, gələcəyimizdir.

Ovodun hansı keyfiyyətlərinə görə seçirəm? Ovod - mozaika deməkdir. Artur doğrudan da ovod kimi cəmiyyətin bütün çirkinliklərini, bu cəmiyyətin çirkin nümayəndələrini zəhərli tikanı - dili ilə sancır, qul kimi inləyən xalqın, müstəmləkəyə çevrilən İtaliyanın qisasını almağa çalışırdı.

Ovod bir jurnalist kimi son dərəcə mahirdir. O, real həyatı hadisələrdən və faktlardan çox dəqiq nəticələr çıxarmağı bacarırdı. Pamfletləri həm bədii, həm də siyasi baxımdan əsl sənət nümunəsi kimi diqqəti cəlb edirdi. Ovod öz jurnalistlik fəaliyyətində obyektiv mövqe tuturdu. O, İtaliyanı istismar edən avstriyalıları ifşa etməklə bərabər, öz doğma atası, sevimli Montanellini də xalq düşməni adlandırır, tənqid edirdi. Ovodun Montanelli haqqında yazdığı pamfletlər çox amansız, qəddar xarakter daşıyırdı. Bunlara görə o, daxili əzablar, ruhi sarsıntılar keçirsə də, yolundan dönmür. Həyatını sonacan "İtaliyaya fəda edir, köləlikdən və dilənçilikdən xilas etməyə, avstriyalıları qovmağa... azad respublika yaratmağa" həsr edir.

Ovod həm də həssas, son dərəcə qayğıkeş bir yoldaşdır. O, bütün dostlarını bir baxışdan başa düşür, qayğısını onlardan əsiggəmir. Ovod sonuncu dəfə məhz bu keyfiyyətinə görə həsb olunur: o, yoldaşlarını xilas etmək üçün özünü düşməyə təslim edir.

Ovodu bizə sevdiren məhz yuxarıda qeyd etdiyim keyfiyyətlərdir: onun Vətənə, xalqa bağlılığı, həssaslığı və qayğıkeşliyi, tutduğu yolda dönməzliyi və əyilməzliyi... Bu keyfiyyətlər müasir gəncliyə hava və su kimi gərəkdir. E. L. Voyniçin "Ovod" əsəri bu baxımdan öz iç dünyamızla səsleşir və qiymətli əsərlər sırasında durur.

1.Orta məktəb buraxılış imtahanında yazdığı inşa yazısı

MƏKTUBLAR

SALAM, ALMAZ!

Birinci məktubumu Şəkibə sənə verib. Cavab gəlmədiyindən aydın olur ki, sadəcə yazmaq istəmirsən. Görünür birinci məktubumda mənim keçirdiyim hissləri başa düşməyibsən, gözücü bircə dəfə oxuyub atıbsan zibil yeşiyinə. Əlbəttə, indi fikirləşirəm ki, gərək mən o cür də gözləyəydim. Ancaq nəyə görə səndən başqa münasibət gözləyirdim. Səndən inciməmişəm. Məqsədim elə əvvəlki əhval-ruhdə, dünya durduqca sənə məktub yazmaqdır.

Onu deyim ki, bu saat ədəbiyyatla, ümumiyyətlə, məşğul olmuram, sadəcə olaraq vaxt yoxdur, hazırda imtahanlara hazırlaşırıq, bir həftədən sonra (24 oktyabr) başlayır. Ümid edirəm ki, hissələrə gedəndən sonra vaxt tapacağam -- kitab oxumağa, yazmağa. Ancaq əvvəlki məktubumdan bilirsən ki, bu dörd ayı boş-boşuna keçirməmişəm, qiymətli kitablar oxumuşam... yazmışam.

Bu saat yaxşı bir müsahibə ehtiyac duyuram. Əvvəlki məktubumda da sənə bu dialoqa dəvət etmişdim...

Almaz, cavab yaz, insaf elə, qurban olum sənə, cavab yaz, yaz görüm, işlərin necədir, sənənin işin barədə hələ də məlumatım dumanlıdır, yazılarının qəzetdə çıxırmı? Çıxırsa kəs, mənə də göndər. Ümumiyyətlə, yaz görüm təzə nə romanlar, povestlər, şer və s. çıxıb. Nə kimi ədəbi hadisələr var? Azdramada nə göstərilir?

Almaz, hər məktubunda "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetindən maraqlı yazı olan (mənim marağıma bələdsən) səhifə kəs göndər. Buraya gələndən öz dilimizdə heç nə oxumuram, təsəvvür edə bilməzsən, bu necə əzablı şeydir. Almaz, mənim vəziyyətim barədə yaqın ki, məlumatın var. Şəkibəyə yazdığım məktublardan. Özgə bir şey əlavə edə bilmərəm. Bir də deyirəm, mütləq cavab yaz.

Sağlıqla qal. Məndən bütün dostlarına (köhnə və təzə), qohumlara, ürəyin istəyənlərə salamlar de. Hələlik. Təzə adresimi bilən kimi cavab yaz.

Sağ ol.

Sənin Ülvə dostun.

ƏZİZ ALMAZ, SALAM!

Salamdan sonra özümün qaynar əsgər ehtiramımı və səmimiyyətimi sənə çatdırmaq, mənə qarşı həmişə diqqətli qaldığın üçün dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Göndərdiyin qəzetlər məni xeyli sevindirdi, elə həmin gecə oxuyub başa çıxdım. Aydın məsələdir ki, birinci sənin A.Xələfovla müsahibəni oxudum. Mən qəzetlərdə müsahibələrin necə təşkil edildiyini bilmirəm, daha doğrusu, verilən cavabların sinxron üsulla qəzetlərə köçürüldüyünü, yoxsa bu cavabların da məqalə (suallar) müəllifi tərəfindən hazırlanmasını, redaktə edildiyini ayırd edə bilmirəm. Ancaq onu deyə bilərəm ki, sualların qoyuluşu, əhatə dairəsi, verilən cavabların elmi əsaslılığı məni razı saldı. Savadlı məqalədir. Məncə, bu yazıya görə səni təbrik etməyə dəyər. Məni hər şeylə tez razılaşmaqda, mühakiməsizlikdə günahlandırma, çünki kitabxanaçılıq mənim ən az bildiyim sahələrdəndir, bu sahənin problemlərini də demək olar ki, bilmirəm. Ancaq mənə elə gəlir ki, sən müsahibəni bir qədər konkret, vahid bir məqsədə mövcud həlletmə bucaqlarından yanaşma şəklində də qura bilərdin. Sənin verdiyin suallar arasında əlaqə görünür. Ancaq ümumiləşdirmə zəifdir. Birinci sualına verilən cavabdan aydın olur ki, kitabxanaçılığın inkişafında ilk mərhələ onun maddi-texniki bazasını möhkəmlətməkdir. Sonrakı suallardan isə belə başa düşülür kitabxanaçı kadrların hazırlanmasını və bölüşdürməsini yaxşılaşdırmaq, xüsusi nəşriyyat yaratmaq, kitabxana işçilərinin xüsusi konfransını keçirmək lazımdır. Məncə, verilən cavabların təxminən bu şəkildə ümumiləşdirilməsi, konkret tələblərin irəli sürülüb, bunları yerinə yetirəcək idarə, müəssisələrin də konkretləşdirilməsi, bu idarə-müəssisələri bilavasitə oxucular qarşısında məsuliyyət daşımağı məcbur edilməsi lazım idi. Çünki problemlərdən açıq-aşkar, heç kimdən qorxmadan danışmaq indi qoçaqlıq hesab olunmur.

Elə həmin qəzetdə AzYİ-nin iclasının materiallarını oxudum. Mən Ə.Əylislinin S.Baruzdin ilə məktublaşmasını çoxdan oxumuşam və Azərbaycanca buna mütləq əks reaksiya baş verəcəyini də gözləyirdim. Mən Ə.Əylisliyə haqq qazandırmıram. Və onun bu hərəkətini öz şəxsi hisslərinə, şəxsiyyətinə qarşılan adamın ehtiyatsızlığı kimi qiymətləndirirəm. Ancaq qəzetdə göstərilən dəlillərlə də razılaşmıram. Məsələn, Ə.Əylislinin uşaqlıqdan özgə xalqlara olan münasibəti mənə çox tanış və doğma olan hissdır. Eləcə də onun "tənhalıği".

Almaz, məndən şəxsi tələb edərsən, maraqlı ədəbi söhbətlər tələb edərsən. Bu saat, vallah, ömrümün ən durğun dövrünü yaşayıram, özünüdərkətmədə dönüş dövrünü ("perelom"). Bəzən ilhamlananda da qələmədən uzaq qaçıram.

Dünən evdən pasılka, kitab bağlaması aldım. Dərslərlə bərabər, "Gənclik" jurnalının I, II nömrələrini də, bəzi qəzetlər də göndərmişdilər. Almaz, inkişafdan çox geri qalırım. Keçmiş biliklərin yada salınması, alınan informasiyalar Azərbaycan dilində praktiki cəhətdən mümkün deyil, rus dilində isə əlavə bir mərhələdən -- tərcümə mərhələsindən keçməli olur. Lap kütləşmişəm. Məncə, konkret bir yol seçmək vaxtı çoxdan çatıb... Bax, yenə hər şey dağıldı, qarışdı bir-birinə. Yaxşısı budur ki, gələn məktuba qədər sağollaşaq. İmkanın olsa ərəb dilində qəzet göndər (göndərdiyini çoxdan oxuyub qurtarmışam). Bir də bacarsan mənə bu əlifba ilə məktub yaz. Hüsniyyət qaydada yazma bilmirəm, çap hərfləri ilə yazıram. Məndən bütün qohum-tanıslara salamlar çatdır! Elmi işin nə yerdədir? Nə vaxt müdafiə edərsən?

Almaz, elə indicə sənin ərəb dilində göndərdiyin qəzetləri aldım, oxuyandan sonra sənə bir məktub da yazacam. Sağ ol.

Ímza: ÜLVÍ B.

ŞƏKİBƏ BİBİ, SALAM!

Əzizlərim, sağ-salamat gəlib çatdım. 2 il Sibirdə, Krasnoyarskın Kansk şəhərində xidmət edəcəyəm. 40 nəfər azərbaycanlıyıq. Ona görə də qabağımızda duran yoxdur. Vəziyyətim lap yaxşıdır, hələlik. Bir-iki həftədən sonra bizi hissələrə böləcəklər. Ancaq məktub yazsanız elə indiki ünvan da yazı bilərsiniz, gəlib çatacaq.

Yazmağa elə bir şey yoxdur. Buraların havasını təsvir eləməyə də ehtiyac yoxdur. -- Sibir havasıdır. Şəkibə, bu birinci məktubumdur ki, onu da Sizə yazıram, söz vermişdim axı. Bu məktubu qurtarıb, evə də yazacağam. Təzə yerə köçəndə ünvanımı sizə göndərəcəm. Qurbana da de ki, "raketni voyska"da xidmət edəcəyəm. Ancaq hələlik heç bir iş görmürük. Səhərlər qaçıraq, idman edirik, çörək yeyib, dərs keçirik. Günorta yeməyindən sonra da eləcə aradabir iclasımız da olur. Hələlik. Məndən Pərzata, Almaza, Vüqara, Anara, bir də ağsaqqalımız Qurbana salamlar.

Sağ olun.

İmza: ÜLVİ

20.06.1988.

SALAM, HÜSEYN ƏMİ!

Hüseyn əmi, bu mənim sizə dördüncü məktubumdur. Deyəsən, əvvəlki məktublarımı almayıbsınız, ona görə də bu məktubumu Şəkibə vasitəsilə sizə göndərirəm. Məlumun olsun ki, mən ucebkanı əlaçı kursant kimi başa vurdum, serjantlıq aldım, hal-hazırda isə qoşunlarda hissə komandiri, vzvod komandirinin müavini, batalyonun starsına müaviniyəm. Bundan başqa batalyonun komsomol komitəsinin katibiyəm. Özün bilirsən ki, bu cür postlar adamın imkanını artırır. Aradabir vaxt olduqca polkun ansamblında bayan da çalırım. Ümumiyyətlə, polk komandirinə qədər hamı məni tanıyır və hörmətini saxlayırlar. Həm də bizim polkda Qafqazlı serjant təkə mənəm, ona görə mənə hər cür mövqe tapşırmağa ehtiyat eləmirlər. Qafqazlılar burada əməlli-başlı az hörmət sahibidirlər.

Hüseyn əmi, burada böyük kitabxanamız var. Oranın üzvüyəm. Dərs, əlavə kitablar və s. oxumağa vaxt lap çoxdur. Deyilənə görə gələn ilin ortalarına qədər burada qalacağıq, sonra başqa yerə köçürəcəklər, görək. Hüseyn əmi, məktub yazın görüm Aqşinin, Asimin dərsləri necə gedir? Daha "dördləri" azalıbmı? Musiqi sahəsində nə var, nə yox? Aqşin, Asim -- özünüz mənə məktub yazın, dərslərinizdən, tarınızdan, kamançanızdan, velosipedinizdən və s. məlumat verin. İndi isə çox sağ olun. Hamıya çoxlu salamlarımı deyin.

ÜLVİ.

25.11.88.

SALAM, ALMAZ!

20.04.89.

Sənə bir daha öz minnətdarlığımı bildirirəm. Göndərdiyin "Ədəbiyyat və incəsənət", "Odlar yurdu" qəzetlərinə görə. Xüsusilə, üç dildə qəzet göndərməyin məni çox sevindirdi. Həmin gecə bir dəqiqə belə yatmadım. Səhərə qədər ərəb dilindəkiləri əzbərlədim, qəzetdəki bayatıları ərəbcə əvvəlcə köçürməyə, sonra isə müstəqil yazmağa başladım. Ərəbcə qəzetdən bəzi sözləri "nəğmələşdirdim". Söz verirəm ki, yaxınlarda sənə ərəb dilində məktub yazacağam. Almaz, bircə onu da yaz görüm...

İkinci sevindirici xəbər: Tolstoyun 12 cildliyinin növbəti cildini oxumağa başlamağımdır. Tezliklə "Hərb və sülh"ü oxumağa girişəcəyəm. Bu roman həm dil, həm də bəzi başqa cəhətlərdən mənə çox kömək edə bilər.

Daha bir yenilik -- 4 saat bundan qabaq telefonda Daşkəsənlə danışmışam. Heç bilirsən necə sevinirəm -- birinci dəfəydi, axı. Dedilər ki, Rauf və Vüqar bizdə olublar. Ümumiyyətlə, yaxşı xəbərlər verdilər, məni xeyli sevindirdilər.

Almaz, məzəli işdir, əvvəl Şəkibəyə yazırdım ki, Almaza da mənə məktub yazsın, indi sənə yazıram. Şəkibəyə, Pərzada, Həqiqə də mənə məktub yazsınlar. Şəkibəyə üçüncü cavabsız məktubumu bir həftə bundan qabaq göndərmişəm.

Şövqidən, atamdan məktub alıram. Atam özünün şerlərindən mənə göndərib. Mən də öz şerlərimdən ona göndərirəm və hələ mənim iki şerim də institut qəzetində çıxıb. Şövqiyyə demişəm, sənə gətirəcək.

Öz həyatım barədə heç nə yazmayacam. Çünki o telefon söhbətindən sonra sanki təzə həyata başlamışam. Bu həyatı isə təsəvvür eləmək çətin olmaz. Almaz, sən mənə qəzetlər göndərirsən, bu 100 məktuba bərabərdir. Ancaq qızlara de, onlar da mənə məktub yazsınlar. Sən də qəzetləri mənim təzə adresimə (v/ç 03473 "Ç") göndər. Sağ ol. Qohumlara mənim salamlarımı çatdır.

İmza: ÜLVİ.

ALMAZ, SALAM!

Sənin birinci məktubunu aldım -- dünən (18 fevral). Aydın məsələdir ki, çox sevindim -- bu barədə heç yazmağa dəyməz. Məktubundakı hərarət məni o qədər qızdırdı ki, dünəndən bəri hələ də oxuyuram... Birinci dəfə oxudum, özüm-özümə vuruldum: çox güclü, həm də düzgün təşbehlər işlətmisən. Xüsusilə mənim boyumu çinara bənzətməkdə, mənimlə ayrılığın sənə Qarabağ kimi çox əzab-əziyyət verdiyini söyləməkdə qarğanı lap gözündən vurubsan. Əlqərəz, "Ədəbiyyat və incəsənət"in təsiri o saat hiss olunur. Bircə şeydə azacıq "sol" gedibsən, o da bundan ibarətdir ki, yazırsan: mənim adım gələndə ürəyin elə əsib-titrəyir ki, elə bil 45 dərəcə şaxtada oturubsan çöldə. Vallah, xüsusilə burada, Sibirdə (-45 dərəcənin adı bir şey olduğu yerdə) bu sözlərə heç inana bilmədim. Çünki -45 dərəcədə nəinki (çöldə!!!) otursan (!!!), hətta saatda 120-lə qaçsan belə, sənün ürəyin qətiyyənlə əsib-titrəməyəcək. Çünki bu şaxtada adamın qanı donur, ürəyi dayanır, qulaqları da bürüşüb bir hala düşür ki, qağamın kərə toğlusunun yanında toya getməli olur. (Yaxşı ki, dünyada +45 dərəcə olan yerlər də var. Yoxsa "Leyli və Məcnun" dastanı lap "Molla Nəsrəddin lətifələri" təsirini verərdi).

Əziz Almaz! Məndən narazılığımı bildirirsən ki, şərx yazıb göndərmirsən. Sənin məktubunu gözləyirdim, -- gəldi, indi buradaca kasıb (əlbəttə, kəmiyyətcə) yaradıcılığımın böyük ədəbiyyatımızın "şedevrləri" sayılmağa layiq olan 3 şeirini sənə göndərirəm. Zarafatla deyirəm. Əsgərlik şərləridir hamısı, yəni mövzu əsgər həyatından götürülmüş:

I.

Pəncərəmi döyür Sibir küləyi,
Qəm sovurur kipriyimdən, qaşımın.
Düşündükcə ötüb-keçən günləri,
Burum-burum duman qalxır başımdan.

Bu torpağa Allah qarğayıb nədir --
Günəşi buz, adamları buzdu, buz.
Gecəsi də, gündüzü də bilinmir,
İkisindən biri qara, biri boz.

Arzularım, xəyallarım ilahi,
Pərvazlanıb qanadların çalamdır.
Gözəllərə həmdəm olan könlümü,
Rus gözəli ovudammır, alammır.

Bizim yerdə günəş gülümsəyəndə,
Torpaq da öz al rənginə bələnir.
Bizim yerdə qar gözləri üşütmür,
Bizdə qar da çiçək kimi ələnir.

Pəncərəmi döyür Sibir küləyi,
Qəm sovurur kipriyimdən, qaşımndan.
Düşündükcə ötüb keçən günləri,
Burum-burum duman qalxır başımndan.

II.

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan,
Bu yolun
şaxtasından, soyuğundan mən qorxmuram.
Mən qorxmuram, uzaq yola çıxmaqdan,
Bu yolun
acısından, ağrısından,
"Ölüm" adlı yuxusundan mən qorxmuram.
Yollar saysız,
Yollar sonsuz,
Yollar ötür.
Dünənimdən, bu günümdən, sabahımdan ötür keçir,
Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan.
Çünki
dünyadakı bütün yollar,
Anamın təndir evinin qabağından ötür keçir.

III.

Yığışdı başıma qohum-qonşular,
Hərənin gəlişi bir toy, bir fərəh,
Boyumu sevdilər; qürrələndilər...
-- Ay bala, bir sənəmə ömrümə dirək!...
-- Dayı, mənə şapka...
-- Mənəsə ulduz...
-- Əmi, dediklərim yadda qalacaq?...
Hərə öz könlündən gələnə dedi,
Sevindi babamdan qalma bir ocaq
Bir elin xeyiri-bərəkətiylə,
Sənin nəfəsinlə, ay doğma kəndim,
Vətənə borcumu verməyə gəldim.
Anam alqış dedi, öpdü alınmdan,
Həsrətlə başımı köksünə sıxdı.

Arxamca su səpdi, dondu bircə an
İslandı kirpikləri...
Süzüldü, axdı...
Səndən ayrılısam da, ana, ay ana,
Mən borcumu sənə verməyə gəldim.
Vətənə borcumu verməyə gəldim.
Bu bahar görüşüb, sevişdiyim qız,
Darıxma, vaxt ötər, dönüb gələrəm.
Sənin çiçək kimi tər yanağından,
Həsreti, hicranı özüm silərəm.
Bilirəm ən ağır günümdə, gülüm,
Həyata sən məni səsləyəcəksən.
Bilirəm sevgilim, yolumu mənim,
Gecə də, gündüz də gözləyəcəksən.
Ulu anamızdan qalan mirasa --
Bu böyük inama -- bir də baş əydim,
Vətənə borcumu verməyə gəldim,
Vətənə borcumu verməyə gəldim.

Almaz, şerlərdən birini daha çox bəyənirəm. Əlbəttə, bu o demək deyil ki, yaxşı şerlərdir, əsl sözü səndən gözləyirəm. Onu da nəzərinə çatdırmağı özümün ən təcili borclarımdan biri hesab edirəm ki, sən "d.g." adlı qorxunc zərbəndən ehtiyat məqsədilə, öz "ürəkəçan menyü"mdə şerə daha çox yer ayırmağı qəti surətdə qərara almışam.

Almaz, məktubunda Hüseyin əminin, Şəkibə və Qurbanın didərginlərimizə göstərdiyi köməkdən də yazıbsan. Bilirəm, Almaz, onlara hər cür təşəkkür, minnətdarlıq azdır. Elə bizim kimi "tələbə qohumbalalara" onların nə qədər köməyi dəyib. Başa düşürəm ki, onlar üçün bu nə deməkdir. Ancaq eyni zamanda hamının (bizimkilərdən savayı) bir yerə yığılması böyük xoşbəxtlikdir. Cicimin daim sənin yanında olmağına isə, elə görməyə-görməyə də paxıllıq edirəm -- "g.g." (bunu başa düşməzsən, mənim təxəyyülümün məhsuludur).

Almaz, sən o vaxtdan heç bir şey yazmadığın təbii ki, məni xeyli məyus elədi. Bakı mitinqləri görünür sənə bərk təsir edib.

Almaz, mən burada Pribaltikada yaranan Milli Cəbhənin, Beynəlmiləl Cəbhənin, Belorusiyada yaranan xalq cəbhəsinin (bundan bəlkə də xəbərin yoxdur), Ermənistan tələbələr ittifaqının proqramları ilə yaxından tanış olmuşam. Təsəvvür elə ki, Estoniya iyunun 1-dən təsərrüfat hesabına keçir. Bu artıq respublikanın öz iqtisadi suverenitetliyini qazanmağa inamını göstərir. Onu nəzərə al ki, bu iqtisadi müstəqilliyin arxasınca siyasi müstəqillik gəlir. Çox təəssüf edirəm ki, bu cür cəbhə-ittifaqlar, müstəqil tələbə qrupları və s. hələ də bizdə yoxdur. Bu günkü tələblərimiz dünənkilərdən çox da irəli gedə bilməyib. Doğrudur, Topxana uğrunda 20 günlük mitinq özü böyük şeydir. Ancaq mitinqlər daha çox hisslərlə, emosiyalarla oynayır, qazanılan isə çox az şey olur. Məsələn, Ermənistan tələbə ittifaqı (SAS) mübarizə forması kimi mitinqlərdən imtina edir, dil, mədəniyyət, iqtisadiyyat müstəqilliyi uğrunda

mətbuat mübarizəsi edir, qeyd edirlər ki, SSRİ-nin bütün paytaxt şəhərlərində (o cümlədən Moskvada) Ermənistanın nümayəndəliyi (mənim sözümlə konsulluğu) olmalıdır. Bu, açıq-aşkar SSRİ-dən ayrılmağı bir tələb kimi qarşıya qoymur, ancaq məntiq aydındır. Mübarizə forması isə mitinqlər yox, mətbuatda ideoloji təbliğatdır. SAS-ın öz qəzeti var -- Erm. KGİ MK buna yardım göstərir. Bu tələblər qarşıya elə şəkildə qoyulub ki, etiraz eləməyə heç bir əsas qalmır. İttifaqın rəhbəri Erm. Universitetinin tələbəsidir -- familiyası yadımda deyil. Bax, bu cür mübarizə aparmaq lazımdır -- keyfiyyətli, intensiv və getdikcə genişlənən şəkildə.

Əlbəttə, təəssüflənirəm ki, o hadisələrin Bakıda canlı şahidi olmamışam. Digər tərəfdən isə hadisələr kənardan daha obyektiv şəkildə müşahidə olunur. Bax, elə buna görə də deyirəm ki, çox şeydə başqa millətlərdən yenə geridə qalırıq. Azərbaycanda "Türk gəncləri ittifaqının", "Tələbələr cəmiyyətinin" xüsusilə "Cənubi Azərbaycanla birləşmək uğrunda mübarizə cəmiyyəti" və s. yaratmaq vaxtı çatıb. Bu məsələlər ancaq aşağıdan başlanmalıdır, yuxarı isə öz köməyini (mətbuat və s.) onlardan əsirgəməməlidir. İran Sovet İttifaqı ilə əlaqədən imtina edir. Ancaq mənə belə gəlir ki, müstəqil şəkildə yuxarıda adlarını çəkdiyim cəmiyyətlər İranla bir millətin adından çıxış edib, Cənubi Azərbaycan barədə bəzi məsələləri həll edə bilər. Nə isə fikirləşdikcə adam çox dərinlərə gedib çıxır, ən yaxşısı budur ki, fikirləşməyəsən.

Almaz, göndərdiyin qəzetləri də aldım. Bunlara görə xüsusi təşəkkürümü bildirirəm. Mümkün olduqca bu cür köməklərini əsirgəmə. Mayıl əmiylə yəqin gündə görüşürsən -- onun qəzetində də maraqlı bir şey çıxırmı, əvvəllər heç o qəzetə evdə abunə də yazılmaq istəmirdik. Yəqin Qannılı balasının gəlişi qəzetdə "inqilabi yenidənqurma" işinə öz müsbət təsirini artıq göstərib. Kolleqaya çoxlu salamlar çatdır.

Almaz, bununla da bu "qısacığaz" məktubumu başa vururam. Dostlarına, tanışlarına, qohumlara mənim qaynar salamlarımı çatdır.

Hörmətlə: ÜLVİ.

19.02.89.

Tamam yadımdan çıxmışdı, məktubu niyə köhnə ünvanə göndərmisən. Hiss olunur ki, ya konvert çoxdan yazılıb, ya da məktubu çoxdan yazıbsan, 2-3 aydan sonra poçta atıbsan. Köhnə yerimdəki yoldaşlarım gətirib mənə çatdırdılar.

Məni yaddan çıxarmaq üçün məktub yazmamağın isə düzgün deyil. Sən ürəyinə qulaq asma, o adamı çox vaxt aldadır, beyninlə işlə -- yalan sözdür ki, şairlər ürəkləri ilə yazırlar, əksinə, şer də beyinin məhsuludur. Bax, onda görürsən ki, Ülvini unutmaq o qədər də çətin deyil, görürsən ki, Ülvini unutmaq lazım da deyil, ən yaxşı yol ona məktub yazmaqdır. Çünki Ülvə də yazıqdır axı, onun da dayağı ancaq sənənin məktublarıdır.

Almaz, Asimin məktubunun son cümləsi məni ağlatdı. "Göyçə mahalında yaşayan azərbaycanlıların hamısı köçüb gəlib".

Kansk-14.

v/ç 93791 "Ş-B"

03714 "ç".

SALAM, ALMAZ!

Necəsən, İşin-gücün necədir? Almaz, göndərdiyin qəzetləri aldım, çox sağ ol. Heç bilirsən, mənə necə yardım göstərirsən?

Almaz, bu məktubu sənə yazmaqda bir xahişimi çatdırmaqdır. Necə deyərlər, "öz yardum əlüzü" mütləq mənə uzatmalısınız. Xahişimin məzmunu bundan ibarətdir ki, mümkün edə bilsən mənə türk əlifbası ilə yazılmış (istənilən səpgidə -- bədii, elmi, siyasi...) kitabça-broşura bir ədəd kifayətdir, bir də əski əlifbanı bütün hərfləri, səsləri, nümunə sözləri ilə göndərəsən. Bilirəm, bu səndən çox vaxt tələb edə bilər. Ancaq bir də xahiş edirəm, imkanınca köməyini məndən əsirgəmə. Kitab, belə düşünürəm ki, asanlıqla tapa bilərsiniz, -- əlbəttə, iş yerinin dəyişildiyini bilsəm də. Əlifbanı yazmaq sənə çox vaxta başa gələ bilər, amma mənə, iş vaxtı imkanın olmamış olmaz -- redaksiya işçilərinə ata tərəfdən bələdliyimiz var. Bu zarafatdır, inciməyə dəyməz. Bir də Almaz, əgər əski əlifbanı mən başa düşəcək səviyyədə izah edən kitab varsa, yazmağının əvəzinə onu göndərə bilərsiniz. Nə isə, səndən mayın ortalarına qədər bu şeyləri gözləyirəm. Xərçədən qorxma, lazımdırsa, yaz, maaşımdan göndərim, belə şeyləri gizlətmə məndən, biz ki, səninlə ürək, can dostlarıyıq. Əgər aprelin axırlarınacan səndən cavab gəlməsə, mütləq pul göndərəcəm, zarafatsız.

Burada hiss edirəm ki, daha oxumağa həvəsim bir qədər də artıb. İndi başa düşürəm ki, əsgərliyə qədər çox vaxt itirmişəm. Almaz, özgə heç bir şey yazmaq istəmirəm. Söhbətimizi gələn məktublarımızda davam etdirərəm. Sağ ol.

İndidən öz təşəkkürlərimi bildirirəm.

Cavab yaz.

Hörmətlə: ÜLVİ.

29.03.89.

ALMAZ, SALAM!

Necəsən? İşin-gücün necədir? Almaz, onu nəzərinə çatdırım ki, göndərdiyin 2 ədəd qəzeti aldım, çox sağ ol. Oxudum mənə əməlli-başlı təsir elədi. Çox maraqlı məqalələr, bədii yazılar vardı. Xüsusilə, Novruz bayramı münasibətilə verilən yazılar mənə lap ləzzət verdi. Nə isə belə bir vaxtımda mənə göndərdiyin bu qəzetlərə görə ömrüm boyu sənə borclu biləcəm özümü.

Almaz, mənə təzə göndərdiyin adresin kimə məxsus olduğunu bilmirəm, ancaq belə güman edirəm ki, bu qağamgilin evinin adresidir. Xahiş edirəm imkanın olsa bu evin harada yerləşməyi, neçə otaqlı olmağı və s. barədə, eləcə də qağamın, cicimin, qızların vəziyyəti barədə mənə bir xəbər yazasan. Ya da ki, Həqiqə de, bu məsələlər barədə o mənə yazsın. Mən onlara artıq iki məktub yazmışam, ancaq cavabdan əsər-əlamət yoxdur. Raufun işləri necədir? Hara və necə propusk olacaq? İnstitutda işləri necə gedir?

Almaz, mənim işlərim lap yaxşıdır. Daha doğrusu, bu saat Amerika işsizlərinin vəziyyətindəyəm. Ən effektiv işimiz ancaq və ancaq idmandır. Bundan başqa az miqdarda ingilis dili ilə də məşğul oluram. L.N.Tolstoyun 12 cildliyini oxuyuram. Günlərim bax beləcə keçir.

İndi isə sağ ol.

Bütün qohumlara mənim salamımı çatdır.

İmza: Ülvü BÜNYADZADƏ.

6.04.89.

SALAM, ALMAZ!

Əziz bibi, səni dönə-dönə, dönə-dönə, dönə-dönə öpürəm, bu quşbeyin, hərdəmxəyal qardaşoğlunu unutmadığına, ona vaxtlı-vaxtında qəzet göndərdiyinə, məktub yazdığına görə. Düzü son vaxtlar o qədər tənbelləşmişəm ki, daha heç yerə məktub yazmıram. Kim günahkardır, nə günahkardır bilmirəm.

Vəziyyətim əladır. Artıq polkun siyasi aparatında təzə bir işə keçmişəm, adətən praporşiklər işləyir bu vəzifədə -- batalyon komsomol komitəsinin katibi, ayda 22 manat pulu var, özü də partiya işimin düzəlməyinə böyük köməkdir. Bu işim də düzəldir. Gələn məktubuma kimi hər şey məlum olacaq. Göndərişlər (2 ədəd) və ərizə artıq hazırdır.

Almaz, daha bir hadisə barədə. Burada xidmət edən azərbaycanlılar (mənim təşəbbüslə) "Xətai" adlanan bir dərnək təşkil edib -- 20 nəfər üzvü var, namizədlər yenə az deyil. Məqsədimiz Azərbaycanda baş verən hadisələri, ümumiyyətlə, onun dərdlərini, çatışmamazlıqlarını müzakirə etmək, qərar çıxarmaq, şuramızın adından respublika mətbuatına, MK-sına göndərməkdir. Məni şuranın sədri seçiblər. Özümüzün Proqramımız, Nizamnaməmiz var. Hamımız təntənəli surətdə and içmişik. Görək bu böyük işimizin nə nəticəsi olacaq. Müvəffəqiyyətlərimizə inanmayanlar çoxdur. Bu bizə çox mane olur.

Daha elə bir yenilik yoxdur. Onu deyim ki, deputatlarımızın Xalq deputatları Sovetinin qurultayındakı fəaliyyətindən çox narazı və narahatam. Bu deputatların əksəriyyəti durğunluq dövründə olduğu kimi ancaq avtoritet gücünə deputat olublar. Mütləq belələrindən yaxa qurtarmaq lazımdır.

Tezliklə ciddi şəkildə təhsilə girişməyə qərara almışam. Qayıdanda daha dərinə oxumağı tam qət eləmişəm. Ancaq harada bilmirəm. Sənin ərəb dilli qəzetlərini böyük zövqlə oxuyuram. Bu qəzetlərə görə ikiqat təşəkkürlər!!! Almaz, vaxtın olsa, məktub da yaz, vəziyyətin barədə. Şəkiyə necədirlər, niyə məktublarıma cavab yazmırlar. Qağam, cicim, qızlar, Rauf necədir? Rauf işindən bezməyib ki, onun işi, vəziyyəti barədə demək olar ki, heç nə bilmirəm. Sənin öz vəziyyətin, elmi işin nə yerdədir? Nə isə, bu kimi maraqlarımı da təmin etsəydin, daha sənə sözüm yoxdur. İndi isə sağ ol. Məndən bütün dost-qohumlara salamlar çatdır!

İmza: B. ÜLVİ.

03.06.89.

ƏZİZLƏRİM! SİZƏ ÖZÜMÜN ÇOX BÖYÜK İSTƏK-ARZULARIMI VƏ SƏMİMİ SALAMLARIMI BİLDİRİRƏM!

Birincisi, göndərdiyimiz arayışı aldım, çox sağ olun. Mənim sağolumu bibioğlu Əflatuna da çatdırın. Arayış göndərməklə problemlərdən birini həll etmiş oldunuz. Evə qayıtmaq üçün atam pul da göndərüb, almışam. Ancaq çox ola bilsin ki, məni sentyabrda buraxsınlar -- lazımlı adamam deyə saxlamaq istəyirlər, o da aydın məsələdir ki, baş tutan məsələ deyil -- hərif-zadam məgər. Nə isə, əsası budur ki, tezliklə görüşəcəyik. Məni kədərləndirən birçə bildiklərimin yaddan çıxmasıdır. Lap kütləşmişəm -- kobud dillə desək, sözün beynimə çatıb, dərk olunması 20-25 saniyəyə qədər çəkir.

Sevindirici cəhət odur ki, Bakıda qonaq gedəsi, qarın doyurulması yerlərin sayıb artıb -- nəzərdə tutduğum qağamın təzə evi, Atlaz bibimgil, Leyli bibimgildir. Nədir, mən günahkaram ki, onlar məni lap çox istəyirlər, götünür, yaxşı oğlanam da!

Burada mühüm, günün aktual atmosferası ilə nəfəs alan suallardan biri evə marşrut məsələsidir. Hərdən dəli şeytan deyir, burdan otur təyyarəyə 10 saatdan sonra da ol Bakıda. O biri şeytanın dediyindən isə fəlakət də baş tapmır. Moskvadan-zaddan dəm vurur. Bakıda isə birinci dayanacağım Hüseyn əmimin mənim üçün də doğma, müqəddəs evidir. Sonra Aqşinlə gəlirik sizə, Vahid əmiyə, Əflatun bibioğluya baş çəkirik, özümüzü vururuq (daha doğrusu, mən vururam) proporsik Əliyevin sərəncamına, burdan o tərəfə beynim dumanlanır, piyan kimi oluram, fikirləşə bilmirəm, hara gedəcəm, nə edəcəm. Nə isə, Qurbanı yadıma salanda eyni zamanda onun xolodelniki də yadıma düşür, o saat da aqlım uçur. Allah Şəkibənin canını sağ eləsin, barı gəlib dənizin isti vaxtında çataydım. Əlbəttə, ən başlıca məqsəd isə tezliklə özümü atama, anama, Şövqi və Könülə çatdırmaqdır.

Mən ölüm, mənə bu ağıllı məktubuma görə gülməyin. Məşədi İbad intonasiası ilə desək, bu məktub heç də mənim aqlımın azlığına dəlalət eləmir. Xəttimdən bir şey başa düşməsəniz, saxlayın, gəlib özüm oxuyaram, izah edərəm. Nə isə... Sağ olun.

Qağama, cicimə, Hüseyn əmimə, Vahid əmimə, Qurbanın külfətinə, Fənara, Leyli bibigilə, Atlas bibigilə, mənim istəklili Almazıma çoxlu-çoxlu salamlarım var. (Özüm ölüm, az qala birinci cümlənin təkrarını yazdım bura) sağ olun.

İmza: qvardiyaçı serjant

Ülvi BÜNYADZADƏ.

HÖRMƏTLİ XANƏMİR!

Sizin "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinin 27 yanvar 1989-cu il tarixli nömrəsində çıxan yazınızı burada, hərbi borcumu yerinə yetirdiyim Sibir torpağında oxudum və bu məktubu yazmağı qərara aldım.

Mən birinci dəfədir ki, qabaq-qənşər əyləşmədiyim, söhbətləşmədiyim, yəni nəticə etibarilə tanımadığım adama məktub yazıram. Bunun çətinliyini hiss etmiş olarsınız. Ancaq mənə kömək edən bir şey -- Sizin mühüm olan bəzi keyfiyyətləriniz mənə çatıb və ən başlıcası da budur ki, həmin keyfiyyətlərin içində mənə çox doğma olanları var.

"Uşaqılıqdan tənha olmağı çox sevmişəm". Bəlkə də buna görədir ki, indinin özündə də adamlarla dil tapıb mehribanlaşa, doğmalaşa bilmirəm. Bu işdə Allah verib qardaşıma.

Bizim yerlər aşağıdan Göyçə gölü, yuxarıdan isə Şahdağ sarı dağları ilə əhatə olunub, adı Göyçə mahalıdır.

Evimizin yanında yanı üstə yıxılmış böyük bir qüllə var idi. Orada oturub səmadan güclə seçilən gölə baxardım. Və əslində göl barədə yox, özümdən uydurduğum bir şey barədə düşünürdüm. Oradan kəndin üst tərəfində yerləşən məşhur "Ağ daş" deyilən yer də yaxşı görünərdi. "Ağ daş" iki nəhəng dümağ qayadan və çoxlu kiçik qayalıqlardan ibarət idi. Kənddə danışırıdılar ki, bu yaxın vaxtlar da həmin qayalar bir böyük qaya olub, elə bir qaya ki, kəndin ən uzun kişisi -- klub müdiri Əlif əmi onun üstünə çıxanda əli buludlara dəyərmiş. Sonralar...

Təbiətin təbiiliyinə gərək hörmət etməyi bacaraq.

Ən çox sevdiyim oyun "Çağa-çağa" oyunu idi. Qardaşımla birlikdə icad eləmişdik bu oyunu. Oyunun məzmunu Çağanın maraqlı sərgüzəştlərindən ibarət idi. Bizim Çağa Astrid Lindqrenin Karlsonundan igid, qorxmaz idi, onun kimi ancaq eqoist deyildi, təvazökardı.

...Üç otağımızdan hərəsinin öz adı vardı. Birinə "Köhnə otaq" deyərdik.

İndi o yerlərdə heç kimim qalmayıb. Mən o gözəl Göyçəyə, dağlarla əhatə olunan uşaqılıq dünyama Allah bilir bir də qayıdacağammı? Ermənistandan Azərbaycana son bir ildə gələn köçkünlərin içində mənim o mahalda yaşayan doğmalarım, tanışlarım da var.

Mənə nə deyirsən de, ancaq Ana Torpağı atdıqlarına görə onları qınaya bilmirəm.

Yavaş-yavaş qar yağır,

Yerə çökür ağır-ağır

Hər tərəfi qar bürüdü,

Uşaqlar xizəyə yüyürdü.

ÜLVİ

Məktub Ülvinin cib dəftərçəsində yazılmışdı, təbii ki, ünvanına göndərməyib. Məktub yarımçıqdır.

MEHRİBAN CAVIDANA SALAM.

Adətən məktubu iki mühüm səbəbə görə yazırlar. Birincisi, sadəcə olaraq əlaqəni kəsməmək, bir qədər də xırdalasaq, məktub yazmaq xatirinə yazırlar, ikincisi isə hansısa bir tələbatı və ehtiyacı (çox vaxt mənəvi tələbatı və ehtiyacı) ödəmək xatirinə. Bax, bu məktubu sənə ikinci səbəbə görə yazıram. Bu saat qələm əlimdə — hirsimdən və həyəcanımdan tir-tir əsirəm, bilmirəm hansı sözləri seçim yazım ki, ürəyimdən tikan çıxsın. Sən yaxşı adam deyilsən, köhnə dostları çox tez və çox asanlıqla unutmağı bacarırsan. Sən... sən... allah bilir nəsən!!!

Bir qədər bundan əvvəl Sənan gəlmişdi yanıma. Səndən aldığı məktubu gətirmişdi mənə oxumağa. Oxudum və yəqin ki, Sənan yanımda olmasaydı indi dəlixanada, ya da qospitalda yatırdım. Deməli, mənim məktublarımı (2 məktub — biri ingiliscə yazılıb) alıbsan. Bəs bu vaxta kimi niyə cavab yazmırsan. “Sənin ”248-ci qrupun” iyisi gələn məktublarından ötrü burnumun ucu göynədiyini bilmək istəyirəm”. Əə, əclaf (dönə-dönə üzr istəyirəm bu kobud ifadəyə görə) bu nə zarafatdır eləyirsən. Əvvələn, biz 248-ci qrupu tanımırıq, 148-ci qrupu tanıyırdıq. İkincisi, sən məni bilirsən, mən adamı çox tez və çox yaxşı tanımağı bacarıram. Sən sadəcə olaraq Sənanın və mənim məktublarımdakı həyəcanı, hərarəti hiss eləmirsən. Hiss eləmirsən ki, bu saat mənə hamıdan çox sizin (“s” kiçik hərfə yazıram, çünki təkcə səni nəzərdə tutmuram) məktublarınız gərəkdir. Təsəvvür edə bilməzsən, sənin məktubun məni nə hala saldı. Əgər bunları hiss edə bilsəydin, mən çoxdan cavab almışdım.

Əzizim Cavid, bizi bir saniyə də yaddan çıxartma. Heç olmasa, həftədə ikimizə bir məktub yaz. Adresimizi qızlara da ver, qoy onlar da yazsın. Cavidən, mən artıq serjantlıq məktəbini başa vurmuşam. Onu deyim ki, 30 nəfərin içində bir mən, bir də ləzgi bir oğlan 7 imtahanın yeddisindən də “5” qiymət aldıq. Məni əlaçı kursant kimi tərifnamə ilə mükafatlandırdılar. İndi isə ən yaxşı hissədə xidmət edirəm. Vzvod komandirin müavini, otdeleniya (bölmə) komandiriyəm. Əlimin altında 23 nəfər var. Əlbəttə, bu qədər adama komandirlik eləmək, xüsusilə mənim kimi adamı lap əldən salır, ancaq ümumiyyətlə, işlərim pis deyil. Teyyub da bizim polkdadır. Ancaq mənim vzvodumda deyil. Hər axşam gəlir mənə baş çəkməyə, gitara, qarmon gətirir, çalırəm oynayır, oxuyurlar və s. Sənan isə başqa hissədədir, qonşu kazarmada qalır. Ancaq vaxtaşırı görüşə bilirik.

Cavidim, çox şadam ki, məktubunun çox hissəsini dərslərinə həsr edibsən. Avraam Linkolnun öyrəndiyiniz əsərini (“The Pass of Thunder”) mən I kursda oxumuşam. Əla əsərdir. Öyrəniləsi sözlər çoxdur. “Cenni Herhardt”ı isə azərbaycanca oxumuşdum. Mürəkkəb romandır. Yəqin ki, adəptəsini oxuyacaqsınız. Cavid, burada ən yaxın dostlarımdan biri MDU-da o bir isə Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda oxuyur. Onu deyim ki, nə rus dilindən, nə də ingilis dilindən çətinlik çəkmirəm. Birinci ilə rus dilində, ikinci ilə ingiliscə danışırım. Yaxşı kitablarımız, qəzetlərimiz var. Ancaq əlbəttə, mən bu saat sənin səviyyədə bilmərəm. Ona görə də ümumiyyətlə, təzə nə öyrənsən, qısa şəkildə bizə də yaz.

Cavidən, ona da şadam ki, pianodan əl çəkməyibsən. İnanıram ki, biz qayıdana kimi müstəqil çalmağı bacaracaqsan.

Cavid, məktubumu alan kimi cavab yaz. Qızlar necə oxuyurlar? Nazlının işi nə oldu? Müəllimləriniz kimlərdir? Razısanmı onlardan? Sevda necə qızıdır? Dili yaxşı bilirimi?

Cavid, imkan olsa, birlikdə (248-ci qrup) şəkil çəkdirin bizə də göndərin. Məktubumu qızlara da oxu.

Mütləq cavab yaz.

Hörmətlə — Ülvi.

10.11.88.

Cavid, kvartiranı nə üçün dəyişdirdin. İnstituta yaxın yerdəmi yaşayırsan. Cavid, mən ölüm bu soyuqanlıqını boşla, bax mənim bu məktubumu oxuyan kimi otur cavab yaz. Nə işin varsa kənara qoy. Mənim xatirimə bir gün də dərstdən “5” alma.

Dərsləriniz barədə geniş yaz. Nə keçirsiz? Hansı fənlərdir? Dildə təzə nə öyrənirsiniz? Müəllimləriniz kimlərdir? Hamısı barədə yaz.

Sağ ol.

Cavid, burada havalar soyuq keçir. Hələ uçebkada olanda əlimdə avtomat, əleyhqaz və s. zir-zibil 10 km-ə qədər məsafəni piyada gedirdik, qaçırdıq. Bəzən elə yorulurdum ki, ayaqlarım tərənəmirdi. Yıxıla da bilmirdim. Dim-dik dayanırdım. Təsəvvür elə ki, belə olanda yadıma bir sizi salırdım, bir də özümü müharibə qəhramanlarının yerində hesab edirdim. İnanmazsan ki, bu hisslər mənə qanad verirdi. Özün bilirsən ki, mən romantikaya çox inanıram və bu inam o qədər güclüdür ki, hər bir çətinliyə qalib gəlməyə qadirdir. Bir də səninlə sağollaşıram.

Görürsən, məni necə yandırırıbsan, yazmaqla qurtarmaq bilmirəm.

Cavid, salam!

Məktubunu hələ almamışam. Çünki sən onu hələ yazmayıbsan. Ümidvaram ki, tezliklə məni sevindirəcəksən. Özün yaxşı bilirsən əsgər üçün məktubun nə demək olduğunu.

Mənim həyatımda elə bir mühüm yenilik yoxdur. Günlərimiz mənasız-mənalı quş kimi ötüb keçir. Təsəvvür elə ki, cəmi 17 aydan sonra bizim axırncı əmrimiz çıxır. Gələn ilin mart-aprel aylarında gedəcəyik oxumağa — 3 aylığa. Sonra qayıdıb yarım ildə xidmət edəcəm — vəssalam.

Cavid, burada ingiliscə kitablar, qəzetlər çoxdur. Ancaq təsəvvür elə ki, həvəs yoxdur ki, oturub məşğul olum. Köhnə tənbelliyim yenə baş qaldırır. Sən yəqin ki, həvəslə öyrənib-oxuyursan. Yazdığın kimi də dili keçən ilkindən yaxşı bilirsən. Bəlkə məktub yazıb məni də həvəsləndirəsən. Təzə öyrəndiklərimdən, I kursda keçdiklərimizdən (hamısı yadımdan çıxıb gedir) hər məktubunda yaz. İnstitutda nə var nə yox. Kim əsgər gedib? Kim qalıb? Tərcümə qrupu barədə təzə bir qərarlar çıxmayıb ki. Bu il o şöbəyə qəbul olanlar güclü bilirlərmi. II kursda ən yaxşı kim oxuyur. Cavid bir də maraqlan: əsgərlikdən qayıdıb, II kursdan rus şöbəsində oxumaq istəyirəm. Mümkündürmü, hansı şərtləri var.

Cavidan, qrupda neçə nəfər var. Nazlı APİ-yə keçdimi? Məndən bütün məni soruşanlara, qızlara salam de. De ki, mənə məktub yazsınlar. Teyyubun qrup yoldaşı qızlar ona yazırlar. Bir məktuba hamısı öz ürək sözünü və s. yazıb göndərir. Elə bayaq Teyyub gəlmişdi yanıma, qızların məktubunu oxuyurdu. Sən özün isə Cavid, vicdanın olsun, tez-tez yaz, şəkillərindən göndər. Mən də imkan olsa çəkdirib göndərəm.

Sağ ol.

Məndən mənim tanıdığım əmin oğluna, qonşu qızlara, təzə qonşularına, dostlarına, müəllimlərə (əlbəttə məni yada salan müəllimlərə), qızlara salamlar de.

Ülvi.15.11.88.

***

Bu saat general Maksimova və Krasnoyarsk ölkə partiya komitəsinin I katibi Şeninə səs verib gəlmişəm.

Cavid, burada belə bir ifadə maddədir:

Kto bil studentom — tot videl yunost,

Kto bil soldatom — tot videl jizn.

Əgər bu sözləri bilməsəydim, sənın məktubundakı əhval-ruhiyyəni, ancaq sənə xas olan (və ancaq mənim başa düşə bildiyim) romantikanı anlamazdım. Romantika ilə bir balaca mənim də aram yaxşıdır, ona görə də belə səngidə yazdığın məktuba görə sənə təşəkkür edirəm.

İndi isə, salam.

Məktubunu indicə aldım, Aidənin məktubu ilə birlikdə — hərəsinə görə burnuma 4 çırtma vurdular. Sizə ürəkdən minnətdaram. Cavid onu deyim ki, gec məktub yazdığına görə səndən inciməmişəm, sənın özünə bəraət qazandıрмаğa, çalışmağına da heç bir ehtiyac yoxdur. Səni əlimin içi kimi tanıyıram, bilirəm nə vaxt yazacaqsan, nə vaxt yox, artıq söz lazım deyil. Ona da çox şadam ki, mənə qarşı “mənavi ehtiyac duyursan”. Bu sözlər mənim üçün gözlənilməz deyil, belə “sürprizləri” həmişə səndən gözləyirəm. Cavid, sənın dərslərin barədə yazdıqların sözün həqiqi mənasında məni sevindirir. İngiliscə yazdığın məktubdan da hiss olunur ki, ciddi məşğul olursan. Lap yaxşı. Mənə yazdığın ifadələrin hamısı mənim üçün təzədir. Mən onları elə oxuyan kimi, həzmi-rabedən keçirdim. Sağ ol. Yəqin ki, növbəti məktublarında da mənə bu cür köməklik göstərəcən. Əşrəf müəllimin fonetikadan sizə dərslər deməyi də yaxşı xəbərdir. Tezliklə çalış tələffüzünü düzəlt. Sənın nəinki ingiliscə, heç azərbaycanca tələffüzün də bir tələffüz deyil. Çox gərgin və tələsik danışsın.

Cavid, sənın kooperativlər barədə, Azərbaycan dilinin təbliği barədə yazdığın təzə xəbərlər məndə böyük maraqlı hissə oyatdı. Azərbaycanlıların rus bölmələrində oxumasının ləğvi ilə razılaşa bilmirəm. Mənə belə gəlir ki, əgər adam öz dilinə hörmət eləməyi bacarmırsa, onun hansı dildə oxumasının mənası yoxdur. Ana dilin təbliği üçün başqa yollar axtarmaq lazımdır.

Cavid öz vəziyyətim barədə geniş məlumat istəyirsən, yaza bilərəm. Bu saat 50-dən artıq tabeçiliyində adam var. Hamısı da mənə komandir kimi hörmət edir, qulaq asırlar. Boş vaxtlarımı mütaliyəyə və musiqiyə həsr edirəm. Özüm polkun ansamblında ionika çalırım. Ancaq çalmaqdan çox qulaq asmaq mənə ləzzət verir. Mənim vzwodumda 3 gitara çalan var. Axşamlar çaldırıram. Hansının mahnısı xoşuma gəlsə, bazar günü şəhəri gəzməyə aparırım. Cavid, Çimnaz türk qardaşlarına vurulan kimi, mən də valeh olmuşam. Vanyuşaların musiqisinə. Bax elə indicə mənə belə bir mahnı oxudular.

Pozdney osenney poroy

Padaya listya şurşali

Ya vozvraşalsya domoy

Qde menya dolqa tak jdali.

Oseniy krujil veterok
V parke listvoy u vokzala
Ə vıxoju na perron
İ viju tebya mat rodnaya.

Vstretit tı sina prişla
Dobraya milaya mama
Dolqa ji tı sina jdala
Nevesta eqo jdat ne stala.

Za to, çto tı sina jdala,
Çto qovorit skaji pryamo:

Alyaska yoluna çıxsam da, gec-tez gəlib “anamın təndir evinin” qabağından keçməli olacağam. Balaca şey deyil bu inam.

Göndərdiyin, hekayəni də oxudum. Bəzi nəticələr çıxara bilmədim. Ancaq hər halda mənə belə gəlir ki, sən onu ingiliscədən tərcümə edibsən. Ola bilər ki, səhv edirəm. “Bakı-Təbriz-İstanbul” qatarı məsələsinə gəldikdə isə deyə bilərəm ki, bu qatarın ilk sənişinləri sənın nəvələrin olacaq, bizim yaşımız çatmaz o qatara. Bu qatar indi igidlərin ən çox at kimi minib çapdığı mövzudan başqa bir şey deyil. Sənın isə bu qatarın sənişini olmaq fikri ilə yaşamağını alqışlayıram. Ümumiyyətlə, son hadisələr azərbaycanlıların milli qürur, milli qeyrət hissini qış yuxusundan oyadıb-alqışlamaq lazımdır.

Cavid, məndən bütün müəllimlərə, xüsusilə Məsumə müəlliməyə salamlar çatdırmağını xahiş edirəm. Ona de ki, daha qızlara münasibətim dəyişib, indi onlara romalıları Appolona pərəstiş edən kimi pərəstiş edirəm.

Cavid, çox şadam ki, Aidə sənın haqqında yaxşı sözlər yazır, qızlara hörmət eləmək lazımdır, ancaq yazı işini də qoy özləri yazsınlar, 3 ildən sonra müəllim olacaqlar. Nazlı barədə oxuduqlarım da məni çox sevindirdi. Madam ki, başqa instituta dəyişirilməyib, deməli on qat yaxşı oxumaq lazımdır ki, lazımı səviyyəyə gəlib çatasan.

Cavid, yazmağa özgə bir sözüm yoxdur. Kişi ol, oxuyan kimi cavab yaz. Məndən qızlara salam de.

İmza: Ülvi
6.12.88

Cavid, salam!

Məktubunu oxudum. Maraqlı məktub yazıbsan. Görünür ki, hər şeylə maraqlanmağa, hər şeyi bilməyə can atırsan. Alqışlayıram. Ancaq Cavid gəl göylərdən Yerə en. Dünyanı bürüyən ekoloji böhrandan qabaq sən o balaca (həm də böyük) Azərbaycanımızı geri qoyan ətalət — tənbellik bataqlığından danış. Gör nə günə qalmışıq, aqlımıza və əməlimizə güc vermək əvəzinə, dilimizə güc veririk. Nəticədə isə avara bir boşboğaz kimi qalırıq arxada. Məncə hər kəs həyatda öz yolunu o zaman düzgün tapa bilər ki, (öz qarşısında) ümumi dərdlərin içində öz dərdini, ümumi sevinc içində öz sevincini, qıyası, ümumilər içində öz xüsusi seçib götürə bilsin. Məsələn, sən o böyük problemlərin dərdini bu cür çəkə bilməzsən. Sən götürdüyün o elmi işi yaxşı işlə gözəl mövzu götürübsən. Mən də ancaq bu cür mövzu işləmək istəyərdim, ciddi sözümdür. Bu 3 dili qarşılıqlı öyrənməyə köməklik edər.

Dünyanın ekoloji böhranı barədə isə sən ancaq onu edə bilərsən ki, oturduğun otaq təmiz olsun, küçəni zibilləməyəsən, dənizə tüpürməyəsən və s. və i.a. Gələcəkdə bəlkə də daha böyük işlər görə biləcəksən. Ancaq hal-hazırda özümüzü bu istiqamətdə tərbiyə etməliyik.

Ermənistandakı zəlzələ məsələsinə gələndə isə qardaş istəyirsən mənə gül, istəyirsən ağılsızlıqda lağa qoy, bu zəlzələ nə yeraltı qazların, nə də digər təbii hadisələrin nəticəsi deyil, azərbaycanlıların qarğışı da tutdu onları. Mənim bütün qohumlarım Ermənistandan köçüb gəliblər. İndi mənim Göyçəmdə 1 nəfər qohumum qalmayıb, ayaq yerim qalmayıb ki, əsgərlikdən sonra gedim doğma yerlərə baş əyim — mənim uşaqlığım keçib orada. Oradakı aviakatastrofalar barədə televizorda deyilənlərdən savayı heç nə bilmirəm. Təzə bir şey öyrənsən mənə də yaz.

Cavid, deyəsən imtahanlarınız o qədər də çətin iş deyil. Tarix və Azərbaycan dilindən, yalan olmasın, bu dəqiqə gəlib imtahan verib “5” alaram. Sən isə aydın məsələdir ki, bu fənləri indi məndən azı 10 dəfə yaxşı bilirsən. Zəçotlara isə Lütvəli demişkən, bir quş.

Cavid. əlbəttə özün yaxşı bilirsən ki, əsas bilik qazanmaqdır, qiymət və digərləri II plandadır. Bir də yadıma düşmüşkən. Sən orada maraqlan, gör universitetin şərqşünaslıq fakültəsində hansı imtahanlar verilir, daha doğrusu onu bilirəm ki, ingilis dili, ədəbiyyat (yazı) var. Ancaq bilmirəm tarixdir, yoxsa ictimaiyyət, bir də ədəbiyyat (şifahi) var, ya yox. Bunları öyrənib mənə yazsan böyük yaxşılıq eləmiş olarsan. Hələ aqlına başqa bir şey gəlməsin, qəti bir qərara gəlməmişəm.

Cavid mənim işlərimdə heç bir yenilik yoxdur. Ancaq odur ki, şəklimi vurublar “Şərəf lövhəsi”nə. Yazırsan nəyə ehtiyacın var. Heç nəyə pulum lap çoxdur — qızlarla gəzməyə çıxır. Əlavə ayda 12 manat pul alıram.

Cavid, buradakı Azəri türklərinə salam deyirsən, çatdırdım, hamısı minnətdardır. Buraya maraqlı bir şeylə qarşılaşmışam Cavid. Bütün özbəklər, qazaxlar və s. bir-birini çox asanlıqla başa düşürlər, sanki bir dildə danışırlar. Bizim dil onlarınkindən fərqlənir. Ancaq mən də onlarla öz dilimdə danışıram. Başa düşürük bir-birimizi rus dili ilə ciddi məşğul oluram. Əsasən bədii kitablar oxuyuram. Rusca, ingiliscə o qədər ciddi məşğul olmuram. Həvəsim yoxdur. Görək sonrası necə olur. Hər halda sənin göndərdiyin söz və ifadələr mənə xeyli sevindirir. Bunlara görə çox sağ ol.

İndi isə hələlik, öpürəm.

Məndən qızlara və müəllimlərə salam de.

Hörmətlə — Ülvi.
11.01.89.

Cavidan, xoş gördük!

Necəsən, əhvali-şərifin yaxşıdır mı? Sənin yazmadığın məktubu almamışam, ancaq böyük ümidlə gözləyirəm.

Cavid, şadam ki, əlaçı olubsan. İstəyərdim ki, sənin müəllimliyə olan həvəsin sönməsin. Güzəl, istedadlı müəllimə böyük ehtiyac olduğunu bilirsən. Qızlara da təsir et, onlar da inkişaf etsinlər.

Cavid öz vəziyyətim barədə heç yazmaq istəmirəm. Çünki bu saat özümü heç kəsə yaramayan, heç kimə bir xeyir verə bilməyən, əlsiz-ayaqsız bir adam hesab edirəm. Keçmişlə yaşamağa öyrənməmişəm, indim heç nədir, məni yaşadan gələcəyim, gələcəklə bağlı arzularımdır.

Günlərim boş, mənasız keçir. Qazana biləcəyim ancaq idman ola bilər. İdmanla çox məşğul oluram. Dərslərlə ümumiyyətlə, maraqlanmıram. Bədii kitab çox oxuyuram, xüsusilə rus dilində.

Cavid, Sənan indi Çimada xidmət edir. Məktublaşın, özü yazsın nəyə görə başqa yerə keçirdilər. Mənə yazır ki, vəziyyəti yaxşıdır. Yazmağa özgə bir şey yoxdur. Bu məktubu da səni cavab yazmağa sövq etmək məqsədi ilə yazdım.

Sağ ol.

Dərslər, müəllimlər, adi günləriniz barədə hər şeyi yaz. Yaz görüm “İnformatika”nın sizə nə kimi köməyi dəyir. “Dil tarixi” fənnini kim keçir.

Cavid burada Orta Asiyadan olan uşaqların danışığına qulaq asıram. Mənə ən qərribə gələn, həm də maraqlı görünən cəhət budur ki, onların dili qədim türk dilinə daha yaxşıdır. “Kitabi Dədə Qorqud”dan yadımda qalan müraciət formaları, fellər onlarda olduğu kimi salıb, hansı ki, bizdə tamamilə başqa şəkildə işlənir. Məsələn “Dədə Qorqud” bu sözlərlə başlanır: “Xanım hey!” Burada “hey” — müraciət xitabı bu saat özbəklərdə ən çox işlənir, bu zaman əsas vurğu onun üzərinə düşür. Azərbaycan dilindəki “hey”dən çox fərqli tələffüz olunur. Bizdə “hey” çağırış mənasızdır, onlarda ən adi müraciət ifadəsidir. Eləcə də — ayıtdı — dedi və s.

Cavid, Kamal Abdullayevin “Ədəbiyyat və incəsənət”dəki “Dönük peyğəmbər” polemik mülahizələrini oxudum — səhv eləmirəmsə bu silsilədən 4-cü məqaləsidir. Oxumayıbsansa oxu. Oxuyanda, fikirləşirsən ki, müəllif elə şeylər yazıb, bu heç “Dədə Qorqud” əsərinin müəllifinin belə ağına gəlməyib. Bu həqiqətən belədir. Çünki burada xalq psixologiyasının təbii inkişafının çox dərin çalarları verilir ki, aydın məsələdir ki, e.ə.-in insanı bu cəhətləri heç vaxt görə, araşdırma bilməzdi. Güclü məqalədir.

Bir də sağ ol.

Hörmətlə Ülvi.

26.03.89.

Əzizim Cavidan!

Yazdığım iki ədəd məktubu aldım, əlbəttə çox sevindiyimi, sənə qarşı dərin minnətdarlıq hissi duyduğumu və s. yazmağa ehtiyac görmürəm, özün təsəvvürünə gətirə bilərsən. Ancaq onu qeyd eləyim ki, çoxdan idi, ürəyimi təpərə gətirə biləcək bir məktub almırdım, bu cəhətdən, yaxşılığın ömrüm boyu yadımdan çıxmıyacaq.

Ən əvvəl sənə ürək-dirək vermək məqsədi ilə deyil, özünün də başa düşdüyün bir həqiqəti çatdırmaq məqsədi ilə deyim ki, qarşıda duran imtahanlardan qorxmaq lazım deyil, çünki oxuyursansa, bilirsənsə, özünə əminsənsə, hər şey yaxşı olacaq, təsəvvürümə gətirirəm, psixologiyadan, fəlsəfədən, ingilis ədəbiyyatından imtahana hazırlaşan, Mülləri özünün hobbisi hesab edən Cavid — vallah, paxıllığım tutur. Pis olmazdı burada boş-boş veyillənmək əvəzinə, səninlə bir yerdə oxumaq. Nə isə... Göndərdiyin qəzeti oxuyuram, Alqış, Rüşfət (yadımdadır da) əsgər getməyiblər, mən gələndə o cür kütlər IV kursda olacaqlar (daha onları götürməyəcəklər). Gör nə qədər vaxt hədəf gedir ömürdən: bilirəm ki, əsgərlikdən sonra institutdan çıxmaq, təzədən imtahan verib başqa yerə girmək də mənə ucuz başa gəlməyəcək. Cavid, qəzetdə sənini şəklini görəndə elə bildim özünü gördüm (Maşallah, lap nə kimisən) İmranı, Yusifi, Tamella müəlliməni də tanıdım. Cavanşir haqqındakı oçerk mənə bərk təsir etdi. Ümumiyyətlə, qəzetə görə səni dönə-dönə, dönə-dönə, dönə-dönə... öpürəm — qısaı ırgənənə qədər öpürəm. Vicdanın olsa, qəzetimizin bütün nömrələrini, hər həftənin bazar günü bir məktub yazıb, göndərsən. Təsəvvür et ki, “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində işləyən bibim hər həftə məktub yazmasa da, qəzeti qoyur konvertin içinə və göndərir.

O şerləri mən yoz, Məhəbbət çap etdirib. Məncə çap olunmağa layiq olmayan şerlərdir. Cavid, ingilis dilində göndərdiyin sözlər, frazalar və məktublar üçün də — bir təşəkkür. Oxudum, düzü az qala yarısını başa düşmədim, mən çox geri qalmışam, sən isə xeyli irəliləmişən. Sevinirəm, qardaş, inan ki, səmimi qəlbdən şadam.

Öz vəziyyətim barədə keçən məktubda yazdığlarıma heç nə əlavə edə bilmərəm. Sənədən məktub almıram. Dərslə məşğul olmur, Tolstoyu oxuyuram.

Bu qədər.

Sağ ol. Aidəyə, Nazlıya, Çimnaza, Nərgizə, Gülmirəyə, Sədəfə, Nərgizə, Sevdaya, təzə gələnlər varsa onlara, yoxdusa, Sənani, mənə sizdən soruşanlara mənim odlu-alovlu salamlarımı yetir.

Hörmətlə — Ülvi.
12.04.89.

Əziz Cavid, salam!

Mən adətən kiməsə məktub yazanda, ya aldığım məktuba cavab vermək səbəbi, ya sadəcə olaraq, mövcud əlaqəni itməyə qoymamaq səbəbi, ya da dolmuş ürəyimi boşaltmaq, canlı fikir, düşüncə mübadiləsi aparmaq səbəbi üzündən yazıram. Bu məktubun səbəbi sonuncudur. Məni bu saat ən çox məşğul edən, incidən bir ideya belədir ki, adamın (söhbət işgüzar, zəhmətkeş adamdan gedir) ömründən onun boş, mənasız, lazımi (yəni istedadına, bacarığına uyğun) səviyyədən aşağı keçirdiyi günləri, saatları çıxsaq, yerdə o bütöv ömrün heç yarısı nədir, yarısının yarısı da qalmayacaq. Və o bütöv ömrün cəmi 0,25 %-ni yaşayan, ancaq mütləq ideal həyat sürən adamı təsəvvürümdə yaratmaq istəyirəm, alınmır. Çünki əlində belə ömür də, ola bilsin ki, mənasızdır. Mütləq mənasızlıq mənim idealımdır. Ancaq əsgərlikdə və ümumiyyətlə indiyəcən keçirdiyim ömrümdə nə qədər havayı vaxt itirdiyimi düşünüb əzab çəkdikcə, özümə belə inam verməyə çalışıram ki, insan ömrünün hər bir anının, hətta onun boş, mənasız çağlarının da öz mənası var. Axmaq fikirdir, eləmi?

İnstitut tələbəsiyəm — 1 akademik il başa vurmuşam, di gəl ki, hələ də gələcəyimi nəyə sərf edəcəyimi dəqiq müəyyənləşdirə bilməmişəm. Böyük işlər görmək istəyirəm, biliyim azdır. Hərdən həvəslənirəm, elə həvəslənirəm ki, keçilməz dağ kimi bir məsələni bir anda həll edirəm, məsələn, iki sutkaya tamamilə naməlum bir əlifbada — ərəb əlifbasında sərbəst yazıb oxumağı öyrəndim. İndi bibimin göndərdiyi ərəb əlifbası ilə çıxan (hətta Stokholmda çıxan) qəzetləri oxuyuram. Sonra həvəsdən düşdüm, yoxsa fikrim ərəb dilinə keçmək idi. Sonra gürcü əlifbasını öyrəndim. İndi hərfləyə-hərfləyə oxuyuram, ancaq başa düşmürəm.

Evdən ingiliscə kitablarımı, o cümlədən Adakinin, Nağıyevanın kitablarını göndəriblər. Hələ ki, şkaflımda yatırlar. Allah bilir nə vaxt yadıma düşəcəklər.

Cavid, Salman Rüştinin “Şeytan ayələri”ni eşidibsən də. Qəzetlərin demək olar hamısı müəyyən yolla A.Xomeyninin tərəfini tutur, daha doğrusu Rüştin Xomeyni stili ilə yox, digər stillə qamçılıyırlar. Məncə ədəbiyyat azad olmalıdır. Ədəbiyyat ancaq ədəbiyyat xatirinə oxunmalıdır, ilk növbədə ona görə ki, bu müəllifin subyektiv mövqeyinin məhsuludur.

“Ədəbiyyat və incəsənət”də A.Paşazadənin müsahibəsini oxumuşam. Şeyxülislamın SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilməyi nəyə görə mənə məscidlərdə dua oxumaq üçün robot kuklalardan istifadə etməyi xatırlatdı. Yəni, bütün dünya məsələlərinin həllini Allah-təalanın əmri olduğunu faşistcəsinə təsdiq etdi. Bir dinin ali xadimlərindən biri xalq deputatları soveti tribunasının ümidinə qalıb, yoxsa əksinə, bu sovet dövlətinin özünü demokratik ölkə göstərmək siyasətidir.

Cavid, yadıma tez-tez düşürsünüz. Təsəvvürümə 1 ildən sonrakı görüşümüzü gətirməyə çalışıram. Mütləq Sənan da yanımda olur (o səndən də vəfasız çıxdı, məktub yazmır). Cavid, biz gələndə, siz III kursun imtahanlarını verəcəksiniz. Uğurlu imtahandan sonra, köhnə dostlarla gəzintiyə çıxmağın özgə güzəşti var.

Cavid, bu saat elə bir vəziyyətdəyəm ki, qayıdıb öz institutumuzda oxumağı heç ağıma belə gətirmirəm. Məsləhətini əsirgəmə.

Bu qədər, qardaş, Aidəyə, Nərgizə, Sədəfə, Nazlıya, Gülmirəyə, Çimnaza, Sevdaya, başqa dost-taşıqlara mənim səmimi salamlarımı çatdır. Məktub yaz. Beyləqandan da yazarsan, əgər TİD-ə getsəniz, oradan yaz. Sağ ol.

İmza. Ülvi. 20.05.89.

SALAM!

Cavid, sənin mənə elədiyin təkliflərə, yəni məktublaşmaq vasitəsilə imkanlarımızı birləşdirmək, bu yolla İngilis-Azərbaycan təcrüməsi əsasında dili öyrənmək tək təklifinə ikiliklə səs verirəm. Həqiqətən, səninlə məni birləşdirən cəhətlər çoxdur. İntəhası bu bizim hər ikimizin həyata materialist baxışından irəli gəlir. Əksinə, materializmə idealizm iti bucağından, romantika aynasından baxmaq cəhəti birləşdirir. Bizim həm ikimizin də çox böyük çatışmamazlığı budur ki, bəlkə də inkişafımızdan aşağı səviyyədə fəaliyyət göstərərək, əsl fanatikcəsinə nəinki başqalarını, hətta özümüzü belə inandırırıq ki, bizi böyük, qlobal məsələlər maraqlandırır, biz böyüyük, dahiyik, halbuki, ən xırda bir çətinlik bizi pis vəziyyətdə qoya bilər. Heç bir materialist belə dumanlıq, toranlıq içərisində qala bilməz. Deməli, sənə mən materialist yox, göylə gedən durna, yaxud göyərsin, sərçə... qarğayıq. — Bu oxşarlıq bizi birləşdirir. Ancaq əlbəttə, hər vaxt yerə enib, mövcud istedad və əməyin sayəsində müvəffəqiyyətlər qazanmaq mümkündür. Bu cəhətdən sənə inamım böyükdür. Sağ ol.

Mood barədə material göndərsəm, minnətdar olaram.

ÜLVİ.

SALAM, MƏHƏBBƏT.

Məhəbbət, Cavid sənin sözlərini mənə çatdırdı (həm də çox kobud şəkildə!). Düzdü günahkaram ki, bu müddətdə dəftər qalib məndə. Buna görə səndən dənə-dənə üzr istəyirəm. Ancaq o danışdığımız Y1 gün mən Sumqayıta gedəsi oldum, ona görə gələ bilmədim, sonra isə 3 gün dalbadal gəldim (3-4-5-ci günlər) otaqda heç kimi tapmadım. O yazıya gələndə isə, onu 2 həftə bundan əvvəl yazıb qəzetə vermişəm. Sən o dostun da (adı yadımdan çıxıb) oxuyub, çox bəyənib. Allahverdi müəllim, Kamal müəllim də oxuyub çox bəyəniblər. Əsgər müəllim də birinci həftə dedi ki, çox böyükdür, bir az ixtisar elə, mən də elədim. İkinci dəfə gələndə də dedi ki, yaxın nömrələrin birində verəcək. İntəhası, hiss edirəm ki, qəsdən gecikdirir. İstəsən, vaxtın olsa, dəyərsən Əsgər müəllimə.

Sən o hekayən də yadımdadır. Ümid edirəm ki, indi başa çatdırıbsan. Çalışacam bu altıncı gün gəlim. Nə isə, bir də üzr istəyirəm səndən.

Sağ ol.

Ülvi.

MƏHƏBBƏT, SALAM

Sənənlə şərq kəşmişdik ki, əsgərlikdən sənə məktub yazacağam, ancaq 4 aydan da artıqdır ki, sənə bir dənə belə məktub yazmamışam. Bunun isə yeganə səbəbi odur ki, sənə şər, yaxud hekayə yazıb göndərmək istəyirdim. Ancaq indi görürəm ki, belə getsə, çox gözləyəsi olacağam. Çünki burada özümə qarşı daha tələbkar olmuşam, bəş vaxtlarımı daha çox oxumağa (mütaliə) və dilə (ingilis və rus dilləri) həsr edirəm. Bu 4 ayda oxuduğum əsərlərdən ən çox Frans Kafkanın “Zamok”, Ales Adamoviçin “Xatinskoy povest” əsərləri, bu yaxınlarda Lenin mükafatına layiq görülmüş “Tövbə” (Pokoyenie) filmi — Tengiz Abulaşvilinin filmidir — mənə böyük təsir edib. Burada habelə ingilis dili ilə də məşğul oluram. Ən yaxın dostum Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda — iqtisadiyyat fakültəsində (ingilis dili üzrə) oxuyur. Təsəvvür elə ki, o oğlanla ancaq ingilis dilində söhbət edirik, «News» qəzeti alırıq, orijinaldan kitablarımız da var. Nə isə, dərslə burada da məşğul oluram və hələlik heç bir çətinliyim yoxdur.

Yazmağa gələncə isə həmişəki kimi planlar çoxdur, oğul lazımdır girişsin. Görək, nə olur. Bilirsən, Məhəbbət, mənim düşdüyüm hissədə bu saat ciddi işlər gedir. Bildiyin kimi — strateji əhəmiyyətli raket hissələrində xidmət edirəm, dünyanı maraqlandıran ən qlobal məsələlərin burada şahidi və sözün həqiqi mənasında iştirakçısı olmuşuq. Köhnələri ləğv edirik, təzələri gətirməyə hazırlaşırıq. Bu saat məni daha çox məşğul edən hadisələrdən biri də budur. Bunlardan başqa Sovet dövləti tarixini öyrənməklə — əlbəttə daha çox qəzet və jurnalları oxumaqla məşğulam. Maraqlı və ziddiyyətli dövrdə yaşayırıq.

Bax, əzizim Məhəbbət bütün yuxarıda saydıklarım səbəblərə görə hələ ki, bədii yaradıcılıqla məşğul olmağa vaxt tapmıram, mənə hələ ki, buna ehtiyac da yoxdur. Ancaq gələcəkdə, əlbəttə, bu sahədə də bəzi şeylər əldə eləyəcəyəm.

Əsgərlik xidmətim barədə nə deyə bilərəm. 3 ay uçebkada oldum. Sözün açığını desəm, çətin oldu, xüsusilə, biz 5 nəfər azərbaycanlı üçün. Çünki azərbaycanlı əsgərlik ənənəsini qoruyaraq, biz də pol yumurduq. Uçebka belə şey möcüzədir. Bunun üstündə bir qədərimizi hətta qovdular. Mən isə 4 nəfər azərbaycanlı ilə axıra kimi qaldıq, sonra isə 7 imtahan verib, hamısından “əla” qiymət aldım. İndi serjantam, otdeleniya komandiri, vzvod komandirinin

müaviniyəm. İşlərim pis getmir. Düzdür, deyilənə görə qış soyuq olacaq — 40-45. Ancaq bilirsən ki, əsgərin canı dəmirdəndir, hər şeyə yozur, biz də dözəcəyik.

Alman dili fakültəsində oxuyan Teyyub Bayramov da bizim polkdadır, mənim vızvodumda deyil, başqa diviziondadır. Bir də Sənan — mənim qrup yoldaşım-yanımdadır. O tamamilə başqa hissədədir, ancaq hər gün görüşüb söhbət edirik. Məhəbbət, yataqxanada ən çox əsgərlik haqqında mənə Əsgər danışardı. Onunla söhbətimiz tuturdu, çox təəssüflənirəm ki, möhkəm dost ola bilmədik, bəlkə də buna yaş fərqi mane oldu (ancaq biz səninlə həтта bu yaş fərqi baxmayaraq dost olmuşuq — ədəbiyyatın sayəsində. Əsgərin ədəbiyyatla o qədər də arası yox idi) Məndən Əsgərə, Cabbara, eləcə də bütün bizi — Sənanı, Teyyubu, məni yada salanlara salamlar de. Onların söhbətlərinin burada mənə böyük köməyi dəyir.

Məhəbbət, bilirəm ki, bu saat ilhamının çoxub-çağlayan vaxtıdır. Səndəki ilhamın heç vaxt sönməyəcəyini də bilmirəm (Məhəbbət İlhamlı — təsadüfi seçilməyib) Yəqin mən gələndən sonra çox yazıbsan. Məni o şər töhvələri ilə qonaq eləsən çox sevinirəm. Elə bilmə, əsgərliyə gəlmişəm, daha sənin şerlərini tənqid edə bilmədim. Sən göndər, dalısına bax. Dərslərindən, elmi işindən, gələcək planlarından yaz, bilirsən ki, bu söhbətlər mənə çox doğmadır. İndi isə sağ ol. Məktubunu gözləyirəm.

Hörmətlə — Ülvi BÜNYADZADƏ

21.11.88

QARDAŞIM MƏHƏBBƏT! SALAM!

Yazdığın məktubu aldım, sənə deyim ki, mənə əsl sürpriz təsiri bağışladı, baxmayaraq ki, sənin mənə mütləq cavab yazacağını bilirdim. Çox sevindim ki, mənim məktublarıma olan münasibətini bu cür əməlinlə nəzərimə çatdırıbsan. Ancaq, əziz Məhəbbət, mən məktub yazanda heç vaxt subyektivizmdən qaçmaq istəmirəm. Həmin şəraitdəki hiss və düşüncələrimi olduğu kimi də əks etdirirəm. Məktublarımda qardaşıma məqsəd qoymuram ki, bunu ilhamla yazacağıam, bunu isə yox. İndi allah bilir bu məktubum necə olacaq.

Şerlərim barədəki fikirlərlə, ümumi şəkildə, razıyam. İntəhası, səninlə razılaşmadığım məqamlar da var. Ancaq onlar ciddi mübahisəyə əsas olmadığı üçün yazmağı lazım bilmədim. Mən ikinci şerimin sənə xoşuna gəldiyinə, həтта onu çapa vermək fikrinə düşdüynə görə çox şad oldum. İndi sənə bir şerimi də yazıram, sonra söhbətimizi davam etdirərik.

...Onu da düzgün yazıbsan ki, hər Leyliyə onun Məcnununun gözüylə baxmaq lazımdır. Bu, son nəticədə ümumi fəlsəfi anlayış olan “gözəllik” məfhumunun mənasını araşdırmağa gətirib çıxarır. Yeri gəlmişkən deyim ki, sənə fəlsəfə elminə bu qədər böyük əhəmiyyət verməyini bəyanirəm, hələ I il universitetə girmək istəyəndə “Marksizm — leninizm fəlsəfəsinin əsasları” kitabından hazırlamışdım. Həqiqətən dərin elmdir. Ancaq bir fikrinlə razılaşa bilmədim: “dünyanı dəyişdirən filosoflardır, ədəbiyyat dünyanın bədii inikasındır” II cümlə aydındır, ancaq birinci yox. Çünki filosoflar olsa-olsa daim xalq (!) tərəfindən dəyişdirilən dünyanın ən ümumi, ən obyektiv, ən toxunulmaz qanunlarını kəşf edirlər, ola bilsin ki, nə isə təzə bir qanun yaradıb (daha doğrusu tapıb), bu qanunu əməli həyata keçirilməsinə nail olur, beləcə də dünyanın dəyişməsində əhəmiyyətli funksiya daşıyırlar. Bu belədir, ancaq yenə deyirəm ki, bütün bunlar dünyanın ümumi axınına nə mane, nə də maneə ola bilmirlər. Fransa burjua inqilabını da tarixin bu təbii axını yetirdi. Lenin Qorkinin “Həyat eşqi” hekayəsini belə qiymətləndirməyi də (həm də məhz ömrünün son günlərində) ömrün təbii gərşinin nəticəsi kimi diqqətimizə çatdı.

Məhəbbət, nəzərinə, sənə yeni bir mövzuda mübahisəyə girişmək üçün, belə bir mövqeyimi çatdırım ki, mən həmişə “sənət — sənət üçün” ideyasına inanmışam, ancaq bu ideyaya əsaslanan sənəti sənət səviyyəsində görmüşəm. Axı, sən mənə necə sübut edə bilərsən ki, Füzuli “Məni candan usandırdı...” və digər qəzəl-poemalarında, Xətai özünün şer-qoşmalarında, Ələsgər öz yaradıcılığında xalqın hiss-düşüncələrini ifadə etməyə çalışmışlar. Ən dahi əsərlər, fikir versən görərsən ki, ancaq həqiqi sənət nümunəsi yaratmaq xətrinə (məna sinonimi kimi: ancaq özünün (sənətkarın) ali hisslərini ifadə etmək xətrinə) yaranan əsərlərdir. Kim ki, qarşısına xəlqi, partiyalı ədəbiyyat yaratmaq məqsədini qoyur, ondan sənətkar olmaz (düşün — S. Rüstəmin partiya, komsomol şerləri və H.Cavidin hər hansı bir faciəsi - hansı daha çox xəlqidir). Bu mənada “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin 27 yanvar tarixli nömrəsində 17 yaşlı şair Xanəmirin “Öz dövrümüzə yazmaq” məqaləsi məni çox narazı etdi. İş bundadır ki, sovet şairlərinin əksəriyyəti Stalin dövründə Stalinin şəxsiyyətini ucaldan, aliləşdirən şerlər yazır, Brejnev dövrüdür. Bu dövrün ictimai-siyasi ideyalarının təbliği ilə məşğul olurdu və s. Nəticə etibarilə incəsənət dönümünü partiyanın təbliğat vasitələrindən birinə. Təəssüf ki, belə incəsənət partiyalı olsa da, incəsənət olaraq meydana çıxmır. Hüseyin Cavid, İosif Brodskini gözünün qabağına gətir. İ.Brodski “sənət-sənət üçündür” ideyasını əlində bayraq etmişdi, odur ki, vətəninə cəmi 4 şeri çap olundu, sürgün olundu, xaricə köçməyə məcbur oldu. Bu

şair ABS-da yazdı-yaratdı, çox keçmədi ki, Nobel mükafatına layiq görüldü. Bu məsələlər barədə sənin fikrini bilmək istərdim.

Məhəbbət, əziz dostum, məsləkdaşım. Onu da deyim ki, mənim Martin İden kimi yüksələcəyim dəryada balıq sövdasıdır, ancaq sən mənim üçün həmişə “Suinbern” olaraq varsan. Sən mənə böyük təsir bağışlayıbsan, buna görə həmişə sənə borcluyam.

Qardaşım, sənin qəlb dənizində qopacaq fırtınanı böyük inam və intizarla gözləyirəm, çünki həmin fırtına xeyirxah fırtına olacaq, gəmiləri, qayıqları qərq edən yox, onları göyün yeddinci qatına qaldıran bir fırtına olacaqdır.

Əziz Məhəbbət, sənin növbəti məktubundan daha nə gözləyirəm — Pribaltikada yaranan, Belorusiyaya meydan çıxan Xalq və Beynəlmiləl Cəbhələr, Ermənistandakı Tələbələr İttifaqı barədə fikirlərini. Sən çox gərəkli cavanlardan, tələbələrdənsən. Nəyə görə bizdə belə cəmiyyətlər yaranmır. Evdən mənə “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetlərini müntəzəm şəkildə göndərirlər. Oxuyuram, əsəbiləşirəm. Bir məsələni nə qədər çeynəmək uzatmaq olarmış. Təsəvvür elə MK-nın Jdanov haqqındakı qərarından 1 aydan çox vaxt keçib, hələ bizdə bu rayon öz halalca Beyləqan adını ala bilməyib. Vallah, Məhəbbət, bu işdə biz tələbələrin günahkar. Təsəvvür elə, Ermənistan Tələbələr İttifaqının (Özünün qəzeti var, böyük ittifaqdır, böyük də məqsədləri var) yaradıcısı Ermənistan universitetinin tələbəsi N.Arutyunyandır — familiyası bilmirəm dəqiqmi yadımda qalıb.

Səndən geniş məzmunlu bir məktub gözləyirəm. Onuca deyim ki, bu “allah qarğıyan torpaqda” əsl azərbaycanlı kimi xidmət eləməyə çalışıram. Elə indicə mənə dedilər ki, rütbəmi bir az da böyüdüblər — kiçik serjant idim, indi olmuşam serjant. Sənin əsgərlik həyatı haqqında yazdığın sözləri qulağımda sırğa edəcəyəm.

İndi isə gəl xudahafizləşək.

Məndən yataqxanadakı bütün dost-taşıqlara salamlar de.

Hörmətlə: Ülvi Bünyadzadə.

22 fevral, 1989.

Bu məktub tez və qısa günlər içində qanadlanıb, o gözəl Bakı şəhərinə istiqamət götürərək, mənim səsimi əsgər salamımı məslək dostum, yoldaşım Cavidə çatdırırsın!

(Bu maraqlı giriş özbək dilli məktublara xasdır)

TƏRCÜMƏLƏR

ÇARLZ MƏKKEY

SEVİRƏM SEVGİLİMİ

Deyin, nə mənə çağlar,
Nəğməniyə olmaz tay.
Budaqda ötən bülbül,
Göydə dinən torağay?
Qaratoyuq, nə söylər, -
Bir izah et nəğməni:
«Sevirəm sevgilimi,
Sevgilim sevir məni».

Fikrində gəzir mənə,
Gözəl qız, söylə nədir?
Gözündə sevinc yaşar,
Dilində şən nəğmədir
Zəfər donub üzünə, -
Hüsnü mənası yeni:
«Sevirəm sevgilimi,
Sevgilim sevir məni».

Gözəlliklər önündə,
Nəğmədir ömrün yazı.
Fəsillər ötüşdükcə,
Artır qayğılar nazı.
Nəğməmizi yaşadaq,
Olsun qayğıya qənim:
«Sevirəm sevgilimi,
Sevgilim sevir məni».

RUDYARD KIPLİNG

ƏGƏR...

Özgələr başını itirib, səni
Ağılda, kamalda bilsə günahkar.
Sənə yönəltmələr sonsuz şübhəni,
Varınsa özünə inam, etibar.

Əgər gözləməkdən tənqə yetməsən,
Yalanlar dinləyib, ona uymasın.
Nifrət edilsən də, nifrət etməsən,
Özünü çox müdrik, aqil saymasın.

Əgər diz çökməsən öz xəyalına,
Düşüncən qarşında olmasa məqsəd.
Zəfərlə bədbəxtlik çıxsa yoluna,
Göstərsən onlara sən eyni hörmət.

Əgər düz sözünü edib başayaq,
Axmaqlara tələ qurana dözsən.
Düzüb qurduğunu yıxsın bir sarsaq,
Yenə bərpa edib sakitcə süzsən.

Əgər qazandığın uğurlarını,
Qoyaraq qumara uduzsən tamam.
Yenidən başlasın hər bir karını,
Giley eşitməsə səndən bir adam.

Əgər vadar etsən qəlbi, qüdrəti –
Onlar heydən düşsə, - dirçəlsin dərhal,
Daxilində imkan qalmasa qəti,
Hayqırsa iradə: «Dəf olsun bu hal!»

Əgər kütlə səndə qoysa ləyaqət,
Krala yetsən də xalqa tapınsın.
Etməsə dost, düşmən sənə həqarət,
Hamı hesablaşsa sənlə çox zaman.

Əgər tutsan nəbzini hər dəqiqənin,
Altmış saniyəylə ölçülsə yolun.
Dünya da, hər şey də olacaq sənini,
Adam olacaqsın onda sən, oğlum.

TOMAS HUD

KEÇMİŞ VƏ İNDİ

Yurd salıb yaddaşında
Doğulduğum ev gəzər.

Pəncərəmə səhərlər
Günəş ələyərdi zər,-
Heç vaxt çıxıb-batmağa
Tələsməzdi bir kərə.
İndi mən gecələrdən
Can atıram səhərə.

Yurd salıb yaddaşında
Qızılgüllər rəngbərəng.
Bənövşələr, zanbaqlar, -
Nur qaynağı hər çiçək,
Quş yuvalı yasəmən.
Qardaşım ad günündə
Basdırdığı o şitil
Ucalıb ev önündə.

Yurd salıb yaddaşında
Yelləndiyim yelləncək, -
Düşünərdim qaranquş
Uçur göydə mənimtək.
Ruhum qanad açardı,
Sanki, olub daş indi.
Çimdiyim göl odumu
Soyutmazdı nədəndi.

Yurd salıb yaddaşında
Uca, yaşıl küknarlar,
O vaxt elə sanardım
Onlar göyə çatarlar.
Uşaq sadələvhlüyüm,
Çoxdan arxada qalıb.
Heç sevinmirəm qəddim
Göyə bir az ucalıb.

TOMAS HUD

SÜKUT

Sükut var səs-səmir çıxmayan yerdə,
Sükut var səslərə həsrət məkanda, -
Hər soyuq məzarda, hər lal ümmanda,
Səhrələr geyib sükutdan pərdə.

Dərin uyğulara dalmış jahan da, -
Yox həyatdan əsər, yox səsdən əsər,
Buludlar, kölgələr sükutla gəzər,
Sükut hökmrandır burda hər yanda.

İnsandan əbədi ayrılıb qalıb,
Qədim sarayların xərəbələri,
O tənha yerlərdə gəlib yurd salıb.
Tülkülər, kaftarlar nə vaxtdan bəri.

Ulayır bayquşlar burdan güc alıb,

Bu səsdəki dəhşət titrədir yeri.

İnləyir küləklər, həyatsa yatır, -
Elə əsl sükut bu məkandadır.

P.B.ŞELLİ

AXŞAM

Günəş batır, qaranquşlar uyuyur,
Yarasalar cövlan edir havada.
Qurbağalar nəm küncərdə iz qoyur,
Axşam mehi əsir çöldə, obada, -

Gur çayların oxşayaraq üzünü,
Oyatmayır ləpələrin özünü.
Şehli deyilətlər üstü bu axşam,
Ağacların altı indi deyil nəm.

Külək olar, gah dəlisoy, gah aram, -
Dəyişdikcə qabağında dədəm.
Toz-torpağı qova-qova hər yerdə,
Atıb-tutur səkilərdə şəhərdə.

A.S.PUŞKİN

ÇAADAYEVƏ

Boş şöhrətin məhəbbəti, həvəsi,
Uzun müddət bizi nazlandırmadı.
Cavanlığın maraqlı əyləncəsi,
Duman kimi çıxıb getdi, qalmadı.

Artıq bizim qəlbimizdə alışır,
Yeni arzu, istək qığılcımları.
Torpaq, Vətən köməyinə çağırır,
Çağırışına səs veririk onların.

Cavan aşiq həqiqi məhəbbətin
Görüş anlarını gözlədiyitək.
Müqəddəs azadlıq dəqiqəsini,
Gözləyir qəlbimiz, gözləyir ürək.

Yarıq azadlıq anları üçün,
Ürəyimiz qeyrət üçün döyünür.
Dostum qəlbimizin hər döyüntüsü,
Xalqa həsr olunub deyə öyünür.

İnanıram, sən də inan-gələcək,
Həsrətində olduğumuz gələcək,
Rusiya öz dəhşətli yuxusundan
Sıçrayışla oyanacaq, qalxacaq,

Köhnə dünya xarabalıqlarından
Bizim ad günümüz qeyd olunacaq.

ROBERT SAUTİ

VOLTER TAYLER

«Toxuyardı Həvva, işlərdi Adəm,
Bəs kölgə, zülümkar kimiydi o dəm?»
Miskin daxmalarda doğulsa hər kim,
Taleyi özünə kəsilir qənim.

Nəcib, müdrik olsun, ya cəsur, qoçaq,
Yolu yenə birdir: kölə olacaq.
Gecəli-gündüzlü dinclik bilmədən
Zülmün tapdağına əriyər bədən.

Vergilər od ələr yoxsullar üstə,
Qəfil cəzalar üçün qulaqlar səsdə.
Bəxti puçdur dərddə boğulanların, -
Miskin daxmalarda doğulanların.

Kəndli qan-tər tökər harınlar yatar,
Kəndli əkər, biçər, harınlar udar.
Yumşaq yatağında piylənir varlı,
Evində eys-işrət min bir nübarı.

İstər axmaq olsun, istər yaramaz,
Zülmün caynağını o, saxlayır saz.
Məzlum qullarının ətini yolur,
Zəngin doğulanlar bax, belə olur.

«Toxuyardı Həvva, işlərdi Adəm,
Bəs kölə, zülümkar kimiydi o dəm?»

1988

ŞARLOTTA PERKİNZ GİLMAN

AMERİKADA UŞAQ ƏMƏYİ

Ətcəbala, ata quşu yemləyir,
Toyuq üçün yem döşürmür cücələr.
Bala pişik siçan tutmur anaya, -
Yalnız insan bu şərəfə müəssər.

Müdrük varlıq, güclü varlıq bizik biz,
Tərifimizçün yorulmayırdı dil, ağız.
Nəsli qalmış bir yeganə məxluq,
Yemlər bizi işləyərək balamız.

ÇARLZ KİNQZLİ

ÜÇ BALIQÇI

Üzdü qərbə doğru üç gənc balıqçı,
Üzdü qərbə doğru bir qürub çağı.
Hər qəlbə bir qadın getdi qalıqçı,
Ötürdü onları oğul-uşağı,
Kişilər işləyər, qadınlar ağlayar,
Qazanc yox, külfəti bəs necə saxlar?
Getdilər, sızladı limon zolağı.

Mayak qülləsinə qalxıb üç qadın
Lampa yandıranda, günəş batanda.
Qasırğa onların qırdı qanadın,
Tutdu göy üzünü bulud hər yanda.
Kişilər işləyər, qadınlar ağlayar,
Tufanlar güc gələr, fırtına haqlar,
İnləyər, sızlayar liman zolağı.

Narın qumlar üstə qalıb üç cəsəd,
Narın şəfəq səpir səhər günəşi.
Üç qadın hönkürür üç ərə həsrət,
Uzaq bir sahildə odu, atəşi,
Kişilər işləyər, qadınlar ağlayar,
Son nöqtə yolları əbədi batlar,
Əlvida, sızlayan liman zolağı.

İQOR MİXAYLUSENKO

XÖŞBƏXTLİK

Deyirsən, gəl söylə xəşbəxtlikdən,
Çoxdan buna cavab axtarıram mən.
Bunu sordum bir şairdən-müdrikdən,
Bir də sarı sünbül dolu zəmidən.

Zəmi mənə birdən cavab vermədi,
Külək yoxdu, ondan da səs gəlmədi.
Şair isə mənə söz bəxş etlədi,
Cəsarətlə cavabını söylədi:

Dağlar qızı şələlədi xəşbəxtlik,
Soyuq qarda xoş isalədi xəşbəxtlik.
Müharibəsiz həyat, körpə – xəşbəxtlik.
Xəşbəxtlikdi rəya dolu kainat,

Çiçəklərə ətir verən bir həyat,
O, bir quşdur sonsuz səma içində.
O, balıqdır dərin dəniz dibində.
Xəşbəxtlikdi insan ömrü-həvəsi,
Torpağın kosmosdan gələn nəfəsi.

J. Q. BAYRON

KÖNLÜM QƏHƏRLƏNİB

Könlüm qəhərlənib, köklə arfanı,
Diqqət kəsilməyə tabım var hələ.
İncə barmaqların həzin havanı,
Dindirib, ruhumu tez alsın ələ.

Əziz bir ümidim ürəkdə varsa,
Bu səs o ümidi əfsunlar, oxşar.
Göz yaşım gözümü gizli yandırsa,
Bu səsdən daşaraq sahili aşar.

Fəth et, musiqinlə dərinlikləri,
Hələ şən notlara yer verməyərək.
Tutulub dolmuşam nə vaxtdan bəri,
Əgər ağlamasa partlaya ürək.

Qəmlərin əlində qəlb dustaq, əsir,
Sonsuz sükutlarda ağrısı dərya.
İndi bir mərtəbə durub müntəzir,
Ya partlamaq, ya da dalmaq arfaya.

J. Q. BAYRON

ALATORANLIQ

İndi o dəmdir ki, yaşıl budaqdan,
Qalxır zəngurəsi şeyda bülbülün.
İndi o dəmdir ki, qopur dodaqdan,
Şirin əhd-peymanı sevən könülün.

Xəfif küləklər də, sular da sözlü, -
Nəğmələr pıçıldar qulağa gizli.
Hər gülün üstündə şəbnəmdən pərdə,
Ulduzlar görüşür uca göylərdə.

Dalğalar üstə gömgöy rəngdə qonur,
Yarpaqlar da çalar qonurdan qonur.
Həzin toranlığa bürünür göylər, -
Tutqunluq bir qədər, ziya bir qədər.

Günü yola salıb toranlıq gedir,
Ayın işığında əriyib itir.

Oskar UAYLD

BÜLBÜL VƏ QIZILGÜL

“Kaş bircə dənə olsa da bağçada qızılgül olaydı. Axı o deyirdi ki, əgər ona qızılgül versəm, mənimlə rəqs edəcək,» — Tələbə öz-özünə kədərli-kədərli danışdı. Hərdən onun gözləri yaşla dolur, yenə boşalırdı – « aman allah, gör insanın taleyi neçə xırda şeydən asılı ola bilərmiş. Mən müdriklərin dediyi, yazdığı nə varsa hamısını əzbərdən bilirəm, fəlsəfinin sirlərini çoxdan mənimsəmişəm. Ancaq bütün həyatımla, taleyimlə xırdaca bir qızılgül möhtac qalmışam”.

“Ah, nəhayət, həqiqi aşıqla qarşılaşdım”, — deyə palıd ağacının ağuşundakı yuvasından tələbəni eşidən, tez-tez yarpaqların arasından ona sarı baxan bülbül dilləndi: “Deməli mən onu tanımaya-tanımaya hər gecə bu bağçadan onun üçün oxumuşam, hər gecə ulduzlara onun məhəbbət dastanını danışmışam. Özü də necə gözəl oğlandı, qızılgül ləçəyinə bənzəyən dodaqları, gecə kimi qara saçları... Amma yaman solğundu, gül kimi. Yox, bu həqiqətən aşıqdi, həqiqi aşıq.

Tələbə isə şey mızıldanardı: “Sabah axşam prisn bal keçirəcək, o da olacaq orada. Əgər mən ona qızılgül aparsam... Ah necə xoşbəxt olardım onda, o bütün vücudu ilə qollarımın arasında olardı, başı çiyimin üstündə, səhərədək rəqs edərdik birgə... Ah, təəssüf ki, bu belə olmayacaq. O, məni görməməzliyə vuracaq, mənimlə rəqs etməyəcək. Mən tənha qalacağam. Ah, kaş qızılgül olaydı, qızılgül...”

Bülbül hey oğlana baxır və get-gedə qəti səslə deyirdi. “Həqiqətən, həqiqətən aşıq olub, bu gözəl oğlan. Yaxşı, bəs mən nə oxuyum onun üçün, nə oxuyum ki, onun könlü şad olsun. Eh məhəbbət, məhəbbət. Doğrudan da gözəl şeydi məhəbbət. Hər cür daş-qaşdan, mirvaridən, qızıldan baha olur məhəbbət. Nə bazardan, nə tacirdən pulla almaq olmaz onu. Çünki, pulla, qızıllarla ölçülməyir məhəbbət. Tələbə hələ də acı-acı danışır, kövrəlir, göz yaşını zorla saxlayırdı. Lakin fikirlər, düşüncələr tələbəni əldən saldı. O, yaşıl otların üzərinə uzandı, başını əllərinin arasına aldı, hönkür-hönkür ağlamağa başladı.

— Bu niyə ağlayır? — deyə quyruğu ilə oynaya-oynaya yaxınlıqdan keçən Yaşıl Kərtənkələ soruşdu.

— Görəsən nə olub ona? — deyə sanki göy qurşağını əyninə geyinən kəpənək dilləndi.

Onlara Bülbül cavab verdi.

— O qızılgül axtarır, qızılgüldən ötrü ağlayır.

— Nə, qızılgül gülməlidir, — deyə Kərtənkələ süni şəkildə güldü.

Lakin Tələbənin dərini Bülbül başa düşürdü, o Bülbül ki, həmişə bu dərdi çəkib Palıd ağacının üzərinə qonub, Məhəbbət haqqında düşünən Bülbül, qəflətən boz qanadlarını açdı və havanı yararaq, yaxınlıqdakı bağçaya sarı uçdu. Bağın ortasında böyük bir qızılgül kolu vardı. Bülbül onun yanına qaçdı və dedi:

— Kol, əgər sənə gözəl bir mahnı oxusam, mənə qızılgüllərindən verərsənmi?

Kol başını yırğaladı.

— Mənim güllərim ağdı, dənizlərin köpüyü kimi, dağların qarı kimi. Yaxşısı budur ki, bu yaxınlıqdakı bağçaya get, orada mənim bir qardaşım var, ondan istə. Ola bilsin ki, istədiyini sənə o verə.

Bülbül tez qanadlarını açdı, qonşu bağçadan qızılgülün yanına gəldi. Mənim güllərim nergizgülü tək sarıdır.

Bu nağılı nənəm mənə, nənəmə isə öz nənəsi danışib. Əyyami-qədimdə biri vardı, biri yoxdu. Bülbül adlı yetim və kasıb bir oğlan vardı. Gündəlik çörək pulu çıxarmaq üçün Bülbül gah limanda hantallıq edir, gah evlərdə qab yuyur, gah həyat-baca süpürür, əlqərəz, fəlakətin hər üzünə düçar olurdu. Gecələr isə şəhərin kənarındakı yeraltı daxmasına gəlir, yorğun-argın yıxılıb yatırdı.

Günlərin birində Bülbül yenə gecə yarısı daxmasına gəldi. Elə daxmanın ortasında, rütubətli, yaş torpağın üstündə yıxılıb yuxuya getdi. Həmişəki kimi Bülbül yenə yuxu görürdü. Ancaq bu yuxusu əvvəlkilərə bənzəmirdi. Görürdü ki, elə onun daxmasına bənzəyən bir daxmadı. Daxmanın qabağında isə cır-cındır içində bir qız durub. Qız Bülbülü görüb onu səsləyir: «Ey Bülbül, bil və ağah ol, mənim adım Qızılgüldü. Mən də sənə kimi yetiməm. Mən də sənə kimi həyat-baca süpürür, qab-qacaq yuyur, nökrəçilik edirəm. Bu vaxta qədər ancaq məni yaşadan bircə şey idi, sənə olan məhəbbətim ölüb. Ey Bülbül, əgər sən də məni sevirənsə gəl şəhərin o biri kənarına, mənim daxmamın qabağına. Mən orada səni gözləyəcəyəm». Qız on dörd gecəlik aya bənzəyirdi. Lalə yanaqları, nazik dodaqları, eyibsiz bədəni, şirin dili Bülbülü elə yuxudaca ona məftun eləmişdi.

Elə ki, dan yeri qızarmağa başladı, bütün gecəni narahatlıq içində keçirən Bülbül yuxudan qalxdı və üz qoydu şəhərin o biri kənarına - xeyli qaçdıqdan sonra Bülbül şəhərin kənarına çatdı. Ətrafına baxdı. Gördü ki, bəli yuxuda gördüyü daxmanın yanındadır. Qız isə elə yuxuda gördüyü yerdə dayanıb. Demə Qızılgül də Bülbülün yuxusuna bənzər yuxu görüb və alatoranlıqdan yuxudan qalxıb Bülbülü gözləyirmiş. Elə ki, Bülbül Qızılgülü, Qızılgül Bülbülü gördü, o saat hər ikisi bir-birinə tərəf qaçmağa başladı. Bülbül çox yorulmuşdu deyə, Qızılgülə çatanda

qıçası büdrədi və Qızılgülün qucağına düşdü. Ancaq Qızılgül də müvazinətini saxlaya bilməyib, hər ikisi birlikdə quru otun üstünə yıxıldılar.

Otaqda yalnız ikisi idi — hər ikisi yaraşlıq idi. Gözəl Bülbül sevdiyi qızın, Qızılgülün əllərindən tutmuşdu. Bu an onlar özlərini dünyanın ən xoşbəxt insanı hesab edirdilər. Bu an onların ayrı – ayrı dünyalarının qovuşduğu duyulmuşdu.

Bayaqdan kənarda durub bir-biriyçin yaranan bu iki gəncə istehza ilə baxan cadugərlər cadugəri, gözəgörünməz İblisin otaqda olmağını heç kim hiss etmədi: nə Bülbül, nə Qızılgül. Onlar bircə şey eşidir, bircə şey hiss edirdilər: ürəklərinin pıçıldısını.

İlk dəfə idi ki Bülbül sevdiyi qızın - qızılgülün əlindən tutdu. O Qızılgülü bir qədər də özünə tərəf çəkdi, qızın başını sinəsinə sıxdı. Bu, İblisi xeyli əsəbiləşdirdi. Odlu nəfəsini Bülbülün üzünə üfürdü. Bülbül bir andaca ovuc boyda quşa çevrildi. Sonra İblis qara qanadlarını açdı və qorxudan sapsarı olan Qızılgülü qamarlayıb, otaqdan çıxdı.

Bülbül birdən-birə başına gələnə anlaya bilmədi. Yalnız vaxtilə camaatdan eşitdiyi gözəl qızları oğurlayan İblis haqqında söhbətlər Bülbülün yadına düşəndə hər şeyi başa düşdü. Lakin gec idi, çox gec. Qızılgülün izi-tozu belə qalmamışdı. Bəli, o gündən etibarən Bülbülün işi-peşəsi başına - gözünə döyüb, ağlamaq oldu.

İllər keçdi. Ancaq Bülbül nə Qızılgülü unutdu, nə də onun göz yaşları qurudu. O ağacdən-ağaca, damdan-dama uçur, hey kədərli mahnılar oxuyurdu.

Günlərin birində Bülbül yenə bir ağaca qonub, dərddi-dərddi sızıldayıb, ah-fəğan edirdi. Bu vaxt qoca bir Qarğa ona yaxınlaşdı:

— Ay balaca quş, niyə belə ağlayıb sızlayırsan? Nədi sən dərdin?

Bülbül başına gələnləri Qarğaya danışdı. Qarğa qəmli-qəmli başını yırğalayaraq:

— Sən dərdin sağalmaz dərddi, qardaş. Bax, bizim hamımız – quşlar sən kimi cavan insan olmuşuq. Vaxtilə bizi də bu hala salan o cadugər İblis olub. O, çox qorxulu, dəhşətlidir. Heç vaxt gözə görünmür.

Qarğanın sözləri Bülbülü daha da kərələndirdi. Bunu görən Qarğa sözünə davam etdi:

— Bülbül, sən təzədən insan ola bilməzsən. Buna görə heç ağlamağa dəyməz. Ancaq sevgililə görüşmək istəyirsənsə, bil və agah ol: o, buradan 30 illik bir yerdə — Qara Yarğan deyilən yerdədir. İblis onu tikanlı bir kola çevirib. İndi o kolun üstündə xeyli ağ rəngli gül var. O güllər sevgilinin göz yaşlarından yaranıb. Hər kim həmin güllərə əl uzatsa tikanlar onun əlinə batır.

Sevgilisi haqqında eşitdikləri Bülbülü dəhşətləndirsə də, onun yerini bilməyinə çox sevindi və sevgilisinin yanına getməyi qərara aldı. Tezliklə yol üçün azuqə götürüb. Bülbül soraqlaşa-soraqlaşa Qara Yarğana getməyə başladı.

...Artıq 29 il idi ki, Bülbül Qara Yarğanı axtarırdı. Onun kiçik qanadları yorulmuş, özü isə xeyli qocalmışdı. Lakin Qızılgülü sevgilisini mütləq görməyi qərara almışdı. Yorulmaq, qocalmaq onun gözlərinə görünmürdü.

...30-cu il Bülbül üçün xüsusi fəlakətli oldu. O, yolda dəfələrlə tufanla, qasırğayla qarşılaşdı, dəfələrlə ölümlə çarpışmalı oldu. Lakin Bülbül onların hamısına qalib gəldi və nəhayət Qara Yarğana çatdı.

...Qızılgül — kol Yarğanın lap başında idi. Hələ Bülbül onu görməmiş, o Bülbülü gördü və tanıdı. Bircə anın içində kolun üstündə o qədər ağ güllər yarandı ki, kolun budaqları görünməz oldu. Qızılgül sevincindən ağlayırdı.

Bülbül də tanıdı və kola tərəf uçmağa başladı. Çatıb sürətlə özünü kola vurdu, lakin kolun tikanları onun bədənində batdı. Bülbül qışqıraraq, geri çəkildi. Təzədən bir də özünü Qızılgülə tərəf atdı. O istəyirdi ki, heç olmasa gülün birinə toxuna bilsin.

Bu dəfə də tikanlar Bülbülü Qızılgülə yaxın qoymadı. İndi onun bütün bədənindən qan sızırırdı. (İblis isə yenə kənarda istehzayla baxırdı). Bülbül özünü üçüncü dəfə çox sürətlə tikanların üstünə atdı. Bu dəfə o, tikanların üstündən qalxmadı. Onun dodaqları Qızılgülün ləçəklərindən birinə toxunmuşdu. Buna görə də Bülbül tikanların bədənində batmasına, bədəninin hər yerindən qan sızmasına baxmayaraq, tikanların üstündən qalxmadı.

O, sevgilisi ilə öpüşürdü. Onun qanı güllərin hamısını qırmızı rəngə boyamışdı.

***

Corc Bernard Şou

SERENADA

Mən qırx yaşımı Bekihəmdə evimi məşurlaşdırmış həvəskar teatr tamaşalarından birini səhnəyə qoymaqla qeyd edirdim.

Özümün yazmış olduğum bu pyes üç pərdədən ibarətdir və onun ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri ikinci pərdədəki qorn səsi idi.

Mən bir qorn çalan kirayə etmişdim. O, səhnədə deyil, aşağıda zalda olmalıydı ki, qornun uzaqdan səslənməsinə nail ola biləydi.

Ən yaxşı yeri gözəl Linda Fitnaytinqeyl tutmuşdu. Özümçün nəzərdə tutduğum digər stulda isə bir qədər musiqi istedadı olan gənc Mister Porçalster əyləşmişdi.

Linda musiqini sevdiyi üçün onun nəzərində Porçalsterin istedadı onu daha yaşlı və ağıllı adamlardan üstün edirdi. Mən onların söhbətinə mümkün qədər tez mane olmağa tələsməyi qət etdim.

Hər şeyin tamaşa üçün öz qaydasında olduğunu müəyyənləşdirdikdən sonra Lindanın yanında tələsdim və belə gec qayıtmağım üçün üzr istədim. Mən yaxınlaşarkən Porçalster ayağa durdu və dedi: "Etiraz etməsənizsə, mən səhnənin arxasına getməliyəm".

O gedəndən sonra dedim: "Belələri elə həmişə uşaq olaraq qalacaq. Yaxşı, bəs sənə musiqi təhsilin necə gəlir?".

"İndi bütün varlığımı Şubert qaplayıb. Ah, polkovnik Qrin, siz Şubertin serenadasını bilirsiniz?"

"Hə, gözəl bir əsərdir. Zənnimcə, o nəşə buna bənzər bir şeydir..."

"Bəli, o nəşə buna bənzər bir şeydir. Mister Porçalster onu çalır?".

Mən qızın onun adını çəkməsinə dözə bilmirdim və buna görə də dedim: "Çalmağa cəhd göstərir".

"Bəs sən onun bu ifasını xoşlayırsanmı?" -- o soruşdu.

"Hmm, məsələ bundadır ki,..." -- deyə mən birbaşa cavabdan yaxa qurtarmağa cəhd etdim. "Sən onu xoşlayırsan?".

"Mən onu sevirəm. Mən onun arzusundayam. Son üç günü mən onunla yaşamışam".

"Ümidvaram ki, tamaşa qurtardıqdan sonra onu çalacağına qulaq asa bilərəm".

"Məgər mən onu çalırım?! Mən buna heç vaxt cəsarət edə bilmərəm. Aha, Mister Porçalster gəldi, mən onu bizimçün serenadanı çalmağa söz verməyə vadar edəcəyəm".

"Qrin", -- Porçalster dedi, -- "Mən sizi narahat etmək istəməzdim, ancaq o qorn çalan kişi gəlib çıxmayıb".

"Aman allah!" -- mən dedim. "Mən ona tapşırırdım ki, düz səkkizin yarısında burada olsun. O, vaxtında gəlməsə, tamaşa korlanacaq".

Lindadan üzr istəyib zala tələsdim. Qorn orada stolun üstündəydi. O kişi isə heç yerdə yox idi.

Elə bu an qornun çalınması üçün siqnal verildi. Mən o kişini gözlədim, o isə gəlib çıxmadı. O, vaxtı çaşbaş salmışdı? Mən yeməxanaya qaçdım. O oradaydı, stolun arxasında qış yuxusuna getmişdi. Qarşısında isə beş boş şüşə vardı. Dərk edə bilmədim onları haradan götürmüşdü. Onu silkələdim, lakin oyada bilmədim.

Mənim tapşırıqıma əməl etmədiyinə görə onu güllələyəcəyimə söz verərək geriyə zala qaçdım. Yenidən signal verildi. Gözləyirdilər. Tamaşanı uğursuzluqdan xilas etmək üçün bircə yol qalırdı.

Mən bu musiqi alətini götürdüm, nazik ucunu ağızıma alıb üfürdüm, heç bir səs çıxmadı.

Üçüncü dəfə signal verildi. Sonra mən yenidən qornu götürdüm, dodaqlarıma sıxaraq gücüm gəldikcə üfürdüm.

Nəticəsi çox dəhşətli oldu. Qulaqlarım batdı, pəncərələr titrədi, qonaqlarımın şlyapaları asılqanlardan yerə səpələndi və mən başımı əllərim içində sıxıb qaldığım anda qorn çalan səndirləyə-səndirləyə gəldi və pilləkanda görünməyə başlayan qonaqlara baxdı...

Sonrakı üç ay ərzində mən qorn çalmağı öyrəndim. Mən müəllimimi xoşlamırdım və həmişə onun qorn insan səsinə başqa musiqi alətlərindən daha yaxındır deməsindən zəhləm gedirdi. Amma o, ağıllı idi və mən şikayətsiz, gileysiz səylə çalışırdım. Nəhayət, mən ondan bir gün soruşdum ki, dostum üçün təklidə nəşə çalmağ q iqtidarında olmağım barədə nə düşünür.

"Yaxşı, polkovnik", -- o dedi, "mən sənə düzünü söyləyəcəyəm. Bu sənin qabiliyyətin xaricindədir. Sənin dodaqların bu alətə yətmir. Sən çox güclü üfürürsən və bu işə ifadəliliyi tamam korlayır. Dostun üçün çalmağa nəyi nəzərdə tutmusan?".

"Mənə öyrədəcəyiniz nəyisə, elə Şubertin serenadasını".

O, gözlərini mənə zilləyib başını inkar mənasında silkələdi. "O bu alət üçün bəstələnməyib, cənab" -- o dedi, "sən onu heç vaxt çalmaqcaqsan". Lakin mən təkid etdim. "Birinci dəfə mən onu səhsiz çalanda sizə be funt verəcəyəm" -- dedim. Beləliklə, kişi təslim oldu.

Mən, nəhayət, serenadanın öhdəsindən gəldim.

"Mən səni ruhdan salmaq istəməzdim, polkovnik, amma sənin yerinə olsaydım" -- beş funtu cibinə qoyarkən o, dedi, "mən bu melodiyanı özümçün saxlayardım, dostlarımçün isə sadə bir şey çalardım".

Mən onun məsləhətini qulaqardına vurdum, lakin indi dərk edirəm ki, o, doğru deyirmiş. Ancaq mən o vaxt serenadanı Linda üçün çalmağ istəyirdim. Onun evi Park döngəsinin şimal hissəsində yerləşirdi və mən artıq qulluqçunu rüsvətlə ələ almışdım ki, mənə onun eviyə küçə arasındakı balaca bağa köçməyə imkan yaratsın. İyunun sonunda bir gün öyrəndim ki, axşam çağı o, evdə olacaq. "Bir cəhd göstərim", -- özlüyümdə düşündüm və saat 9-da qornumu götürüb maşınla Marl Arça yollandım, ora çatanda düşərək onun evinə yaxınlaşdım. Məni Porçalsterin "Salam, polkovnik!" deyən səsi dayandırdı.

Onun rastıma çıxması çox namünasib oldu. Onun məndən hara belə gətdiyimi sorumasını istəmirdim, buna görə də onu bu sualla qabaqlamağı üstün tutdum.

"Mən Lindaya baş çəkməyə gedirəm", -- deyərək cavab verdi. "Dünən axşam o, mənə deyib ki, bu axşam tamamilə tək olacaq. Bilirsən də o nə qədər gözəldir. Mən onu sevirəm. Əgər əmin ola bilsəydim ki, o mənim çalmağımı deyil, özümü sevər. İngiltərədə ən xoşbəxt adam olardım".

"Mən tamamilə əminəm o, sənə elə özünü sevər" -- dedim.

"Təşəkkür edirəm", söylədi. "Belə demək sənə tərəfindən çox böyük lütfkarlıqdır. Bilirsənmi, Linda mənə serenadanı sevdini söylədiyindən bəri onu çalmağa cəsarət etməmişəm".

"Nə üçün? O, sənin ifanı xoşlamır?".

"Bunu onun qarşısında çalmağa cəsarətim çatmır, lakin sabah Missis Lokslı Xollzda bunu ona gözlənilməz töhfə edəcəyəm. Əgər onu görsəm, bu barədə bir kəlmə demə. Bu gözlənilməz töhfə olmalıdır".

"Şübhə etmirəm ki, olacaq" -- deyərkən mən özümü xoşbəxt hiss edirdim ki, Porçalster məndən bir gün gec tərpənəcəkdə.

Biz ayrıldıq və mən onun Lindanın evinə daxil olduğunu gördüm. Bir neçə dəqiqə sonra mən bağın içindəydim, böyük bir ağacın altından açıq pəncərənin yanında onların əyləşməsinə tamaşa edirdim.

Mənə elə gəlirdi ki, Porçalster rədd olub getməyəcək. Az qala çıxıb evimə gedəcəkdim. Qızın piano çalmasını eşitməseydim, gözləməyə səbrim çatmayacaqdı. Saat 11-də onlar ayağa qalxdılar, indi onların nə danışdıqlarını da eşidə bilirdim.

"Bəli, qız dedi, "sənin getmək vaxtıdır. Amma serenadanı mənimçün ifa edə bilərdin. Mən onu səninchün üç dəfə çalmışam".

"Mənə soyuq dəyib", o dedi. "Mənə acığın tutmasın. Güman ki, onu ifa etməyimi gözlədiyindən daha tez eşidəcəksən".

"Gözlədiyimdən daha tez? Əgər onu mənimçün gözlənilməz töhfə etmək istəyirsənsə, səni bağışlaram. Ümidvaram ki, sabah səni Missis Lokslı Xollzda görəcəyəm".

O, "bəli" deyib tələsə-tələsə çıxıb getdi.

O, çıxıb getdikdən sonra qız pəncərəyə yaxınlaşıb ulduzları seyr etdi. Mən qornumu çıxardım.

Çalmağa başladım. Elə ilk notdaca o, diksinərək qulaq verdi, serenadanı tanıyırdı... Alət buz kimi idi, dodaqlarım sanki daşlaşmışdı. Bütün bunlara baxmayaraq, işin öhdəsindən əla gəldim.

Çalıb qurtararkən pəncərəyə nəzər saldım. İndi o, nəşə yazırdı. Bir an sonra qapı açıldı və rüsvətlə ələ aldığım qulluqçunun əlində də bir məktub mənə tərəf gəldiyini gördüm. Ürəyim şiddətlə döyünməyə başladı.

Mən ağacın altından çıxarkən o dedi: "Cənab, burdasız? Miss Linda dedi ki, bunu sizə verim", deyərək o, məktubu mənə uzatdı. "Ancaq siz onu evə çatmamış açmamalısınız".

"Deməli, o mən kim olduğumu bildi", mən dedim.

"Zənnimcə, bildi, cənab".

Mən Həmilton Pleysə qədər olan bütün yolu qaça-qaça gedib oradan taksiyə əyləşdim. On dəqiqə sonra iş otağında məktubu açdım:

714, Park döngəsi, Cümə axşamı.

"Əziz Mister Porçalster".

Oxumağımı dayandırdım. Məgər o, elə zənn etmişdi ki, serenadanı ifa edən Porçalster idi? Məktubun sonrası beləydi:

Çox təəssüf edirəm ki, Şubertin serenadasına olan məhəbbətimə elə əhəmiyyətsiz dərəcədə hörmət edirsiniz ki, ona hətta rişxənd edirsiniz. Sənə deyə bilərəm ki, serenadanı gülü və ağrı qarışığı olmadan dinləməyə heç vaxt müyəssər olmayacağam. Mən bilməzdim ki, insan boğazı belə əcaib səslər çıxara bilərmiş. Sizə deyiləcək bir dənə də

sözüm var: Əlvida. Sabah səni Missis Loksli Xollzda görmək şərəfinə də nail olmayacağam. Zənn etmirəm ki, bu mövsümdə səni bir daha görəəm".

Əziz Mister Porçalster, sənə sadıq,

Linda Fitznaytinqeyl".

Mən hiss edirdim ki, bu məktubu Porçalsterə göndərmək ona yersiz əzab vermək demək idi. Onu da hiss edirdim ki, mənim müəllimim doğru deyirmiş, dodaqlarım fransız qornuna yatırmış. Beləliklə, mən qorn çalmağın daşını atdım.

Linda indi mənim arvadımdır. Bəzən mən ondan Porçalsterə nə üçün nifrət etdiyini soruşuram və Porçalsterin Linda qarşısında heç bir günahı olmadığını and içdiyini arvadımın nəzərinə çatdırıram. Lakin o, məsələni mənə danışmaqdan həmişə imtina edir.

Mark Tven

ALDADICI OXŞARLIQ

Bir neçə il əvvəl qatarla Nyu-York ştatındakı Salamanka vağzalına gəldim. Oradan isə başqa bir qatarla uzaq səfərə getməliydim. Platformada çoxlu əhali vardı və onların hamısı tamamilə dolu olan həmin minmək istədiyim qatara minməyə cəhd edirdilər. Kassadakı gəncdən mənə bir biletdə verməsini xahiş etdim, o isə "yoxdur", -- deyər cavab verdi. Oradan aralandım və qarşıdan gələn bir yerli məmurdan o qatarda bir biletdə əldə etməyimə kömək göstərməsini xahiş etdikdə o, mənim sözümlə kəsərək qəzəblə dedi: "Mümkün deyil, hər künc-bucağı doludur, bir də mənə narahət etmə". O, arxasını mənə tərəf çevirib çıxıb getdi. Mən özümü elə təhqir olunmuş hesab etdim ki, öz yol yoldaşıma dedim: "Mənim kim olduğumu bilsəydilər bunlar...". Lakin yoldaşım dərhal sözümlə kəsdi: "Cəfəngiyyət danışma, vəziyyətlə barışmalıyıq", -- dedi, "əgər onlar sənə kim olduğunu bilsəydilər, tamamilə dolu bir qatarda biletdə tapmağa sənə necə kömək edərdilər?".

Bu çıxılmaz vəziyyətlə qarşı tapılmadı ki, tapılmadı. Birdən hiss etdim ki, vaqonlardan birinin bələdçisi dönüb diqqətlə mənə baxdı. Gördüm ki, onun üzünün ifadəsi dərhal dəyişdi. O, mənə müdirlə bir məmura göstərərək ona nə isə pıçıldadı və mən anladım ki, mənim barəmdə danışır. Bir an son həmin vaqon bələdçisi üz-gözündən nəzakət yağa-yağa mənə yanaşdı.

"Sizə bir qulluq göstərə bilərəmmi?", -- deyər soruşdu. "Sizə bu qatarda yer lazımdırımı?".

"Bəli" mən dedim. "Əgər mənə bir yer düzəldə bilsəniz, sizə minnətdar olaram. Hər nə cür yer olur-olsun".

"Bizdə böyük ailə kupesindən başqa heç nə qalmayıb". O, sözlə davam etdi, "ikiyataqlıdır və içində iki kreslo var, lakin kupə tamamilə sizin sərəncamınızdadır. Tom, tez bu çamadanları vaqona qaldır".

Sonra o, əlini qaldırər şlyapasına toxundurdu və yoldaşımla mən irəlilə cumduq. Mən yoldaşıma bir-iki söz deməyə can atırdım, lakin fikrimi dəyişdim. Bələdçi bizi kupədə rahat yerləşdirdi və sonra dönə-dönə təzim edərək gülümsündü:

"Hə, cənab, başqa bir şey istəmirsiniz ki? Çünki hər nə buyursanız, qulluğunuzda hazırıq".

"Bir qədər isti su olar?", -- mən soruşdum.

"Əlbəttə, cənab, mən bu dəqiqə gətirərəm".

"Yaxşı! Bu lampa yataqdan çox yuxarıdan asılıb. Daha yaxşı bir lampa olarmı ki, mənim yatağımın üstündən asılsın və mən rahat kitab oxuya bilim?".

"Bəli, cənab. Sizin istədiyiniz lampa qonşu kupədən asılıb. Mən onu oradan çıxarər dediyiniz yerdən asacağam. O bütün gecənə yanacaq. Bəli, cənab, siz istədiyiniz hər bir şeyi buyura bilərsiniz və sizi razı salmaq üçün bütün dəmiryolunu da alt-üst edərək".

Bunu deyərək o, çıxıb getdi. Mən öz yoldaşıma gülümsünüb dedi: "hə, indi sözlə nədir? Mənim Mark Tven olduğumu bilən kimi gördünmü münasibətləri necə dəyişdi? Nəticə göz qabağındadır, elə deyil?". Yoldaşım susurdu. Mən isə əlavə etdim: "Sənə göstərilən xidmətdən narazılığın yoxdur ki? Bunların hamısını əlavə xərclə deyil, yalnız biletdə pulu hesabına edirlər".

Mən belə deyərək bələdçinin gülümsər çöhrəsi kupenin qapısı ağızında görsəndi və kişi belə dedi:

"Hə, cənab, mən platformada sizə baxan kimi tanıdım. Bizim rəisə də sizi mən göstərdim".

"Eləmi, əzizim?" -- deyərək ona yaxşıca çay pulu verdim. "Mən kiməm?".
"Mister Mək Klellan -- Nyu-Yorkun meri", -- deyərək tez çıxıb getdi.

O. HENRİ

O, LAP AĞ ETDİ

Miss Pouzi Kərrinqton balaca Krenberri Kornerz kəndində dünyaya göz açmışdı. Onda onun adı Pouzi Boqquz idi. On səkkiz yaşında oranı tərk etmiş, böyük bir şəhərdəki kiçik bir teatrda aktrisa olmuşdu və elə buradaca Kərrinqton adını özünə familiya götürmüşdü. İndi Miss Kərrinqtonun şöhrəti kulminasiya nöqtəsinə ucalmışdı, tənqidçilər ona təriflər yağdırırdı, qarşından gələn mövsümdə kənd həyatından bəhs edən bir pyesdə baş rolda oynayacaqdı. Çoxlu gənc aktyorlar bir pyesdə Miss Pouzi Kərrinqtonun tərəf müqabili olmağa can atırdılar, onların arasında Haysmit adlı ağıllı bir gənc aktyor da vardı.

Bu gənc aktyor teatrın müdiri Mister Qouldstayın yanına məsləhət üçün gedərkən müdirin cavabı belə oldu: "Əzizim, əgər bu rolu götürə bilirsənsə, götür. Bəla burasındadır ki, Miss Kərrinqton mənim heç bir təklifimə qulaq asmaq istəmir. Əslində o indiyədək kəndli gənc obrazı yaradan ən yaxşı aktyorların çoxusundan imtina edib və deyir ki, ona ən yaxşı tərəf müqabili tapılmayınca səhnəyə ayaq basmayacaq. Bilirsən ki, o qız kənddə boya-başa çatıb və saçlarına saman çöpləri ilişmiş bir şəhərli gənc səhnəyə çıxıb "mən kəndçi oğlanam, deməsiylə onu aldatmaq mümkün deyil. Hə, cavan oğlan, əgər bu rolu götürmək istəyirsə, gərək Miss Kərrinqtonu inandıra biləsən. Cəhd göstərmək istəyirsən?"

"İcazənizlə, cəhd göstərərdim", gənc aktyor cavab verdi. "Lakin mən bir müddət öz planlarımı gizli saxlamaq istərdim".

Ertəsi gün Haysmit qatarla Kərrinberri Kornerz kəndinə yola düşdü. O, uzaq balaca kənddə gənc aktyor üç gün qaldı. Boqquzlar ailəsi və qonşuları barədə hər şeyi müfəssəl öyrəndikdən sonra şəhərə qayıtdı.

Miss Pouzi Kərrinqton öz axşamlarını tamaşalardan aktyorların toplaşdığı balaca bir restoranda keçirməyə adət etmişdi. Bir axşam Miss Pouzi öz aktyor dostlarının əhatəsində ləzzətlə şam edərkən restorana utancaq, yöndəmsiz bir gənc daxil oldu. Aydın görünürdü ki, gur işıqlar və adamlar onu çaşdırmışdı. O, stulun birini döndərdi, digərində əyləşdi və xidmətçi yaxınlaşarkən qıpqırmızı qızardı. Xidmətçinin sualına cavab olaraq dedi: "Mənə bir stəkan pivə gətir. "O, ətrafa boylandı və Miss Kərrinqtonu gördükdə üzündə parlaq bir təbəssüm qalxıb onun stoluna tərəf getdi.

"Necəsən, Miss Pouzi?" -- o, dedi. "Məni xatırlamırsan? Bill Sammersəm. Sammerslər sizlə qarıbir qonşu idilər, yadına gəlmir? Sən Krənberri Kornerzi tərk etdiyini vaxtdan bəri böyümüşəm. Onlar orda səni yaddan çıxarmayıb. Eliza Perri mənə dedi ki, səni şəhərdə axtarıb tapım. Bilirsənmi, Eliza Perri Stənfildə ərə gedib, o deyir ki..."

"Doğrudanmı", -- Miss Kərrinqton sevincək onun sözünü kəsdi, "Eliza Perri ərə getdi?! O, belə kök və çirkin bir qız idi".

"İyunda ərə gedib", -- deyər qeybətçi gülümsündü. Qoca Missis Bliderz Evini kapitan Spunerə satdı: Boterzlərin ən kiçik qızı bir musiqi müəlliminə qoşulub qaçdı".

"Yaxşı!" Miss Kərrinqton həyəcanla dilləndi. "Yaxşı, dostlar bir-iki dəqiqəliyə mən sizdən aralanıram. Bu mənim köhnə dostum Mister... adın nə oldu? Hə, mister Sammerz. Mister Qoldstayn, Mister Rikets, üzr istəyirəm. Hə, Bill, bəri gəl, bir az da o tərəflərdən danış".

O, oğlana küncdəki boş bir stolda əyləşməyi təklif etdi. O, gəncin saf mavi gözlərinə baxaraq düşüncəli bir halda dedi: "Mən yadıma heç bir Bill Sammerz gətirə bilmirəm. Lakin mən Sammerzlər ailəsini lap yaxşı tanıyıram;

sənin çöhrən barədə düşünərkən o mənə nəşə tanış gəlir. O köhnə kənddə çox dəyişiklik yoxdur, eləmi? Mənim valideynlərimi heç görürsənmi?"

İndi isə Sammerz gətirə bilmirəm. Lakin mən Sammerzlər ailəsini lap yaxşı tanıyıram; sənin çöhrən barədə düşünərkən o mənə nəşə tanış gəlir. O köhnə kənddə çox dəyişiklik yoxdur, eləmi? Mənim valideynlərimi heç görürsənmi?"

İndi isə Haysmit Miss Pouziyə öz bacarığını dramatik aktyor kimi göstərməyi qərara aldı.

"Miss Pouzi", Bill Sammerz dedi: "elə iki-üç gün əvvəl sənin valideynləringildəydim. Yox, danışılacaq elə böyük dəyişiklik yoxdur. Amma əslində oralar əvvəlki kimi də qalmayıb".

"Anam necədir?" -- Miss Kərrinqton soruşdu.

"Mən son dəfə onu görəndə kirşi böyründə əyləşmişdi", Bill dedi. "O, əvvəlki vaxtla müqayisədə xeyli qocalıb, Miss Pouzi. Lakin evdəki hər şey elə əvvəlki kimi görsənirdi. Anan əyləşməyimi xahiş etdi və dedi: "Bill, Pouzi bax, o gördüyün yolla çıxıb getdi, lakin mənə bir hissə pıçıldaıyır ki, həyat onu bezdirdikdə və o, qoca anası barədə düşünməyə başladıqda elə o yolla da qayıdacaq. O, həmişə həssas bir qız olub".

Miss Kərrinqtonun üzünə narahatlıq ifadəsi çökdü. "Yaxşı, o, dedi "Bill, səni gördüyümə çox şad oldum. Sən şəhərdən getməzdən əvvəl gəl mehmanxanada mənə baş çək".

O, çıxıb gedəndən sonra Haysmit hələ də qrimli halda Qouldstayna yanaşdı.

"İdeyam çox əla oldu, elə deyilmi?" -- deyə aktyor gülümsədi. -- "Rol mənimdir, elə deyilmi. Balaca Ledi kələyi dərk etmədi".

Qouldstayn dedi: "Mən sizin söhbətinizi eşitmirdim, ancaq qrimin və oyunun kamil idi. Sənə uğurlar. Yaxşı olardı ki, sabah səhər tezdən ona baş çəkəsən və özün barədə onun fikrini biləsən".

Saat 11.45-də ertəsi gün səhər Haysmit yaraşlıq və son dəbdə geyinmiş halda mehmanxanaya gələrək özünün yoxlama vəsiqəsini Miss Kərrinqtona göndərdi. Onu yuxarı mərtəbəyə ötürdülər və orada aktrisanın fransız qulluqçusu tərəfindən qəbul edildi.

"Mən üzr istəyirəm", - qulluqçu dedi, " lakin mən bunu hamıya bildirməliyəm. Miss Kərrinqton bütün səhnə müqavimətlərini ləğv edərək qayıdıb öz kəndinə - nəydi onun adı? - Kərrinberri Komerzə daimi yaşamağa gedib. 1989

KƏTRİN MƏNSFİLD

BİR FİNCAN ÇAY

Rouzməri Fell son dərəcə gözəl deyildi. O, gənc idi, qəşəng idi, tamamilə müasir idi, yaraşığı geyinirdi və çox məlumatlı idi. Rouzməri iki ildə ki, ərə getməmiş və əri onu çox sevirdi. Onlar elə-belə yaxşı təminatlı deyil, sözün əsl mənasında varlı idilər. Rouzməri bazarlıq etmək istərkən, bizim Bond stritə getdiyimiz adı bir hal kimi, Parisə yollanardı.

Bir qış günü o, satıcının onun üçün saxladığı bir mücriyə baxmaq üçün kiçik bir dükana daxil oldu. Satıcı kişi bunu hələ heç kəsə göstərməmişdi ki, birinci görən Rouzməri olsun.

"Nə gözəldir!" Rouzməri mücrüyə heyran oldu. Görəsən, bu mücrü üçün satıcı nə qədər alacaqdı? Bir anlıq satıcı özünü elə göstərdi ki, guya sualı eşitmədi. Ledi bunun üçün, əlbəttə, daha yüksək qiymət verə bilərdi. Az sonra kişi dilləndi: "İyirmi səkkiz gineya madam".

"İyirmi səkkiz gineya". Bu Rouzmərinin heç halına da təfəvüt etmədi. Varlı olanda nə olar ki... Qadın sanki yuxudaymış kimi dilləndi: "Yaxşı, zəhmət olmasa, bunu mənim üçün saxlayın. Mən..." Satıcı təzim etdi. Kişi mücrünü onun üçün əbədi saxlamağa da razı olardı.

Bayırda yağış yağdırdı, soyuq idi və havada acı bir tam vardı, təzəcə yandırılmış lampalar qəmgin görsənirdi. Elə həmin andaca Rouzmərinin böyründə incə, qarabuğdayı gənc bir qız peyda oldu və naləyə bənzər bir səslə dedi: "Madam, sizinlə bir dəqiqə danışa bilərəmmi?"

"Mənimlə danışmaq?" Rouzməri ona tərəf çevrildi. Özündən yaşca böyük olmayan və sudan çıxmış kimi tir-tir əsən zərif bir vücut gördü.

"Madam, səs yenidən eşidildi, "xahiş edirəm mənə bir fincan çay üçün pul verəsiniz".

"Bir fincan çay?" Bu səsdə nəşə sadə, səmimi bir şey vardı, bu adı bir dilənçi səsi ola bilməzdi.

"Deməli, sən heç pulun yoxdur?" -- Rouzməri soruşdu.

"Xeyr, madam", qız dedi.

"Çox qəribədir!" deyərək Rouzməri qıza daha diqqətlə nəzər saldı.

Birdən bu Rouzməriyə bir macərə kimi gəldi. Elə təsəvvür etdi ki, kitablarda oxuduqlarından, səhnədə gördüklərindən birini həyata keçirdi. Nə olacaqdı? Lap heyrətamiz olardı. O, aydınca görə bilirdi ki, dostlarının təəccübünə cavab olaraq deyəcəkdə: "Mən sadəcə olaraq özümlə evimə gətirdim".

Rouzməri qabağa gəlib qıza dedi: "Gəl mənimlə bizə çay içməyə gedək".

Qız diksindi. "Siz... siz məni polis məntəqəsinə aparmaq istəyirsiniz?" Qızın səsinə bir əzab duyulurdu.

"Polis məntəqəsi!" Rouzməri güldü. "Mən axı nə üçün elə qəddar olmalıyam? Xeyr, mən yalnız istəyirəm ki, sən qızınasan və danışacağın hər hansı bir söhbətinə qulaq asmaq istəyirəm. Gəl gedək".

Ac adamı yola gətirmək asan olur. Qulluqçu maşının qapısını açdı və bir an sonra onlar alatoranlıq içində yol gedirdilər.

"Çatdıq!" Rouzməri böyük və yaraşığı yataq otağına çatacaq. İri kreslosunu ocağa yaxın çəkərək dedi: "Gəl, əyləş. Gəl, isin. Yaman üşüyürsən".

"Cəsarət etmirəm, madam, -- deyə qız tərəddüd etdi.

"Xahiş edirəm", Rouzməri irəli cumdu. "Sən əsla qorxmamalısan, qətiyyəni" -- deyərək bu zərif vücudu ehmalla kresloya əyləşdirdi.

Qızdan belə bir pıçıltı eşidildi: "Oldu, xanım" və nimsdaş şlyapa da çıxarıldı.

Rouzməri dedi: "Qoy paltonu soyunmağa da kömək edim".

Qız ayağa durdu. Lakin əlinin biriylə kreslodan tutdu və Rouzməri onun paltosunu soyundurdu.

Sonra qız cəld, zəifcə və qəribə bir ahənglə dedi: "Mən çox üzr istəyirəm, madam, mən huşumu itirməyə başlayıram. Əgər bir şey yeməsəm, mən huşumu itirəcəyəm".

"Aman allah, mən nə düşüncəsiz adamam", -- deyərək Rouzməri cəld zəngə tərəf qaçdı.

"Çay! Cəld çay! Və bir qədər də konyak, cəld!"

Qulluqçu getdi və qız az qala göz yaşlarına qər q oldu. O, hər ikisinin qadın olduğundan başqa hər şeyi unutdu, utancaqlığı da unutdu və ucadan dedi: "Mən daha bu cür davam edə bilmərəm. Daha dözə bilmirəm. Kaş öləydim. Həqiqətən, daha dözə bilmirəm!"

"Hər şey düzələcək. Mən sənə qayğına qalacağam. Mən nəşə təşkil edəcəyəm. Xahiş edirəm, ağlamağın dayandır".

Qız dərhal susdu və çay gəlincə Rouzməri ayağa durdu.

Bu kiçik qəlyanaltının təsiri şəksiz heyrətəmin oldu. Çay süfrəsi yığışdırıldıqdan sonra sanki kreslodada tamamilə başqa bir qız, tutqun dodaqlı, saf bir vücud yayxanmışdı.

Bu vaxt qapının dəstəyi buruldu.

"Rouzməri, mənə içəri gəlmək olar!" Bu, onun əri Filip idi.

"Əlbəttə".

O, içəri gəldi. "A, mən üzr istəyirəm" -- dedi. O, duruxdu və gözlərini zilləyib baxdı.

"Hər şey qaydasındadır. "Rouzməri gülümsəyərək dedi. "Bu mənim dostum -- Miss...".

"Smit, madam" -- kreslodakı vücut dedi.

Filip özünün məftunedici təbəssümüylə gülümsündü: "Məsələ bundadır ki, bir dəqiqəliyə kitabxanaya gəlməyini istərdim. Miss Smit bizi üzürlü hesab edərmi?"

Piyalə gözlər qalxıb ona dikildi, lakin Rouzməri onun əvəzində cavab verdi: "Əlbəttə, edər" və onlar birlikdə otaqdan çıxdılar.

"Bura bax", onlar təkliddə olanda Filip dedi. "Bütün bunlar nə deməkdir?"

Rouzməri gülərək qapıya söykəndi və dedi: "Mən onu küçədən götürmüşəm. Doğrudan. O, məndən bir fincan çay üçün pul istədi, mən isə onu özümlə bura gətirdim".

"Təbrik edirəm!" Filip dedi və onun sözü zarafat kimi səsləndi. "Yaxşı, sən bəs onu neyləmək istəyirsən?"

"Ona qarşı mehriban olmaq, hər cür qayğısına qalmaq istəyirəm. Biz hələ söhbət etməmişik. Ona elə göstərməli ki... elə rəftar etməli ki... hiss etsin ki..."

"Ancaq", Filip siqarın ucunu qoparıb ataraq dedi: -- "O, həddən ziyadə gözəldir. Yaşı iyirmidən çox ola bilməz".

"Gözəldir?" Rouzməri elə heyrləndi ki, çöhrəsinə qızartı çökdü. "Eləmi düşünürsən? Mən... mən heç bunu ağıma gətirməmişəm".

"Aman allah!" -- deyərək Filip kibriti götürdü. "O, son dərəcə gözəldir. Əzizim, sən ona bir yaxşıca nəzər sal. Bilmək olar, Miss Smit bizimlə nahar edəcəkmiz?"

"Nə cəfəng məxluqsan!" -- deyərək Rouzməri kitabxanadan çıxdı, lakin yataq otağına qayıtmadı. İş otağına getdi, yazı stolunun arxasında əyləşdi. Gözəldir! Son dərəcə gözəldir! Ürəyi ağır bir zəng kimi səslənirdi. Siyirtmənin birini çəkdi, beş funtluq bank çekləri götürdü, onlara baxdı, ikisini qaytarıb yerinə qoydu, üçünü isə əlində tutaraq yenidən yataq otağına qayıtdı.

Yarım saat sonra Rouzməri kitabxanaya gələndə Filip oradaydı.

"Mən sənə bircə onu demək istəyirdim ki", -- deyə o, yenidən qarıya söykəndi, "Miss Smit bizimlə bu gün nahar etməyəcək".

Filip əlindəki qəzeti kənara qoydu. "Nə olub ki? Köhnə məşğuliyyətinin dalınca getdi?"

Rouzməri qabağa gəlib onun dizləri üstə əyləşdi. "O, çıxıb getmək üçün çox təkid etdi, mən isə o zavallıya pul bağışladım. Mən onu arzusunun əksinə olaraq saxlaya bilməzdim, elə deyilmi? O, həlim bir səslə söylədi.

Araya sükut çökdü.

Sonra Rouzməri arzu dolu bir tonla dedi: "Mən bu gün gözəl balaca bir mürcü görmüşəm. Qiyməti iyirmi səkkiz gineyadır. Onu ala bilərəmmiz?"

"Ala bilərsən, mənim balaca bədxərcim", -- o dedi. "Bilirsən ki, səninçün heç nəyi inkar edə bilmərəm".

Amma Rouzmərinin fikrində olan həqiqətən bu mücrü deyildi.

"Filip", o, pıçıldadı: "min gözələm?".

SOMERSET MOEM

YARADICILIQ COŞĞUNLUĞU

Missis Forresterin ilk detektiv hekayəsi olan "Axilles abidəsi" nəşr olunanda o, artıq əlli yeddi yaş kimi mötəbər bir sinnə çatmışdı və əsərlərinin sayı xeyli vardı. Lakin onun böyük istedadı hələ də sadə oxucular üçün kəşf olunmamış qalırdı, bunun isə səbəbi ondan ibarət idi ki, tənqidin onun əsərlərini yüksək qiymətləndirməsinə baxmayaraq, kitabları yaxşı alınmırdı.

Missis Forrester siyasətlə çox dərinədən maraqlanırdı və hətta Parlamentə üzv olmaq barədə də düşünürdü, lakin onun yeganə çətinliyi onda idi ki, hansı partiyayı seçməyi özlüyündə heç cür müəyyənləşdirə bilmirdi.

Onun ənbə günləri təşkil etdiyi məclislərə düşməyə çoxları can atırdı, amma bu onlara nəsib olmurdu.

Bu məclisləri korlayan yeganə adam Missis Forresterin əri Mister Albert Forrester idi. Məclisin daimi üzvlərinin hamısı onu qaradinnməz hesab edir və heyrətə gəlirdilər ki, necə olmuşdu ki, o cür qadın belə bir kişiylə əra getmişdi. Qonaqlar arasında Mister Forrester filatelist kimi tanınırdı, çünki oradakı bir gənc yazıçı nə vaxtsa demişdi ki, o marka toplayır.

İzahat verməliyəm ki, Albert adi, ortabab bir biznesmen idi. Geydiyi kostyumlar həmişə nimdəş görünürdü, üzünün ifadəsi daima məhzunlu olardı və o, heç vaxt qulaq asmağa dəyərli bir şey danışmazdı. Missis Forrester isə ona qarşı çox mehriban idi və ona istehza etməyə cəhd göstərən hər bir kəsi necə utandırmağın yolunu da gözəl bilirdi.

Missis Forresterin ədəbi yaradıcılığına böyük təsir göstərən bir hadisə onun ən uğurlu məclislərindən birinin sonuna yaxın baş vermişdi. Qonaqları Missis Forresterin ətrafında dövrə vurub əyləşmişdilər. O, danışıq, dostları isə diqqətlə qulaq asır və bəzən də özlərinin sualları ilə onun sözlərini kəsirdilər. Birdən gurultu eşidildi, sanki ağır bir şey yerə çırpıldı, sonra isə adam səsləri eşidildi.

"Nə olub, Karter, o nədir elə?" -- deyə Missis Forester qulluqçudan soruşdu. "Yoxsa ev uçub dağılır?".

"Bu yeni aşbazın sandığıdır, xanım", -- deyə qulluqçu cavab verdi. "Hambal içəri gətərkən əlindən saldı və aşbazın ovqatı tamam korlandı".

"Yeni aşbaz nə deməkdir?".

"Missis Bulfinç bu gün günorta çağı həmişəlik çıxıb gedib, xanım" -- qulluqçu cavab verdi.

"Mister Forrester bu barədə bir şey bilir?" -- deyə Missis Forrester soruşdu, çünki bu cür şeylərlə Mister Forrester məşğul olurdu. "Mister Forrester gələn kimi ona bildir ki, mən onunla danışmaq istəyirəm".

"Mister Forrester də həmişəlik çıxıb gedib, xanım" -- qulluqçu cavab verdi. "O, mənə dedi ki, siz onu soruşanda bu məktubu sizə verim".

Qulluqçu otağı tərək etdi və Missis Forrester məktubu açdı. Onun qadın dostlarından biri sonralar mənə dedi ki, Missis Forrester məktubu oxuyarkən o, onun üzünə baxırmış və ona elə gəlmiş ki, aşbazın çıxıb getməsində öz cavabdehliyini duyan və cəzalanacağından ehtiyat edən Albert özünü Temza çayına atıb.

Missis Forrester məktubu oxuyub qışqırdı: "Bu nə qəddarlıqdır?" Bu nə dəhşətdir?!"

"Nə olub, Missis Forrester?" -- onun vasitəçisi Mister Simmonz soruşdu.

"Oxuyun, bir bunu oxuyun!" -- o, dedi.

Gözü zəif görən Mister Simmonz gözlüyünü taxdı və məktubu gözüne lap yaxın tutaraq oxudu:

"Əzizim,

Missis Bulfinçin havasını dəyişməyə ehtiyacı var və buradan çıxıb getmək qərarına gəlib, mən isə onsuz qalmaq arzusunda olmadığımıza görə mən də çıxıb gedirəm. Mənim səbr kasamı ədəbiyyat artıq aşdırıb daşdırdı, incəsənət isə canımı lap boğazıma yığdı. Missis Bulfinç ərə getməyə heç bir əhəmiyyət vermir, lakin sən məndən boşanсан, o mənə ərə getməyə razıdır.

Mən Missis Bulfinçin əvəzinə başqa aşbaz tutmuşam və ümidvaram ki, xoşuna gələcək. Missis Bulfinçlə bu ünvanda yaşayırıq: 411, Kenninqton Roud, S. E. Albert".

Məktub oxunandan sonra çökmüş sükutu Mister Simmonz pozdu:

"Sən onu evə qaytarmalısan!".

"Bir də ömrüm boyu onu görməyəcəyəm" -- Missis Forrester qışqırdı. Lakin Mister Simmonz sakitcə sözünə davam etdi:

"Mən iyirmi ildir ki, sizin vasitəçinizəm və mənə ən yaxın dostlarınızdan biri hesab edə bilərsiniz. Lakin siz yazdığınız kmi əsərlərlə öz yaşayışınızı təmin edəcəyinizi düşünməyiniz çox səhv olardı, deməliyəm ki, buna heç bir imkanınız yoxdur".

"Lakin mən Albert üçün öz aşbazımla vuruşa bilmərəm", -- deyə Missis Forrester qışqırdı.

"Mən elə bunu deyəcəkdim", Mister Simmonz soyuqqanlıqla dedi. "Rəqqasə və yaxud hər hansı bir nüfuzlu xanım sənə elə bir zərər vurmazdı, lakin aşbaz, əlbəttə, sənəin sonuna çıxma bilər".

"Tamamilə doğru deyir", qonaqlardan biri dilləndi. "Filatelist geri qayıtmalıdır".

"Sabah gedib onu görəcəksən, elə deyilmidi?" Mister Simmonz soruşdu. Missis Forrester bir qədər susub sonra dedi: "Mənim incəsənətimin naminə, özümçün yox".

Ertəsi gün Missis Forrester Kenninqton Rouda səfərə başlayanda günortadan xeyli keçmədi. Mister Simmonz ora necə getməyi telefonla izah etmişdi və onun üçün gedib həmin evi tapmaq o qədər də çətin olmadı. O, qapının zəngini çaldı və qapı açılarkən qarşısında aşbazı gördü.

"Salam, Bulfinç", Missis Forrester dedi. "Sənəin ağanı görmək istəyirəm". Missis Bulfinç bir anlığa tərəddüd etdi və osnra qapını tamamilə açaraq "İçəri buyurun, xanım", dedi. O, başını geriyə döndərərək çağırdı: "Albert, Missis Forrester sənəi görməyə gəlib".

Missis Forrester cəld içəri keçdi. Albert ocağın qırağında kresloda arxaya söykənmiş halda axşam qəzetini oxuyurdu.

"Necəsən, əzizim?". Albert şən halda dedi və qəzeti kənara qoydu. "Ümidvaram ki, həmişəki kimi yaxşısan?".

"Buyurun əyləşin, xanım", deyərək Missis Bulfinç ona tərəf bir stul çəkdi.

Missis Forrester əyləşərək dedi: "Sənəinlə təklikdə danışa bilərəmmi, Albert?".

"Zənnimcə yox, bəs Missis Bulfinç", Albert cavab verdi. "Məncə, o da bizimlə birlikdə olmalıdır".

"Necə istəyirsən".

"Hə, əzizim, mənə deyiləsi nə sözün var", Albert soruşdu.

Missis Forrester ona ən gözəl bir təbəssümüylə gülümsündü. "Mən səni heç nədə günahlandırmıram, Albert. Bilirəm ki, bu sənin günahın deyil və sənə açıqlanıram, lakin zarafat yaxşı şey olsa da, öz əndazəsindən kənara çıxmamalıdır. Mən səni evə qaytarmağa gəlmişəm.

"Onda sən, zənnimcə, vaxtını hədəf yerə itirirsən, əzizim", Albert dedi. "Bir daha mənim səninlə yaşamağa heç bir şey vadar edə bilməz".

"Sən mənimlə xoşbəxt olmamısanmı, Albert", deyə Missis Forrester öz hissələrinin təhqiq olunduğunu biruzə verməmək üçün çox yavaşca bir səslə soruşdu.

"Əzizim, otuz beş ildir ki, səninlə ailə qurmuşuq. Bu çox uzun bir vaxtdır, elə deyilmi?". Sən özlüyündə yaxşı qadınsan, lakin mənə uyğun deyilsən. Sən ədibəsən, mən yox. Sən incəsənət adamısan, mən yox".

"Lakin bütün bu vaxt ərzində mən səndə ədəbiyyata və incəsənətə maraq oymatmaq üçün əlimdən gələni etmişəm", Missis Forrester dedi.

"Doğrudur. Mən buna meyl etmədiyimə görə yalnız özümü günahlandırma bilərəm. Amma mən sənə yazdığın kitabları xolamıram. Səni əhatə edən adamları da xoşlamıram. Qoy sənə bir sirt açım əzizim. Sənə keçirdiyin məclislərdə çox ürəyimdən keçib ki, bütün paltarlarımı soyunum və görün nə baş verir".

"Heç bir özündən utanırsan, Albert?". Missis Bulfinç dedi. "Sənə nümayiş etdirməyə heç fərli bir bədənin də yoxdur".

"Missis Bulfinç" istəyir ki, mən təqaüdə çıxım", Albert sözünə davam etdi. Bu məsələni öz iş yoldaşlarımla bu gün müzakirə etdim. Onlar hər şeyi necə lazımdır həll etməyə razıdırlar. Onlar mənim cərəmi pulla etməyə razıdırlar. Onlar mənim cərəmi pulla alacaqlar və bundan gəlirim doqquz yüz funta yaxın olacaq. Cəmi üç nəfərlik və ildə hərəməzə üç yüz funta qədər düşür".

"Mən bununla necə yaşaram", dedikdə, Missis Forester bunu son mübahisə obyektinə çevirmək istəyirəm.

"Sənə yaxşı qələmin var, əzizim".

"Sən gözəl bilirsən ki, kitablarımdan mən heç nə qazanmıram. Naşirlər həmişə deyirlər ki, mənim kitablarımdan yalnız ziyana düşürlər".

Elə bu andaca Missis Bulfinç birdən soruşdu:

"Nə üçün yaxşı detektiv hekayə yazmırsız?"

Missis Forrester uğunub getdi. "Mən?". O, heyvətlə dedi. "Bu nə ağılasıqmaz ideyadır?! Mən heç vaxt ümid etməmişəm ki, kütləni detektiv hekayələrlə məmnun edə bilərəm, bir də ki, mən həyatımda bir dənə də detektiv hekayə oxumamışam".

"Bu heç də pis ideya deyil", Albert dilləndi.

"Mən detektiv hekayəni sevirəm", Missis Bulfinç dedi. "Mənimçün kitabxana döşəməsi üzərində gecə paltarında uzadılmış bir xanım cəsədi təsvir edin, bilirəm ki, çox xoşuma gələcək".

"Mənsə şəxsən qolunda qızıl saat zənciri olan mötəbər bir centlmenin Hayd Parkda uzadılmış cəsədini daha üstün tutardım". Albert dedi. "Mötəbər bir centlmenin öldürülməsində oxucu üçün nəsə maraqlı xüsusi bir şey var".

"Mən sənin nəyi nəzərdə tutduğunu tam aydınlığı ilə dərk edirəm", Missis Bulfinç dedi. "O, mühüm bir sirr birmiş və onun qatilləri ona deyibmiş ki, əgər dilini saxlamasa, öldürüləcək. O isə onların caynağından qurtara bilməmişdir".

"Biz sənə hər cür lazımı məsləhət verə bilərik, əzizim", Albert Missis Forresterə mehriban-mehriban gülümsənərək dedi. "Mən yüzlərlə detektiv hekayə oxumuşam".

"Sən!"

"Missis Bulfinçlə mənə hər şeydən əvvəl yaxınlaşdıran elə bu olmuşdur. Mən oxuduqca onları ona verirdim. Bunu da deməliyəm ki, onların içində biri-birinə oxşar hekayələr tapmaq mümkün deyil. Müqayisə etdikdə götürsən ki, bir-birindən tamamilə fəqlənir".

Missis Forrester ayağa qalxdı. "İndi mənə aydın oldu bizi hansı dəniz bir-birimizdən ayırır", deyərkən onun səsi bir qədər titrədi. "Otuz ildir ki, sən ingilis ədəbiyyatındakı ən gözəl şeylərlə əhatə olunmusan, bütün bu vaxt ərzində sən detektiv hekayələr oxuyursanmış. Mən bura sənənlə ağıllı bir nəticə hasil etməyə gəlmişdim, lakin bunu daha istəmirəm".

"Çox gözəl, əzizim", Albert dedi. "Lakin sən detektiv hekayə barədə düşün".

Missis Forrester birinci mərtəbəyə düşdü və Missis Bulfinç qapını açarkən onunçün taksi tutmağı təklif edərkən o başı ilə inkar cavab verdi: "Tramvayla gedəcəyəm".

"Sən elə zənn etməyin ki, mən Mister Forresterin qayğısına lazımınca qala bilməyəcəyəm". Missis Bulfinç Missis Forresteri tramvay dayanacağına ötürərkən dedi. "Mənim ev işlərində yaxşı səriştəm var və özünüz də bilirsiniz ki, aşbazlığım da pis deyil. Əlbəttə, onun sevimli məşğuliyyəti də olacaq. O, poçt markaları toplamaq niyyətindədir". Missis Forrester nəsə demək istəyirdi ki, bu vaxt tramvay gəlib dayandı və o, tramvaya mindi.

Bilmək istəyirdi saat necədir. Qarşısında əyləşmiş kişiye baxdı ki, görsün saati soruşmaq üçün münasib adamdırımı və birdən diksindi; çünki həmin kişi qızıl zəncirli saat bağlamış mötəbər bir centlmen idi. Bu, Albertin təsvir etdiyi Hayd Parkda cəsədi uzadılmış həmin kişi idi. O kişi bələdçidən tramvayı saxlatmasını xahiş etdi, düşdü və dar, tutqun bir küçə aşağı getdi. Nə üçün? Hə, nə üçün? Hayd Parkın yaxınlığında birdən o, düşməyi qət etdi. O, daha sakit əyləşə bilmirdi. O, hiss etdi ki, daha miniklə getmək istəmir. O, Axilles abidəsinin yanından keçərkən bir anlığa dayanıb ona baxdı. Ürəyi şiddətlə döyünürdü. Təsəlli bundaydı ki, hətta Edqar Allan Pou da detektiv hekayələr yazmışdı...

O, nəhayət, mənzilinə çatıb qapını açarkən zalda asılmış bir neçə şlyapa gördü. Dostları gəlmişdi. O, qonaq otağına keçdi.

"Ey mənim zavallılarım, sizi mən nə qədər gözləmişəm!".

"Yaxşı, onlar dedilər. "Nə oldu? Onu tapa bildinizmi?"

"Əzizlərim, sizə gözəl bir şey demək istəyirəm, mən detektiv hekayə yazmaq niyyətindəyəm".

Onlar ona baxa-baxa ağızları heyrətdən açıla qaldı.

"Mən detektiv hekayəni əsl incəsənət səviyyəsinə qaldırmaq istəyirəm. Bu mənim ağılıma birdən Hayd Parkda gəlib. Yazacağım qətl hekayəsi olacaq və onu "Axilles abidəsi" adlandıracağam".

"Bəs, Albert necə oldu?", gənc yazıçı soruşdu.

"Albert?", Missis Forrester təkrar etdi. "Mən bilirdim ki, Albertə dair nəşə etməyə getmişdim, amma tamam unutmuşam ki, nə idi".

"Onda sən Alberti görməmişən?".

O, güldü. "Qoy Albert aşbazını saxlasın. İndi mən Albert barədə narahat ola bilmərəm. Mən detektiv hekayə yazmaq niyyətindəyəm".

"Əzizim, sən həddən ziyadə heyrətamizsən" - deyə qonaqlar bir ağızdan qışqırdı

L. AVERYANOV

NECƏ MƏŞHURLAŞMAQ OLAR \\ Yumoristik hekayə \\

Bir dəfə məqalə yazdım.

Bir neçə gündən sonra redaksiyadan mənə zəng vurub dedilər ki, məqalə çox maraqlı çıxıb və onlar məqaləni qəbul edirlər. Ancaq mən etiraz etməsəm məqaləni bir az dəyişdirərlər, çünki qəzetin xarakteri və istiqaməti bunu tələb edir. Əlbəttə, mən etiraz etmədim. İki həftədən sonra məqalə çap olundu. Yalnız imzamı görəndə bildim ki, məqalə mənimdi. Sonluğunu dəyişmişdilər, başlanğıcını isə tamamilə atmışdılar. Yalnız orda-burda axşamlar əziyyətlə yazdığım ifadələrin bəziləri gözə dəyirdi. Ancaq mən etiraz etmirdim. Başlıcası — qəzetdə məqaləm çap olunmuşdu və mən onu fəxrlə bütün qohumlara və tanışlara göstərirdim.

Bir həftədən sonra mənə özgə qəzetdən zəng vurdular. Dəstəkdə mənə hörmət hissini gizlətməyən bir səs bildirdi ki, qəzetdə çap olunmuş məqaləm çox xoşlarına gəlib, onlara da həmin səpkidə mənim bir məqaləm lazımdır. Çox şad oldum və söz verdim ki, material bu həftənin içində göndəriləcəkdir. Həftə keçdi, ancaq məqalə hazırlanmamışdı. Nə qədər çalışırdım, bir şey alınmırdı. Bu zaman beynimdə gözəl bir ideya yarandı; çap olunmuş məqaləni birinci variantını göndərmək. Çünki o, çap olunmuş məqaləyə qətiyyətlə oxşamırdı. Elə də etdim. İki gündən sonra həmin xoşagələn səs material üçün təşəkkürünü bildirdi və əlavə etdi ki, mən etiraz etməsəm materialı bir az dəyişdirərlər. Dedi ki, bunu qəzetin xarakteri tələb edir. Etiraz etməyi lazım bilmədim.

Məqaləni yalnız onun qonarı göndəriləndə oxudum; blankdan öyrəndim ki, məqalə qəzetin hansı nömrəsində çap olunub. Bundan əvvəl qəzeti sətir-sətir oxuyurdum ki, bəlkə məqaləmə rast gələm. Ancaq əbəs yerə. İndi hər şey aydınlaşdı. Məqalə bütünlüklə yenidən redaktə olunmuşdu və qəzetin istiqamətinə uyğun idi. Nə demək olar. Görünür orada işinin mahir ustaları əyləşiblər. Məqaləni böyük hərisliklə oxudum. Sərlövhə dəyişdirilmiş, əvvəl axıra, axır əvvələ köçürülmüş, orta isə yenidən yazılmışdı. Bundan başqa redaktorlar məqaləyə yeni familiyalar, faktlar və rəqəmlər əlavə etmişdi. Material parladi. Məni tərifləməyə başladılar. İşdə məqaləni xorla oxuyurdular. Hətta onun kollektiv müzakirəsini də təşkil etdilər.

Bir həftədən sonra mənə artıq hörmətli bir jurnaldan zəng vurub təklif etdilər ki, istədiyim mövzuda bir material işləyim. Ancaq yaxşı olar ki, elə qəzetdə çap olunmuş məqalənin mövzusunda bir şey göndərim. Əvvəlcədən xəbərdar etdilər ki, jurnalın özünəməxsus xarakteri və geniş oxucuları vardır. Ola bilər ki, göndərilən materialda bəzi dəyişikliklər edilsin. Mən də özgə material olmadığına görə elə birinci variantı göndərdim. Zəng edib xahişlərinə dərhal əməl etdiyim üçün təşəkkür etdilər və gözlədiyim kimi dedilər ki, materialda kiçik düzəlişlər lazımdır. Habelə bildirdilər ki, mənə əziyyət verməmək üçün düzəlişləri onların özləri edəcəklər. Razılaşdım.

Məqaləni korrekturasına qol çəkəndə gözlərimə inanmadım. Yalnız sərlövhə yerində qalmışdı, qalan hər şey yenidən yazılmışdı. Ancaq necə! Özüm heç zaman belə yazı bilməzdim. Mənim məqaləmin üzərində işləyən əməkdaş çox diqqətli imiş. Məni öz həmkarları ilə tanış etdi, hətta baş redaktora da istedadlı jurnalist kimi təqdim etdi. Mən etiraz etmədim. Əks təqdirdə redaktorumu çətin vəziyyətə sala bilərdim.

Jurnaldan sonra təkliflər bir-birinin ardınca gəlirdi. Elə gün olmurdu ki, zəng etməsinlər. Mən evdə olmayanda isə sifarişləri arvadım qəbul edirdi. Onu mənim katibəm hesab edirdilər. Arvadımla tanışlıq vardır, xoşuna gəlməyə çalışır, gül və konfet hədiyyə gətirirdilər. O, isə hədiyyələri məmnuniyyətlə qəbul edir və söz verirdi ki, qəzet və ya jurnal tezliklə istədiyi materialı alacaqdır. Və alırdılar da. Hamısı da bir neçə il bundan əvvəl yazdığım həmin birinci variantı, mən onu təmiz vicdanla göndərirdim. Çünki dərc olunan yeni məqalələr həmin variantdan o qədər fərqlənirdi ki, sanki yenidən yazılmışdı. Bu üsulla bir neçə il ərzində mənim böyük sayda, müxtəlif janrda, üslubda, istiqamətdə lakin eyni mövzuda məqalələrim çap olundu. Çox hörmətli bir nəşriyyat təklif etdi ki, ən yaxşı materialları seçib kitab buraxım. Razılaşdım. Kitab çıxdı, ancaq orijinaldan o qədər fərqli idi ki, tezliklə ikinci, daha sonra isə üçüncü kitabımı çap etdirdim.

Mən artıq elmlər doktoru, professoram. Namizədlik dissertasiyam kitablarımdan biri oldu. Elmi rəhbərim və resenzentlər onun üzərində o qədər yaxşı işləmişdilər ki, ilk mənbədən bir şey qalmamışdı və yeni iş yaranmışdı. Birinci variant isə doktorluq dissertasiyama lazım oldu. Opponentlərin və resenzentlərin əməyi sayəsində o iki cildə çap olundu. Artıq onun dövlət mükafatına təqdim olunması haqqında söz-söhbət gedir. Hazırda qərara gəlmişəm ki, əsərlərimin tam külliyatını buraxdırım. Onun hazırlanması ilə böyük bir nəşriyyatın bütöv şöbəsi məşğuldur. Orada o qədər adam işləyir ki, ümidvaram iki-üç ildən sonra əsərlərimin ikinci nəşrini çap etdirim. Ancaq iqiqat həcmdə. Birinci yarısı redaktədən sonrakı, ikinci yarısı isə köhnə variantdan ibarət olacaqdır.

...Bax beləcə mən bir dəfə məqalə yazmışdım.

***

«ÜLVİLƏŞƏN ÜLVİM» kitabından hissələr:

ÜLVİLƏŞƏN ÜLVİM :"Mən, Bünyadzadə Ülvi Yusif oğlu, həyatımda ilk və son dəfə öz vicdanım qarşısında and içirəm; bir elin, bir millətin adını təmsil etdiyimi heç zaman unutmuyacağam; Azərbaycan torpağımın qürurdan, qeyrətdən yoğrulmuş adını müqəddəs tutacaq, bu ada ləkə vurmaq istəyən bütün ünsürlərə qarşı duracağam; öz azərbaycanlı varlığıma, vicdanıma, məsləkimə, əsl-nəcəbətimə, damarlarımda axan azərbaycanlı qanına layiq oğul olacaq, qorxaqlığı, alçaqlığı, yaltaqlığı özümə yaxın buraxmayacaq, nəyin bahasına olursa-olsun öz azərbaycanlı "mən"imi təsdiq edəcəyəm.

Əgər vədimə xilaf çıxsam, qoy anamın südü, elimin çörəyi mənə haram olsun, Vətən üzü görməyim.

İmza: B. ÜLVİ. 10.IX-89".

Bu And təsadüfən yaranmamışdı. İki ildir ki, quduzlaşmış qarğa-quzğunlar doğma torpağımız üstündə fir-fır fırlanır, yararlı tikə kimi Qarabağı caynaqlarına keçirmək istəyirlər. Qarabağın sahibi olan Azərbaycan xalqı isə buna heç vaxt, nəyin bahasına olursa-olsun razı ola bilməz və ola da bilməyəcəkdir. Bu xalqın qeyrətli, namuslu, igid oğul-qızları bir qarış torpaqlarından belə keçməyəcəklər. Ülvinin Andı da belə bir qeylü-qallı dövrdə müqəddəs duyğusundan yarandı. O, ürək Andını xırdaca bloknota köçürüb, heç kəsə göstərməyib, heç kəsə oxumayıb. Bu onun özünün özünə olan Andıdır. Vicdanının səsidir. "Özümlə söhbət" şerində dediyi kimi, --

-- İnsan nədir?

-- Sınəsində ovuc boyda
Ürək saxlayan bir varlıq...

-- Vicdan nədir?

-- O ürəyi ürək kimi

Çırpındıran bir ucalıq.

Vicdan -- ucalıq, ucalıq!...

Vicdan -- ömür kələfinin

Kövrəkdən kövrək ucudur.

Vicdan -- hər kəsin özünə

Olan borcudur, borcudur.

Və əbədiyyət dünyasına Andına sadıq qalıb. 19 yanvar 1990-cı ilin qaranlıq müdhiş gecəsində toplu-tüfəngli quldurların şəhərimizə düşməni kimi girmələrinə dözə bilmədi. Atasının dili ilə desək, --

O, bir ərən igid oldu,

O, tarixə şahid oldu.

Ülvi balam şəhid oldu

El yolunda öldü getdi.

Sən mərd idin. Haqq dediyin sözdən dönən deyildin, arzusu, niyyəti ülvi idin.

Atama oğul deyiləm,

Anama oğul deyiləm

Bu ocağın kor çırağı --

Yanmayacaq işığıyam.

Atam, anam zəmanədir,

Mən zəmanə uşağıyam.

Bu misraları mənə pıçıldayanda insafsızlıqda qınadım səni. "Yaxşı, biz heç, niyə özünə kor çırağ deyirsən, necə yəni yanmayacaq işıqam, -- elə demə, bibin sənə qurban olsun" -- deyə yalvardım. Öpdün məni, "sən mənim tər-təmiz ürəyimсэн", -- dedin. Bəs o ürəyi niyə çiliklədin?

Ülvim mənim, ömrüm mənim -- düz iyirmi gündür ki, səni evdə həmişəki kimi ütələk-ütələk dolaşan görmürəm. Hissi-duyğusu kövrək Ülvim, sən ki, heç vaxt bizi, ya bir kimsəni narahat qoymazdın, incitməzdin. Təbiətin belə idi. Hər gün evdə hamını öpərdin, əzizlərdin, "qadanızı alaram" -- deyə sevələrdin, -- o körpə təbəssümlü nəvə-zişlərin üçün darıxmışığı, gözümüz yolda, qulağımız səsdə qalıb. Səhərlər gözlərini ovuşdura-ovuşdura durub demirsən ki, "Ay uşaq, Ülvinin şirin çayı hazırırmı?" Axşamlar qapını açıb "Ay əssələm-əleyküm" deyib içəri keçmir-sən. Axı, nənən narahatdır, baban girib-çıxmaqdan yorulur, bibilərinin qəlbini qana döndərib-sən. Rauf əmin fikir--xəyaldan qopa bilmir. Sən evə gəlmirsən deyə heç kəs ürək edib gecələr qapını bağlamır. Axı evdən çıxanda nənəni

qucaqlayıb deyibsən ki, "Qurban olum, ay cici, arxayın ol, tez qayıdıb gələcəm". Bəs niyə gəlmirsən? Sən ki, yalan danışan deyildin.

...Gözlərimi yumuram ki, xəyalən görüşək. Mənə baxıb gülən görürəm. "Gözucu da olsa sevgili qızlardan birini behləmişəm, amma ürəyimdədir -- deyirsən". Üzündəki bir dalğınlıq isə hələ də ötüb keçməyib.

Əsgərlikdə olanda tez-tez mənə məktub yazardın. Təhsil aldığı institutdan tutmuş, havaların necə keçməsinə qədər narahat dolu suallar verərdin. Cavabını gecikdirən kimi, -- "Məni yaddan çıxarmaq üçün məktub yazmamağın düzgün deyil. Sən ürəyinə qulaq asma, o adamı çox vaxt aldadır, beyninlə işlə -- yalan sözdür ki, şairlər ürəkləri ilə yazırlar, əksinə, şer də beynin məhsuludur. Bax, onda görərsən ki, Ülvi unutmaq o qədər də çətin deyil və görərsən ki, Ülvi unutmaq lazım da deyil, ən yaxşı yol ona məktub yazmaqdadır, çünki Ülvi də yazıqdır axı, onun da dayağı ancaq sənə məktublarındır", -- deyə giley-güzar yazardın. Məni özünə təkcə bibi yox, həm də ürək dostu, sirr yoldaşı, həmyaşıdı sanan igidim, Ülvi ünvanlı məktublarını vaxtaşırı yazacam. Bu həyatda mənim ən müqəddəs işim olacaqdır.

Qorxmaz balam, nə sənəin sözün-söhbətin tükənəndir, nə də mənim ürək yangım, Ülvi harayım. Sevgili qəlbinin sözünü həm şirin misralarınla deyərdin, həm də titrək barmaqlarınla pianonun dilləri üstə düzərdin, indi üstünə səpələnmiş qərənfillər kimi.

Yazdığın şerlər yarımçıq, böyük həvəslə girişdiyən tərcümələrin yarımçıq, ürəyindən axıb gələrək barmaqlarında köklənən nəğmələrin yarımçıq, ali məktəbdə aldığı təhsilin yarımçıq, yarımçıq, yarımçıq, cəmi iyirmi illik ömrün yarımçıq. Yarımçıq ömrün nişanəsiz qalan igidim!

Sibirdən -- əsgərlikdən göndərdiyin bir şerindəki vətən çirpintisi həmişə ürəyimi coşdurur.

Bizim yerdə günəş gülümsəyəndə,
Torpaq da öz al rənginə bələnir.
Bizim yerdə qar gözləri üşütmür,
Bizdə qar da çiçək kimi ələnir...

Bizə təzə bir ünvan tanıtdın. Şəhidlər Xiyabanı. O Xiyabanı neçə-neçə sənəin kimi igid ülvilər yaratdı. Öz al-qanlarıyla, müqəddəs duyğularıyla, qəhrəman vüqarlarıyla, dönməz əqidələriylə. Həmişə hansı nəvəmiz bizə qonaq gələrdisə, anam sevincək deyərdi "Ülvilər gəldi. Onlara yemək hazırlayın". İndi daha nəvələrə də baxmır, ağlar gözünün yaşı qurumur, hər gün deyir: Gedəyin Ülvilərin ziyarətinə, ürəyimizin qanı ilə boyadığımız güllərdən də düzək ülvilər ziyarətgahına!

İyirmi yaşlı igidim, rahat yat, laylam sənindir.
Arzuları, xəyalları ülviləşən Ülvim!

«Ədəbiyyat və incəsənət», 16 fevral 1990-cı il

"ÜLVİ DUYĞULARIM "A SÖZÜM : Qanlı 20 yanvar gecəsindən bəri ÜLVİMİN ancaq ruhu-viddanı mənimlədir. İndi o vaxtdan nə sözüm-söhbətim, narahatlığım, zarafatım, ağrım-acım, arzum-diləyim varsa, Ülvimin viddanı-ruhu ilə ürəyimdəcə söhbətləşir, dərdləşirik. Dərdin ağırlığı altında əziləndə üz tuturaq "Ülvilər ziyarətgahına -- Şəhidlər Xiyabanına". Ülvimin cismini qoruyan torpağa üz sürtüb "yüngülləşənəcən" də orada "əylənirik". Və beləcə-beləcə günləri ötürürük.

İki ildən çox idi ki, uydurma "Dağlıq Qarabağ" probleminə xalqımızın, torpağımızın vəziyyəti təsəvvürə gəlməyəcək dərəcədə çətinləşmişdi. Bir vətəndaş kimi Ülvim də buna laqeyd ola bilməzdi. Onda əsgəri xidmətdə olarkən məktublarının birində yazmışdı: "Bu saat yaxşı bir müsahibə ehtiyac duyuram. Əvvəlki məktubumda da sənəni bu dialoqa dəvət etmişdim". Bir xeyli respublikadakı narahatçılıqlara dair söhbətlərlə (və sözsüz ki, hər məktubunda mənə şer göndərməsi şərtilə) məktublaşdıq. Sonra ÜLVİM birdən-birə yazdı: "Almaz, məndən şer tələb edirsən, maraqlı ədəbi söhbətlər tələb edirsən. Bu saat, vallah, ömrümün ən durğun dövrünü yaşayıram, özünü dərk etmədə dönüş dövrünü. Bəzən ilhamlananda da qələmdən uzaq qaçıram".

Ömrünün dönüş dövrünü yaşayan Ülvim əslində qələmdən qaçmadı. "And"ını yazdı, ömrünün mənasını təsdiqlədi. Özünə konkret həyat yolu seçən balam "And"ıyla, şerlərindəki, bütün yazılarında duyğularıyla özünü tanıdı: "bir elin, bir millətin adını təmsil etdiyimi heç zaman unutmayacağam" -- dedi. ÜLVİM axırda özünə belə bir yol seçdi. Kişi qeyrətli balam sözü bütöv, mərd yaşadı ömrünü. Əsgər məktubuna cavabını gecikdirən kimi: "Ülvi də yazıqdır axı, onun da dayağı sənəin məktublarındır" -- yazdı. Məktublarını gecikdirmədim. Sonra özü gəldi. Üzünə doyunca baxmamış xalq yolunda şəhid oldu. Təsəllim məktublarını, yazılarını oxumaqdır.

Taleyin işinə bax, ÜLVİMİN ilk kitabı özüylə adaş oldu: "ÜLVİ DUYĞULARIM". Heç vaxt ağılıma gəlməzdi ki, balamın ilk kitabının tərtibçisi, ön söz yazanı, üstəlik bu topluya ad seçəni mən olacağam. Doğrudur, özü həmişə deyərdi ki... Bir dəfə yenə ÜLVİMİ təzə şerlər yazmamaqda, hətta heç olmasa yazdıqları ilə mətbuatda çıxış etmə-

məkdə təqsirləndirdim. Bərk mübahisəmiz düşmüşdü. (Adətən ən səmimi söhbətlərimiz nədənsə mübahisəsiz ötüşməzdi). Söhbətimizi başqa səmtə yönəltmək üçün, özünəməxsus qəti tərzdə, ütələk-ütələk dedi:

"Birdəfəlik yadında saxla. Mən heç vaxt şair olmaq arzusunda olmamışam. Bu çox çətin sənətdir. Əzizim, bildinmi? Nə yazıramsa əsəblərimi sakitləşdirmək naminə yazıram. Və görürəm ki, bu da səni çox maraqlandırır. Onsuz da bunların çap işi, yığıb-yığışdırmaq işi sənənin öhdəndədir, bütün məsuliyyəti ilə (!) İstəyirsən indidən başla, istəyirsən də... nə isə öz işindir, bir də bu mövzuya qayıtmayacaq", -- beləcə dedi ÜLVİM. Onda heç nədən xəbərimiz yox idi. Mən də Ülvimin bir neçə şerini çantama qoydum ki, hansısa redaksiyaya təqdim edəyəm. Götürdüm və tez də çıxarıb yerinə qoydum. Qıymadım ÜLVİMƏ. Qıymadım ki, axı Ülvimə nə olub ki, şükür allaha, qoy öz işini özü görsün. Zəhmətinin bəhrəsini dadanda şirin olsun. Amma... Sən demə mənim bir dəfə də olsun artıq-əskik danışmağa yol verməyən müdrikim nə dediyini bilirmiş. Öz dililə bu məsuliyyəti qoydu boynuma, sanki ən adi bir iş kimi. ÜLVİM APXDİ-də oxusa da, Azərbaycan tarixçisi olmaq istəyirdi. Ərəb, fars, latın dillərini sərbəst öyrənmişdi. Və bunların köməkliyi ilə də tariximizə aid xeyli yazılı mənbələrlə tanış olmuşdu. Xüsusi qeydlər, konspektlər dəftəri tutmuşdu. Səliqə-səhmanlı. Oxuduğunu, yazdıqlarını bir yana çıxarmamış, bir səmtə yönəltməmiş yarımçıq qoyub getdi. Bəlkə də gələcəkdə ən sanballı bir tarixi əsərin bünövrəsi idi bu qeydlər. Mən buna qəti inanıram. Ülvimin ruhu da bunu təsdiq edər, onun təhsil aldığı institutdakı bütün yoldaşları da.

Ülvi Yusif oğlu Bünyadzadə 1969-cu il sentyabr ayının 23-də qədim Göyçə mahalının Kəsəmən kəndində dünyaya göz açmışdı. Beş yaşından yazıb oxumağı bacarırdı. İlk şerini altı yaşında yazmışdı. O günkü sevinci hələ də gözümün qabağındadır. Və dedim ki, Ülvimə heç vaxt uşaq kimi baxa bilməmişik. Bunu öz qeyri-adi söhbətləriylə, düşüncəsiylə, istedadıyla, davranışıyla, hərəkətiylə, hər şeyə müdrik baxışıyla aşlamışdı bizə. Adi bir şey: Mən X sinifdə oxuyanda Ülvim I sinifdə oxuyurdu. Mən onda da "Ülvimin bibisi" olmağımla sinifdə də, məktəbdə də fəxr edirdim. Hamının diqqətini cəlb etmişdi. "Son zəng" günü sinfimizdəki 39 şagirdin hamısı Ülvimə böyük hörmətlə hədiyyə -- kitab bağışladılar. Bapbalaca boylu Ülvimin hədiyyələri qucağına sığmadı. Köməyinə mən çatdım. Həyatın işinə bax. Ülvimin ən narahat anlarında imdadına çatan, ürəyinə yatan köməkçisi mən olmuşam. Tək birçə dəfə gecikdim. Onda da Ülvimin qaynar həyatını itirdim. Əbədilik.

Ülvim poeziyanı çox sevirdi. Dünya ədəbiyyatında nə qədər əzbər şerlər bilirdi. Dağlara daha çox vurğun idi. Taleyinə, ömrünə oxşar izləri təbiətin qoynundan seçərdi, özünə bənzədərdi. Və bütün bunlardan aldığı zövqü, məhəbbəti sözbəsöz misralara, misralardan bəndlərə, bəndlərdən də şer karvanına düzərdi, nəgməyə çevirərdi.

İbtidai təhsilini Kəsəmən kəndində, orta təhsilini Daşkəsən şəhərində almışdı. 1987-ci ildə APXDİ-nin ingilis dili fakültəsinə daxil oldu. Birillik təhsildən sonra əsgəri xidmətə yollandı. Bir il üç aydan sonra təhsilini davam etdirmək üçün yenidən Bakıya qayıtdı. Bakıda mitinqlər keçirildiyi bir vaxt idi. Dərs əlaçısı, fəal ictimaiyyətçi, səmimi münasibətli, gülərlü, mərd xarakterli idi mənim Ülvim. Cəmi 20 bahar, 20 yay, 20 qış, 21 payız görün Ülvimin yazıb qoyduqlarını yığıb-yığışdırmaq nə qədər çətin, mənim üçün. 200-dən çox şeri, bir poeması, bir povesti, bir neçə hekayəsi, nə qədər publisistik məqalələri, ingilis dilindən etdiyi xeyli tərcümələri, hekayələri və s. Bütün bunları toplayıb seçmək, ən yaxşı variantını üzə çıxarmaq, səliqəyə salmaq böyük və dəhşətli dərəcədə ağır məsuliyyətdir. Çünki son dərəcə ehtiyat edirəm ki, Ülvimin ruhuna toxunan ani bir hərəkət olmasın. (Elə şerləri var ki, altı-yeddi variantda işləyib). "Bu vurğun könüldən..." şerini həm azərbaycanca, həm rusca, həm də ingilis dilində yazıb. Üstəlik nota da köçürüb. Gözəl musiqi duyumu vardı. Bütün alətlərdə ustalıqla çala bilirdi.

Ülvim haqqında o qədər danışaram ki, günlər çatmaz, o qədər yazaram ki, kağız yetişməz. Mənim Ülvim belə igid idi, qorxmaz idi.

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan

Bir neçə kəlmə də o gecədən... O gecə Ülvimin düşmən gülləsinə tuş gəldiyi anı bildim. Mən bunu görməsəm də, dəqiq deyə bilərəm ki, "qanlı ordu" xalqımızın üstünə yeridiyi vaxt Ülvim qollarını açıb düz tankın qabağında durub ki, "Dəymə mənim xalqıma, onlar əliyalındır, düşmən mövqeli deyillər. Qırmanın mənim xalqımı..." Və bu sözlərini yarımçıq qoyub Ülvimi susdurublar. 20 yaşlı Ülvim haqq dünyasına nakam köçdü.

Anam da, övladlarım da,

Məni qəmgin xatırlasın.

Qoy ən əziz dostlarımsa

Həmişəlik yadırgasın.

Ülvimin həyatda yeganə arzusu, məqsədi bu idi ki, xalqının özü də, torpağı da bütövləşsin. Onu da bilirdi ki, "Azad, Bütöv Azərbaycan" yaratmaq üçün xalqı nə qədər çətin yoldadır. Çünki xalqının düşməni də çoxdur, gözü götürməyəni də saysız.

Böyük həyat eşqi olan Ülvimin ömründən qalan izləri "Ülvi duyğularım" oxuculara çatdırır. Ülvidən xəbərsiz olan bu görüş qoy oxuyanın könlünü xoş, Ülvimin, bütün şəhidlərinin ruhunu şad etsin. "Ülvi duyğularım"a sözümlə qurtarmasa da, nöqtə qoyuram. (Nöqtəni bu yazıya qoyuram, Ülvi ömrünə yox).

ÖMRÜM SƏNİN EŞQİNDİ... Sən demə, o qara gecədən 9 il keçir. Necə də tez ötüb bu 9 il. Deməli, düz 9 ildir ki, Ülvim, sənə doğru qaçıram. Qaçıram sənə çatam və deyəm ki, neylədin sən, ömrüm mənim? Özün yerə-göyə sığmayan bir dünya idin, qadan alım, indi havama, suyuma, oduma, torpağıma dönmüsən. 9 ildir ikimiz bir ömrə cəlanmışıq. Yaşamağımız, yanmağımız, sevinməyimiz, düşünməyimiz, yazı-pozumuz birgədir. Dünyanın eninə, uzununa dolanan yollarını birgə yoruruq. Gözümə tez-tez cəbhə xəttində dəyirsən. Duyursanmı, əsgərlər sənin "Ülvi duyğularım", "Bir ölümün acığına" kitablarını sonsuz sevgiyə oxuyurlar. Şerlərini əzbərdən bilirlər. Təzə bir kitabın da çıxıb -- "Ömrüm sənin eşqindi..." Adına da təzə bir kitab bağlanıb: "Ülviləşən Ülvim". Məktəblilərə payladım, yaman həvəslə, ürəkdolusu məhəbbətlə oxuyurlar.

"And"ın Azərbaycan xalqının milli azadlıq mübarizəsində əzəmətli himndir. 20 il yaşadın. Kişi kimi yaşadın, kişi kimi getdin. Sən bu xalqın azadlıq mübarizəsi yolunda əyilməz bayrağı oldun. Qəhrəmanlıq tarixi oldun. Bu torpağın çörəyi halalın olsun! Adına "Allah evi" kimi müqəddəs saydığım bir muzey açmışıq: Ülvi muzeyi.

Sənin sevib-sevələdiyini kasıbyana əşyalarını, qələmini, yazı dəftərini, kitablarını, hamıdan gizlətdiyin -- "cızma-qara" dediyin şerlərinin, hekayələrinin, ingiliscədən tərcümələrinin əlyazmalarını -- bütün ədəbi irsini orada saxlayıram. Mənim çiçək Ülvim, 9 ili ötən "qara bayramının" aydınlığı yetsin sənə, mənə, cəmi Azərbaycana, bir də

həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik.

-- deyən eşqinə.

Bu məktubu dostun, sirdaşın, bibin kimi sənin ruhuna ünvanlamışam, əziz Ülvim. Sənin adın dilə gələn kimi "And"ın qulaqlarımda eşidilir.

Ülvi, hansı duyğular ovqatında yaşadığın bu möhtəşəm "And"ından bəllidir. Dediyin mənada yaşamaq hər oğulun işi deyil, axı! İllah ki, dünyanın bir-birinə çırpılan vədəsində. Düşmənləni gözüne sıxdığı məqamda da, lap "ölüm" anında da. Onda bir şerini xatırlamamaq olmur:

"Ölüm" adlı yuxusundan mən qorxmuram.

Bu şerini 1989-cu ildə hərbi xidmətdə olduğum uzaq, soyuq Sibirdə yazmışam, "Xətai" dərnəyi yaratdığın şəhərdə. Azərbaycan milli-azadlıq mübarizəsi tarixində bu duyğularınla, düşüncələrinlə, qətiyyətinlə, Şəhid adıyla öz yerin var, Ülvi! Özü də ən uca yerdə, ən ülvi nöqtədə! 1969-cu ildə göz açdığın dədə-baba ocağın -- Göyçə mahalın, Kəsəmən kəndin düşmənlə tapdağında qalanda dözmədin. Ürəyin qan ağladı. Qarabağda müharibə qılgıncımları közərəndə coşdun. Bir vaxtlar sovet ordusunun Əfqanıstan torpağına təcavüzünü, bizim o müharibəyə yollanan oğullarımızın nakam aqibətini gözlərin önünə gətirdin. Topxana meşəsinin ağacları doğrananda Əfqanıstan dağlarının əks-sədası qəlbinə doldu: "Ömür yolu" poemanı yazdın, hər sətir üstə titrədin:

Yox, yox,
ulu torpaq,
Sənin uğrunda
həmişə,
hər yerdə
mərd olacağıq.

Qərib bir ruhun səsi uzaq Sibirdə hoyuna yetdi:

Aman, qardaş,
doğrudurmu, deyirlər,
Gecə-gündüz
qan tökülür yurdumda.
Qarabağın tarixini
danırlar,
Məscid uçur,
dam sökülür yurdumda.

Beləcə, Vətən duyğulu, yurd sevgili misraların, şerlərin çoxdur. Bu şerlərini, eləcə də "Qansızlar" povestini, bir çox hekayələrini, tərcümələrini oxuyanda gözlərim önündə poladdan tökülmüş sərt baxışlı bir əsgərə dönürsən. Ciddiliyindən, sərtliyindən, qətiyyəyindən, cəsarətindən min ilin tökmə kişilərinə bənzəyirsən.

Amma, sən demə, Ülvim mənim, sənin həm də çiçək qəlbin, şehli sevgi hissələrin varmış. Gözəllərə biganə qalmayan qaynar baxışların varmış. Başına dönüm sənin, demə eşq girdabında çırpınan ürəyin varmış:

Bir qız gördüm od baxışlı,
Orta boylu, uzun saçlı.
Mənə baxıb güldü, qaçdı --
Belə gülüş görməmişdim.

Baxışı sənin qəlbinə titrədən o bəxtəvər qız indi neynir, görəsən? Ömrünün köç karvanını qurmamış sevdinin o gözələ yoxsa öz əlvidanı da demişdin?

Bu yerlərdən bahar çağı keçərdik,
Çiçəklərdən sənə çiçək seçərdik.
Ovuc-ovuc bir çəsmə su içərdik,
Ağ suyunda üzən buza, əlvıda.

Ülvim belə Ülvi idin. Çiçək zərifliyiylə tərpaşən şehli misraların hər kəsin ürəyində yox yerdən sevgi hissələri oyadır. Bax, onda, Ülvim, elə bəxtəvər olursan ki, --

Titrəyən dodağın şer istəyir,
Baxıb təmənnana, ay həsəd çəkir.
Yanır ürəyində elə bir od ki,
Bu oda, atəşə yay həsəd çəkir.

Səndən ayrılmaq olmur, Ülvi, səndən doymaq olmur. Nə yaxşı sən dünyamızda olmusan, indi də varsan, sabah da varsan. İnan, sən buna, Ülvi. Çünki gələcək nəsil səni oxuyur, Səndən örnək götürür. Kök sənənsən, budağın sabahkı nəsil. Sən Azərbaycan Azadlığı uğrunda ömrünü, torpağını qızıl qanına boyadın. Qızıl qanına boyadın ki, gələcək nəsil azadlıq xoşbəxtliyini yaşasın. Bax, heç olmasa o xoşbəxtlikləri üçün səni anacaqlar, Səni sevcəklər Ülvim. Di, hələlik --

Hə, qoy onu da deyim, sözümlü bitirim. Bir şerin heç canımdan gen durmur. Doqquzda oxuyanda yazmısan, ey, -- "Bənövşə bayatıları". O şerin yaman xoşuma gəlir. Sən də xoşuna gəlirdi --

Bahar nə şirin şeymiş,
Ətri bənövşədəymiş.
Ömrüm sənə eşqindi,
Eşqin də bənövşəymiş.

«Xalq qəzeti» 17 yanvar 1999-cu il

"YANIRSAN, MƏNİ DƏ YANDIRMAQ ÜÇÜN":

"Bakıda xüsusi hərbi vəziyyət elan edilmədən 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə xalqımıza qarşı cinayətkarlıqlar törədilmiş və respublikamızın suveren hüquqlarını qəddarcasına tapdalamış, qanlı müsibətlərdə həlak olanlardan biri də keçmiş SSRİ-nin 50 illiyi adına APXDİ-nin ingilis dili fakültəsinin tələbəsi, M.Ə.Rəsulzadə adına BDU-da fəaliyyət mərkəzi seçilən Şimali Azərbaycan Azad Tələblər İttifaqı (ŞAATİ) idarə heyətinin üzvü, vətənpərvər şair ÜLVİ YUSİF OĞLU BÜNYADZADƏ idi.

Naməlum qara qüvvələr tərəfindən Bakıda 18-19 yanvar günlərində törədilən qətlər və qarətlər zamanı Ülvi Bünyadzadə AXC-nin Nəsimi rayon şöbəsinə olan cəbhədaşları ilə birlikdə həmin ərazidə ictimai-siyasi sabitliyin qorunması keşiyində dayanmışdı. Nəsimi rayonunda törədilən qətlərin və qarətlərin qarşısını almaq məqsədilə yanvarın 18-dən həmin ərazi, rayon şöbəsinin idarə heyəti tərəfindən dayaq dəstələri arxasında bölüşdürülmüş və APXDİ dayaq dəstəsinə 4-cü mikrorayondakı "Pioner" kinoteatrı qarargah müəyyənləşdirilib və bu işə rəhbərlik etmək Ülvi Bünyadzadəyə tapşırılmışdır. O, bu tapşırığın öhdəsindən məharətlə gəlmiş və yanvarın 18-də, 19-da bütün küçələri, binaları nəzarət altında saxlanan həmin ərazidə qətlərə və qarətlərə yol verilməmişdi. Yanvarın 19-da saat 24 radələrində Ülvi Bünyadzadə "Pioner" kinoteatrından güllə səsini eşidib XI Qızıl Ordu meydanına tərəf getmiş və bir daha geriyyə qayıda bilməmiş, həmin meydanda həlak olmuşdur.

XI Qızıl Ordu meydanı tərəfdən güllə açıldığını eşidən Ülvi Bünyadzadə özünü qarargaha apardığı "səsucaldanı" götürüb bayıra çıxır. Qarargahın istifadəsində olan maşına minərək meydana tərəf sürürmüş və oradan "səsucaldanla" sovet əsgərlərinə tərəf qışqırır. "Qırmayın mənim xalqımı. Onlar əliyalındırlar, silahsızdırlar. Burada qadınlar, uşaqlar var. Çəkilin, atmayın tankınızı, topunuzu". Maşın meydana çatmamış, səs gələn tərəfə tuşlanan tankdan atəş açılır. Ülvinin ağzına yazın, sol çənəsindən güllə keçir, içini doğrayıb tökülür və arxa tərəfdən -- ürəyindən dəlib çıxır. Bu an yanvarın 20-nə keçən 20-ci dəqiqədə baş verir. Azadlıq eşqilə şerlər qoşan mübariz şair Ülvi müstəqil Azərbaycan uğrunda şəhid olur. Vətən təəssübü ilə şəhid olan Ülvi Bünyadzadə cəmi 20 illik həyatıyla Azərbaycan tarixində, Azərbaycan mədəniyyətində hansı izləri qoymuşdur? Bu sualın cavabı olaraq onun həyat və yaradıcılıq fəaliyyətini araşdırmaq.

Həyatı: Ülvi Bünyadzadə ustad aşiq Ələsgər yurdunun -- qədim Göyçə mahalının Kəsəmən kəndində ziyalı ailəsində 1969-cu ilin 23 sentyabrında dünyaya göz açmışdır. Beş yaşından yazıb-oxumağı bacaran Ülvi altı yaşında ilk şerini yazmışdır. Ülvinin körpə könlünün ilk poetik pıçılısı, ilk zümzüməsidir bu misralar. Gördüklərini, yerli--yerindəcə düzüb-qafiyələndirib. Bunlar hələ qafiyənin nə olduğunu bilməyən altı yaşlı Ülvinin ilk şer tapıntısıdır.

Ülvi Bünyadzadə ibtidai təhsilini Kəsəmən kəndində, orta təhsilin isə Daşkəsən şəhərində almışdır. (Ülvinin on yaş olanda valideynləri Kəsəmən kəndindən Daşkəsən şəhərinə köçmüşdür). Onda poeziyaya həvəs öteri olmuşdur. Əksinə, bu qəlbində getdikcə artan tələbata çevrilmişdi. O, 13 yaşında öz yaşadlarına ithaf etdiyi şerində yazırdı:

Döyüşlərdə yoğrulmuşuq,
Gələcəyə qaranquşuq.

Bu şer Ülvinin poetik yaradıcılığının özül daşındır. Orta məktəbdə oxuduğu illərdə Ülvi ədəbiyyata və elmi birləşmələrə son dərəcə böyük maraq göstərmişdir. 12-13 yaşlarından sonra, ümumiyyətlə, bütün şagirdlik həyatı boyunca vaxtaşırı olaraq şerləri, müxtəlif səpgili bədii və publisistik yazıları ilə mətbuatda (rayon qəzeti "Daşkəsən"də) çıxış etmişdir. Eyni zamanda rayonda fəaliyyət göstərən "Qoşqar" ədəbi birliyinin üzvlüyünə qəbul edilmişdir. Orta məktəbdə oxuduğu illərdə Ülvi həm də yeddillik musiqi təhsili almışdır. 1986-cı ildə sənədlərini ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin fars dili şöbəsinə vermiş, imtahanlarını müvəffəqiyyətlə versə də, müsabiqədən keçməmişdir. Sonra o, Daşkəsən şəhərinə qayıdaraq rayon təmir-tikinti idarəsində rəngsaz işləmişdir. Elmə, sənətə son dərəcə böyük həvəs göstərən Ülvi 1987-ci ildə APXDİ-nin ingilis dili fakültəsinə daxil olmuşdur. Təhsilə başladığı ilk günlərdə aydın fikirliliyi, həyata nikbin baxışlarıyla dərhal müəllim və tələbələrin dərin rəğbətini qazanmış, qrup nümayəndəsi seçilmişdir. Dərs əlaçısı və fəal ictimaiyyətçi kimi tezliklə bütün institutda tanınmışdır. Institut qəzetində dərc edilən yazılarını müəllim və tələbələr hörmətlə qarşılayırdılar. 1987-1989-cu illər Ülvi Bünyadzadənin qısa ömrünün ən məhsuldar dövrü olmuşdur.

1988-ci ilin iyun ayından 1989-cu ilin sentyabr ayına qədər hərbi xidmətdə olmuşdur. Ülvi əsgəri xidmətini yüksək səviyyədə yerinə yetirdiyinə görə hərbi hissədə Sov.İKP üzvlüyünə qəbul edilmişdir. Oradan göndərdiyi məktublarında, şer və qeydlərində vətənə məhəbbətini bildirirdi.

1989-cu ilin sentyabr ayında SSRİ Müdafiə Nazirinin həmin dövrdəki qərarına əsasən o, tələbə olduğu üçün vaxtından 9 ay əvvəl hərbi xidmətdən tərxis olundu və APXDİ-nin II kursunda təhsilini davam etdirmək üçün Bakıya qayıtdı. Bu vaxt Bakıda mitinqlər keçirdi. Sentyabr ayının əvvəllərində Kanskdan Bakıya qayıdan Ülvi həmin gün mitinqdə iştirak etmiş və uydurma "Dağlıq Qarabağ probleminin" xalqı üçün yaratdığı sıxıntılardan, iztirablarından, gərginliklərin daha da dərinləşdiyinin şahidi olmuşdur. 1989-cu il sentyabr ayının 10-da Ana torpağı, doğma xalq qarşısında övladlıq borcunu şəərəflə, ləyaqətlə yerinə yetirəcəyini vicdani boric bilərək öz müqəddəs "And"ını yazmış və onun həyatını həmin "And"dan ayırı təsəvvür etmək olmaz. Sov.İKP-nin bütün sovet xalqlarının həyatında oynadığı mənfi rolunu başa düşərək Bakıya qayıtdıqdan sonra Azadlıq meydanında (dekabr) mitinq zamanı kommunist biletindən imtina etdiyini bildirmiş, elə oradaca ovcunun içində nümayişkarənə yandırmışdır. O dövr üçün bu çox böyük risk idi. ("Xalq bu mübarizədə gedilən yoldakı qələbəyə inandırmaq üçün lazım olsa, bütün cismimizi yandıрмаğa hazır olmalıyıq" demişdi. Yanvarın 19-da gecə Bakıya girən işğalçı, rus ordusunun yolunu kəsmiş, dinc piketin gülləbaran edilməsinə dözməyərək, sinəsini xalqına tuşlanmış gülləyə sipər etmişdi. Yanvarın 20-də axşamüstü cəbhə dostları, tələbə yoldaşları və müəllimləri onun cəsədini Semaşko adına xəstəxanadan tapdılar.

Ülvi Bünyadzadə Bakıda Şəhidlər Xiyabanında (40-cı qəbr) dəfn olunmuşdur. O, həyatını Azərbaycan xalqının, Azərbaycan torpağının azadlığı uğrunda qurban vermişdir.

YARADICILIĞI: Ülvi Bünyadzadənin ilk yaradıcılıq fəaliyyəti poeziya aləmi ilə bağlı olmuşdur. Uşaq yaşlarından bu sənətə öz duyğusu, hissi, duyumu ilə meyl etmiş və getdikcə həyatı müşahidələri, düşüncələri ilə buna daha da bağlanmışdır. Ülvinin bütün şerləri, yazıları onun xarakteri ilə bir vəhdətdə birləşir, bu, vətənə, torpağa, elə məhəbbət hissiylə əlaqədardır. Ülvi ədəbi fəaliyyəti üzərində ciddi işləmişdir. Həmin illərin bəhrəsi olaraq bu gün əlimizdə onun zəngin, rəngarəng və orijinal ədəbi irsi qalmışdır. Ülvinin əsərlərində ana xətt -- vətən müqəddəsliyi, azadlıq duyğusu və qeyrətli vətəndaş oğul obrazının tərənnümü əsas yer tutur. Şair qəlbində baş qaldıran Milli Azadlıq eşqinin müqəddəs yolda çarpışmaqla məşələ dönəcəyinə inanır. Bu, 70 il ərzində gəldiyimiz "hamarlanmış yol" yox, milli mənliliyini təsdiqləyən, vətən şərəfini ucaldan yol, cığır olmalıdır. "Həyat üçün doğulmuşuq, Vətən üçün ölməliyik" ideali ilə yaşayan şair 15 yaşında ikən Vətənə üz tutub:

Sən mənim yolumda bir məşəl kimi,
Yanırsan, məni də yandıрмаq üçün.
Döyünən qəlbimin yatan səsini,
Yuxudan oyatmaq, çaxdırmaq üçün.

-- misralarını yazsa da, mübarizə yolunu seçdi. Bu, Ülvinin milli vətəndaşlıq mövqeyini, qətiyyətini sübut edirdi. "Qoşqar" ədəbi birliyinin sədri, şair Namazlı Paşayev 1987-ci ildə Ülvinin ali məktəbə daxil olması münasibətilə "Daşkəsən" qəzetində dərc etdirdiyi "ÜLVİ" məqaləsində yazmışdır: "Ülvini lap çoxdan tanıyıram. Tez-tez rayon qəzetində məqaləsini oxuduqca hiss edirdik ki, o, istedadlı oğlandır. Yaxşı yadımdadır, "Qoşqar" ədəbi birliyinin növbəti məşğələlərinin birində bir məktəbli oğlan çıxış etdi. Həmin ciddi şerlərin müəllifi məlum oldu ki, imzasına rast gəldiyimiz Ülvi Bünyadzadədir. Dərnəkdə Ülvi özünün təhlil və mühakimə qabiliyyəti ilə fərqləndi. O vaxtdan onunla dostlaşdıq. Redaksiyaya birgə gedib-gəldik, tapşırıqlar aldığımız. Qəzetin növbəti nömrələrinin birində onun yazılarını oxuduqca bilirdim ki, bu gün məktəbli olan Ülvi sabah özünə aydın yol seçməyi bacaracaqdır. O, həmişə arzu edirdi ki, gələcəkdə tərcüməçi olsun. İngilis dilindən tərcümə etdiyi kiçik hekayələr də, yumorlar da həmin arzusunun təsirindən idi. Ülvi ingilis dili dərslərindən fərqlənər, əla qiymətlər alardı. Ümumiyyətlə, dil öyrənməyə çox böyük həvəsi vardı".

Ülvi ərəb, fars, latın, özbək dillərində (sərbəst öyrənməklə) yazıb-oxumağı, ingilis, rus dillərini isə mükəmməl bilirdi. Və bunların köməkliyi ilə də tariximizə aid xeyli yazılı mənbələrlə tanış olmuşdu. Xüsusi qeydlər, konspektlər dəftəri tutmuşdu. Bu qeydlər bəlkə də gələcəkdə ən sanballı bir tarixi əsərin bünövrəsi idi.

Ülvi müəllimləri, yoldaşları tərəfindən həmişə böyük hörmətlə, məhəbbətlə sevilmişdir. Məktəb illərində hazırlanan bütün tədbirlər Ülvinin təşkilatçılıq və ssenarisi əsasında aparılırdı. O, yoldaşları arasında, özünü bədii yaradıcılıqla ciddi məşğul olan bir şair-yazıçı kimi qabarıq büruzə verməzdi. Həminin könlünü ürəyindən gələn qaynar hərarətli 3-4 misra şerlə alardı. Sərbəst mühakiməli, yüksək tənqidiyə görə yoldaşlarından qeyri-adi dərəcədə fərqlənərdi. Bədii sənət haqqında söhbətlərini isə atası yaşda olan kişilərlə, "Qoşqar" ədəbi birliyinə toplanan şair və yaradıcı ziyalılarla edərdi. "Bir tikə məktəb uşağı" olduğu halda, çəkinmədən onlarla ciddi mübahisələr edər, oxuduqları yazılara öz tənqidi münasibətini bildirirdi.

Ülvinin ilk şeri "Qoşqar"ın təqdimatıyla mətbuatda dərc olunmuşdur. Şer dodaqdəyməz şəkildədir: lirik, gözəl, bir az kövrək, bir az titrək, bir az həssas və yanıqlı hisslərdən ibarətdir.

Səyyaddan sayalanan,
Ahlı-nalalı ceyran.
Gəldi səyyada sarı,
Qaldı yaralı ceyran.

Onda musiqi duyumu güclü idi. Və təsadüfi deyil ki, bir çox milli musiqi alətlərimizdə gözəl ifaları ilə məktəbdə keçirilən ayrı-ayrı yığıncaqlarda, görüşlərdə müəllim və şagird kollektivinin dərin rəğbətini qazanmışdı. O, qarmon, tar, saz, piano, kamança və s. musiqi alətlərində çalmağı bacarırdı. Ülvinin musiqi istedadına heyranlığını Naxçıvan Televiziya və Radio Şirkətinin sədri, şair Elman Həbib bir məqaləsində belə bildirir: "Ülvi. Onunla qardaşımildə tanış olmuşduq. Qardaşım ilə Ülvinin əmisi Hüseyin Həkim qonşu idi. Ad günündə, xudmani məclisimizdə hələ öz sözünü deyirdi... kimsə dedi ki, Ülvi pianoda bir xalq mahnısı çalsın. O, utancaq-utancaq qalxıb piano arxasına keçdi. Ülvi həmin andan yaddaşımada yaşamağa başladı. 18 yaşı vardı. Qonur gözləri, çatılmamış, qartal qanadları kimi gərilməmiş qara qaşları ağbəniz çöhrəsinə bir qədər kölgə salanda qərribə ciddi görkəm alardı. Məclis boyu ağızını açıb bir kəlmə kəsməyən bu gəncin sinəsi altında necə sirli xəzinə varmış, allah. Bizim aşiq musiqisi, el havacatları pianoda necə səslənərmiş, ilahi. Bayaقدan dillənməyib susub duran bu Ülvi balanın ürəyi nə imiş, Tanrı. Barmaqları nə oyun eləyirdi, "Göycə gölün"dən başladı, "Divanidən adladı", "İrəvan çuxurunda" ayaq saxladı. "Sarı telləri" bir-bir saydı, "Ayaq saritel", "Orta Saritel", "Baş Saritel", "Yanıq Kərəmi", "Naxçıvani"... Aşiq havaları pianoda dəyişdikcə ovqatımız da dəyişdi. O vaxt dəfələrlə gövrəldim. Çalır, yorulmaq bilmirdi, qəlbini həyəcanı tükənmirdi. Ülvi yadımda beləcə qalıb. 18 yaşında, bığ yeri yenicə tərliyə bir cavan, yeniyetmə kimi, bir də xalqımızın dərdini müdrikəsinə ürəyinin dilində danışan istedad sahibi kimi. O vaxt məclisdə heç birimiz bilmirdik ki, Ülvi həm də şairdir".

Millətimizin müstəqil Azərbaycan dövləti yaratmaq mübarizəsi yolunda Ülvi bütün fikrini bir səmtə yönəltdi: fəal, sınavı cəbhədəş oldu. Bütün ali məktəb tələbələri arasında böyük nüfuz qazandı. 1989-cu il idi, əsgəri xidmətdən yenicə qayıtmışdı.

Gənclər arasında azadlıq və milli müstəqillik uğrunda təbliğat aparan Ülvi bir qrup fəal, qeyrətli, Vətən sevgili tələbələrlə BDU-da tanış oldu. Az sonra həmin qrup (müxtəlif ali məktəb tələbələrini təmsil edən) BDU-da ŞAA-Tİ-nin təsis konfransını keçirdilər. İttifaqın Proqramı və Nizamnaməsini Ülvi bir gecəni yatmayıb səhərəcən işlədi, sabah tezdən isə səliqəylə üzünü çıxarıb konfransa apardı. Bu iş əslində onun üçün yeni deyildi. Hələ əsgəri xidmətdə olarkən qulluq etdiyi raket hissələrinin birində yaratdığı "Kətan" təşkilatının Proqramı və Nizamnaməsini də təkbaşına hazırlamışdı və müzakirə zamanı onlar təşkilatın üzvləri tərəfindən bəyənilmişdi.

Təşkilatın yaradıcısı və rəhbəri olan Ülvi qulluq etdiyi hərbi hissədə xeyli tərəfdar toplamış və məqsədlərini onlara açıqlamışdır. Üzvlərin məqsəd və vəzifələri Azərbaycanda gedən hadisələri İttifaq fonunda dərinləndirən və hər-

tərəfli təhlil edərək həmin hərbi hissənin və digər hərbi hissələrin əsgərləri arasında kütləvi təbliğat apararaq bütün respublikalara vətənimiz barədə, onun öz suveren hüquqları uğrunda mübarizəsi haqqında, torpağımıza uzanan qara əllərin təhrikçiləri barədə həqiqətləri anlamaq, xalqımızın dostcanlı, qonaqpərvər və sülhsevər bir xalq olduğunu anlatmaq, Azərbaycanın tarixi barədə müəyyən təsəvvür yaratmaqdan ibarətdir. Bu haqda Ülvi məktublarının birində yazır: "Daha bir hadisə barədə. Burada xidmət edən azərbaycanlılar (mənim təşəbbüsümlə) "Xətai" adlanan bir dərnek təşkil ediblər. 20 nəfər üzvü var, namizədlər yenə az deyil. Məqsədimiz Azərbaycanda baş verən hadisələri, ümumiyyətlə, onun dərdlərini, çatışmazlıqlarını müzakirə etmək, qərar çıxarmaq, şuramızın adından müəyyən ölçülər götürməkdir... Özümüzün Proqram və Nizamnaməmiz var. Hamımız təntənəli surətdə and içmişik. Görək bu böyük işimizin axırı nə olacaq. Məni şuramızın sədri seçiblər".

Bunlar Ülvinin uzaq Sibir torpağından Vətənimiz sarıdan keçirdiyi nigarançılıqlarının əks-sədasıdır, vətəndaş qayğısıdır. Respublikada baş verən bütün hadisələrə öz münasibətini məktubları vasitəsilə hökmən bildirərdi. Hər xırda şey haqqında olan narahatçılıqlarını öyrənməyə çalışırdı. Başqa respublikalarda gedən ictimai-siyasi prosesləri izləyir, müqayisə edir, bir vətən fədaisitək soyuq Sibir torpağında çırpınırdı. Vətən ağrılarını daim içində, könlündə gəzdirən Ülvi başqa bir məktubunda qayğılı-qayğılı yazdı: "Keyli vaxtdır ki, məktub almadığıma məyus olmuşam. Mən burada, Pribaltikada yaranan milli cəbhənin, Belorusiyada yaranan xalq Cəbhəsinin, Beynəlmiləl cəbhənin (bundan bəlkə də xəbərin yoxdur), Ermənistan tələbələr İttifaqının proqramları ilə yaxından tanış olmuşam. Təsəvvür elə ki, Estoniya iyunun 1-dən təsərrüfat hesabına keçir. Bu, artıq respublikanın öz siyasi suverenliyini qazanmağın inamını artırır. Onu nəzərə alaq ki, bu iqtisadi müstəqilliyin ardınca siyasi müstəqillik gəlir. Çox təəssüf edirəm ki, bu cür cəbhə-ittifaqlar, müstəqil qələbə qrupları və s. hələ də bizdə yoxdur. Bu günkü tələblərimiz dünənkilərdən çox da irəli gedə bilməyib. Doğrudur, Topxana uğrunda 20 günlük mitinq özü böyük hadisədir. Ancaq mitinqlər daha çox hisslərlə, emosiyalarla oynayır, qazanılan isə çox az şey olur. Məsələn, qonşu respublikada tələbələr İttifaqı (SAS) mübarizə forması kimi mitinqlərdən imtina edir, dil, mədəniyyət, iqtisadiyyat müstəqilliyi uğrunda mətbuat mübarizəsi edir, qeyd edirlər ki, SSRİ-nin bütün paytaxt şəhərlərində (o cümlədən, Moskvada) nümayəndəlikləri (mənim sözümlə konsulluğu) olmalıdır. Bu açıq-aşkar SSRİ-dən ayrılmağı bir tələb kimi qarşıya qoymur, ancaq məntiq ayındır. Mübarizə forması isə mitinqlər yox, mətbuatda ideoloji təbliğatdır. SAS-ın öz qəzeti var. Erm. KGI MK buna yardım göstərir. Bu tələblər qarşıya elə şəkildə qoyulub ki, etiraz eləməyə heç bir əsas qalmır.

Müharibədən sonrakı illəri, xüsusən 70-80-ci illəri "durğunluq" dövrü adlandırıdılar. Ancaq əslində bu dövr "Milli oyanış -- özünü dərk etmə" illəri idi. Milli ideologiyada baş verən bu inqilabi inkişaf ilk dəfə ədəbiyyatda -- "altmışıncılar" deyilən nəslin fəaliyyətində də təzahür etdi. Nəsrə də, poeziyaya da "kökə qayıdış" hiss olunmağa başlayırdı. Bu vəziyyət təkcə Azərbaycanda deyil, SSRİ-də yaşayan bütün qeyri-rus millətlərin yaşadığı torpaqlarda yetişmişdi. Ümumittifaq siyasi böhranı, inqilabi partlayışı gözlənilirdi ki, bu da indiki Rumıniya hadisələrinə bənzər bir çevriliş ola bilərdi. Lakin bu vaxt Qorbaçov hakimiyyət başına gəldi. O öz "yenidənqurması", "aşkarlığı" ilə bu partlayışın qarşısını müvəqqəti olaraq aldı, bolşevizmə mələkə donu geyindirməyə çalışdı. Lakin bunun üstü tez açıldı və hamı "durğunluq" dövrünün "Qorbaçov bataqlığı" dövrü ilə əvəz olunduğunu dərk elədi. Ümumxalq hərəkatımızın məqsədi bu "bataqlığı" yox eləməkdən, ən son nəticədə Azad, bütöv Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurmaqdan ibarət idi.»

Həmin zamanın qarışıq, ictimai-siyasi böhranlı günlərində əsgərlikdən qayıdan (1989, sentyabr) Ülvi Bün-yadzadə Xarici Dillər İnstitutunda Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin dayaq dəstəsinin və Şimali Azərbaycan Azad Tələbələr İttifaqının yaradılmasında fəal iştirak edirdi. O, AXC-nin institutdakı dayaq dəstəsinin fəaliyyət proqramını hazırlayanlardan biri olmuşdur. İnstitutda tələbələrin təhsil şəraitinin yaxşılaşdırılmasında və tədris proqramında xalqımızın mədəniyyətinə və psixologiyasına yabançı olan qalıqların, tör-töküntülərin çıxarılması uğrunda fəal mübarizə aparmışdır.

Onun Azadlıq mübarizəsi meydanlarında, yığıncaqlarında dərin məzmunlu, yüksək məntiqli çıxışları həm tələbələrə, həm müəllimlərə, həm də bütün iştirakçıları heyran edərdi. Xalqa yabançı ünsürlərə qarşı barışmaz mövqe tutaraq həmişə, hər yerdə öndə olmağa can atardı. "Ülvi bütün varlığı ilə xalqına, torpağına bağlı idi. Onun sinəsində döyünən vətən idi. Damarlarında çağlayan xalqın qeyrəti, ləyaqəti idi. Ayrı-ayrı musiqi alətlərində çalanda da, yüzlərlə bədii əsərlərini yazanda da, ürəyindən axıb gələrək barmaqlarında köklənən nəğmələrini nota köçürəndə də, günün aktual məsələlərinə toxunanda da xalqın, torpağın köksünə sığınar və bu təmasdan doğan ilhamla çalırdı, yazıb-yaradırdı". (M.Nəbiyev).

«Əlbəttə, təəssüflənirəm ki, o, hadisələrin Bakıda canlı şahidi olmamışam. Digər tərəfdən isə hadisələr kənar-dan daha obyektiv şəkildə müşahidə olunur. Bax, elə buna görə də deyirəm ki, çox şeydə başqa millətlərdən geridə qalırıq. Azərbaycanda "Türk gəncləri ittifaqı"nı, "Tələbələr cəmiyyəti"ni, xüsusilə "Cənubi Azərbaycanla birləşmək uğrunda mübarizə cəmiyyəti" və s. yaratmaq vaxtı çatıb. Bu məsələlər ancaq aşağıdan başlamalıdır, yuxarılar isə öz köməyini (mətbuat və s.) onlardan əsirgənməməlidir. İran Sovet İttifaqı ilə əlaqədən imtina edir. Ancaq mənə elə gə-

lır ki, müstəqil şəkildə yuxarıda adlarını çəkdiyim cəmiyyətlər İranla bir millətin adından çıxış edib Cənubi Azərbaycan barədə bəzi məsələləri həll edə bilər. Nə isə, fikirləşdikcə adam çox dərinliklərə gedib çıxır...".

Ülvinin bu məktubunun yazıldığı tarix, məzmunundan görüldüyü kimi, ermənilərin Qarabağ torpağını "qamarlamaq" istədikləri dövrün ilk vaxtlarına təsadüf edir. Və təbii ki, Ülvi uzaq Sibir torpağında olsa da Vətənin başına açılan oyunlara biganə qala bilmirdi. Arayırdı-axtarırdı, mübarizədə iştirak etmək üçün yollar seçirdi. Düşmən olan ermənilərin sirlərini, mübarizə formalarının üstün cəhətlərini öyrənirdi. Hələ o vaxtlar Azərbaycanı iki yerə bölən tikanlı məftillərin ağrısı Ülvinin sanki ürəyindən keçirdi. Ülvi -- Azadlıq fədaisi olan bir şair yarı bölünmüş Azərbaycanın dərdindən kənarda qala bilərdimi?

O taydan Savalan, bu taydan Qoşqar,
Buludlar başından körpü salıbdır.
Bu mənfur dirəklər, acı tikanlar,
Bilmirəm heç kimdən miras qalıbdır.»

Ülvi duyumuna görə tarix o dirəkləri, "acı tikanları" salanların qəbirlərini də mühakimə edəcəkdir. Daşkəsənin kəsilib tökülən meşələrindən də, Əfqanıstanda həlak olan oğullarından da o, eyni ürək yanğısıyla danışır.

Bu mübarizədə gəncləri real, qüvvətli, cəsur və güclü qüvvə tək görürdü, gözünü onların gücünə dikirdi. Hələ "cəbhə", "birliklər" yaranmadığı bir dövrdə də bunlar Ülvinin könlündən keçən planlar idi. "Ancaq bir yerdə birləşib mübarizə aparmaqla qalib gəlmək olar" -- deyər məktublarında da, publisistik yazılarında da, şerlərində də, nəsrində də ancaq bu cür duyğularla yaşayırdı. 1990-cı ilin 10 yanvar tarixində qələmə aldığı bir publisistik məqaləsində yazmışdı: "Azəri xalqının milli müstəqilliyi və demokratiya uğrunda apardığı mübarizə bu gün özünün tarixə qanla yazılacaq, əbədi həkk olunacaq günlərini yaşayır. Günü-gündən mövcud hərbi-polis rejiminin iç üzü açılıb tökülür, onun birdəfəlik dağılması üçün zəmin hazırlanır. O da aydın olur ki, azərilərin indi tam çıllaqlığı ilə görünən milli faciəsi on ilin, iyirmi ilin deyil, bir neçə əsrin bəhrəsidir...

«Meydan» 04,16,25 may, 06 iyun 1995-ci il

«MƏN QORXMURAM UZAQ YOLA ÇIXMAQDAN»: *Ülvi yazdığı Andından təkə özünün xəbəri olub. Özü özünü bir daha inandırmaq üçün içib bu andı. Sonra kağıza köçürüb, ürəyinin başında gəzdirib. İnd bu təkə Ülvinin yox, bütün şəhidlərimizin müqəddəs Andıdır. Həm də təkə şəhidlərimni? Həssas qəlblə, kövrək duyğulu, təmiz nəfəslə idi Ülvi. Və bütün bu xüsusiyyətlər onun vətənə, torpağa, el-obaya məhəbbətiylə birləşmişdi.*

Bir qış günündə totuq əlləri donmuş halda (amma üzündə, gözlərində böyük bir həyəcan vardı) yanıma gəldi. "Almaz, (bibə yox, adı deyirdi), əyil qulağına bir söz deyim". Əyildim. "Almaz, şer yazmışam". Güldüm. Fikirləşdim ki, yəqin atasının hərdən bir yazdığı şerlərindən öyrənib, indi onu deyir. Sonra paltosunun cibindən bir kağız parçası çıxarıb mənə uzatdı. "Oxu, heç kimə demə. Birdən mənə gülürlər". Oxudum. Ürəyim dağa döndü. Balaca Ülvim gördüklərini olduğu kimi, şirin bir ləhcəylə misralandırmışdı. O vaxt onun cəmi 6 yaşı vardı. 5 yaşından yazıb-oxumağı bilirdi.

Ülvim 20 yaş yaşadı. Amma çox şeylər bacarırdı. Gözəl musiqi duyumu vardı. Ürəyində olan ən həzin duyğularını notlara köçürərək, pianonun dilləri üstə səpələrdi. Həmin anlar Ülvim özünə ayrıca bir dünya seçər, orada bir özü olardı, bir də saf, kövrək duyğuları.

APXDİ-nin ingilis dili fakültəsinin ikinci kursunda təhsil alırdı. Əlaçı idi. İngilis və rus dillərindən başqa, sərbəst olaraq bir neçə dil öyrənmişdi. Ərəb, fars, latın, özbək dillərində artıq yazıb-oxumağı, danışmağı bacarırdı. "Hər şeyi ona görə öyrənməyə can atıram ki, vətənimə, xalqıma yararlı olum. Vətən mənim üçün əvəzolunmazdır".

Bütün bu hisslər Ülvimin ürəyində köklənərək damarlarından axan qanına keçmiş, varlığına hakim kəsilmişdi. 19 yanvar 1990-cı il. Həmin gün imtahandan "beş" alıb, sevincini babasına-nənəsinə çatdırmaq üçün evə tələmişdi. Sonra gedim, görüm nə var, nə yox! Tezəcə gələcəm, ay cici, qurban olum sənə" — deyər nənəsinə öpüb evdən çıxıb. Və bir daha... O gündən deyib-gülən, qaynar nəfəslə, gülər gözlü Ülvimə axtarıram. Hər yana, hər tərəfə üz tuturam, tapmıram ki, tapmıram. Axtara-axtara gəlib onun şer dünyasına düşmüşəm, özünü axtarırdım, izini tapmışam.

Qanlı yanvar gecəsində düşmən gülləsi Ülvimin ömrünə nöqtə qoydusa da, uzaq yola çıxan vətən sevgisinin həyatda qoyduğu izləri heç vaxt silə bilməyəcək...

"Gənclik" jurnalı, N-5.

YAMAN DARIXIRAM, ÜLVİ! Artıq yeddi ilə yaxındır ki, mübarizələrlə dolu narahat, qayğılı günlər yaşayırdıq. Bu müqəddəs yolda hələ ki, yorulan yoxdur. Çünki bu yol Vətənin azadlığı, müstəqilliyi, torpaqlarımızın yad tapdaqlarından xilas yoludur. Bu yolda çox şəhidlər vermişik. Amma 20 Yanvar təkə faciənin böyüklüyünə görə yox, həm də məğrurluq və milli həmrəyliyimizlə xalqımızın yaddaşından heç vaxt çıxmır. Həmin günlərdə milyonlarla

insan imperiyanın qaniçən əsgərlərindən qorxmayaraq Bakının küçələrinə axışdı, öz qəhrəman oğul və qızlarını qərənfil "yağışı" içində dəfn etdi. 40 gün şəhidlərimizə yas saxladı.

20 Yanvarda 134 nəfər şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Onların biri də şair Ülvi Bünyadzadə idi. O, hələ faciədən on gün əvvəl yazmışdı: "Azəri xalqı milli müstəqillik və demokratiya uğrunda apardığı mübarizədə bu gün özünün tarixə qanla yazılacaq, əbədi həkk olunacaq günlərini yaşayır. Bugünkü ümumxalq hərəkətimizin məqsədi "Qorbaçov - imperiya bataqlığını" yox eləməkdən, ən son nəticədə azad, bütöv Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurmaqdan ibarətdir".

Bu, azadlıq inamıdır, qarmaqarışlıq günlərdə qaynar Ülvi qəlbinin əks-sədasıdır. Ülvi başlanmış mübarizənin yekununu belə görmək niyyətinə idi. Ona görə də "Vətən azadlığı mübarizəsində, lazım gələrsə, bütün cismimizi yandırmağa hazır olmalıyıq" deyirdi.

Düşmən, imperiya ruhlu top-tüfənglilər Bakımızı, Vətənimizi, yenicə cücərməyə başlayan Azərbaycan azadlığını boğmağa gələrkən Ülvi qorxmadı, eşqi dünyalarca, göylərcə müqəddəs olan ürəyini bir zərrə işıqla əvəz eləməkdən çəkinmədi. Şəhid oldu, bilə-bilə özünü Vətənə qurban verdi. Çünki bilirdi ki, arxadan gələn saf, pak gənclikdir. Azadlığı ala biləcək, qoruya biləcək Vətən oğulları çoxdur.

Azərbaycan milli dövlətinin yaradıcısı M.Ə.Rəsulzadə 28 May İstiqlal günü münasibətilə gəncliyə vəsiyyətinə inamla demişdir: "Ey gənclik! Sənin öhdəndə böyük vəzifə var. Səndən əvvəlki nəsil yoxdan bir bayraq, müqəddəs ideal rəmzi yaratdı, onu min müşkülətlə yüksəldərək dedi ki, bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz! Əlbəttə ki, sən onun ümidini qırmaqcaqsan, bu gün parlaman binası üzərində azərilərin yanıq ürəklərinə enmiş bu bayrağı təkrar o bina üzərinə dikəcək və bu yolda ya qazi, ya şəhid olacaqsan". Rəsulzadənin gələcək nəsəl etimadını azadlıq mübarizələrimiz şəhid olub doğrultdular. 20 yaşlı Ülvi Bünyadzadənin "And"ı bugünkü gəncliyin Rəsulzadə müraciətinə cavab nidəsi kimi səslənir.

Ülvi həqiqi mənada torpağını, Vətəninə ürəkdən sevən oğul idi. Şair qəlbi var idi, sevən könlü var idi. Hamının ürəyini ovundura biləcək sözü var idi. Gözəl idi, yaraşlı idi, qürurlu yerışı var idi.

Ülvinin milli azadlıq mübarizi, azadlıq cəngavəri kimi, Azərbaycan ədəbi tarixində də özünəməxsus yeri vardır. Onun bu gün əlimizdə 200-ə yaxın şəri, 5 pyesi, bir poeması, bir povesti, çoxlu hekayələri, publisistik və ədəbi məqalələri, ingilis dilindən xeyli şer və hekayə tərcümələri, məktubları və s. vardır.

Ülvi ocağının dostları, qədirbilənləri min-milyonlardır. Bu ocaq böyük məktəbdir, milli tərbiyədir, bəşəri sevgidir. Ülvi Bünyadzadə zəngin dünyagörüşü, nadir istedadı, yorulmaz və qaynar ürəyi ilə nəyə qadir olduğunu bilirdim. Onu da bilirəm ki, Ülvi o gecə elə-belə yol üstünə çıxmayıbmış. Məhz Azərbaycan demokratiyası və azadlığı uğrunda ağılla, şüurla mübarizə apararaq Vətənə o anda gərək oğul kimi şəhid olub...

Öluncə səni anacam, səndən yazacam. Ülvim mənəm! Bu ömür ikimizin payımızdır, yaşayırıq, Azərbaycanımız sevgimiz olar, Ülvim mənəm, gəncliyim mənəm!

«Həyat» 20 yanvar 1996-cı il

ÖLÜMÜN ACIĞINA: Torpağının, xalqının azadlığı uğrunda canını fəda vermiş Ülvi Bünyadzadə həm də xeyli ədəbi irs müəllifidir. Onun özünəməxsus dəsti-xətti var. Ülvinin bütün yaradıcılığı -- istər poeziyası, istər nəsr, istərsə də digər əsərləri mübarizlik və ümumbəşəri ideyalar üzərində köklənmişdir. Bu əsərlərdə Vətən müqəddəsliyi, milli azadlıq duyğusu və qeyrətli vətəndaş-oğul obrazının tərənnümü ana xətti təşkil edir.

Vətən, Göycə hissələri Ülvinin poetik təəyyülündə daha istidir. Ülvinin yaradıcı qəlbinə riqqətə gətirən Vətən sevgisi doğulduğu evindən, kəndindən, ulu Göycəsindən başlayır. Bütün əsərlərinə ruhundan qopan məhəbbət yanğısı hopub. Onun "Kəndimiz" şəri pünhan sevgidən doğan lirik gözəlliyə layiqli misaldır. Bu qəbildən xeyli poetik nümunələr sadalamaq mümkündür. Milli varlığı həyatının gerçək yaşantısında axtaran Ülvi "Novruz bayramı gəlir" şerində daha bəxtəvər görünür. Bu şer onun milli həyəcanının lirik tərcümanıdır:

Yeriyir min naz ilə göylərin şamı gəlir,

Ay ellər, pişvaz edin, Novruz bayramı gəlir.

Meydan hərəkətindən iki il əvvəl -- 1986-cı ildə incə bir ruhla qələmə alınan bu şer Azərbaycan xalqının əsrlər boyu müqəddəs saydığı milli bayramına həsr olunub. Bu, o bayramdır ki, xalq həmin vaxt yerin-göyün sevincinə bələnir, Tanrısına qovuşur, hamıdan güclü olur, hamıdan uca görünür. Ülviyə görə, milli bayramlar Azadlıq eşqinin əlifbasıdır.

Azadlıq mübarizəsi meydanında ömrünü Azərbaycanın azadlığı, milli müstəqilliyi ilə bölüşdürməyə hazır olan "lirik məni" minbir bələli, ağırlı-acılı, demokratiya və milli müstəqillik uğrunda mübarizə yolundan çəkəndirən elə bir qüvvə yoxdur. Əksinə, qarşıdakı bütün sədləri vurub-dağıdan əzəmətli şer-hekayətlər, məqalələr, əlinin qılıncı, qəlbinin qalxanı olur.

Vətəninə doğrayıb sökməyə can atan düşmənlərinə qarşı nifrəti ölçüsüz-biçisizdir. Azərbaycanın azadlığını boğmaq istəyən quduzların mürdar nəfsini bütün dünyaya hayqırır, bəşəriyyəti, yer üzünün cəmi insanlarını obası-

nın, dağının, düzünün, bəxtikəm torpağının xilasına səsləyir. Azərbaycanın ağır günlərində qərib bir yurda dönmüş, ulu Dədə Qorqudun boy boylayıb, soy soyladığı ozanlar ocağı qədim Göyçəsinin ötən taleyi xəyalında giziltiyə çevrilmiş, o giziltilər misralara düzülərək "Hələ səbir edirəm" şerinə-dastanına köçürülmüşdür. Onun poeziya yaradıcılığını təşkil edən 200-ə yaxın şerinin çoxu, lap çoxu beləcə bir ruhla köklənib. Ülvinin qaynar Vətən eşqi bir anlıq da olsa insan ruhunu göylərə uçurur. Vətən azadlığından, müstəqilliyinin öz poetik dünyasında cizgilərini yaradan şair təbii ki, yaşadığı dövrün ədəbi-ictimai mühitində də qərib görünür: həm zahirən, həm də daxilən bu mühitə zidd fikirlərlə yaşayır. "Ömür yolu" poeması, "Qansızlar" povesti buna bariz nümunədir. Bu əsərlər Əfqanıstan torpağında aldanıb ölən oğullarımızın ruhuna ithaf olunub.

Hamımızın şahidi olduğumuz, yaşadığımız həyat həqiqətlərini Ülvi səmimi, axıcı bir dillə 1988-ci ildə bu povestdə qələmə almışdır. Bu, zamana zidd qələm idi. Ülvinin nəsr yaradıcılığını 40-a yaxın tamamlanmış və yarımçıq qalmış hekayələr təşkil edir. Bu hekayələrin çoxunda canlı insan taleyi görünür. Bu hekayələrindən birini də "Tale" adlandırıb. 1986-cı ildə yazılıb. Qəribədir ki, Bakının qaranlıq bir gecəsində millətinin və özünün başına gələcək faciəni olduğu kimi, vəhədən gəlmiş tək qələmə alıb. Əsərin on dəfədən çox işlənmiş əlyazma variantları var. Ancaq heç birində hekayə tamamlanmayıb.

"Bir məhəbbətin manifesti", "Uğursuz məhəbbət", "Dilqəm", "Dədə Qorqud", "Bir papağın sərgüzəşti" pyesləri müxtəlif mövzuları əhatə etsə də, hamısında yüksəkdə dayanan aşiqanə həyatdır.

Onun arxivində maraqlı, aktual məzmunu ilə diqqətdə dayanan xeyli məktubları var. Bu məktublar aspirant dostu, şair Məhəbbət İlhamlıya, qrup yoldaşı Cavidə, gözəl qızlara ünvanlanıb. Nə vaxtsa oxuculara yetəcək bu məktubların hamısı əsgəri xidmətdən göndərilmişdir.

Respublikada baş verən ictimai-siyasi hadisələr Ülvi bir publisist kimi düşündürməyə vadar etmişdir. Aktual və tarixi faktlara söykənən maraqlı yazılarıyla, xüsusən, "Partiya bizə lazımdır mı?", "Əziz oxuculara", "Dayaq dəstəsi" məqalələrində o, öz narahət hissələrini, onu düşündürən məsələləri izah etməyə çalışmışdır. Milli müstəqillik və demokratiya uğrunda mübarizədə bir publisist kimi öz sözünü 1990-cı il yanvar ayının 10-da yazdığı "Əziz oxuculara" məqaləsində deyir: "Bu gün azəri xalqı tarixə qanla yazılacaq günlərini yaşayır". Ülvi fəhmi yanılmamışdı. O tarixi Ülvi öz qanı ilə yazdı. Yaşadığımız və keçdiyimiz zaman -- ictimai-siyasi hadisələrin içərisində qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik duyğuları, əməlləri konteksti Ülvi "AND"ı ilə izah oluna bilər. Çox güman ki, bütün bunlar Ülvi Bünyadzadənin demokratiya və milli müstəqillik uğrunda mübarizə tarixində xüsusi yeri olacaq səhifələridir.

Azərbaycan tarixi, milli müstəqilliyi, demokratik həyatı uğrunda şəhid olan Ülvi Bünyadzadənin milli hissələrə zəngin olan ədəbi yaradıcılığı, inqilabi fəaliyyəti qibtə olunması ömür qismətidir.

Ülvinin ağır, qəmli bir vida nəğməsi ilə bu yazıya son vermək istəyirəm:

Ancaq gözlə, gəlməliyəm,

Bir ölümün acığına.

Ülvi həyatımıza, günümüze, yaşadığımız saata belə gəlib. Ruhun sevinisin, ÜLVİ.

«Naxçıvan» 2 avqust 1995-ci il

"HƏYAT ÜÇÜN DOĞULMUŞUQ, VƏTƏN ÜÇÜN ÖLMƏLİYİK": Ülvinin Vətən sevgisi doğulduğu kənddən ulu Göyçədən başlayır. Yazılarında Vətəninə -- Göyçəsinə bağlılıq sadəcə bağlılıq deyil, yurd-yuva yangısıdır. Ömrünü Azərbaycan azadlığı, milli müstəqilliyi ilə bölüşdürməyə hazır olan gənc şairin yazılarında başlıca ölçü budur.

Yer üzünün bütün insanlarını obasının, dağının, düzünün, səmasının, bəxtikəm torpağının xilasına səsləyir.

Bizim yerdə günəş gülümsəyəndə,

Torpaq da öz al rənginə bələnir.

Bir yerdə qar gözləri üşütmür,

Bizdə qar da çiçək kimi ələnir.

Ülvinin nəsr yaradıcılığını 40-a yaxın tamamlanmış və yarımçıq hekayələr təşkil edir. "Tale" adlı bir hekayəsi var. 1986-cı ildə yazılıbdır. Qəribədir bu hekayədə Bakının qaranlıq bir gecəsində millətin və öz başına gələcək faciəni olduğu kimi qələmə alıb. Hekayə on dəfədən çox işlənsə də müxtəlif variantlarda tamamlanmamış qalıbdır.

Onun arxivində maraqlı aktual məzmunu ilə seçilən xeyli məktublar da var. Bu məktublar müxtəlif adamlara ünvanlanıbdır.

Yaşadığımız və keçdiyimiz zaman Ülvinin "AND"ı ilə izah oluna bilər. Çox güman ki, bütün bunlar Ülvinin milli müstəqillik yangısından bəhrələnən səhifələridir. Bu səhifələrin hər birində qalın-qalın dastanlara sığası ümidlərin iştirakı görünür. Bu günün, sabahın və gələcəyin iştirakı.

«Müstəqil qəzet» 19 yanvar 1996-cı il

«BİLİN, DAŞDAN DEYİL ÜRƏYİM MƏNİM!»: Ülvi Bünyadzadənin ilk yaradıcılıq fəaliyyəti poeziya aləmi ilə bağlı olmuşdur. Uşaq yaşlarından bu sənətə öz duyğusu, hissi, duyumu ilə meyl etmiş və getdikcə həyatı müşahidələri, düşüncələri ilə buna daha da bağlanmışdır. Ülvinin bütün şerləri, yazıları onun xarakteri ilə bir vəhdətdə birləşir: bu vətənə, torpağa, elə məhəbbət hissiylə əlaqədardır.

Ülvi milli varlığı həyatın gerçək yaşantısında axtarır. Baharın ilk torpaq ətrindən xoş duyğularla tərəvətlənən şairin qəlbi "Novruz bayramı gəlir" şerində daha bəxtəvər görünür.

Deyin, gülün, bu gün hey, kədər nədi, qəm nədi?
Qarı nənəm aş asıb göz üstündə dəmdədi,

Haqq dediyi sözdən dönməyən şair sanki sərkərdə tək azadlıq mübarizəsi meydanında ömrünü Azərbaycanın azadlığı, milli müstəqilliyi ilə bölüşdürür. Söz yox ki, bu şərəfli yoldan keçən minbir bələli, ağır-acını, qada-qorxunu duyur, dərk edir, lakin bütün bu məşəqqətlər onun demokratiya və milli mübarizlik əzmini qıra bilmir. Bu yoldan onu çəkindirən heç bir qüvvə yoxdur.

Mən qorxmuram uzaq yola çıxmaqdan,
Bu yolun

Ülvinin vətəni doğrayıb tökməyə can atan düşmənlərə nifrəti ölçü-biçisizdir.

Siz ay qara qanlara,
SUSAYAN ağ murdarlar
Eşidin! Bu obalar,
Bu ulduzlar, bu göylər,
Çaylar, dənizlər, göllər,
Sülh, azadlıq istəyir,

Azərbaycanın ağır günlərində qərib bir yurda dönmüş, ulu Dədə Qorqudun boy boylayıb, soy soyladığı ozanlar ocağı qədim Göyçəsinin ötən taleyi xəyalında giziltiyə çevrilmiş, o giziltilər misralara düzülərək "Hələ səbr edirəm" şerininə-dastanına köçürüldü. Göyçəsinin taleyi Ülvinin qəlbən hər an yaşadığı həsrət idi. "Hələ səbr edirəm" şeri isə Azərbaycan milli azadlıq mübarizəsinin başladığı ilk günlərdə, Qarabağın qara günündə yarasını təzədən qanatdı.

1918-ci il tarixdə Göyçəni quldur tək çalıb-çapan general Selikovun əlindən yazıq taleli kənd camaatı hara qaçsalar da axtarıb tapılır və minbir faciəylə öldürülürdülər. Mahalın Zod kəndində binə salmış daşnak başçı Göyçəni qan dənizinə, matəm məclisinə çevirmişdi. Artıq bu qədər zülm-iztiraba dözməyən igid nərələr düşməyə qarşı mübarizədə birləşməyə and içdilər. Tarixən bu yurdda-Göyçədə qorxan olmayıb, ata-babası onun yanında belə danışmışdı. Az vaxt ərzində mahalın igidləri generalın üstünü alır və qan çanağının başını bədənindən üzüb atırlar. Beləcə "ona qisas gününü, Göyçə dağını göstərirlər.»İndi də Qarabağ torpağını işğal edən qüvvələrə, onların başçılarına şair həmənlər tarixi xatırladaraq üz tutur:

Bəlkə unudubdu Zori Balayan,
Qan içən babası qanda boğulub.
Başqa torpağına göz dikən zaman
Bax onda, bax onda, onda boğulub.

"Dövrən belə getməz" el hikmətinə arxalanan şair deyir ki, "vaxt gələcək Göyçə də, Qarabağ da "Hinger daşnakların" yaxasından tutub cavab istəyəcək.

Uzaq Sibir çöllərində hərbi qulluqda olarkən o yerlərin hərərətsizliyi, yadlığı Ülvinə heyrətə gətirir. "Bu torpağa Allah qarğıyıb nədir, günəşi buz, adamları buzdu, buz." -- deyər Odlar yurduna, Azərbaycanına ruhuyla bir segi çəlgəngi göndərir. Ülvi onu tanıyıb-bilənlərə qəmli-vida nəğməsi oxuyur. Ülvinin şerlərindəki bu hiss-ölümün yaxınlaşdığını duyan duyğular təkcə oxucu marağıyla anlanan mənədir. Əsil həqiqət isə budur ki, Ülvi yaradıcılığında ki "ölüm" laylası-ölümə oxunan meydanda ölümün məhvi, uğursuzluğudur.

Hissi, duyğusu kövrək Ülvidən Vətən ağrısı yan keçə bilərdimi?

O, Azərbaycan torpağının qürurdan, qeyrətdən yağrılmış adının müqəddəsliyini qorumaq naminə vətən keşikçisinə dönmüş, "gecəsi nə, gündüzü nə" bilinmirdi.

Verirlər yadlara az nemətimi?
Payız nemətimi, yaz nemətimi.
Yaltaqlar yurdumun naz-nemətini,
Uduzub istəyir cura, ağlaya.

Azərbaycan müstəqilliyi uğrunda mübarizə meydanında çalışıb vuruşan oğullar bütün varlıqlarını, ideallarını ancaq bir məsləkə, bir amala həsr etmişdilər: Vətəni düşmən caynağından xilas etmək! Bu gün yağtı tapdağında qalan torpağının xilasını naminə onun ruhu cəngavərlik meydanında dolandır:

Sənin hər qarışın ocaq yeridi,
Qan töküb o yeri biz alacağıq.

«Ədəbiyyat qəzeti» 19 yanvar 1997-ci il

Gənc şair Ülvi Bünyadzadənin 26 yaşı...: Ülvinin qəlbini rıqqətə gətirən vətən sevgisi doğulduğu evindən, kəndindən, ulu Göyçəsindən başlayır. Bütün əsərlərində Vətəninə -- Göyçəsinə ruhundan qopan məhəbbət yanğısı alovlanır.

Azadlıq mübarizəsi meydanında ömrünü Azərbaycanın azadlığı, milli müstəqilliyinə qurban verməyə hazır olan lirik "mən", söz yox ki, həmişə bu şərəfli yoldan keçib min bir bələli, ağır-acılı, demokratiya və milli müstəqillik uğrunda mübarizənin bəhrəsini dada bilmir.

Ülvinin Vətəninə doğrayıb tökməyə can atan düşmənlərinə qarşı nifrəti ölçü-biçisiziydi. O, Azərbaycanın azadlığını boğmaq istəyən quduzların murdar nəfsini bütün dünyaya hayqırır, bəşəriyyəti obasının, dağının, ulduzunun, bəxti kəm torpağının xilasına köməyə səsləyirdi.

Yaşadığımız və keçdiyimiz zaman ictimai-siyasi hadisələri içərisində qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik duyğuları, əməlləri konteksti Ülvi "AND"ı ilə izah oluna bilər. Çox güman ki, bütün bunlar Ülvi Bünyadzadənin demokratiya və milli müstəqillik uğrunda mübarizə tarixində xüsusi yeri olacaq səhifələrdir.

Azərbaycan tarixi, milli müstəqilliyi, demokratik həyatı uğrunda Şəhid olan Ülvi Bünyadzadənin milli hisslərlə zəngin olan ədəbi irsi, inqilabi fəaliyyəti qibtə olunası ömür qismətidir.

«Zaman» 23 sentyabr 1995-ci il

Ülvim mənim, gəncliyim mənim: Artıq neçə illərdir ki, milli mübarizələrlə dolu qayğılı günlər yaşayırıq. Bu müqəddəs yolda hələ ki, yorulan yoxdur. Çünki bu yol Vətənin Azadlığı, müstəqilliyi, torpaqlarımızın yad tapdaqlarından xilas yoludur. Bu yolda çox şəhidlər vermişik. Amma 1990-cı il 20 yanvar günü təkəcə faciə böyüklüyünə görə yox, həm də məğrurluq və milli həmrəyliyimizlə xalqımızın yaddaşından heç vaxt çıxmır. Həmin günlərdə milyonlarla insan imperiyanın qanıqən əsgərlərindən qorxmayaq Bakının küçələrinə axışdı, öz qəhrəman oğul və qızlarını qərənfil "yağışı" içində dəfn etdi. 40 gün şəhidlərimizə yas saxladı.

20 yanvarda 134 nəfər şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Onlardan biri də şair Ülvi Bünyadzadə idi. O, hələ faciədən on gün əvvəl bir publisistik məqaləsində yazmışdır: "Azəri xalqı milli müstəqillik və demokratiya uğrunda apardığı mübarizədə bu gün özünün tarixə qanla yazılacaq, bədii həkk olunacaq günlərini yaşayır. Bu günkü ümumxalq hərəkətimizin məqsədi "Qorbaçov--imperiya bataqlığını" yox etməkdən, ən son nəticədə azad, bütöv Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurmaqdan ibarətdir."

Bu, azadlıq inamıdır, qarmaqarışlıq günlərdə qaynar Ülvi qəlbinin əks-sədasıdır. Başlanmış milli mübarizənin yekununu Ülvi belə görmək niyyətində idi. Ona görə də "Vətən azadlığı mübarizəsində, lazım gələrsə, bütün cismimizi yandırmağa hazır olmalıyıq" deyirdi.

Düşmən, imperiya ruhlu ton-tüfənglilər Bakımızı, Vətənimizi, yenicə cücərməyə başlayan Azərbaycan azadlığını boğmağa gələrkən Ülvi qorxmadı, eşqi dünyalarca, göylərcə müqəddəs olan ürəyini bir zərrə işıqla əvəz eləməkdən çəkinmədi. Şəhid oldu, bilə-bilə, görə-görə özünü Vətən azadlığına — Bakıya qurban verdi. Çünki bilirdi ki, arxadan gələn saf, pak gənclikdir. Azadlığı ala biləcək, qoruya biləcək Vətən oğulları çoxdur.

20 yaşlı Ülvi Bünyadzadənin, "And"ı bu günkü gəncliyə həyat dərsi, vətənpərvərlik tərbiyəsidir. Bu "And" öz mənası, məntiqi, fəlsəfi ilə dolğun bir əsər tutumundadır, bir məktəbdir- ÜLVİ MƏKTƏBİ.

Ülvi həqiqi mənada torpağını, Vətəninə ürəkdən sevən oğul idi. Şair qəlbə, sevən könlü var idi. Hamının ürəyini ovundura biləcək sözü var idi. Gözəl idi, yaraşlı, yapışlı idi, qürurlu əsgəri yerışı var idi.

Ülvinin milli azadlıq mübarizəsi, azadlıq cəngavəri kimi, Azərbaycan ədəbi tarixində də özünəməxsus yeri vardır.

Ülvi Bünyadzadə zəngin dünyagörüşü, fitri istedadı, yorulmaz və qaynar ürəyi ilə nəyə qadir olduğunu bildirdim. Onu da bilirəm ki, Ülvi o gecə elə-belə yol üstünə çıxmayıbmış. Məhz Azərbaycan demokratiyası, azadlığı uğrunda ağılla, şüurla mübarizə apararaq Vətənə o anda gərək oğul kimi şəhid olub.

Öluncə səni anacam, səndən yazacam-ÜLVİM MƏNİM, GƏNCLİYİM MƏNİM!

«Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti» 20 yanvar 2005-ci il

ÜLVİ ÜNVANLI MƏKTUBLAR

ÜLVİNİN ŞƏRLƏRİ : Ancaq gözlə, gəlməliyəm
Bir ölümün acığına.

Bir ölümün acığına! Həyatı duyduğu andan sən demə, ölüm Ülvinin ömür qismətiylə yanaşı addımlayıb: fürsət gözləyib, fürsət axtarıb: ürəyi gur işıqlı, milli heysiyyəti, əzəmətli torpağını, Vətəninə anadan da əvvəl ana bilən Ülvini öz caynağına keçirmək üçün. Və bir qara yanvar gecəsi özünü yetirdi.

Ülvimin ikinci kitabının adı da öz misralarından olacaq: «Bir ölümün acığına!» Ora şerlərini, hekayələrini, pyeslərini, yarımçıq nağıllarını, dodağında donmuş nəğmələrini, neçə-neçə yarımçıq qalmış bircə misralarını, ad qoyub özünü yazmadığı hekayələrinin planlarını, tərcümələrini, daha nələrini, nələrini, nələrini daxil edəcəyəm. Qismət olsa! O qovluqları açma bilmirəm, açanda bağlaya bilmirəm. İçindəkiləri oxuyanda bu dünyadan, gördüyüm, yaşadığım mühitdən təcrid oluram. Qovluğu örtəndə fikirləşirəm. İlahi, görəsən bütün günü gözümüzün qabağında olan Ülvə hansı aləmdə yaşayırmış, hansı duyğular, burulğanlar qoynunda dolanırmış?... Əcəl bizdən güclü oldu. Özünü o gecə apardı, fikri, duyğusu, qəlbi, adı bizimlə qaldı, tarixə yadigar üçün, tarixi yaşatmaq üçün, həyatı davam etdirmək üçün!

«Azərbaycan müəllimi» 17 yanvar 1992-ci il

"XALQ ORDUSU" QƏZETİNİN YARADICILARINA: Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin təsis etdiyi "Xalq Ordusu" qəzetinin həyata vəsiqə alması, bu ağırlı-acılı günlərimizdə nəşrə başlaması ürəyimizcə oldu. İnanırıq ki, "Xalq Ordusu" öz məqsədi, məramıyla xalqımızın qəlbində işıqlı yer tutacaq, seviləcək, qorunacaq. Və bir də "Xalq Ordusu"nun "başı üstə" Ülvimin hələ 13 yaşında ikən yazmış olduğu,

Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik!

-- misralarını görcək yerə-göyə sığmadım. Bu mənim kədər qarışıq sevincimi Ülvimin ruhu dolaşdığı müqəddəs zirvəyə qaldırdı. O zirvədə körpə Ülvimi könlümə sıxıb öpdüm. Qəlbiylə qəlbimizə qiblə olduğuna görə, əhdinə yetdiyinə görə: "Bu dünyanın dəhşətləri içində dolaşarkən torpağıma, xalqıma bircə anlıq da olsa gərək olduğumu hiss etsəm, duysam, bax, təkcə o anı ömrümün mənası bilərəm, sən buna inan". Ülvimin qətiyyətinə inandığımdan bu inamına da inandım.

Məni belə aciz görmə qəbirdə,
Qəbirdə də Qarabağın özüyəm.

O, bu misralarının səmimiyyətini özünə əyanlaşdırmaq üçün "AND" içdi. "And" içdi və torpağına düşməni ayağı dəyməsin deyər Şəhid oldu.

Ülvə əməlləriylə ülviləşən Ülvə ömrünü "Xalq Ordusu" dəyərli tutursa, qəlbini başı üstə bayraq edirsə, ömrü uzun, səhifələri işıqlı, xoş xəbərlə, el qəlbinə həyanlı olsun! Qoy, ülvilər müqəddəsliyinin məsuliyyətini daim qorusun! Hamınıza şərəfli, namuslu uğurlar diləyirəm. ALLAH AMANINDA!

«Xalq ordusu» 17 mart 1992-ci il

"SƏKSƏN DÖNÜB YÜZ OLACAQ": On il bundan əvvələn xoş bir anı bu günlər fikrimdən heç ötmür. Sevimli şairimiz Səməd Vurğunun anadan olmasının 80 illik yubileyilə əlaqədar hər yerdə ədəbi-bədii gecələr keçirilirdi. İşlədiyim M.F.Axundov adına dövlət kitabxanası da belə bir məclis keçirməyə ciddi hazırlaşdı. Çıxış edənlər siyahısında mənim də adım var idi. Bir axşam çıxışımın mətnini yazmağa hazırlaşarkən Ülvə qərribə (kövrək) bir həyəcanla dedi ki, "çox istərdim Səməd Vurğunun bu əziz günlərində mən də bir söz deyim. Şairin 80 yaşına bir şer yazmışam. Oxuyuram, xoşuma gəlmir. Şer ürəyimcə alınmadığından uşaqlıqda şahidi olduğum bir hadisəni xatırlayıb balaca bir hekayə quraşdırdım. Nə isə, hələ ki, nə şer, nə də hekayəm babat deyil".

Gördüm ki, doğrudan da, Ülvə ürəkdən istəyir ki, şairə olan ehtiramını nə iləsə bildirsin. Yazdığı şeri istədim. Çox minnətdən sonra üzə çıxardı. Şer o qədər səmimi, o qədər duyğulu yazılmışdı ki, heç bir kəm-kəsir gözə dəymirdi. Və elə oradaca dedim ki, sabahkı tədbirimizdə bu şerlə çıxış edərsən. Kitabxanamızın oxucusu kimi sənə bu imkanı yaratmaq olar. Nə qədər elədim, razı olmadı.

— Nə danışırısan, bu şerin üstündə xeyli işlənməlidir, — dedi.

Hekayəsinə də baxmaq istədim.

— Daşkəsəndəki kağız-kuğuzlarımdan içindədir, — dedi.

Beləcə söhbətimiz qurtardı. Mən isə sabahkı çıxışımın mətnini Ülvənin elə həmin şerinin birinci bəndi üstündəcə köklədim.

Ülvəni tədbirə dəvət etdim. Və mənim çıxışımda öz şerini eşidəndə sevinci yerə-göyə sığmadı. Keçib yanında oturanda "Əla, çox sağ ol. Gərək bu şerini bəzi yerlərinə əl gəzdirəm. Yaman sevindirdin məni", — söylədi (amma bu şerə o, daha qayıtmadı).

Ülvi ilə sonralar kitabxanamızın bəzi tədbirlərində əməkdaşlıqlar elədik. Bir neçə dəfə radio üçün verilişlər hazırlananda kütləvi tədbirlər şöbəsinin müdiri Natella xanım Musayeva deyərdi ki, Ülvinin çağır gəlsin. Savadlı, şirin çıxışlar edir. Ülvi M.F.Axundov kitabxanasının daimi oxucusu və işçilərin çoxunun sevimlisi idi. 20 Yanvar hadisələrindən sonra ona dövlət kitabxanasının fəxri oxucusu adının verilməsi təsadüfi olmadı.

Həmin şer və hekayəni mən onun arxivindən tapıb götürdüm (S.Vurğuna ehtiram olaraq yazılmış bir çox şerləri var).

İmkan olarsa, əziz şairimiz S.Vurğunun 90 illik yubileyi ərəfəsində Ülvinin indi təqdim etdiyim həmin əsərlərini çap edəsiniz. On il bundan əvvəl Ülvinin ürəyini dilləndirən sətirləri. Ruhun şad olsun, Səməd Vurğun! Ruhun şad olsun, Ülvim mənim! *«Panorama» 1996-ci il*

“MƏNİM ÜLVİ DÜNYAM BİR AYRIDIR”:

— 20 Yanvar gecəsinin 20 yaşlı şəhid şairi kimi tanıdığınız Ülvi Bünyadzadə mənim qardaşım oğludur. Doğulduğu gündən həyatımın bir parçası bilmişəm. Onunla öyünmüşəm, qürurlanmışam. İndi də elədir, həm də ürəyimin, duyğularımın ən yuxa yeridir. Ülvisiz çox çətin yaşayıram. Bir anlıq dərk edəndə ki, o artıq cismən yoxdur, ağrıdan ölürəm, elə ağrıyıram ki, dünya gözümdə solur, heçə dönür. Ülvi kimi oğulun dərd yükünü çiyində saxlamaq... İllah da, tez-tez eşidirsən ki, elə bir oğulun adı-sanı, şərəfi, igidliyi, məğrurluğu bəxtəvərlikdir və sən də bu bəxtəvərlikdən öyünməlisən, sevinməlisən, xoşbəxt olmalısən... Açıqı, hələ o dərd yükündən sıyrılib belini dikəldə bilmirsən ki, o xoşbəxtliyi görəsən, bəxtəvərliyi dadasan. Nə isə, mənim Ülvi dünyam bir ayridir. Çox vaxt elə hiss edirəm ki, mən bədənə Almaz, ruhən Ülviyəm. Mən belə yaşayıram. 20 yaşlı Ülvinin duyğular dünyasında saf, tər-təmiz, sapsağlam, sevgili görünürəm, onda yaşamaq mənə asan olur.

Ülvinin şerlər kitabı, “Ömrüm sənə eşqindi” toplusu onun üçüncü kitabıdır. “Ülvi duyğularım” (1990), “Bir ölümün acığına” (1993), nəhayət... Ülvi hələ çox çap olunacaq. Zaman ötdükcə, Ülvi dünyası dərk olunduqca, ona ehtiyac duyulacaq, aranacaq, axtarılacaq. İndi yaşdaşımızdır deyə, yenə deyirəm, zaman baxımından indiki siyasi-ictimai-ədəbi mühitin bir addımlığında olduğundan, o qədər, yəni, Ülvinin bütünlüklə duyacaq, dərk edəcək səviyyədə tanımırıq. Ya özümüzü o yerə qoymuruq, ya da elə yuxarıda dediklərimdir. Amma mən əminəm, ki, Ülvi milli dünyamız, türk dünyamız yaşadıqca, yaşayacaq, heç qocalıb ölməyəcək, 20 yaşında Dədə Qorqud müdrikliyində illərə, zamana, tarixə dolacaq. Onun bir vərəqlik “And”ı böyük bir dastandır. Milli tariximizin qəhrəmanlıq səhifəsidir. Böyük bir məktəbdir, ibrətdir, tərbiyədir. O ki, qaldı şerləri, hekayələri, poema və povesti, tərcümələri, pyesləri, məqalələri, ədəbi düşüncələri, siyasi düşüncələri... Ülvi dərin bir dəryadır. Hər oğulun işi deyil, o dəryaya baş vursun. Neçə illərdir söhbət gedir ki, təhsil aldığı ali məktəbə — Xarici Dillər İnstitutunda Ülvi Bünyadzadənin adı verilsin. Hamı bu işə ikiəlli razıdır. Və hamı bu işə gücü çatdıqca mane olur. Mən isə deyirəm ki, ... Çünki Ülvi diri bir ruhdur, milli ruhdur. Orada təhsil alan tələbələr dərk etsələr ki, oxuduqları təhsil ocağı kimin adınadır və o, kimdir, nəçidir, hansı mənəviyyat sahibidir, bu bəsdir. Beşillik təhsilə bərabər bir hadisədir. Nə isə, deyəsən, mətləbdən çox yayındım. Üzr istəyirəm, Ülvidən həyacansız, məhəbbətsiz, ağrısız danışı bilmirəm. Onda söz də, fikir də itir, qarışır bir-birinə. Amma kaş məni Ülvi barədə tez-tez dindirən olaydı...

«Millət»1997-ci il

Ülvi ömrünə söz işığı

Ülvi ünvanlı, Ülvi duyğulu, Ülvi düşüncəli, Ülvi sevgili 300 – 500 – dən çox məqalə, şer, poema, hekayə, povest, dram əsəri, əfsanə, bayatı ... yazılıb. Ehtiramımı bildirmək istədiyim o yazı müəlliflərinin adlarını bir – bir sadalaya da bilərəm. O imza sahibləri 8 milyondur...45 milyondur... Həmin milyonların hər birinin doğma adı ölünə ürəyimin başında əziz tutulacaq. Allah eşqinə ovundurucu kövrək kəlmələri ruhumun ayəsi olacaqdır. Ülvi sevgisinə ehtiram naminə Ülvili ağır günlərimizdə bizə söykək olan bütün insanlara səmimiyyətlə -- **Almaz ÜLVİ**.

Ülvi (poema)

19 yanvar faciəsinin qurbanı,
istedadlı gənc Ülvi oxuyandan sonra

(ixtisarla)

Oxudum «Ömür yolu»nu,
Nə sehrli yoldu bu.
Bərkdən keçən, boşdan keçən,
Enişli, yoxuşlu bu yol.

Bitirməmiş təhsilini
Paqon yapışdı çiyinə.
Alovların içində də
Ölüm gəlmədi eyninə.

Kitabını vərəqlədim,
Şüşə qəlbim çilik-çilik.
«Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik».

Düşündükə dərin – dərin,
Nə oğullar varmış ! – dedim.
Bu məramı , bu məqsədə
Dönə – dönə : - Alqış! - dedim...

... Yazaydın, yazaydın...neyləyə billik,
Uzaq ulduzlardan uzaqlardasan.
Necə də gedəni əyləyə billik?
Əlçatmaz, ünyetməz bir diyardasan.

Yarıda saxladın məhəbbətini,
Nə məqsədə çatdın, nə kama yetdin.
Bir el gözəlinin səadətini
Özünlə apardın, özünlə getdin....

... Tükənib sinəmdə ahım, amanım,
Qalmayıb kimsəyə artıq gümanım.
Necə alov tutub, yanmasın canım,
Qarlı qış gecəsi kaş olmayaydı.

Ah – aha qoşuldu, fəryad fəryada,
Şəhər məhvərindən qopdu elə bil.
Aləmə yayılan bu səs, bu səda
Əsla qulaqlardan silinən deyil . . .

... Bu başqa müsibət, bu başqa bəla,
Yerlər xəbər tutdu, göylər eşitdi.
Getdi çiyimizdə neçə mərd bala,
Onlara qoşulub Ülvi də getdi.

Sinə qaynar, alın açıq, dil şirin,
Bir söhbəti məzəlini itirdik.
Şəklinə baxıram, kişidən kişi,
Oğulların gözəlini itirdik.

Od nəfəsi yandırıcı, yaxıcı,
Baxışları alıcıdan alıcı.
Misraları bir – birindən axıcı,
Şerini, qəzəlini itirdik.

Bir yenilməz qəhrəmandı Bozatda,
Bir sevimli şair idi elatda.
Biz Ülvinin simasında həyatda ,
Koroğlunu, Füzulini itirdik.

Hüseyn ARİF
(xalq şairi)

*****

Birinci kitabını görmədən, nakam gedən

Ülvi Bünyadzadənin həsrətinə and olsun.
Dünyadan 20 il 3 ay 27 gün.
Qismətinə and olsun!

And olsun uruscanı, ərəbcəni, farscanı
dərhal öyrənməyinə!
    Böyük şairliyinin
    Kiçik görünməyinə.

Mən yerin altındayam,-- şəhidlər məkanında,
İsmayılın, Ülvinin, Vəfadarın yanında.
Eşidirəm, car çəkir orda yeraltı bəşər.
Milyard təpiyin altda qoy gəbərsin zülm, şər....

Xəlil Rza ULUTÜRK
(xalq şairi)

*****

Mən bilirəm: dərdlərini yumruğunda sıxacaqsan,
Sən bu dibsiz cəhənnəmdən çıxacaqsan... Üzüağsan!
Nurlu dağsan... zülmət dağı devirəcək, yıxacaqsan,

Boğazından yapışanı boğmalısən, boğacaqsən.
Təbrizləri, Ülviləri sən yenidən doğacaqsən.
Öz bətnindən doğacaqsən istiqlalı, Azadlığı,
Qüdrətim ol, ey ümidim, ey qəhrəman od torpağı.

Xəlil Rza ULUTÜRK
(xalq şairi)

ALMAZ

“...bir elin, bir millətin adını təmsil etdiyimi heç zaman unutmayacağam”.

“And”. Ülvi BÜNYADZADƏ”.

“...20 yanvar gecəsindən sonra Ülvi adlı bir şəhid şairin... diri ruhu mənim qəlbimdədir”.

Almaz Ülvinin məktubundan.

Ülvi bircə dəfə Almaz deyəydi,
doyunca içəydi bu səsi Almaz.
Bu daş abidənin günahı nəydi, —
daş heykəl Ülvidi, nəfəsi Almaz.

O gecə bir köynək qana boyandı,
köynəyin qırılan düyməsi, Almaz.
Vətənə and içib, vətən Qurandı,
Quranın ən ülvi ayəsi, Almaz.

Ülvi yatır deyə Almaz oyaqdı,
qəbristan yeridi, tək durma, Almaz.
Ülvini gəzirsən — Ülvi çıraqdı, —
çıraqı çıraqla axtarma, Almaz.

Millət tabut əkir indi torpağa,
şəhidlər düzülüb iki sırada.
İki qatar — beşaçılan darağı,
millətin çiyindənən düşüb, gör harda?!

Qulaq as, gör kimdi, mahnı oxuyur,
nəğməyə çevrilib hünər yolları.
İndi Ülviləri tək ana doğmur,
indi vətən doğru mərd oğulları.

Qatil, sən bundan qorx, sevinmə zalım!
canımız qurbandı gedən canlara.
Qəbristan üstündən qəbristan salıb
biz vətən deyirik qəbristanlara.

Almaz, qarasaçlım, qara geyinmə,
dəyiş əynindəki yas paltarını.
Qəm yükü ağırdı, şax dur, əyilmə,
gizlət düşmənindən yas paltarını.

Ülvinin “And”ını oxudum, Almaz,

gördüm ki, danışan bayaq, Ülvidi.
Bəlkə həyatımız yuxudu, Almaz.
bəlkə yatan bizik, oyaq Ülvidi?!

Nəriman HƏSƏNZADƏ
(xalq şairi)

QƏLƏMİNİ QANINA BATIRAN ŞAİR

Sağlığında gəlmədin...
Bilmədim bir şair var –
Qələmini qanına batırıb yazır.
Düzər misralarını «Azad Azərbaycan» adlı
arzuların dağına.
Qəlbində – Azad Azərbaycan boyda ümid.
Başında – Azad Azərbaycan boyda
İçi köz – köz
Üstü tüstülü ocaq.
Ayağında nimdaş ayaqqabı
And içər ki:
Vətənə oğul olacaq!

Sağlığında gəlmədin.. .
Bilmədim bir şair var.
Nə şan – şöhrət istəyir,
Nə də qonorar umar.
Gözlərində yetmiş illik
Şüarların zilləti
didərginlik əzabı
Ürəyində – Azad Azərbaycan adlı
məmləkətin sətirləri,
Ayağında nimdaş ayaqqabı...

...Qətlin şerindən tez çatdı cahana
Qətlin meydan oxudu
Yalançı pəhləvantək
Yalan atını minib
Dünyaya meydan «oxuyana».
Şerin açdı qapımı –
Ağın qarayla vuruşu.
Bir kəsin min kəslə savaşı...
Hər vərəqində
İlk oxucun – bibin Almazın
Gildir – gildir göz yaşı.
Bibin ayrı söz tapmadı,
Elə «Ülvim! Ülvim!» - dedi,
Bibinin göz yaşları da qanlı idi.

Hidayət
(şair, əməkdar incəsənət xadimi)

Şəhidlər Xiyabanında

Qəbrin üstə Ülvü balam,
Döndüm ağılara, ağılara.
Necə deyim ah çəkənə,
Ahın dağlara, dağlara.

Ağrı dağın bağı qandı,
Pozulubdur əhdi, andı.
Bir vaxtlar necə inanardım
O xoş çağlara, çağlara.

Burda şəri saxlayıram,
Gələcəyi haqlayıram.
«Yazıq» deyib ağlayıram
Bizim çağlara, çağlara.

Musa ƏLƏKBƏRLİ
(şair)

Torpağa yazılan şer

20 yanvar şəhidi, istedadlı
şair Ülvünün xatirəsinə

Necə dözdük
Biz necə
Bu həsrətə, bu dağa...

Biz kağıza yazdıq
Şerimizi,
Sən torpağa

Məmməd NAMAZ
(şair)

ÜLVİ

Ülvünü lap çoxdan tanıyıram. Tez – tez rayon qəzetində məqalələrini oxuduqca hiss edirdik ki, o, istedadlı oğlandır. Yaxşı yadımdadır. « Qoşqar » ədəbi birliyinin növbəti məşğələlərinin birində bir məktəbli oğlan çıxış etdi. Həmin ciddi şerlərin müəllifi məlum oldu ki, imzasına tez-tez rast gəldiyimiz Ülvü Bünyadzadədir. Həmin dərnəkdə Ülvü özünün təhlil və mühakimə qabiliyyəti ilə özünü göstərdi.

O vaxtdan da onunla dostlaşdıq. Redaksiyaya birgə gedib gəldik, tapşırıqlar aldıq. Qəzetin növbəti nömrələrində onun yazılarını oxuduqca bilirdim ki, bu gün məktəbli olan Ülvü sabah özünə aydın yol seçməyi bacaracaqdır.

O, həmişə arzu edirdi ki, gələcəkdə tərcüməçi olsun. İngilis dilindən tərcümə etdiyi kiçik hekayətlər, yumorlar da həmin arzusunun təsirindən idi. Həmişə ingilis dili dərslərində fərqlənər, «əla» qiymətlər alardı. Ümumiyyətlə, dil öyrənməyə çox böyük həvəsi vardı....

Biz inanırıq ki, Ülvi orta məktəbdə oxuduğu , istehsalatda çalışdığı kimi, ali məktəbdə də həmişə seçiləcək, özünü doğruldacaqdır. ...(ixtisarla)

Namazalı PAŞAYEV
(şair, «Qoşqar» ədəbi birliyinin sədri.
«Daşkəsən» qəzeti,15.09.1987)

*****

...Şəhidlər Xiyabanı qarşısında gələcək nəslin and mərasiminin miqyası və mahiyyəti daha böyük mənə kəsb edəcəkdir. Bu mənənin nədən ibarət olduğunu, bəlkə də heç kəs didərgin bir ailənin şəhid övladı,20 yanvar gecəsinin 20 yaşlı qurbanı Ülvi qədər dürüst ifadə edə bilməz. Hələk olandan sonra bibisi Almaz onun xırdaca bloknotlandan tapdığı Andın mətnini hər kəs öz adı və soykökü adından Şəhidlər Xiyabanı məbədğahında desə, öz və-təndaşlıq borcuna sədaqətini ifadə etmiş olar. Bundan Ülvinin də ,bü-tün şəhidlərimizin də ruhu şadlanar.

Qasım QASIMZADƏ
(filologiya elmləri doktoru, professor)

Fəxrin, müqəddəsim, ümidim Ülvi!

Sənin şerin məni bir də Xiyabana gətirdi.

Sənin qəbrinin ayaq tərəfində diz çöküb, qoca qamətimi бүkdüm,başımı endirib sənin torpağını öpdüm.Sən bil ki, namərdlər qarşısında heç vaxt əyilməyən qamətim sənin qarşında əyildi.Bu görüş il yarım bundan əvvəl dəhşətli xərçəng xəstəliyindən ölən oğlumun yrayimdə qoyub getdiyi yaranı ikilədi.

Sənin Füzuli dühasına müyəssər kəlamın – «Bizdən qalan qoşa izə əlvida» - əbədidir.

Sən elə bir iz qoymusan ki, o heç vaxt silinməyəcək, itməyəcək, unudulmayacaqdır. Azəri anaları oğullarının adını Ülvi qoyacaqlar, bütün oğlan və qızlarımız sənin kimi qeyrətli və rəşadətli olacaqlar. Sən Ülvinin xalqı, sənin ülvi xalqın məğlubedilməzdir, çünki onun məramı ülvidir.

Sənin, qəhrəman şəhidlərin yatdığı bu Xiyaban Azərbaycanın Məkkəsi, xalqımızın ziyarətğahı olacaqdır. Zaman keçəcək siz şəhidləri ana torpaqda, xalqımızın, bütün türk xalqlarının qəlbində qoyduğunuz iz qalacaq, yaşayacaqdır.

Qəbriniz Azərbaycanın günəşinin nuru ilə dolsun.

Allah sizə rəhmət eləsin.

Saleh HACIYEV
(professor)

*****

Bu gün Yazıçılar Qurultayında ilk səsələnən adlar sırasında mən gənc şəhid – şairin Ülvi Bünyadzadənin adını çəkmək istəyirəm.

Bu şərəfli haqqı o, faciəvi qismətiylə və bütöv bir nəslin manifesti kimi səslənən misralarıyla qazanıb:

**Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik.**

Gənclərimizin belə erkən yaşlarından bu qədər qeyrətli, namuslu, vətənpərvər olmaları ilə fəxr edirik, amma bu iftixar hissiylə bərabər onların dünyadan belə tez və nakam getmələrinə də yanıb yaxılıırıq. Gənclərimizin həqiqi və ən yüksək timsalı ÜLVİdir.

**ANAR
(xalq yazıçısı)**

*****

Türkiyədə ... mən «**Min ilin yüz şairi**» adlı Azərbaycan şeri antologiyası hazırladım. Buraya «Dədə Qorqud»dan ta şəhid – şairimiz Ülvü Bünyadzadəyə qədər bütün şer tariximizin ən qiymətli örnəklərini təmsil edənləri daxil etdim. Həmin kitabı latın əlifbası ilə hazırlayıb, ön söz də yazaraq mədəniyyət nazirinə təqdim etdim.

**ANAR
(xalq yazıçısı)**

*****

Yazıçılar İttifaqının plenumlarında, iclaslarında «öz hüquqlarını» müdafiə edən ittifaqın üzvü olmağa can atan (və olan) «formal» ədəbi gənclik susdu, indiyə qədər bu cür cəhdlərdə olmamış qeyri – formal ədəbi gənclik öz liderlərini yetirdi - faciəli şəkildə həlak olmuş Ülvü Bünyadzadə ən gənc şerimizin ən istedadlı nümayəndələrindən biri kimi öz poetik şəxsiyyətini təsdiq etdi və necə deyərlər, gənc yazıçı fenomenini yaratdı.

**Nizami CƏFƏROV
(AMEA - nın müxbir üzvü, professor)**

ÜLVİLİK

Əsil şair gördüyünü yazandır. Doğma ana yurdun, el- obanın əsl oğlu olub, doğma Ana yurdun, el- obanın qeyrətini çəkəndir.

Ülvü belə oğul idi!

Bundan o yana mükafat, ad-san, şan-şöhrət yoxdur.

Ülvü, sən qazandın o adı! Odur ki, sənə xatirənə həsr etdiyim bu kiçik yazımın adını «Ülvilik» qoydum. Sənə adında, əməlində, şerində, hətta deyə bilmədiklərinə belə ülvilik var. Əl-ələ, yarpaq-yarpağa, naxış-naxışa birləşib yadda qalacaq və unudulmayacaq. Bu ülvilik abidəyə çevrilib Şəhidlər Xiyabanında – xalqın yaddaşında qalmaq üçün. Bu yeganə təsəllimiz. Daşlaşmış, gözlə görüləsi, əllə tutulması təsəlli. Sən, ey canına, el – obasına fəda eləyən, tankların tırtılları altında əzilən novruzgülü!

Sən demişdin bu sözü:

«Mən Novruzgülüyəm,

Nəğmə dolu ürəyəm.

Sarı sim kimi

Köklənməmişdən kövrəyəm.»

Sən həmişə bizimləsən, Ülvü.... (ixtisarla)

**Fikrət SADIQ
(xalq şairi)**

«Daş altda bitən çiçək...»

Biz səninlə tanış deyildik.,qardaşım! Əl boyda şəklinə baxıram. Burada sən necə də məsud, xoşbəxt , dünyadan xəbərsizsən! Sənə tuş olacaq o qırmızı güllədən xəbərin yoxdu. O güllə haradasa, qaranlıq bir dünyada sakit – sakit mürgüləyir. Bəlkə elə yuxusunda kiminsə kürəyinə sancılacağını düşünür. Sənə tuşlanacaq avtomatın yaşı çoxdu,lap çoxdu. Sən dünənki uşaqsan. Bü yağlanan,zağlanan əldən – ələ keçən, çay daşları kimi işıldayan, şümallaşan qos – qoca avtomatın üzü çox üzlər görüb, lüləsi yüzlərlə sənini kimi qeyrətli oğulun kürəyinə tuşlanıb. Dəniz kimi çağlargözlü macar balasının, qızıl telli çex gözəlinin, ağzı dualı əfqan ağsaqqalının kürəyində «lalə» şəkli çəkib.

Namərd gülləsinə kürəyini vermə , oğul...(ixtisarla)

Zülfüqar ŞAHSEVƏNLİ
(şair)

Ülvinin üzüntü dolu hekayəsi

Ülvinin əvvəllər incə ruhlu, məlahətli şerlərini oxumuşduq.O şerlər ki, hər birisi sanki şəhidliyə gedən yolda cavan şairin ölümün gözlərinin içinə baxa – baxa dünya ilə uğrunda canını qurban verməyə hazır olduğu xalqına, qalan az möhlətdə çin olmayacaq arzularına hesabat verə – verə söyləyəndə dilin pörşüləyib, əlini yandırır. İnsanların da bir çoxu fillər kimi öləcəkləri günü bilirlər. Yaşamağa imkan tapmayacaqları «ölü gələcəyini» yaddaqalan bir əməllə doldurmağa çalışırlar. Ülvi əməl yolu olaraq qələmi seçib Qələminin işığı ilə qəlbini işığını birləşdirib, az ömürdə xeyli poetik «addım » atıb. Güzəştisiz təqdir olunub. Sevilib!

«Mənim ağ göyərçinim» hekayəsini Ülvi Bünyadzadə «sənədli hekayə» adlandırır. Güclülərin günahsız gücsüzlərə, yaşamağa can atan dupduru göyərçinlərə təcavüz edib, işığını bu zərif canlının əlindən alan məqamında kövrək dünyası ilə həmin qovğa meydanında ağır düşüncələrin altında əzilən cavanca müəllif, bəlkə də, qələmə aldığı hekayəsindəki hadisəni gerçəkdən görüb, o hissini təsiri ilə yaşayıb. Ola bilər! Elə beləcə, düşüncəsinin ədəbi məhsulu olsa belə, burda həyat çox dolğunluqla təsvir edilib.

Üzüntü dolu bir hekayədir bu.

Məmməd ASLAN
(şair, publisist)

*****

Əzizim Ülvi, mən Səninlə həlakından sonra «tanış oldum.» Şair Camal Yusifzadə sənini haqqında «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetinə yazmışdı, şerlərini oxuculara təqdim eləmişdi. İki misran məni yaman tutdu, sən elə bil ki, ölümünü qabaqcadan görübsən.

Həyat üçün doğulmuşuq,

Vətən üçün ölməliyik.

Sənin yaşının azlığı və ömrünün böyüklüyünə təəccüb eləmə-dim, heyran oldum. Köksünün altında döyünən ürəyinin susmağına çox ağrıdım. Sən niyə sağlığında bizim redaksiyaya gəlmədin? Eşitdiyimə görə, şerlərini həmişə gizlədibsən,özünü sənət yoluna hazır bilməyibsən. Misralarına baxanda inandım ki, gələcəyin parlaq olasıydı. Ancaq bir güllənin hədəfi oldu. Lakin yaşayırsan, özünə ölməzlik qazandı. Bir misal var: «Bir gün varsan, bir gün yoxsan» misalı sənə və digər şəhidlərə aid deyil. Siz yaşadınız, ölümünüzə əbədlilik qazandı.

«Ömür yolu» poemanı oxudum, xoşuma gəldi. Bu poemanı «Ulduz»un oxucularına təqdim etməyi özümə borc bildim.

Əzizim Ülvi, Sən və sənin kimi günahsız qurban gedənlər ata-ananın, bacı-qardaşın əziziydiniz, indi isə hamının doğmasına çevrildiniz, özü də əbədi olaraq. Şəklinə baxıram, ölümünə inanmıram və inanmayacağam da. Siz əbədiyyətə qovuşdunuz.

Davud NƏSİB
(şair, əməkdar incəsənət xadimi)

*****

Şəhidlər... Ruhları göylərdə, qanları isə hər gün ayaqladığımız asfaltın üstündə qalan şəhidlərimiz haqqında hər dəfə düşünəndə dünya gözümdə qaralır. Onların qarşısında qeyri – adi günahkarlıq duyğusu indiyədək mənə rahatlıq vermir. ..Yəqin etmişəm ki, bu gün böyükü – kiçikli hamımız Ülvi Bünyadzadənin içdiyi «And»ı qəbul etməsək, xalqımıza ümid yoxdur!

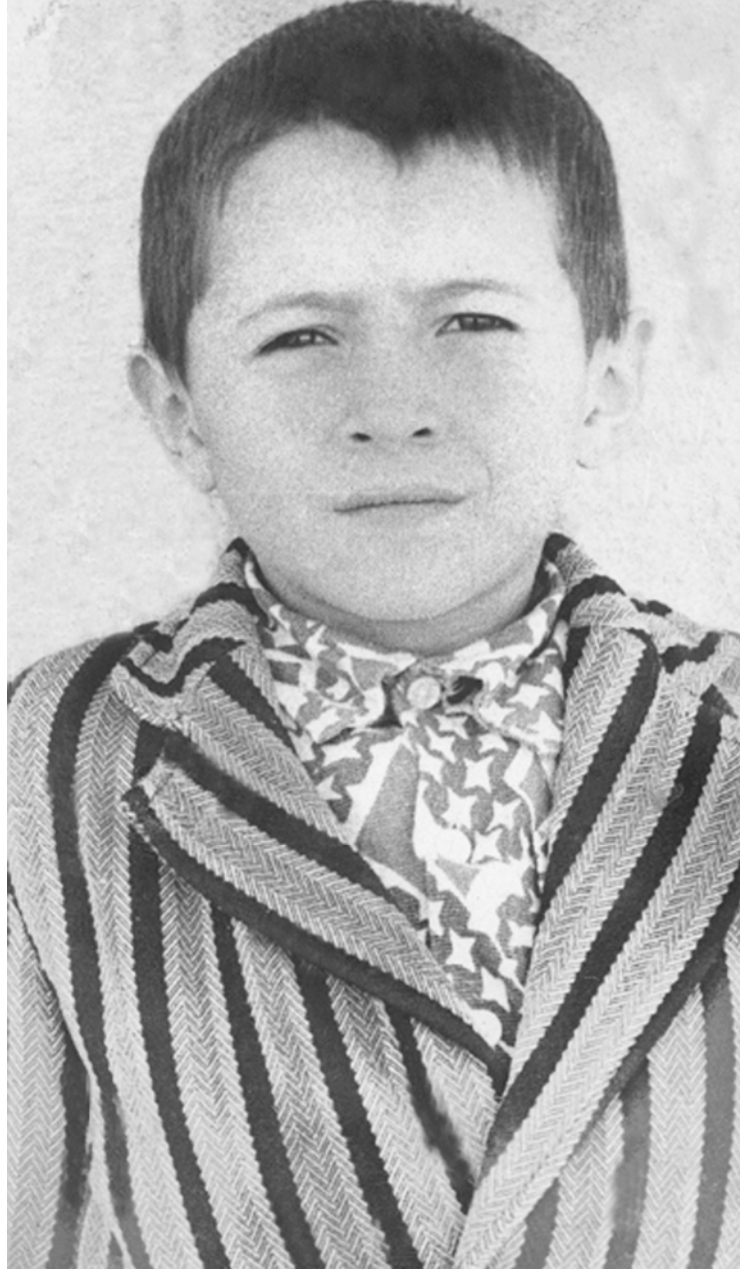
Rasim Kamaloğlu
(tənqidçi)

*****

.... O gecənin güllə xofundan, ölüm qorxusundan keçib əbədiyyətə qovuşan ülvi qardaşımız Ülvi Bünyadzadə hara getdiyini irəlicədən bilirdi. Belə olmasaydı öz məşhur «And»ını yazmazdı. Ülvinin «And»ı bizim hamımızın o axşam ölümə bilə-bilə getməyimizə ən dəyərli sübutdur. Biz Salyan kazarmasına, XI Qızıl Ordu Meydanına, Abşeron kəndinə, Aeroport yoluna .. yox, azadlığa (yoxsa , əcələ?) doğru gedirik. Görəsən niyə?

Nizaməddin MUSTAFA
(tənqidçi)

ŞƏKİLLƏR

**Bu kitabın nəşrinə qayğı göstərən hər bir
kəsə dərin minnətdarlıqlarımı bildirirəm.**

Almaz ÜLVİ

G ə n c l ə r ü ç ü n

ÜLVİ BÜNYADZADƏ

SƏNİN OXŞARIN BƏNÖVŞƏDİ...
(Seçilmiş əsərləri)

Tərtib edəni , redaktoru və
ön sözün müəllifi ALMAZ ÜLVİ

BAKI -- 2005

Yığılmağa verilib: 01. 06. 2005
Səpa imzalanıb: 00. 00. 2005
Ofset çap üsulu. Formatı
Həcmi 20 ç.v.
Sayı 25 000.

Komputerdə yığdı: Günay və Gülbəniz

Korrektoru : Həqiqət Qasımqızı,
Sədaqət Quliyeva